ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

ھېكمەتلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئىبراھىم ئالپ تېكىن 1968 ـ يىلى ئاتۇشتا تۇغۇلغان . 1988 ـ يىلى شىنجاڭ ساقچى ـ ئوفىتسېرلار مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ ، ئاتۇش شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىدا خىزمەت قىلغان . 1996 ـ يىلى خىزمەتتىن چېكىنىپ ، يەككە تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغان .

قولىڭىزدىكى « ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى » ئىبراھىم ئالپ تېكىن تۈزگەن يەنە بىر كىتاب ، ئۇ « ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى » (2 ـ قىسىم) ، « مەتىلى ئەپەندى شېئىرلىرى » ، « ئۇيغۇر تەپەككۇر خەزىنىسى » ، « ئۇيغۇر يېڭى مائارىپ تارىخىدىكى ئەزىمەتلەر » ، « باۋدۇنباي » (رومان) ، « ئەنسىز يەر شارى » (رومان) ، « مەتىلى ئەپەندى ھەققىدە ھېكايىلەر » (1 ـ ، 2 ـ قىسىم) ، « ھۈسەينىيە روھى ۋە تەكلىماكاندىكى ئويغىنىش » ، « قارا ئوت » (شېئىرلار) ، « ئۇيغۇرلارنىڭ بالا تەربىيىلەش سەنئىتى » ، « ئۇيغۇرلارنىڭ توي ئادەتلىرى » ، « بۇگۈنكى ئۇيغۇر سودىگەرلىرى » ، « ئىسلام دىنىنىڭ ئىجتىمائىي تەشەببۇسلىرى » ، « تارىخىمىزدىكى خانلار » قاتارلىق بىر يۈرۈش كىتابلارنى ھەر قايسى نەشرىياتلارغا تاپشۇردى .

هېكمەتلەر

ئۆز ۋەتىنىڭنىڭ پەرزەنتى بول . قەدىردان تۇپراق بىلەن ئۆزۈڭنىڭ چەمبەرچەس باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىل . ئۇنىڭغا پەرزەنتلىك مۇناسىۋەتتە بول . ئۇنىڭدىن بىر ھەسسە نەرسە ئالغان بولساڭ ، ئورنىغا يۈز ھەسسە قايتۇر .

ـــ ك . د . ئۇشىنسكىي

هیکمەتلەر

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى

(1)

تۈزگۈچى : ئىبراھىم ئالپ تېكىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

阿不都绪库尔.买买提依明名言:维吾尔文/阿不都绪库尔.买买提依明著;依不拉音·阿尤甫编。—乌鲁木齐:新疆人民出版社,2000.5

ISBN7—228—05757—0

Ⅰ.阿… Ⅱ①啊…②依… Ⅲ.维吾尔语(中国少数民族语言)-格言—汇编 Ⅳ.H215.3

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第29662号

责任编辑:买买提明·艾拉

封面设计:阿不里米提·肉孜

责任校对:阿达来提·买合苏提

阿不都绪库尔·买买提依明名言 (维吾尔文)

依不拉音·阿尤甫 编

新疆人民出版社出版发行

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码830001)

新疆工人时报印刷厂印刷

850×1168毫米 32开本 7.875印张 2插页

2000年7月第1版 2000年7月第1次印刷

印数:1——3,000

ISBN7—228—05757—0/H·164 定价:15.00元

مۇندەرىجە

ئۆمۈر تەلقىنلىرى 1

1 ـ باب ئىنسان ۋە ئىنسانىيەت 1

2 ـ باب مۇھەببەت ، ھەقىقەت ، نەپرەت 23

3 ـ باب ئىلىم ـ مەرىپەت ، بىلىش 35

4 ـ باب غايە ، ئىرادە ، ۋىجدان ، ئىپپەت ـ نومۇس 44

5 ـ باب كىشىلىك تۇرمۇش 70

6 ـ باب سەنئەت ۋە سەنئەتكار 87

7 ـ باب مەدەنىيەت ، تارىخ ، جەمئىيەت 100

8 ـ باب ئىنسان خاراكتېرى ۋە كۇزەللىك 123

9 ـ باب تۆھمەت ، ھەسەت ، پىتنە ـ ئىغۋا 142

10 ـ باب ئايال ۋە ئاياللىق 161

11 ـ باب دىن ، ئېتىقاد ، ئىمان ، ئەخلاق 166

12 ـ باب ئانا تىل 173

13 ـ باب مىللەت ، ئەل يۇرت ، ئانا ۋەتەن 183

14 ـ باب ۋاقىت 195

15 ـ باب كىشىلىك ھايات 199

تۈزگۈچىدىن 203

ئۆمۈر تەلقىنلىرى *

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

1 . قۇتلۇق يىلنامە

«ئەزەلدىن زامانلار ئۆتەر بىپايان ،
تەقۋىملەر تۈپەيلى ھېسابلار ئىنسان . »

ئىنسانىيەتنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ۋاقىتنى تەقۋىم ـ كالېندارغا ئاجرىتىپ ھېسابقا ئالغىنىغا ئۇزۇن بولمىدى . مىلادىيە كالېندارى بىر قەدەر قوبۇل قىلىنغان يىللار تىزمىسى بولۇپ قالدى . مىلادىيە ھېسابى بويىچە يەنە يېرىم مۆچەل ـ ئالتە يىلدىن كېيىن (« بېلىق» يىلىنىڭ «قوزى» بۇرجىدا) بىز مۇشۇ تەقۋىمنىڭ ئىككىنچى مىڭ يىللىق ئىراسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، ئۈچىنچى مىڭ يىللىق ئىرانىڭ بېرىنچى ئەسىرىگە قەدەم قويىمىز . بۇ ، كىشىلەر ئېيتىۋاتقاندەك ئاددىيغىنا ئەسىر ئالمىشىشى بولماستىن ، بەلكى خاسىيەتلىك ئىرا ئالمىشىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

تارىخ بېسىپ ئۆتكەن نەچچە تۈمەن يىللار ۋە ئۇ زامانلاردا ئالەمگە كەلگەن شۆھرەتلىك كىشىلەر بىزگە ئېپسانە ـ رىۋايەت تۇمانلىرى ئىچىدە روشەن كۆرۈنمەيدۇ . بىزنىڭ مەدەنىيەت تارىخىمىزدا ئېتىبارلىق ئورۇن ئالغان ساكيامۇنى ، كوڭزى ، سوقرات ۋە ئېپلاتون قاتارلىق زامان مۆتىۋەرلىرى مىلادىيە كالېندار سىزىقىدىن بەش ، ئالتە ئەسىر ئىلگىرىلا زېمىن سەھنىسىدىن چاقناپ ئۆچكەن . مىلادىدىن ئىلگىرىكى مىڭىنچى يىللاردا ، شەرقتە غەربىي جۇ

سۇلالىسى ، غەربتە «دىئونۇس» ئويۇنلىرى خۇددى كۆدەك خىيال-لاردەك ئۆتۈپ كەتتى . بۇ چاغلاردا تېئاتىرلۇق ئاتاقارنىڭ ئوغلى چىن شىخۇاڭ ۋە بۆرىنى ئېمپېراتور ۋۇلغايغان ئىتالىيەلىك بولغۇسى ئىمپېراتور رىمس تېخى دۇنياغا كەلمىگەندى . ئەگەر مىلادىدىن ئىلگىرىكى ئاخىرقى مىڭ يىلدىن مىلادىيە ئىراسىغا ئاتلىغان كىشى دېيىش توغرا كەلسە ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن بىلەن ۋىدا-ۋىنى ئەمەس ، بەلكى بۇۋى مەريەم ۋە رىم تارىخىنى بېزەندۇرگەن ئېمپېراتور ئاۋگۇست ئوكتاۋىئانىنى بۇ خاسىيەتلىك تەقۋىمنىڭ قۇتلۇق ساھىبى دېيىش مۇمكىن .

شۇنىڭدىن كېيىن ئالەم ئۇيۇقىدا ئاجايىپ دانالار ، ئەۋلىيالار ، قەھرىمانلار بىلەن كۆزەللىك نامايەندىلىرى زامان ھالقىلىرىغا شۆھرەت بېزەكلىرى تاقىغان بولسىمۇ ، پەقەت ئەبۇلقاسىم فىردەۋ-سى (934 ـ 1025) ، ئەبۇ ئەلى ئىبن سىنا (980 ـ 1037) ، ئەبۇلپەزىل بەيھەقى (995 ـ 1086) ۋە ئۇلارنىڭ زامانداشلىرىلا بىرىنچى ئىرادىن ئىككىنچى ئىراغا ئۆتۈش شەرپىگە مۇيەسسەر بولالىدى . زامانە سىنىڭ شاھىنشاھلىرى بىلەن ئەرزاڭى ، ئەل فارابىدەك ئىلىم سا-ھىبقىرانلىرى ئۆز نەپسىلىرىنى بۇ قۇتلۇق رەقەمگە يېتكۈزەلمەي «ئاناسىر ئەربە (تۆتزات)» غا قايتىشتى . شۇنىڭدىن بېرى شەرق ۋە غەربتە زېھىن قەسىرىنىڭ بۇزرۇكۇارلىرى ، تارىخ سەھنىسىنىڭ ماھىر ھۈنەرپەزلىرى ، ئىجادىيەت قەلئەسىنىڭ جاۋاھىر غەۋۋاسلىرى ، كۆزەللىك گۈلشىنىنىڭ نەغمىسەت چېچەكلىرى بۇ «رابات» (قونال-غۇ) غا كېلىپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ قەلەملىرىدىن تامغان ، تۆھ-پىلىرىدىن بىنا بولغان مىراس ـ يادىكارلىقلىرى تۈپەيلى زېمىن يورۇدى . ئۇلارنىڭ نام ـ شەرەپلىرىنى تىلغا ئېلىش قەلبىمىز قې-تىدا ئىزگۈ ھۆرمەت ۋە يۈكسەك ئىپتىخار تۇيغۇسىنى

ئويغىتىدۇ! ئەمما، تارىخ ئۇلارغا ئەمەس، بەلكى جىسمىدا ئەسلىرىمىزدىن ھالقىش قۇربىتى ۋە قەلبىدە ئەلگە ھەدىيە قالدۇرۇش قىممىتى بولغان زامانداشلىرىمىزنى ئىككىنچى ئىرادىن ئۇچىنچى ئىراغا بوسۇغا ئاتلاپ ئۆتۈشنى نەسىپ قىلماقچى. بۇ پەقەت مەك يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان بىقىياس ئامەت ۋە بىتەقەللۇس شاراپەت، ئەلۋەتتە! ئكېيىنكى تۆتىنچى ئىرا بوسۇغىسىغا قەدەم قويغۇچى بەختلىك ساھىبقىران تەخى نامەلۇم. ئۇ، ئىنسانىيەتنىڭ ئالەم بوشلۇقىدا «يىپەك يولى» ئاچقان ئىراسىمۇ ياكى بۇلغىنىۋاتقان زېمىن مۇھىتى تۇپەيلى ئادەمزات خۇددى قۇرۇپ قالغان پىلە غولىسى ئىچىدىكى كېپىنەكتەك ئەبەدىيەتلىك ئۇيقۇغا كەتكەن زامانمۇ، بۇلار بىردەك مۇمكىنلىك ئىچىدىكى تىلسىمدۇر. شۇنداق، تەبىئەت مۇھىتىنى ھېسابقا ئالماي، كىشىلىك كامالىتى ھەققىدە مەنتىقىي مۇھاكىمە يۈرگۈزگەن مۇتەپەككۇر خىيالىي مۇتەپەككۇر دۇر. مۇتەپەككۇرلارنىڭ ھەممىسى «بۇخارا دەرۋازىسى» دىن ئاتلاش شەرىپىگە ئىگە بولالمىغانىدەك، «بۇخارا دەرۋازىسى» دىن ئاتلىغانلارنىڭ ھەممىسلا مۇتەپەككۇر بولۇۋەرمەيدۇ. ئەگەر تاشقى ئالەم ھادىسىسى بولغان مۇشۇنداق ئىرالار ئالمىشىدىغان يۇلتۇز بۇرجىلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈش ئامىتى ئىچكى ئالەم ھادىسىسى بولغان ئۆز-ئۆزىنى يوقلاپ بىلىش بىلەن، جۇملىدىن ماكان چالغۇسىدىن زامان ناۋالىرىنى تۇزۇۋاتقان تارىخ يۇزلىنىشلىرىنىڭ ئەسرارى بولۇش شاراپىتى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەنىدە ئىدى، ئۇ، مىسلىسىز ئالىي ماقامدىكى خاسىيەتلىك قۇت مۆجىزىسى بولغان بولاتتى. ئۆزى تۇپراقتىن بىنا بولغان بەندە تۇرۇپ، يەنە ئۆز ئىقتىدارى بويىچە تەگرى بىلەن سىردىشىدىغان ۋە ئۇشبۇ پەزىلىتى ئۇچۇن نامانلىق ھەسەتلىرى ۋە جاھالەت غەيۋەتلىرى كاساپىتىدىن كېرىپ دارىغا مىخلانغان ئىيسانىڭ مىلادىيىگە تەقۋىم بېشى بولغانلىقى

يوللۇق بولسا كېرەك !

2 . ئارىغلىق يېشى

«يىللار توزانىدىن باشقا ئاق كىرەر ،
شۇ باشىنىڭ پەرقىدە ئاسمان بىلەن يەر .»

مېنىڭ يىللار كىرەلىشىدىغان تەقۋىم مۆجىزىسىگە يېرىم مۆچەل قالغاندا مەن ئاتمىش ياشقا كىرىمەن .

ئاتمىش ياش ـــ ھايات مەنزىلىدىكى ئۆزلۈكنى يوقلاش قونالغۇسى! ئاتمىش ياش ـــ يۈكسەك سۈكۈنات ، تېرەن تەلقىن پەلسىپە تەگرى لايدىن ئاتا قىلغان ۋە ئانا قارىندىن پەرزەنت قىياپىتىدە تۆرەلدۇرگەن ئىنسان ئۆزىنى دۇنيا مەشىشەتلىرىگە بۇرما مىختەك بارغانسېرى كۈچەپ كىرگۈزۈپ ئاتمىش يىلنى تاماملىشى مۇمكىن . سىرتقى تۈسى پەرىزاتتەك ئېپسۈنكار ، ئىچكى ماھىيىتى تۆكمەن تاشلىرىدەك بىۋاپا ، ياۋۇز ، ھىيلىگەر بۇ قەدىمكى دۇنيامۇ ئاتمىش يىل ئىچىدە ئۆز سىرلىرىنى ئىنسانغا يېتكۈدەك ئاشكارىلاپمۇ ئولگۇرىدۇ . ئۇ نادان ، خەسىسكە يىغا ، دانا ۋە ئارىغقا بىر سوغۇق كۈلكە ئاتا قىلىدۇ . ئۇنى بويىچە ـ سىرلاپ دوك بولۇپ «زاھىد بولما ، ئابىد بولما ، ئاشىق بولغىن» دەپ تەلەپ قىلىدۇ . ئۇ ۋەسلى ئىلاھنى بىلىش ۋە ئۇنىڭغا مۇھەببەت باغلاشنى ئويغانماق ، دېسە ، جالالىددىن رۇمى ئىنساندا تەگرى قىممىتى ۋە ئەقىدە ماقالىسىنى كۆرۈشنى ئويغانماق دەيدۇ . نيۇ ـ يورك شەھىرىنىڭ سابىق باشلىقى جون لىنسىي بولسا : ئاتمىشتىن ھالقىغاندىن كېيىن ھېچقانداق نەرسىنىڭ تەمسىدە بولماسلىقنى ھەقىقىي ئەركىنلىك ، دەپ قارايدۇ .

شۇنداق ، مەن ئويغىنىش يېشىمغا ـ ئارىق يېشىمغا كېلىپ قالدىم . تىرىك ۋاقتىمدا ئۆلۈمنى ئويلاپ ، مۆتىۋەر چېغىمدا تۇپراقلىق زاتىمنى تونۇپ ، كىبرۇ ـ ھاۋائى قايرىپ قويۇپ ئۆز ـ ئۆزۈمكە مۇنكىر ـ نەكىر سوريقىنى سورىغىم بار . ئۆمۈر مەنزىللىرىمدىن ئۇمىد جاۋاھىراتلىرى تېپىش نىيىتىدە تەرمەچلىرىم سېلىنغان سەپەر خۇرجۇنۇمنى تەلقىن داستىخىنىغا تۆكۈپ ، ئۇلارغا ئەقىل بىلەن نەزەر تاشلىماستىن ، بۇ ماقامغا قەدەم قويالمايمەن .

شۇنى شەرت قىلىمەنكى ، مەن ئىنسانىيەت تېخى يوقاتقان ئۆزىنى ، ئۆز ماھىيەتلىرىنى تاپالمىغان ئىرادا تۇغۇلدۇم . مەن يەنە «يېپەك يولى ئىللەتلىرى» مېنىڭ كىشىلىك مۇھىتىم بولۇپ تۇرغان ئەسىردە ياشىدىم . ھايات سەرۇمكە زامان توزانلىرى بىلەن قاپلانغان چىپار يۆگىمەچلەر چىرماشقان . ھازىرقى زامان روھىي كېسەللىكلىرى ئالىملىرىنىڭ : پۇقرادىن پرېزىدېنتكىچە ھەر خىل دەرىجىدە غەيرىي نورمال روھىيەتكە گىرىپتار بولغان ، دېگەن شۇ كېسەلچانلىقتىن مەنمۇ خالىي ئەمەسمەن . ئەلدىن مەغپىرەت تىلەش ، ئەقىل پاكلىقىنى ئىزدەش ـــ مانا بۇ مېنى قىزىقتۇرۇۋاتقان پىداكار تېما . «ئۆمۈر تەلقىنلىرى» ئارقىلىق ، ئۇنىڭ ئۆچۈرىدىن ئۆچۈر قىلماقچىمەن .

3 . تەقدىر چەمبىرى ۋە ئىرادە ھۆرلۈكى

«زامان ـ ماكان ـ تۇرىكۇمدىن پىچىلۇر تەقدىر ـ قىسمەت . ئاقىۋىتىڭ بېكىتەر سەندە ئىرادە ـ ھىممەت» .

ئادەم ئۇچ نەرسىدىن ھالقىيالىشى تەس . ئۇ ماكان ، زامان ۋە ئۆزى تەۋە بولغان مەدەنىيەت تۇرىكۇمىدىن ئىبارەت . مەن مىلتىق

بىلەن كەتمەن تۇرمۇشنىڭ يىلتىز ۋە شېخى قىلىنغان ماكان ـ زامان تۇرکۈمىدە ياشىدىم . قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ ئوتتۇرا قانىلى ـــتارىم ۋادىسىدا كونا ـ يېڭى مەدەنىيەتلەر ئارىلاشقان ، تارىخىي ئېپسانىلەر بىلەن كەلگۈسى خىياللىرى رېئاللىقتىن شۇنچە يىراق بولغان ، ۋەزىيىتى خۇددى تراكتور ئارقىسىغا چېتىلغان كوزۇپىتەك ئۆزىدىن سىرتقى قۇدرەتلىك داۋالغۇشلار تەسىرىدە تېز ئۆزگىرىدىغان زامان مېنىڭ نەپەس خەزىنەم بولدى . ئەتراپىمدا ئالىيجانابلىق بىلەن خەستىلىكنى ئۆز روھىيىتى قىلغان خەلق ھەرىكەتلەنگەندى . مەن تۇغۇلماستىن ئىلگىرى باشلانغان يېڭىچە ماۋارىپتىن بارغانسېرى شۇنچە كۆپ كىشى تەربىيىلىنىپ چىققان بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ئارىغلىرى ئاز ۋە بەختسىز ئىدى . خۇددى خەلق چۆچەكلىرىدە ئېيتىلغاندەك ئۇلارنىمۇ «بارسا كېلەر» ، «يا كى كېلەر، ياكى كەلمەس» ، «بارسا كەلمەس» ھايات يولى ئىكىكەلەندۇرۇپ تۇراتتى . پۇل ـ بايلىق ـــ بارسا كېلەر ، ھوقۇق ـــ يا كېلەر ، يا كەلمەس ، ماۋارىپ ـ بىلىم يولى ـــ بارسا كەلمەس يولغا ئوخشاپ قالغان . ھوقۇق تۇتقانلار ۋەزىيەت مۇقىم زامانلاردا «پەيتۇن ھارۋا» غا ئولتۇرۇپ ، بىر قېپەس دەۋران سۈرمەتتى . ئەمما بىر ئۆمۈر دەۋران سۈرگەنلەر ئاز ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ھوقۇقنىڭ تۆپىسىدىمۇ ، تېگىدىمۇ ئىككى قورقۇنچلۇق كۈچ تۇرغاچقا ، بىر قارىسا يالغان نەرسىدەك ، ئەمما ئۇ ھەر ھالدا ھاك ئالدىدا يىلتىزى ئېچىلىپ قالغان دېقاق دەرەختەك ئەنسىزلىكتىن خالىي ئەمەس ئىدى . پۇل ئىگىلىرى پاتقاقتىن مەرۋايىت يىغقاندەك ھەپىلىشىش بىلەن ئۆتەتتى . ئۇلار ھوقۇقنىڭ قوغدىشىنى ، ھوقۇقمۇ پۇلنىڭ بېقىشىنى شەرت قىلغانىدى . بايلارنىڭ مازارلىرىمۇ تام چۆرۈلگەن ، بەزىلىرى شامكۆر قىلىنغان ئالتۇنلۇقلار ئىدى . ھېلىقى

ھوقۇقدارلارنىڭ قەيەرلەردە قانداق ئۆزگۈشىنى خۇدا ئۆزى بىلەتتى .

قەغەز ـ قەلەم ئەھلى ، بولۇپمۇ ئىلىم ۋە ماتاربپ ساھەسىدە ئىكىلەرنىڭ تەقدىرى ئومۇمەن ئېغىر ئىدى . بايلار ياكى ھوقۇقدارلارغا ياللانغانلىرى ، ھەتتا ھوقۇقدار بولۇپ قالغانلىرىمۇ ھۆرلۈك پەللىسىدىن يىراقتا تۇراتتى . زىندانلاردا چىرىپ كەتكەنلەرنى ھېسابلىمىغاندا ، زامانىدىن زامانغا دومىلاۋېرىۋاتقان ئۇمىرى ئۇزۇن بولغان بىلەن ، باغرى ئالا ـ يېشىل بويۇلۇپ كەتكەنىدى . كۆپچىلىك زىيالىيلار تۇرمۇشنىڭ تۆۋەن نېسىۋىسى بىلەن خۇددى مېيىپ كىشىلەردەك تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ كۈن ئۆتكۈزەتتى . ئۇلارنى بايلارمۇ ، ھوقۇقدارلارمۇ ، قارام ـ لۇكچەكلەرمۇ ، زاھىد ـ ئىشانلارمۇ خەتەرلىك تۇرکۈم ھېسابلىشاتتى . سىياسىي كاززاپلار ئۇلار ئارىسىغا ئۇۋ تاپغانلىرىنى سېلىپ جاھاندارچىلىق شىكارلىرىنى قىلىشاتتى . يۇرەك ۋە سىل كېسىلى ، ھاقارەت ۋە تەھدىت ئۇلارنى قورقۇتالمىدى . ئۇلار ھەر ھالدا تارىختىن ، دۇنيادىن ، ھەقىقەت ۋە ئادالەتتىن خەۋەردار ئىدى . ئۇلار يېگىلمەسلىك بولۇپ تۇرۇشىنى ، مۇئىييەن تەرتىپ قېلىپىي تولىمۇ سۆرىلىپ كەتمەسلىكىنى ناھايىتى ئارزۇ قىلاتتى ، ئەمما ئۇمىدۋار خاھىش قىلىشقانىدى . مەن مۇشۇ جۇملىلەرنى يېزىۋېتىپ ، ئۆز ئۇستازلىرىمنى ، ئۇلارنىڭ ئۇچقۇر كۆز ، تېرەن پىكىر ، كەم سۆز ياكى ناتىق ، پەقىر ـ مىسكىن ھالىتىنى ، ئۇلارنىڭ كېسەلچان ھەم تىرىشچان ئايالىرىنى ، ئۇلارنىڭ ئەقلى تېز يېتىلگەن لاچىن مىجەز گۆدەك پەرزەنتلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم . مانا مەن ئاتمىش ياشقا كىرگىنىمدە ئۇلارنىڭ تولىسى ھايات مەنزىللىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولغان . ئەمما ئۇلارنىڭ كۆزىدىن چاقنىغان نۇر ، سۆزلىرىدىن لاۋۇلداپ تۇرغان ئوت تېخى ئۆچمىگەن ، ئۇ ـــ پۈتۈن تارىخ ۋە

پۈتۈن دۇنيادىكى شۇ خىل نۇر ۋە ئوتلار بىلەن بىللە ئىنسانىيەت ئارىسىدا مەدەنىيەت قۇياشىنى بەرپا قىلدى . ئۇلار چۆلدە كۆرۈنگەن ئەغان ئالۋۇندەك ، بار دېسە بار ، يوق دېسە يوق قىسقا ئۆمۈرلۈك ھوقۇق ئەھلىگە قارىغاندا خەلق تۇركۈمى قوينىدا يالتىراپ تۇرغان بىباھا كۆھەرلەر ئىدى . ئۇلار يۇقىرىنىڭ قۇلى ، تۆۋەننىڭ خوجىسلىق ماھىيەتلىرىنى ئۆزگەرتمىگەن ئوتىغاتسىز ئەمەلدارلارغا نىسبەتەن ۋىجدان مۇختارىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكى بىلەن مەغرۇر ئىدى .

4 . قەتىردىن قۇياشنى ئىزدەپ

«زامان ، ماكان بىپايان ، كېزىپ چىقالماس ئىنسان ،
كىتابەت قەتىرسىدە بىلىم قۇياشى ئايان .»

مېنىڭ ھايات يولۇم پۈل چېكى ياكى ھۆكۈمەت ھۆججەتلىرىنى ساناش بىلەن ئەمەس ، بەلكى كىتاب ـ ژۇرنال سەھىپىلىرىنى ۋاراقلاش بىلەن ئۆتتى . مېنىڭ ئۆمۈر پائالىيىتىم ئائىلىدىن مەكتەپكە ئۆتۈش بىلەن داۋاملاشتى . ئوقۇتقۇچى بولۇش ماڭا ھەم تەقدىر ، ھەم ھىممەت ـ ئىختىيار ئىدى . بۇنىڭدىن باشقا ئالۋۇن مەنسەپ ، ۋاپاسىز تاپاۋەت مېنى ئۆزىدىن سەسكەندۇرمەتتى . نېمىشقىدۇ ئىزگۈ ۋە مۇڭ بىلەن گىرەلەشكەن سۈكۈنات شەكلىدىكى تەپەككۇر مېنىڭ قۇياشنى ـ يورۇقلۇقنى ئىزدەش مەشغۇلۇم بولۇپ ئادەتلەشكەنىدى . ماكان ـ زامان ـ تۇركۈم ساپاسىنىڭ تارىخىي قاتلىمى تۈپەيلى مەنمۇ خۇددى «ىيپەك يولى» بېكىلگەن زامان لاردىكى دادام ، بوۋام ھەم چوڭ بوۋىلىرىمدەك تەقىب ، تۇتقۇن ، بۆھتان ۋە باغلاق رىيازەتلىرىدىن خالىي بولالمىدىم . مەن بۇ

جەھەتتە ھېچبىر رەقىبىم ياكى خالاسكارىم بولغان شەخسنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەيمەن . قورقماق دوستلىرىم بىلەن شەپقەتتىن ئادا ـ جۇدا بولغان ھوقۇقدار تۈغۈشقانلىرىمنى نامەردلىكتە ئەيىبلىيەلمەيمەن . نامەردلىك مەلۇم مىندە ساناقسىز كىشىلەر پادىسىنىڭ روھىيەت ھالىتى بولۇپ ، ئۇنىڭ يىلتىزى ماكان ـ زامان ـ تۈركۈم ساپاسىدىن تەركىب تاپقان مەسخىرىلىك تارىخىي قاتلامدا ئىدى . ئېسىمدە بارىدا ئېيتىۋالاي : مۇشۇ تارىخىي قاتلامغا قانداق مۇناسىۋەت ، مېنىڭچە ، كەلگۈسىنىڭ ئۆز ئۆتمۈشىدە يارىتىلغان قەغەز ـ قەلەم دۆۋىلىرىنى بىر تەرەپ قىلىشىدىكى مىزانغا ئايلىنىشى تولىمۇ تەبىئىي .

كىتاب ماڭا ئىلىم ، يورۇقلۇق ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرچان پىكىر بېغىشلىدى . بۇلا ئەمەس ، كىتاب يەنە مېنىڭ تۇرمۇشۇمدىكى بىرقاتار بىكۇناھ سۈيىقەست ۋە ئىجتىمائىي پاجىئەلىرىمگىمۇ يول ئاچتى . ماكان ـ زامان ـ تۈركۈم ئۆچ بۇرجىكىدە ماكىلان كېمىلىرىنىڭ غەرق بولىدىغانلىقىنى ، «بېكىنمىچىلىك» تامغا قىلىنغان تارىخىي قاتلامدا تېپەككۇر ئۇچقۇرلۇقىدىن بابارەھىم مەشرەپ ، مۇھەممەد سىددىق زەلىلى ، ئابدۇللا خاراباتى ، يەنە ئابدۇقادىر (دامولا) ئەزىزى ، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ، لۇتپۇللا مۇتەللىپ پاجىئەلىرىنىڭ زىنجىرسىمان دولقۇن ھاسىل قىلىدىغانلىقىنى ماڭا بەشارەت قىلدى . دەرۋەقە ، قۇمۇلدا قايسىدۇ بىر دانا : «ھەقنى دەپ مەكلىك ، ئاچچىق يېمەكلىك» دېگەنىكەن .

مەن چەككەن رىيازەتلىرىمگە سەۋەب بولغان تارىخىي مۇقەررەرلىكنى ھېس قىلىش بىلەن بىللە ، مۇشۇ ئوت ـ تۇتەكلەرنىڭ ئۇستىگە ئېسىلغان پولات شالاسۇن ۋە چويۇن قازاندا پىشقان ئەقىل ـ ئارىق غىزاسىنىڭ قىممىتىنى قەدىرلىدىم . مېنىڭچە ،

ھەممە نەرسە ــ توپان بالاسى ، قۇياشنىڭ كۆيۈشى ، دەشت ــ چۆللىنى جەستىكە تولدۇرۇۋەتكەن جەڭ ، ئېيسانى ئاسقان دار ، بۇزۇلغان مۇھىت ، ئايىنىپ كەتكەن ئۇلپەت ... يەنە نېمە ــ نېمىلەر ــ قىسقىسى ، پۈتكۈل ئاپەت ۋە قاباھەت خۇددى ھەسەل ھەرىسىدەك بىر قىيامى شەربەتنىڭ ــ ئىزكۈلۈك ، بىلىم ۋە يورۇقلۇقنىڭ يېتىلىشىنى تېزلىتىدۇ ! چۈنكى ، ئۇمۇ جىددىي ئۇچۇردىن ئىبارەتتۇر . تۇرمۇش شۇنداق نېمە ، ئۇنىڭدا كۆش يەپ ، چىش كولاش بىلەن ھۇزۇرلىنىپ لەيلەپ يۇرمىسەڭلا ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى «پەرداز قىلىنغان پەرى» قىياپىتىنى ساقلا ئېچىپ كۆرسىتىدۇ . شەرت شۇكى ، نەپسىڭنى پىكىر ئىلھامچىسى ، مەشىتىڭنى رەڭلىك كۆزئىنەك قىلىۋالما !

مەن ئوقۇدۇم !خۇددى يېقىندا كاتتا ئىمتىھان بولىدىغاندەك ، خۇددى يېقىندا يېگى بىلىم گوررىنت سىزىقى ئېچىلىپ ساۋاتسىزغا ئايلىنىپ قالىدىغاندەك جىددىيلىك ، ئالىم سىرلىرى ئۈستىدە ئۆتكەن ئالىملاردىن دەرس ئالغاندەك كىچىك پېئىللىك ، ھەممە مۇتلەق خۇلاسىلەرگە ئىسيان كۆتۈرىدىغاندەك گۈمانىي تۇيغۇ ، يېگى بوغۇنلۇق ئەلچىسىدەك جىددىي جاۋابكارلىق بىلەن ئوقۇدۇم . مەن ھېلىمۇ ھەر كۈنى ئوقۇيمەن . پاراڭ ــ خەۋەر مەنبەلىرىگە قارىغاندا ، ئاساسىي بىلىش مەنبەلىرىگە مايىلمەن . قانچىكى كىتابتىن مەن بىلمەيدىغان يۇقىرى قاتلام بىلىملەر ، بەشارەتلەر ، ناتونۇش ئىبارىلەر چىقىپ مېنى لۇغەت ئىزدەشكە مەجبۇر قىلسا ئالاھىدە روھلىنىپ كېتەتتىم . ئۆز سەۋىيەمگە لايىق ياكى مەن ئۇچۇن «ئاتام ئېيتقان بايىقى» قىممىتىدىكى كىتابلارنى بىر قۇر ۋاراقلاپلا نېپىز ئەگلەكتىن ئۆتكۈزۈپ قويماتتىم . ئىبن سىنا كىتاب ئوقۇپ چۈشەنمىگەنلىكى ئۈچۇن كايىمىغان بولسا فارابى

بىلەن باغلانمىغان ، ئارىستوتېل پىكىر ئېقىمىغا قەدەم قويمىغان ۋە «شەيخۇل رەئىس» بولمىغان بولاتتى . كىتاب ـــ ئۇ تېلېفوندىكى سۆزلىشىش ئەمەس . ھۆرۈنلۇقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بەلگىسى ۋە غەلىتىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئالامىتى ، مېنىڭچە ، كىتاب داستىخىنىدا مۇئەللىپنى تاماملى چاپلاپ بېرىشكە بۇيرۇشتۇر . مەن ئەزەلدىن بىلىمگەنلەرنىڭ ناتونۇرلىقىنى ئاشكارىلاپ بىلىم ھەققىدە سۆزلەشنى زادىلا خالىمايتتىم . بىلگىلىرىنى بازلاش ھاماقەتلىك ۋە تەنتەكلىك دېگەن قارىشىم دەسلەپتىلا چۈشەنچە شەكىللىدە ئەمەس ، ئادەت شەكىللىدە مېنى سۈكۈناتچان قىلىپ كەلدى . ناتونۇرا سۆزلىگەنلەردىن پات ـ پاتلا ھەقىقەت ئامىللىرىنى ئاقتۇرغۇم ، بەلكى ئۇنىڭ بىرەر ئاساسى بارمىكى ، دېگۈم كېلەتتى . چۈنكى مەن ئىلىمنى بەيكە ئېتى ، بايۇەچچە قولىدىكى ئالماس كۆز ئۈزۈك ، موللام ئاغزىدىكى پەتىۋا دەپ ئەمەس ، بەلكى پەقەت باشلانغان ، داۋام قىلىۋاتقان ، تۈگىمەيدىغان ئالەمشۇمۇل ـــ تارىخىي ئىزدىنىش بىناكارلىقى دەپ قاراپ كەلدىم .

ئىلىم پىداكارلىرىنىڭ تەزكىرىسىنى بىلىش مېنىڭ دائىملىق «پاكلىنىش» دەرسىم بولدى . ئۇ سەلتەنەت ساھىبلىرىنىڭ تاسادىپىي ۋە تەۋەككۈل شەجەرىلىرىگە زادىلا ئوخشىمايتتى ـ ئىلىمگە ئەمەس ئالىملىققا ، ھېكمەتكە ئەمەس ھاكىملىققا ، ئىزگۈ يۈكسەكلىكىگە ئەمەس ساختا شۆھرەت ۋەسۋەسىگە ، پاكلىققا ئەمەس سۈيىئىستېمالغا بېرىلىپ بۇ قۇياش قەلئەسىگە قەدەم قويغانلارنىڭ قولىدىكى قەلەم ، زامانلار ئۆتۈپ ئۇلارنى ھەشەمەتلىك ساختا لەھەتلىرىدىن ئىرغىتىپ مەسخىرە مەيدانىغا تاشلايدىغان پولات كۈرەك بولىدىغانلىقىنى مەن ئاشۇ قۇتلۇق تەزكىرىلەردىن بىلدىم .

مەن فارابى ، ئىبن سىنا ، ئەلىشىر نەۋائىيەك بىلىش يولىدا

نىكاھسىز ئۆتۈشنى راۋا كۆرمىدىم . شۇنىڭدەك سەيفۇل دەۋلە ، نوھ ئىبن مەنسۇر ، ھۈسەين بايقارانىڭ ھاميلىق قىلىشىنىمۇ مۇناسىپ كۆرمىدىم . ئالاقىلانە ـ پىداكار ئائىلە ۋە غېربىانە سىياسىي تەنھالىق مېنىڭ ئىككى ئامىتىم بولدى . ئۇ قەلبىمنى قىزغۇچ ، زېھنىمنى سوۋۇتۇچ تۇردى ، روھىي ئەسەبىيلىكتىن «يەكچەشمە» بولۇپ قالمىدىم . تەرسا رەشكى ھەسەت بىلەن ناھەق رىيازەت مېنىڭ مۇشۇ ئۆمۈر مۇھتىمدا ئېرىشەلىشىم مۇمكىن بولغان ۋە مېنى قەھۋەخانىغا ئەمەس ، زېھىن خىلۋەتكاھىغا باشلاپ بارىدىغان نوبىل مۇكاپاتىم ۋە ئوسكار مۇكاپاتىم بولدى ! ئۇ ماڭا ھەر كۈنى تاڭ سەھەردە : «ماتارىپ قەسىرىسىدىن شاھادەتنامە ئالغانلار ـ نىڭ ھەممىسىلا « ئارىق » بولىۋەرمەيدۇ ! » دېگەن پىكىرنى قايتا ئەسلىتىدۇ .

5 . ھېسسىياتخۇمار ئىرسىيەت

« مۇشۇكنى ھارۋىغا قوشساڭ كاڭگا سۆرەيدۇ . »

ـــقۇمۇل خەلق ماقاللىرىدىن

ئىنسانشۇناسلىق بىلەن جەمئىيەتشۇناسلىقنىڭ كېيىنكى نەتىجىلىرىدىن بىرى مىللەتلەرنى «ئېتنىك مەنىدىكى مىللەت» ، «ئىجتىمائىي مىللەت» ، «سىياسىي مىللەت» دېگەن ئۈچ كاتېگورىيىكە ئاجرىتىش بولدى . ئۇلارنىڭ بۇ كاتېگورىيىلىرى ۋە ئۇنىڭغا مىسال كەلتۈرگەن مىللەتلىرى ھەققىدە بۇ يەردە توختىلىشىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق . ئەمما ، شۇنىسى روشەنكى ، مىللىتىمىز پارلاق مەدەنىيەت «ئەلئېھراملىرى» نىڭ بىناكارلىرى بولۇشى بىلەن بىللە ، ھازىرقى «ئېتنىك مەنىدىكى مىللەت» لىك كاتېگو-

رىيسىدىن ھالقىپ چىققىنى يوق . ئۇلار چەت ئەللەرگە تارقىلىشنى خالايدۇكى ، يەھۇدىيلاردەك چەت ئەللەردىن كېلىپ توپلىنىشنى خالىمايدۇ . ئۇلاردا بىر ئېتنىك ـــ تەبىئىي مىللەتكە خاس پۈتۈن ئالامەت ، مەدەنىيەت ۋە ئەۋزەل سەنئەت ، مىللىي ئالدەتلەر تولۇق . ئۇلارنىڭ ئۇتۇق ۋە ئىللەتلىرى ، ئالىم ۋە شائىرلىرى ، سەركە ۋە جامائىتى تۈگۈل ھەتتا ئىپتىخار ـ نومۇس ، مۇھەببەت ـ نەپرەت ، باھا ـ پاراڭ جۈغلانمىلىرىمۇ ئۆز كاتېگورىيىسىگە لايىق . ئۇلار قۇم ـ بوران ۋە سۇ ئاپىتى بىلەن ئوقۇش ۋە خىزمەت سالاھىيىتىدىن يۇرەكزادە بولۇپ ، مول ھوسۇل ياكى توي ـ تۆكۈندىن مەشرەپ قۇرۇپ كېلىشتى . ھەتتا ئۇلارنىڭ يۇرت كاتتىلىرىمۇ سەنئەتتىن ئىبارەت بۇ ئىككىلەمچى نەرسىنى ، مۇقامدىن ئىبارەت بۇ «دەستىسى ساتاردا ، بەستىسى ئەيتاردا» بولغان ئىككىنچى زۆرۈرىيەتنى خەلقنىڭ تۆپ خۇمارى قىلىپ ، بىر ـ بىرىدىن بەكرەك سۆرەن سېلىشتى . مەن ئۇستىكە مال ـ يۈكتىن ئىبارەت «توقام» سېلىنغان تۆگىدە ئولتۇرۇپ قەدىمكى «يىپەك يولى» دا مۇقام ئۇيناپ كېتىۋاتقان بەش سەنئەتچى تەسۋىرلىنىگەن رەسىملىك ساپال ھەيكەلنى كۆرۈپ ھەيران بولدۇم . ئۇلار ئاڭسىز بولسىمۇ ، تارىخىي ماتېرىيالىزمغا ئەمەل قىلىپ «توقام» بىلەن «مۇقام» نى تەڭ تۇتقان ، «توقام» نى ئاستىغا بېسىپ تۇرۇپ ، بەرباپ تارىسىغا ناخۇن سوققانىكەن . بىزچۇ؟ !

كۆڭدەكلىكىمدە مەنمۇ سەنئەت خۇمار بولۇپ قالدىم . ماڭا تەسىر قىلغىنى ، ئالماتاتادىن كىرگەن ئوقۇش كىتابلىرىدا تىلشۇناس ۋە ئەدىبلەرنىلا شۆھرەتلىك ئالىملىرىمىز دەپ تونۇشتۇرغانلىقى ، بىزدە ھېكمەت ۋە تەبىئىي پەن ئالىملىرى ھەققىدە خەۋەرسىزلىك ھۆكۈم سۈرگەنلىكى ئىدى . ئەكسىچە ، مەن يېڭى زامان

«ئەدەبىيات» ۋە «ئالماناخ» لىرىدىن ئەمەس ، ھېسسىياتقا باي خەلق قېنى ، تۇرمۇش مۇڭى ، تەسەۋۋۇر يالقۇنى بىلەن كونا شېئىرىي دىۋانلار تەسىرىدە كىلىنكىلىرىمدىكى شېئىرىي ئىرسى ئامىللارنى چاقماق قىلىپ ، قەلب چېقىندىداقلىرى چېقىشقا مايىل بولدۇم . كېيىنچە شېئىرىي ھېكمەت ئۇستىلىرى ـــ نەۋائىي ، شىرازىي ، گىيوتى ، ئۆمەر ھەييام بىلەن مەشرەپ ئەسەرلىرىدىن شېئىرىيەتنىڭ ئىنسانىي ياۋۇزلۇقتىن قۇتۇلۇشقا مەدەت قىلىدىغان مۇمكىنلىكىگە ھەيران بولمىدىم . بۇ مۇمكىنلىك تەلەپكار مۇمكىنلىك ئىدى . شۇنداق قىلىپ ، مەن ھادىسىلەرگە كۆپرەك تۇتاشقان ھېكايەتچىلىككە قارىغاندا دەبدەبىسىز ، شادىيانە چوقانلاردىن يىراق ياۋا شېئىرىيەت يولىغا كىرىپ كەتتىم . ھەر خىل كۈللەردىن ، چىلان تۇپراقتىن ئاقىدىغان ئېرىق بويىغا ئۆسكەن رەيھان ۋە يالپۇزلاردىن پەرقلىق مېنىڭ شېئىرىي ھېسسىياتلىرىم يۇلغۇن چېچەكلىرىگە ئوخشاش تەنھالىق مۇڭى ، ئۇسسۇزلۇق چاڭقىقى ۋە بوران ئەسىزلىكى بىلەن تولغانىدى . ئۇنىڭدىن سەتەڭلەرگە ئوسما ، كۈلخۇمارلارغا تەشنەك كۈلى چېقمايتتى . خۇش پۇرىقى ۋە ئەتىرگۈلىدەك يۇمران ـ نەپىس بەرگى بولمىغان بۇ ھالدىكى چېچەكلەر ئۆز ئىزىغا تۆكۈلۈپ ، ئۆز شېخىدا ئەسىرلەرنى ئۆتكۈزىدۇ . ئۇنىڭ ئەڭ جىنى يالقۇنلۇق تونۇردا ياكى كۈلخان ئۆرەكىشلىرىدە كۆرۈش مۇمكىن .

يازغان ھېكايىلىرىم كۆپ ئەمەس . «زۇلۇم ئوچىقى» ، «ئاق خالات» ، «كېسىلگەن قولاق» ، «كىچىككىنە ئاسكۇل» ، «نەلۇپەر» ، «تاش پەرى» ھېكايىلىرىنى يازدىم . نېمە ئۈچۈندۇر ، ماكان ـ زامان ھادىسىلىرى بىلەن تۇتىشىدىغان چوڭراق ۋە كۆپ رەڭ نەسرىي ئەسەرلەرگە مەيلىم بارمىدى .

ھازىرغىچە ئېلان قىلىنمىغان تارىخىي دراملىرىمدىن يەتتىنى ساقلاپ تۇرۇۋاتىمەن . ئۇلار : «سۇمۇرغ قوشىقى» ، « قەدىمكى يىپەك يولى» ، «ئوردىدا باھار» ، «پىلە مەلىكىسى» ، «مەلىكە گۈلىيۈز» ، «تەڭرىتاغ ناخشىسى» ، «دات باسمىغان قىلىچ» تەن ئىبارەت . «مەڕۋايىت مەلىكە» نامىدا ئۇسسۇل سىپكىتالىمۇ يازدىم . نەمىشقىدۇ 30 ياشلاردا يازغان بۇ تارىخىي دراملارنى ئىشكاپىمدىن چىقارغۇم كەلمىدى .

شېئىرلىرىمنىڭ ئوندىن بىرى ئېلان قىلىندى . ئېلان قىلىنمىغان شېئىرلىرىمنى «باھارىيات» ، «ئاق توز» ، «ئۇچقۇن بىلەن شەبنەم» ، «كۆڭۈل كۈيلىرى» ، «ۋىسال بېغى» ، «سېرىق چېچەكى» ، «ئېزگۈلۈك كۆز يېشى» قاتارلىق توپلاملارغا ئايرىدىم . شېئىرلىرىمنى ئومۇمەن بەش تۈرگە بۆلۈش مۇمكىن :

لىرىك شېئىرلارنى بارماق ۋەزنىدە قىسقا يېزىشقا مايىل ئىدىم . ئۇلار ئىككى ، ئۈچ ، بەش كۇپلېتنى ئاساسىي شەكىل قىلغان بولۇپ ، بىۋاسىتە چاقماق بولسا ، ئۆپكىدەك سوزۇلما بولمىسا ، دەيتتىم ، مەسىلىنى قويۇپ يەشمەسلىك ، ماجازى غۇۋالىق ، ھەمىمنى تىراكېدىك تۈستە ياساندۇرۇش ، چاقماق چېقىپ قويۇش ، كۆز يېشىنى مىسرا قىلىپ قاتۇرۇش مېنىڭ ئىزدىنىشىم بولسىمۇ ، ئاباپ شېئىرلىرىمنىڭ ئاز ئەمەس ، ئۇلاردا ياكى كۈزەل بىر پىكرىي روشەنلىك ماقامىغا يېتەلمەي قارا قۇلۇلە قارىغىدەكى مەڕۋايىتتەك قامىلىپ قالغان ياكى ئەرزىمەسلىك ئىچىكە ۋاز كېچەلمەس ئىبارىلەر يوشۇرۇنغان . بۇلارنى قايتا ئىشلىمىدىم . مەن تاساددىيي ، كوچىدا تىترەك ياكى مەيۈسلۈك كۆز يېشىغا چۆمۈپ شېئىر «قۇسقان» لىقىم ئۇچۇن ، شائىرلىق ئىستىكى ۋە تەھرىرلىك تەلىپى بىلەن تەكرار ئىش ئېلىپ بېرىشقا ھەۋەسلىنىپ كۆنمىدىم .

نەتىجىدە ، شېئىرلىرىم يوشۇرۇن ، تەبىئىي ، ئىپتىدائىي جاھىكال پېتى قالدى . بۇكۇن ئۇنى تۇزەي دېسەم ، ئەينى زامانىدىكى ئىلھاملىرىمنىڭ چىنلىقىنى ئەسلىيەلمەيمەن ۋە كۆڭەككە ئاتمىش ياشلىق چوڭ دادىسىنىڭ قېنىدىن ئوكۇل بېرىشنى مۇناسىپ بىلمەيمەن . مۇزىكىغا تەرجىمان ، شېئىرغا تەھرىرنىڭ ھاجەتسىزلىكى ھەققىدە مۇتلەق بىر نېمە دېگۈم يوق .

غەزەل ـ قەسىدىلىرىم «شەيدائى» تەخەللۇسىدا يېزىلدى . «كۈلزار ئاشىقى» ، «بۇلبۇل ئازادى» نامىدىمۇ ئازغىنا غەزەللەرنى يازدىم . «ھەمراھى» تەخەللۇسىدا ئانامنىڭ غەزەللىرىنى رەتلىدىم ۋە ئۇنىڭغا غەزەللەر قوشتۇم . غەزەلنى بەش ـ يەتتە بېيىتلىق ئەنئەنىدىن ئاشۇرماسلىقنى ، پىكىر بىلەن سىمۋولنى بىرلەشتۈرۈشنى خالىسامۇ ، ياۋا مېۋىلىرىمنىڭ ھەممىسى بىردەك چىقىمىدى . ياقتۇرمىغان ، زاكاز تەلىپىدە ئېلىنغان غەزەللىرىمدىن تېنىۋالالمايمەن . ئەمما ، غەزەللىرىمگە پۈتۈن خەلقنى قەلبىگە يوشۇرغان روھىيىتىم يوشۇرۇنغان . ئۇلارنىڭ قانچىكى روشەنلىكتىن مەھرۇملىرىدا بۇ سىر ئۆز زامانىسىغا لايىق مۇساپىدە قاتمۇقات ماجىزىلاشقان . ئەنسىرىمىدىغىنىم ، بۇ قېلىن پوستلۇق بادامىلارنىڭ سەنەم لېۋىدىن چەتتە قېلىشىدىن ئىبارەت . كىمكى ئېرىنمىسە ۋە تىلسىم ئاچقۇچىنى تاپالسا ، بۇ غەزەللەر ئىچىدىكى مېغىزنى ئاچىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن . مەيلى ئۇ بىرقانچە كىشى بولغانىدىمۇ !

«رۇبائىيات» نامىدا ھازىرچە مىڭ پارچىدىن ئارتۇق پارچىلەرنى ئېلان قىلالىدىم . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆز پىكرىنى يېتەرلىك ئىخچاملىغان غەزەلنىڭ توختىشىدىن ، بەزىلىرى كۆزۈمگە چۈشكەن ھايات ماھىيەتلىرىنىڭ ئېچىلىپ قالغان رۇجەكلىرىدىن ، بەزىلىرى تەلۋە قۇيۇنىدىن ئاپىرىدە بولغان . مەن شائىر ئەمەس ،

رۇبائىيچىمۇ ئەمەس . شۇڭا ، رۇبائىيچىلىقنىڭ شەكلەن تارىخىغا ، تېماتىك پىكىرنىڭ تەقلىدىي تەكرارلىنىشىغا نەزەر سالغىنىم يوق . مەن ئۆزۈمنى ۋە ئەينى زامانىدىكى ئۆز قەلبىمدىكى خەلق روھىيەتىنى «كالتە غەزەل» شەكلىدە يازدىم . پىكىرنىڭ سۈيۈلدۈرۈلۈشى ياكى تەكرارلىنىشىنى كەچۈرۈشكە بولغاندا ئىدى ، ھەر بىر رۇبائىيلىرىمنى غەزەل قىلغىلى بولاتتى . بۇ ، رۇبائىيلار ئۈچۈن ئۆلۈمدىن ئىبارەت ئىدى . رۇبائىيلىرىم 80 ـ يىللاردا رۇبائىي قىزغىنلىقى پەيدا قىلدى .

لىرىك نەسىر نامىدىكى «سەۋدالىق تەئەججۇپنامىسى» 10 يىلـلىق (1966 ـ 1976) پارچە ـ پارچە «سەۋدالىق خاتىرىلىرى» دىن توپلانغان . ئۇنىڭ بەزىلىرىنى جىددىي ئاقتۇرۇش ، قاماش ۋە سوراق قىلىش مۇھىتىدا يوقىتىۋەتكەنىدىم . مەن «كاككۇكنامە» دىكى 100 نەسىر ئارقىلىق ھۆرىيەتنى ، «مارجانىنامە» دىكى يۈز نەسىر ئارقىلىق دېڭىز ئاستىغا تاشلانغان مارجانلارنى ئاسمان يـۈزىگـە چاچمىغۇچە ئۇيۇق يورۇمايدىغانلىقىنى ، «سۇمۇرغنامە» دىكى يۈز نەسىر ئارقىلىق تارىخ ھېكمەتلىرىنى ، «جاھاننامە» دىكى يۈز نەسىر ئارقىلىق رېئاللىق ئىبرەتلىرىنى ، « ئىجادىيەتنامە» دىكى يۈز نەسىر ئارقىلىق ھايات يولىنى يېغىنچاقلىماقچى بولدۇم .

«قارلىق تاغ شەجەرىسى» ئۇچ قىسىملىق شېئىرىي تىرىلوگـيىلىك رومان سۈپىتىدە يېشىم 30 غا يەتمەستە يېزىلغان . كېيىن ئىككى قىسمى ئېلان قىلىندى .

ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ياكى تارىخىغا ئائىت ھېچقانچە تەتقىقات ئېلىپ بارالمىدىم . شېئىرىيەت ئېستېتىكىسى ھەققىدە يـازغـان قوليازمام يوقىلىپ كەتتى . «پوئېتىكا» نامىدا كىتابنى پىلانلىغان ، ھەتتا مۇقەددىمىسىنى باشلىغان بولساممۇ ، ئۇ شۇ پېتى قالدى .

شېئىرىي تەسىراتلار بويىچە بىر قانچە ماقالىلەر يازغىنىمنى ھېسابلىمىغاندا ، ئاساسلىقى «ئۇمۇمىي ئېستېتىكا» بىلەن «قاتلاملىق ئېستېتىكا» ناملىق ئىككى كىتاب يازدىم . بۇ ئىككى كىتابتا ، بولۇپمۇ «قاتلاملىق ئىستېتىكا» دا ئۆزۈمنىڭ قاتلام قارىشى ، ئېستېتىكا سىستېمامنى بىر قەدەر روشەن بايان قىلدىم . ئۇ گۈزەللىك بىلەن ئېستېتىكىلىقنى ۋە ئېستېتىكا ئوبيېكتلىرىنىڭ كۆپ قاتلاملىقىنى ئاساس قىلغان .

شېئىرلىرىم ئۇستەل ئۈستىدە شائىرانە ئوبراز بىلەن يېزىلمىغان . ئۇ ، كوچىلاردا ، ھارغىن ئەمگەكتىن كېيىن ئەۋرەز يولىدىن چىقىپ ھاقارەت ئۆتكەندە ، بىرەر خاتىرە ئورنىغا بېرىشتىن بۇرۇن ، ماشىنىدا ، ئويغىنىپ كەتكەندە يېزىلغان «سەرگەردان» شېئىرلار بولدى . مېنىڭ مۇھەببەت لىرىكىلىرىمنى ئىشقى ـ مۇھەببەت نۇقتىسىدىن ئىزاھلىغۇچىلارغا كۆرە ، ئۇنى رۇبائىيلار ، غەزەللەر ، لىرىك نەسرىلەر ۋە روھنى پاكلاشتۇرغۇچى ، كەلكۈسكە ئىنتىلگۈچى تېمىدىكى ماقالىلىرىم ئىچىدە گەۋدىلەنگەن سىمانتىك پىكىر ـ ھېسسىيات بىلەن تەرىپلىگۈچىلەر مېنىڭ مۇددىئايىمنى چۈشەنگەن بولۇشى مۇمكىن . مەن ھەر خىل ئەسەرلىرىمگە ، ھەر خىل تېمىدىكى قولىيازمىلىرىمغا ، ھەتتا ئۇنىڭدىكى بىر تال قىزىل رومال ياكى ئاق توپلىسىغا بىر پۈتۈن روھىيەت دۇنياسىنىڭ قەتىرە ياكى زەررىلىرىنى سىڭدۈرۈشكە تىرىشتىم . بۇ ماڭا ئۆمەر ھەييامغا مەي ، ئەلىشىر نەۋائىيگە مۇغىپچە ، بابارەھىم مەشرەپكە ئىشىق ئىبارىلىرى قانداق ماجازى ۋاستە بولسا ، خۇددى شۇنداق ماجازى ۋاستە ھەم تەمسىللىك ئۇسۇل ئىدى . ئابستراكت غايىلەرنىڭ غەمكىن ، ئەمما ئۇمىدۋار شەكلى مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن ھاۋالە سىمۋوللىرى تېپىشقا ھەمىشە موھتاج بولۇپ كەلگەن . شېئىرلە-

رىمدىن بىرەر سىمانتىك پىكىر مەرۇاپىتىنى تېپىشنى ئىزدىگەن كىشى ئۇنى قارا لايغا مىلىنىپ تۇرغان قۇلۇلە قېپىنى يېرىپ ئېچىشى مۇمكىن .

مەن شائىرلارنىڭ مۇتەپەككۇر بولۇشىنى ۋە بۇ ساھەگە قىزىقىقۇچىلارنىڭ كەمرەك بولۇشىنى ، ئالىي ماقاملىق كەسپىي شائىرلاردىن باشقىلىرىنىڭ پەلسەپە ، قانۇن ، ئىقتىساد ، تەبىئىي پەن ، تېبابەت ، ماشىنىسازلىق ، تېخنىكا پەنلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشنى ئاساسىي ئىقتىدار ۋە تۆھپىكارلىق ئورنىغا قويۇشنى ، رەڭلىك شار قويۇۋېتىش ۋە سالىيۈت زەمبىرىكى ئېتىشنى ئاساس قىلىۋالغان مەيخانا ئىشكىدىكى قىزىل كاستيومىلۇق «خۇش كەلدى جانان» بولۇپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن . مەن رىقابەت ياكى ھەسەت بىلەن ئەمەس ، بەلكى خەلقنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتى بولغان مەدەنىيەت قۇرۇلمىسىغا ، مەسئۇلىيەت بىلەن شائىر ۋە ئەدىبلىرىنىڭ «ئاز» ۋە «ساز» بولۇشىنى ئېغىزغا ئالدىم . چۈنكى بىزگە شېئىر مۇسابىقىسى دۇچ كېلىۋاتقىنى يوق !

6 . «ئۇچ خەزىنە»

«ئۇچ خەزىنە ئىپتىخار ، مىڭ ھېكمەت ئۇندا چاقنار ،
ئۇ ئۇنتۇلسا زىمىستان ، ئۇ تېپىلسا نەۋ باھار .»

« قۇتادغۇبىلىك ، خەزىنىسى» ناملىق كىتابىم 1956 ـ يىلى ئىككى يىلدا ئېلان قىلىنغان «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ II ـ ئىسىردىكى ئىككى بۇيۇك ئالىمىنىڭ خاتىرىسى» دېگەن ماقالەم بىلەن باشلانغان ئىنتىلىش ۋە ئىزدىنىش ئاساسىدا شۇ مۇئەللىپنىڭ يېشىدا يېزىلغان . بۇ ئارىلىقتا « قۇتادغۇبىلىك» نىڭ ئىلمىي قىممىتى ،

«ئوتتۇرا ئەسىر ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ يېتۈك قامۇسى ـــ «قۇتادغۇبلىك» (ياپونىيىدە ئېلان قىلىنغان) قاتارلىق يەتتە پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدىم ۋە باشقا كىتابلىرىمدا بۇ ھەقتە توختالدىم . بۇ كىتابنى يېزىشقا بەش نەرسە تۈرتكە بولدى ، ئۇلار : رەشىد رەھمىتى ئاراتنىڭ «قۇتادغۇبلىك» نى ئېچىلمىغان خەزىنە ، دېيىشى ؛ بار تولدىنىڭ بۇ كىتابنى تۆۋەنلەشتۈرگەن سۆزلىرى ؛ ئاپتور قەبرىسىنىڭ قايتا ياسىلىپ يوپۇقدالغانلىقى ؛ بۇ كىتاب تەتقىقاتىنىڭ شېئىرىي «يەشمە» نۇسخىسىنى ئاددىيلا ماقالە شەكلىدە تەكرار يېشىپ بېرىشنى قېلىپ قىلغان ئاسان يولغا كىرىپ قالغانلىقى ؛ بۇ كىتابنىڭ مىللىي ۋە تىل تەۋەلىكى ھەققىدىكى تالاشلاردىن ئىبارەت . دەرۋەقە ، بۇ كلاسسىك «نوم» غا شەرھنامە كېرەك ئىدى . بۇ ئەھدىيلىك يوپۇق ھېسابلىناتتى . مەن «مەڭگۈ تاشلار» ، «تۇرپان تېكىستلىرى» ، «قاراخانىيلار ھۆججەتلىرى» ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ «قۇتادغۇبلىك» تىلى ۋە پىكرىنىڭ يىلتىزى ھەققىدە ئىزدەندىم . ئارستوتېل ـ فارابى ، فىردەۋسى ـ كەيكاۋۇس ئەسەرلىرىگە مۇراجىئەت قىلدىم . كىتابنى سىياسىي نۇقتىدىن ئىزاھلاشتىن ساقلاندىم . ئۇنى كېسىۋالماي ، بىر پۈتۈن ھالەتتە ئىزاھلاشقا ئۇرۇندۇم . نەتىجىدە تالىشىپ يۈرگەن تىل ۋە مەدەنىيەت «ئىرسىيىتى» ھەل بولدى . يۈسۈپىنىڭ تىلى سىڭقۇسەلى تۈتۈك تىلى بولۇپ چىقتى .

« غەربىي دىيار تاشكېمىر سەنئىتى» ناملىق كىتابىم شىنجاڭدىكى بۇددا دەۋرى سەنئىت خەزىنىسى ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىم ئاساسىدا يېزىلدى . بۇ كىتابنى يېزىشقا تۆت نەرسە تۈرتكە بولغان ، ئۇلار : بۇ خەزىنىلەرنىڭ سۇ ئامبىرى ياساش ، ئوغۇت

توپلاش ۋە ۋاقىت ئىكەكلىرىدە بۇزۇلۇپ بېرىشى ؛ ستەيىن ۋە شاگىرتلىرىنىڭ قاتارلىقلارنىڭ تارىمدا ئەسلى مەدەنىيەت بولمىغان ، تارىم مەدەنىيىتى ھىندىستان مەدەنىيىتى ئېشىندىلىرىدىن تەركىب تاپقان دېگەن قارىشى ؛ بۇ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنىڭ ئۆز زامانىدىكى بىرىنچى دەرىجىلىك بەدىئىي قىممىتى ؛ خەلقىمىزنىڭ ئۇنتۇلۇش روھىيىتى . مەن بۇ خەزىنىنى كىتابتىن ئىبارەت توپان باسماس «تۇر» تېغىغا يۆتكىگۈم ۋە قايتا ئىزاھلىغۇم كەلدى . ئىككى قېتىم قەلەم ئېلىپ تاشلاپ قويدۇم . بۇددىزمنى تەتقىق قىلىش ، ئەنگلىيە ، گېرمانىيە ، ياپونىيە ۋە رۇسىيىگە ئېلىپ كېتىلگەن تاشكېمىر جاۋاھىراتلىرىنىڭ رەڭدار فوتو سۈرەتلىرىنى ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاندىن كىتابنى راۋان يېزىشقا كىرىشتىم ۋە ئۇنىڭ خەزۇچىسىنىمۇ ھازىرلىدىم . بۇنداق بىر يۇقىرى مالىيە ـ مەدەنىيەت فوندى ئاساسىدا يارىتىلغان ئۇلۇغ خەزىنىنىڭ بىر مۇختەسەر ئۆرنەك كىتاب شەكلىدە بولسىمۇ «ئۆلمەسلىك» سۈيىدە چۆمۈلدۈرۈلۈشىنى ۋە ئەبەدىيلىك مومىياسى ھالىتىدە ساقلىنىشىنى قانداق قىزغىنلىق بىلەن ئىزدەندىم ـ ھە : بىر مۇسۇلمانىنىڭ بۇددىزم تەتقىقاتىدا قانچە ـ قانچە كىتاب كۆرۈشى ، قانچە ـ قانچە بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنى زىيارەت قىلىشى ، قانچە ـ قانچە ئېكون (بۇت) لار بىلەن تونۇشۇپ چىقىشىغا توغرا كەلدى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى» ئىككى ئايدىلا يېزىلدى . بۇ كىتابنى مەن دوختۇرخانىدا تاماملىدىم . ئەمما بۇ 70 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدا باشلانغان تەتقىقات ، زىيارەت ئاساسىدا ، ئىككى كىتاب ، 16 ئىلمىي ماقالە ئاساسىدا مەيدانغا كەلدى . «ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە» ، «شىنجاڭنىڭ تاغ دەۋرىدىكى ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتى» دېگەن ئىككى كىتابىم 1980 ـ يىلى

بېسىلىپ تارقىتىلدى . ئۇنىڭ بىرىنچىسى ئىككى تىلدا تۆت قېتىم بېسىلدى ، خەلقئارا كۆرگەزمىگە قويۇلدى ، ياپونىيە دۆلەت كىتابخانىسىغا ساقلاشقا ئېلىندى . ئاردىكى 13 يىل ئىچىدە «ئۇيغۇر مۇقاملىرىنىڭ مەنبە ـ ئېقىملىرى» ، «كۇسەن مەدەنىيىتى ۋە ئۇسسۇل سەنئىتى» ، «ئۇيغۇر ئۇسسۇللىرىنىڭ تارىخىي تەسۋىرىي ئۇچۇرلىرى» (كېيىنكى بۇ ئەسەر ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلىنغان . مۇھەررىردىن) قاتارلىق ئىلمىي ماقالىلەرنى ئېلان قىلدىم . نېمە ئۈچۈندۇ ھەر قېتىم مېنىڭ مۇقام ھەققىدىكى چۈشەنچەم خۇددى كولومبوسنىڭ ئىلگىرىكى سەييالارنىڭ زېمىن ھەققىدىكى چۈشەنچىلىرىنىڭكىلا ئوخشىمايدىغانلىقى ھېس قىلىپ قالدىم . ھېلىمۇ بۇ زېمىن تىلسىمىدەك ئۇشبۇ كاتتا خەزىنە يوـ رۇتۇلۇپ پۈتكىنى يوق .

ئۇيغۇر مەدەنىيىتى سىستېمىلىرىدا يۇقىرىدىكى ئۇچ خەزىنە ئالەمشۇمۇل تەسىر ۋە ھۆرمەت قوزغىغان ئۇلۇغ مەدەنىيەت ئەلئىھـ رامى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . ئۇ ھەقىقەتەن بىزنىڭ مۇقەددەس ئاـ بىدىمىز !

7 . كۆمۈلگەن ئىز ، ئۇزۇۋېتىلگەن زەنجىر

«كۆكتىن ئىزدىگەننى يەردىن تاپ ،
سىرتتىن ئىزدىگەننى ئەردىن .»

ـــقۇمۇل خەلق ماقالىسى

مەن ئەسلىدە كىچىكىمدىن ھەر خىل كىچىك ، ئوماق ھايۋان بالىلىرىغا ئامراقلىقىم تۈپەيلىدىنمىكىن ، بىئولوگىيە ـ خىمىيە فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەنىدىم . تەپەككۇر تۇرمۇشى مېنى ئىنـ

سان ۋە كۇزەللىك تېمىسى بويىچە ئىزدىنىشكە باشلاپ كەلدى . كۆزۈمگە كۆرۈنگىنى ئالىملىق ئۇنۋانى ئەمەس ، كۆمۈلگەن ۋە ئۇ- زۇپ ـ پارچىلاپ ئىزاھلانغان مەركىزىي ئاسىيا قەدىمكى ئىنسان تۇرمۇشى ۋە ئۇنىڭ مەدەنىيەت كۇزەللىكى بولدى . يەرلىك كىتاب- لاردا ، ھەتتا نەۋائىي ھەزرەتلىرى بىلەن مىرزاھەيدەر كىتابلىرىدا يىراق تارىخ ئۇنتۇلغان ، ئۇنىڭ ئورنىغا نوھ بىلەن ياپەس ، چىڭگىز بىلەن تۇغلۇق تېمۇرخان مۇقەددەم قىلىنغان بولسا ، ئۆزگە يېزىقتىكى كىتابلاردا پەقەت «شاھنامە» رىۋايەتلىرى بىلەن خانلىق سالنامىلىرى كۆكلەرگە كۆتۈرۈلگەنىدى . مەنمۇ تەييار داپقا پېرىخونلۇق قىلىشنى خالىمىدىم . چۈنكى كىشى پەيتۇن ھارۋا بىلەن زەيتۇن ئوتىغات كىيىپ كېتىش ئۈچۈن بۇ قىسقا «رابات» قا كەلمىگەن .

مەركىزىي ئاسىيا ـ ئاسىيا ـ ياۋروپا تۇتاش قۇرۇقلۇقىدا ئىپتى- دائىي مېتال مەدەنىيىتى ۋە «ئات مەدەنىيىتى» ئەڭ دەسلەپ باش- لانغان ۋە تارىختا تۇنجى خەلقلەر ئالاقە قىزغىنلىقىنى ئاچقان خا- سىيەتلىك زېمىن ئىدى . ئۇنىڭسىز ئات بىلەن زەپەر قۇچقان ئىمپېراتورلار ۋە ناتونۇش خەلقلەر زېمىنلىرىنى تۇتاشتۇرغان قە- دىمكى قاتناشنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ .

نۇقتىنى بىلىش ئۈچۈن چەمبەردىن خەۋەردار بولۇش لازىم . بۇ ، ماكان تۇتاشلىقى چۈشەنچىسى . ھازىرنى ۋە كەلگۈسىنى بىلىش ئۈچۈن ئۆتمۈشنى روشەنلەشتۈرۈش كېرەك . بۇ ، زامان ئىزچىل- لىقى ئۇقۇمى . راستىنى ئېيتقاندا ، دۇنيادا ھەقىقىي مەنىدىكى «ئۆلكەن مىللەت» ۋە «يوقالغان مەدەنىيەت» بولغان ئەمەس . مەن مەركىزىي ئاسىيا مەدەنىيىتىنى ئىزدەش جەريانىدا «فارابى ۋە ئۇ- نىڭ پەلسەپە سىستېمىسى» ، «قەدىمكى مەركىزىي ئاسىيا» ،

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» قاتارلىق كىتابلىرىم بىلەن بىر قاتار ئىلمىي رىسالە ـ ماقالىلىرىمنى مەركىزىي ئاسىيا مەدەنىيەت تارىخى تەتقىقاتى بويىچە يېزىپ چىقتىم . بۇ ماقالىلەر : «ئوتتۇرا ئاسىيادا ئېللىنىزم مەدەنىيىتى» ، «ئوتتۇرا ئاسىيادا قۇياش ئىلاھىيەتچىلىكى» ، «ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىنىڭ تۆتزات قارىشى» ، «نەۋرۇز بايرىمى ۋە ئۇنىڭ تارىخي قاتلاملىقى» ، «مەركىزىي ئاسىيا ئىنسان مەدەنىيەتشۇناسلىقى مەسىلىلىرى» ، «سىكتاي ـ ساك ـ ئۇيغۇر كىيىم مەدەنىيىتىدىكى ئەنئەنىۋى ئىزچىللىق» ، «سىكتاي مېتال ھۈنەر سەنئىتى» ، «ئۇيغۇرلاردا مەي مەدەنىيىتى» ، «يىپەك يولىنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى» ، «مانىزم تەسۋىرىي سەنئىتى ۋە تۇرپاندىن تېپىلغان مانىزم يادىكارلىقلىرى» ، «غەربىي دىيار تىياتىر سەنئىتىنىڭ مەنبەلىرى» ، «ئۇيغۇر ئىسلام مەدەنىيىتى» ، جۇملىدىن فىردەۋسى ، ئىبن سىنا ، ھافىز شىرازى ، خوجا باھاۋۇددىن نەقشىبەندى ، خوسرەۋ دىھلەۋىي ، ئەمىر يەسەۋىي قاتارلىق يىپەك يولى ئەزمەتلىرى ھەققىدە خاس باھا ۋە قاراشقا ئىگە ماقالىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى . مېنىڭ مەنسۇر ھەللاجى ھەققىدىكى ماقالەم شۇ خىل خاس مەنىدىكى ماقالىلەردىن ئىدى .

مەن تولاراق مەركىزىي ئاسىيانىڭ مىلادىدىن ئىلگىرىكى ، مىلادىنىزم ۋە بۇددىزم دەۋرىدىكى ، ئىسلام مەدەنىيەت ئويغىنىشى دەۋرىدىكى مەدەنىيەت تارىخىغا قىزىقتىم . بۇ بىر مەدەنىيەت چەمبىرى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى دەۋرىدە ئېتىبارىدىن چەتتە قالدۇرۇلدى . «غەرب مەركەز» نەزەرىيىچىلىرى ئۇنى كۆرۈك ـ ئىران ـ ھىندىستان مەدەنىيىتىنىڭ ساقىندىلىرىغا باغلاپ ئىزاھلاشتى . يەرلىك تەتقىقاتچىلار پەقەت كونا ئۇيغۇر يېزىقى تېكىستلىرىنىلا ، تۇركىي لۇغەتنىلا ئۆلچەم قىلىۋالدى . مەن تولىمۇ يىراق بۇ مەدەنىيەتنى

ئېچىش ئۇچۇن بىر چاغلاردا تېخنىمۇ كۆپ كىتابلارنى يېزىشنى ئويلىغانىدىم . ئۇنىڭ بىر قىسمى «مەركىزىي ئاسىيا مىللەتلەر كۆچۈش تارىخى» ، «مەركىزىي ئاسىيا ئىدىئولوگىيىلىك مەدەنىيەت تارىخى» ، «تارىختىكى ئۇيغۇر خانلىقلىرى تەزكىرىسى» ، «يەكەن خانلىقى تارىخى» ، «شىنجاڭ سەنئەت تارىخى» قاتارلىقلار ئىدى .

«قەدىمكى مەركىزىي ئاسىيا» ـــ ئاساسلىقى مىلاددىدن ئىلگىرىكى بۇ زون (رايون) مەدەنىيەت تارىخىغا قارىتىلغان بولۇپ ، 30 پېشىمدا ، 53 پېشىمدا ، 59 پېشىمدا بىر قۇر قايتا ئىشلەندى .

«فارابى ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى» نى يېزىش ئۇچۇن بېيجىڭغا ئىككى قېتىم ، تاشكەنتكە بىر قېتىم باردىم ، ھەتتا ئوتراردىنى زىيارەت قىلدىم . مېنىڭ :

«ئىككى ئاقباشنى يازىپ ، ئاق چۇشتى بۇ باشىمكە» دېگەن شېئىرىم فارابى ۋە يۇسۇپ خاس ھاجىپ تەتقىقاتىغا قارىتىلغانىدى . بۇ كىتاب ھەققىدە ئۆزبېكستانىدىكى دۆلەتلىك ژۇرنال ـــ «ئۆزبېكستاندا ئىجتىمائىي پەنلەر» نىڭ 1992 ـ يىللىق 5 ـ ، 6 ـ سانلىرىدا ئابدۇلھەق ئابدۇروسۇل ئوغلى مەخسۇس ماقالە ئېلان قىلىپ ، يۇقىرى باھا بەردى . مەن فارابى ئىدىيىلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇگە ـ ئۇگىلىرى كىرىشىدىغان ، بىر يىلتىزدىن شاخلىنىدىغان سىستېما ھالىتىگە كىرگۈزۈپ ، ئۇنىڭ ئىسخېمىسىنى سىزىپ تامغا چاپلاپ قويۇپ يازدىم . قولغا چىققانىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئىدىيىسى بولۇشى مۇمكىن ، بىراق چېچىلاڭغۇ ئىدىيىلەرنىڭ سىستېما يىلتىزلىرىنى ئېنىقلاش باشقا ئەمەك ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە غەربىي ئاسىيادا روھانىيەتكە ، خېرىستىئان ئەللىرى بەلەن سوۋېت ئىتتىپاقىدا ماددىئونچىلىققا مايىل قىلىپ ئىزاھلانغان

بۇ زاتنى ھالال خاراكتېرلەشمۇ مەسىلە ئىدى . جۇڭگو ۋە ئۇيغۇر-لاردا تۇنجى بولغان بۇ تەتقىقات بۇ تېمىنىڭ خاتىمىسى بولماي ، مۇقەددىمىسى ، ئەلۋەتتە . مېنى خۇشال قىلىدىغىنى ، فارابى شېئىرلىرىنىڭ مەن ئىشلىگەن ئاروۇز تەرجىمە شەكلى ، خۇددى تاڭ دەۋرىدىكى غەربىي دىيارغا ئاتىت شېئىرلارنىڭ تەرجىمە نۇسخىسىدەك جامائەتچىلىك ياقتۇرۇپ مىسال قىلىدىغان شېئىرىي يادىكارلىق بولۇپ قالدى .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» ناملىق كىتابىم ئەسلى «ئوتتۇرا ئاسىيا پەلسەپە تارىخى ئوچېرىكى» دېگەن نامدا يېزىلغان . بۇ كىتابقىچە مەن ئۇيغۇر ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا پەلسەپە ـ ئىدىيە تارىخىنىڭ يېراق مەنبەلىرىدىن تاكى يېقىنقى زامان نامايەندىلىرىگىچە بىر-قاتار ماقالىلەرنى ئېلان قىلدىم . مەقسىتىم نوقۇل ئىسلامىيەتتىن كېيىنكى پەلسەپە تارىخى تەتقىقاتىنى ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرىكى دەۋرگە بىر قەدەم ، ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ئېپتىدائىي ئالەم ۋە كىشىلىك قاراشلىرىغا يەنە بىر قەدەم ئىلگىرى سۈرۈش ئىدى . بۇ خىل پەلسەپە تارىخى تەتقىقاتى ئۇزاق چەكلەندى . ئۇزبېكىستاندا 2 ـ جاھان ئۇرۇشىدىن كېيىن خەلقئارا مۇتەپەككۇرلار ـــ خارەزمى ، فارابى ، بېرۇنى ، ئىبن سىنانى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ ھەقتىكى تەتقىقات 2 ـ رەتتىكى پەلسەپە تارىخى كاتېگورىيىسى سالاھىيىتىدە باشلاندى . بۇ ئىشتا ئاكادېمىك ئىبراھىم مۇمىنوف «ئىزچى» ـــ يول ئاچقۇچچى ئىدى . خېيروللايوف مۇزەپپەر مۇھەممەدىن ئوغلى ، ئىبسوق قاتارلىقلار ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى . بۇ بىر پەن تارمىقىنى ئېچىش ئۈچۈن 1956 ـ يىلى «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ II ـ ئەسىردە ياشىغان ئىككى بۈيۈك ئالىمىنىڭ خاتىرىسى» ناملىق ماقالىنى يېزىشىم بىلەن «ئوڭچى» قالپىقىدا 20 يىل سىياسىي

ھوقۇقتىن مەھرۇم ، زۇلۇم كۆرۈشكە مەنزۇر بولغانىدىم .

«فارابى پەلسەپە سىستېمىسىنىڭ تارىخىي قىممىتى» ، «كو-مىراجىۋانىڭ پەلسەپە ئىدىيىسى» ، «ئەلىشىر نەۋائىينىڭ پەلسەپە قاراشلىرى» ، «پەلسەپىنى ئىسلاھ قىلىش تەرىسلىرى» ، «قۇ-تادغۇبىلىك نىڭ تەبىئەت پەلسەپىسى ئىدىيىسى» ، «كۈسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئالاقە توغرىسىدا» (بۇ ئەسەر ژۇرنال-مىزدا ئېلان قىلىنغان . مۇھەررىرىدىن) قاتارلىق ماقالىلەرنى ئېلان قىلغىنىمدىن كېيىن «ئۆزبېكىستاندا ئىجتىمائىي پەنلەر» ژۇرنا-لىنىڭ 1992 ـ يىللىق 3 ـ ، 4 ـ سانىغا ئا . خ . خوجايوفنىڭ «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىدە ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيەت تارىخى-نى ئۆگىنىش ھەققىدە» دېگەن ماقالىسى ئېلان قىلىندى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تەپەككۇر تارىخى تەتقىقاتىدىكى ئەمگەكلىرىم باھالاندى .

مەن «ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخى» نى يېزىشنى تاللىمىدىم . چۈنكى بۇ ھەر بىر ئوقۇتۇش يۇرتلىرى دائىم يېزىپ يېگىلاپ تۇ-رىدىغان دائىمىي دەرسلىك قۇرۇلۇشى ئىدى . «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر پەلسەپە تارىخى» نىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولدۇم ۋە خەنزۇچە يېزىلغان بۇ كىتابنىڭ ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى قىسمىنى يېزىپ چىقتىم . «شىنجاڭ پەلسەپە تارىخى» ناملىق كىتابنىڭ ئۇيغۇر ، ئۆزبېك ، قىرغىز قىسمىنى يېزىپ چىقتىم . قىرغىز پەلسەپە تارىخىنى يېزىشتىن شۇنچە باش تارتساممۇ بولمىدى ، بۇ ساھەگە مېنىڭ قول تەككۈزۈشۈم ئەڭ نامۇناسىپ ئىش ئىدى .

مېنىڭ پەلسەپە تارىخىدىكى پىكىرلىرىم ھەمىشە بىر قانچە ھالەتتە تۇرمىغانلىقىدىن پەخىرلىنىمەن . بۇ جەھەتتىكى قا-راشلىرىمنى ئىلمىي ـ ئەدەبىي ئەسەرلىرىم بىلەن «ئارىغىنامە» («ئارىزنامە» ـ «تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر» ماۋزۇسىدا

ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلىنغانىدى . مۇھەررىرىدىن) دىن كۆرۈش مۇمكىن .

8 . بىر مىللەت ئۇچۇن بىرىنچى زۆرۈرىيەت روھنى پاكلاشتۇ- رۇش بىناكارلىقىدۇر

«ئىزنىگىدىن تىكەن ئۇنسە ،
ئەۋلادىنگىنىڭ يۇتىغا سانجىلار . »

——قۇمۇل خەلق ماقالىسى

مىللەت ئۇچۇن ، مەيلى ئۇ قايسى ئېتنىك تۇركۇم بولسۇن تا- رىخى سەھىپىسى ۋە دۇنيا سەھنىسىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشتا زۆرۈرى شەرتلەر ناھايىتى نۇرغۇن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ بىرىنچىسى ۋە ھەممە ۋاقىت بېسىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى ئۇنىڭ روھىيەت قۇ- رۇلمىسىدۇر . مىللەت تەشكىلى ئۆزىنىڭ ئېپتىدائىي دەۋرلىرىدىلا دىنىي ـ ئېتىقاد ، مۇراسىم ـ ئادەت ، ئالەم ۋە كىشىلىك قاراشلىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ روھىيەت رېتىمىنى تۇزىدۇ . مىللەت ئۇچۇن ئۇنىڭ يۇقىرى كامالەتكە قەدەم قويۇشى بۇنداق بىناكارلىقنى تە- قەززا قىلىپلا قالماستىن ، ئۇنىڭ ھەتتا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ، ئۆز ئىقتىدارىنى جارى قىلىشى ئۇچۇنمۇ بۇنداق روھىيەت قۇرۇلۇ- شىنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ . روھىيەت بىناكارلىقىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ ، مال ـ دۇنيا تاپاۋىتىكە بېرىلگەن يۇرتنىڭ تەقدىرى ۋىزۋۇلي يانار تېغى ئاستىدا قالغان ئالتۇن سودىسى شەھرى—— پومپېيىنىڭ تەقدىرىدىنمۇ پاجىئەلىك بولۇشىنى قەتئىي ھۆكۈم قىلىش مۇمكىن . ئىبن سىنا توغرا ئېيتقان : كېسەل ئېغىزدىن بولىدۇ . بىزمۇ كېسىپ ئېيتىمىز : پاجىئە —— ئاچ كۆزلۈكتىن

ئاپىرىدە بولىدۇ . بېيىشقا روھىيەتنى قۇربان قىلىشنى بەدەل قىلىشقان خەلق بىلەن ، قۇربىتى يەتكۈچە ئۆزىنىڭ روھىيەت قۇرۇلمىسىنى پاكلاشتۇرۇۋاتقان خەلقنىڭ ئالدىدا نېمە تۇرۇۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس .

مەن ھازىرقى زامان پەن ـ تېخنىكىسى ، ئىقتىسادى ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىلىرى تۇرتكىسىدە ئۇيغۇر زېمىنىنىڭ بېكىنمىچىلىكتىن قۇتۇلۇپ ، دۇنياغا يۈزلىنىشى مۇقەررەرلىكىنى ھېس قىلغانىدىم . مېنىڭچە ، مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرقى مۆچىلى ئويغىنىش يىللىرى بولۇش كېرەك ئىدى .

شېئىرلىرىمدىكى يېڭى ئەسىرگە كېتىۋاتقان چالدا كەلكۈسىگە تەلپۈنۈش ، ئىنتىزارلىق روھىيىتى ئىپادىلەندى . بىر قاتار ماقالىلەر يازدىم : «تارىخىي قايتا ئويلىنىش» ، «خەلقنى ئويغازلىق تەپەككۇر ۋاستىسىدە ئىپادىلەش» ، «روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى يۈكسەلدۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى» ، «ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار» ، «مىللەتنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى بىلىشى ۋە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئۇچ بۇرجىكى» ، «ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىدىكى پاجىئەلىك زىددىيەت» ، «كەلگۈسى بۈيەردىن باشلىنىدۇ» ، «يېپەك يولىدىكى توققۇز ھېكمەت» ، «يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت» ، «مىللەتنىڭ بىرلىك ـ ھەمدەملىكى ۋە ئۇنىڭ يۈرتبازلىققا يەملىكى » ، «ئارىغنامە» (بۇ ماقالە ـ ئەسەرلەردىن كېيىنكى توققۇزى ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلىنغان . مۇھەررىردىن) ۋە «يېپەك يولى ۋە تۆگە قۇشى روھى» ، «يېپەك يولىنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى» ، «ئائىلە ۋە كىشىلىك تەمىناتىدىكى ماقالە ـ كىتابلار ئەنە شۇنداق مەيدانغا چىقتى .

بۇ ماقالە ـ كىتابلار يۇقىرى قاتلام زىيالىيلار ئىچىدە قىزغىن

ھېسداشلىق قوزغىغاندىن باشقا بىرقانچە ئېتىرازلارنى پەيدا قىلدى. بەزى ئاق كۆڭۈل ۋە مىللەتنى ھېسسىي مۇھەببەت بىلەن سۆيىدىغان كىشىلەر مىللەتتىكى ئىللەتنى سۆكۈشنى «مىللەتنى سۆككەنلىك»، «مىللەت ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرگەنلىك» دەپ قاراشتى. بەزى تارىخچىلار مېنىڭ ئۇيغۇر روھىيىتى قۇرۇلۇشى بىلەن كەلگۈسى تارىخنى كۆتۈرۈپلىش چۈقانلىرىمنى «كەلگۈسى بىزنىڭ ئىشىمىز ئەمەس، يەنىلا تارىخ تەتقىقاتى ماقالىلىرىنى كۆپەرەك يېزىڭ» دەيىشتى. بەزى ئەدىبلىرىمىز مېنى: «بىر ئەسىردىن كېيىنمۇ تەقەززا قىلىنمايدىغان نەرسىنى سۆزلىگەن خىيالپەرەس» دېسە، بەزىلىرى: «مەرىپەتچىلەرنىڭ پاجىئەلىك تەقدىرىنى چىللاۋاتامسىز؟» دەيىشتى. بۇلاردىن باشقا، كېيىنت تەھرىرلىرىدىن مېنىڭ ماقالىلىرىمنى خالىغانچە سولىغا بۇرايدىغان جۇملىلەر بىلەن ئېلان قىلغان كىشىلەرمۇ چىقىشتى. شۇنداق قىلىپ، مەن بىر مەزگىل غەلىتە ئادەم، يات ئىنسان بولغاندەك بولدۇم.

ئەمما ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتقان زامان دەرھال تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرگە مىللەتنى ئەقىل بىلەن سۆيۈشنى ئۆگەتتى. مەدەنىيەتكە قارشى پىسخىك ـ روھىي ئىللەت بىلەن رەشكى ـ ھەسەت بىر ـ بىرى بىلەن قاتتىق بىرلەشكەندە ئويغاتقۇچىنى چۈشەنمەسلىك، تىل ـ ھاقارەت، بۇرمىلىنىش ۋە تەنھالىق ئازابىنى چېكىدىغانلىقىنى بىۋاستە كۆزەتتىم. كۆپ ئويلىدىم: بىر مىللەت ئومۇمىي ئويغىنىش دەۋرىدە بىر كۈن كېچىكسە ئويغانسا، بىر يىل ئارقىدا قېلىشى تەبىئىي! بىر مىللەت ئۆچۈن ئەڭ ئېغىر خۇرسۇندى ئىللەت، ئۇنىڭ جاسارەتسىزلىكى، ساختا ئىپتىخار ۋە بىكار تەلەپلىكى! تارىخنىڭ ئەڭ ئېغىر جازاسى ئۆلۈم ئەمەس،

بەلكى مەڭگۈلۈك لەنەت تاختىسىغا مىخلىنىشتىن ئىبارەتتا ئا-
رىق ـ ئويغانغان ئىنسانىنىڭ خىزمىتى ئويغىتىشتىن ئىبارەت .
ئۇنىڭ ئەندىشە قىلىدىغىنى ئۆز پاجىئەسى ئەمەس ، بەلكى مىل-
لەتنىڭ ئومۇمىي ، تارىخىي پاجىئەسى !

9 . يېڭى نەزەريىۋى يەكۈنلەر

«باغدىن مېۋە ئۈزگىنىڭدە يېڭى كۆچەت قويۇپ بار ،
كۆچۈرۈپ ، يادلاش بىلەن ئەقىل تاپماس ئېتىبار» .

مەن بىرەر نوپۇزلۇق ئېتىقاد ۋە غايىنىڭ يوقلۇقىنى نۆۋەتتە ئا-
لەمشۇمۇل پاجىئە دېيىش بىلەن بىللە ، بۇنى «چەكسىز پىكىر
ئەركىنلىكى» دەپمۇ قارايمەن . بۇ مەندىكى غايىسىزلىك مايىل-
لىقى بولماي ، بەلكى كامالەتلىك غايىنى ئىزدەش قىزغىنلىقىدىن
ئىبارەت . مەن كىتاب ـ ماقالىلىرىم ئارقىلىق بىر قاتار يېڭى تە-
پەككۇر تۈزۈلمىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدۇم . ئۇنىڭ مۇھىملىرىنىڭ
تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە :

1 . «قاتلام نەزەريىسى» مېتودولوگىيىسى . بۇ تەبىئەت ،
جەمئىيەت ، روھىيەت ھادىسىلىرى تۈزۈلمە ۋە جەريان ، ماكان ۋە
زامان جەھەتتە ئىسلىدىكى ئونتولوگىيىلىك (ئەسلىزاتلىق) قا-
لاملىقىغا ئىگە ، ئۇنى بىلىش ۋە ئىزاھلاش ئۇسۇلىمۇ كېنوسئو-
لوگىيىلىك (بىلىش نەزەريىسى) جەھەتتىنمۇ قاتلام مېتودولو-
گىيە پرىنسىپىنى قورال قىلىشى لازىم ، دېگەن تىزىسقا مەركەز-
لەشكەن .

2 . «ئۆز ئۇچۇرى ئارقىلىق تارىخ تەتقىق قىلىش ئۇسۇلى» . بۇ
تارىخنى تارىخ يازغۇچىنىڭ كونكرېت تاشقى بېسىم ۋە ئىچكى

خاھىشچانلىق ئاساسىدا يېزىق بىلەن يېزىشىدىن ئىبارەت يېزىقنى ئۇچۇر قىلىش ئەنئەنىسىگە قارشى قويۇلغان يېڭىچە ئۇسۇل . بۇ ئۇسۇل بويىچە ، تارىخنىڭ ئۆز ئۇچۇر سىستېمىسى ساقلانغان بولۇپ ، ئۇ ھەقىقىي تارىختىن ئىبارەت . بۇ مۇھىمى ماددىي بۇيۇم ، يېزىق ـ ۋەسىقىلەرنى ئاساس قىلىپ تارىخ بايان قىلىش ئۇسۇلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . بۇنداق بولمىغاندا ، تارىخ ھەر خىل يېزىلىپ ، ئەسلى ئۆز ئۇچۇرى چەتتە قالغان بولىدۇ . بۇ سىماچىەن ، ھەر ىدوتتىن باشلانغان ئۇسۇلدىن كۆپ چىنلىق ، ئىلغارلىققا ئىگە . بۇ ئۇچۇر مەنبەلىرىنى ئاساس ، يېزىقنى قوشۇمچە قىلغان يېڭى تارىخ تەتقىقات ئۇسۇلىدۇر .

3 . «تارىخنىڭ ئىككىگە بۆلۈنۈشى» قارىشى . ھەرقانداق تارىخ پۈتۈنلەي ئۆتمۈشكە ئايلانمايدۇ ، ئۇنىڭ بىر قىسمى ھادىسە ، ۋەقە سۈپىتىدە ئۆتمۈشكە ئايلىنىدۇ ، ئۇنىڭ يەنە بىر قىسمى ئىنسان ىيەت تەجرىبە ـ ساۋاقلىرى شەكلىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ ، يېڭى قاتلامنىڭ ئۇلىنىۋىدۇ ، ماھىيەت ۋە ئۇسلۇبتا يىراق جايلارغىمۇ كېڭىيىپ ، ساقلىنىدۇ . بۇ تارىخنىڭ جېنى ، بىلىش جۇغلانمىسى ، مەدەنىيەتنىڭ ھەقىقىي فونىدىن ئىبارەت .

4 . «قىسمەنلىكتە ئومۇملۇقنىڭ كۆرۈنۈشى» قارىشى . بۇ ھەر بىر مىللىي مەدەنىيەت دېتاللىرىدا ، مىللىي فولكلور مەدەنىيىتىنىڭ شاخچىلىرى ، تارماقلىرى ، ھۇجەيرىلىرىدە ئۆزىگە خاس قىسمەنلىكتىن تاشقىرى ، پۈتۈن مىللىي مەدەنىيەت ـ سەنئەت ۋە مىللىي پسىخىك ئومۇمىي ئالامەتنىڭ كەۋدىلىك ئىپادىلىنىشىغا قارىتىلغان قاراش .

5 . «مىللىي مەدەنىيەت ئىرسىيىتى قارىشى» . بۇ مىللىي مەدەنىيەتنىڭ قەدىمكى گەۋدىسى ، ھەرقايسى تارىخىي شەكىللىرى

(فورماتسىيلىرى)نىڭ ھازىرقى ھالىتىدە ئىنزچىل يوسۇندا ئۇنىڭ ئېتنوكېنزىسى ، كېنېئولوگىيىلىك (پەيدا بولۇش ئىلمى) ئۇرۇقى ، تىپى ، ئالاھىدىلىكى ساقلانغان ۋە داۋاملاشقان بولىدۇ ، دېگەن پىكىرگە ئاساسلانغان قاراش .

6 . «مىللەت ۋە مىللىي مەدەنىيەتنىڭ ئۆلمەسلىكى ۋە يوقالماسلىقى قارىشى» . بۇ ، تارىختا ئەسلىدىكى نامى ، تارىخىي قاتلام شەكلى «يوقالغان» مىللەت ۋە مەدەنىيەتلەرنى «ئۆلگەن مىللەت» ۋە «ئۆلگەن مەدەنىيەت» دەيدىغان قاراشلاردىن پەرقلىق بولغان قاراش بولۇپ ، ئۇلارنىڭ كېيىنكى قاتلامدىكى ئېتنىك تۇركۈم ۋە مەدەنىيەت تۇركۈمىدە ئىنزچىل داۋام قىلغانلىقى ۋە ساقلانغانلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىشنى ئاساس قىلىدۇ .

7 . «ئىنسانىيەت مەدەنىيەتشۇناسلىقىنىڭ بىر پۈتۈنلۈكى قارىشى» . بۇ ھەر قايسى خەلقلەر تارىخىنى مۇتلەق ياكى پەۋقۇلئاددە يوسۇندا پۈتۈن ئىنسانىيەت تارىخىدىن ئۈزۈۋېلىپ ، خەلقئارا ئىلغار پىكىر ئېقىمى ۋە مەدەنىيەت ھادىسىلىرىنى ئۆز ئالاھىدىلىكى باھانىسىدە چەكلىمە قويۇشنىڭ توغرا ئەمەسلىكى ھەققىدىكى يېڭىچە قاراش . ئۇ ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ ماھىيىتى مەدەنىيەت تارىخى ئىكەنلىكىنى ، ئۇنىڭدىكى ئالاھىدىلىك ۋە ناتەكشىلىكنىڭ بىردەكلىككە زىت ئەمەسلىكىنى تەۋسىيە قىلىدۇ .

8 . «مىللىي مەدەنىيەتنىڭ قاتلاملىق ـــ سېنكرېتىك تەرەققىي قىلىش قانۇنى» قارىشى . بۇ مىللىي مەدەنىيەتنىڭ باشقا مەدەنىيەتلەرنىڭ تەسىرسىز ئۆز ئاساسىدا راۋاجلىنىش نەزەرىيىسى ـــ «تەدرىجىي راۋاجلىنىش نەزەرىيىسى» بىلەن ، ئۇنىڭ ئەكسى بولغان ، مىللىي مەدەنىيەتلەرنىڭ دۇنياۋى مەدەنىيەت مەركىزىدىن «تەبىئىي مىللەتلەر» گە تارقىلىشى ئاساسىدا راۋاجلىنىش نەزەر-

رىيىسى ـــ «دىنىۋۇزىيە نەزەرىيىسى» كە ئوخشاشمايدىغان مەدەنىيەت تەرەققىياتى ھەققىدىكى يېڭى قانۇنىيەت ـ قائىلام سېنىك رېتىك راۋاجلىنىش قارىشىدىن ئىبارەت . بۇ قاراش ، بىر مىللەتنىڭ مەدەنىيىتى ئۆز مىللىتى ئىجادىيىتىدىن چوڭ بولىدۇ ؛ ئۇ ، ئۆزىنىڭ مىللىي مەدەنىيىتى ئاساسىدا باشقا مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىگە لازىملىق تەسىرىنى چەككىلەپ ، بويىسۇندۇرۇپ ، ئۆزىگەرتىپ قوبۇل قىلىدۇ ؛ بۇنداق راۋاجلىنىش ۋە سېنكرېتىك (قوشۇلما) ھالەت ئارقىلىق يېڭى مەدەنىيەت ۋە ئۇسلۇب يارىتىش جەريانى تارىخىي قائىلام بويىچە داۋام قىلىدۇ ، دېگەن تەزىسقا ئاساسلانغان بولۇپ ، ئالدىنقى ئىككى خىل نەزەرىيىدىن ئىلمىي ۋە ئۈنۈملۈكتە ئىگە .

9 . «ئىككى مەدەنىيەت ۋە بەش مەدەنىيەت تېپى قارىشى» . چەكسىز ، رەڭگارەڭ مەدەنىيەتلەرنى «يەرلىك مەدەنىيەت» ۋە «خەلقئارا (دۇنياغا يۇزلەنگەن) مەدەنىيەت» تۈرىگە ئاجرىتىش بىلەن بەش مەدەنىيەت تېپىنى دۇنياغا يۇزلەنگەن كلاسسىك مەدەنىيەت تېپى دەپ ئاجراتقان قاراش . بۇلار : «گرېك ـ رىم مەدەنىيەت تېپى» ، «كۈسەن ـ كوشان مەدەنىيەت تېپى» ، «سۇي ـ تاڭ مەدەنىيەت تېپى» ، «ئەرەب يېزىقى مەدەنىيەت تېپى» ، «مەدەنىيەت ئويغىنىشىدىن كېيىنكى زامان مەدەنىيەت تېپى» دىن ئىبارەت .

10 . «شەرق مەدەنىيەت ئويغىنىشىنىڭ ئۈچ باسقۇچى» دەپ ئوتتۇرىغا قويۇش . بۇ ، ئىسلام خەلىپىلىكىدە 9 ـ ، 12 ـ ئەسىر-دىكى مەدەنىيەت دولقۇنى ھادىسىسى (بۇ ئېتىراپ قىلىنغان قاراش) نى ئۈچ باسقۇچقا ئاجراتقان ، يۇسۇپ خاس ھاجىپ ، مەھمۇد قەشقەرىنى ئۆچىنچى دەۋر ـ باسقۇچىنىڭ مۇقەددىمىلىك ۋەكىلى دەپ كۆرسىتىدىغان پىكىر شەكىللىدىن ئىبارەت .

11 . «يېڭى شەرق رېنسانسى بېشارىتى ئارىشى» . بۇ شەرق خەلقلىرىنىڭ ئويغىنىشى ، يېڭى يېپەك يولى ئالاقىلىرىنىڭ كۆچىيىشى ، غەرب ـ شەرقنىڭ يېقىنلىشىپ ۋە تەڭپۇڭلىشىپ بېرىشى ، غەربنى مەركەز قىلغان ئاساسىي پەن نەزەرىيىلىرىنى تېخنىكىلوگىيىدە قوللىنىشتىن شەرقتە نەزەرىيىۋى تەپەككۇر ۋە مالىيە ئەۋزەللىكىنىڭ شەكىللىنىشى بىلەن شەرقتە يېڭى شەرق مەدەنىيەت ئويغىنىشى دەۋرى يېتىپ كېلىدۇ ، دېگەن بېشارەتلىك ھۆكۈم .

12 . «كەلگۈسى بۇ يەردىن باشلىنىدۇ» دېگەن ھۆكۈم . بۇ ھازىرقى زامان ئىنسانىيەت مەدەنىيەتشۇناسلىقى يۈزلىنىشى پەن ـ تېخنىكا ، ئىقتىساد ، مەدەنىيەت ئالاقىلىرىدىكى يېڭى ئىستىقبال بويىچە ، دېگىز ـ ئوكيان قاتنىشى ئۇستۇنلۇكى ئۈرنىغا يېڭى ، زامانىۋى چوڭ قۇرۇقلۇق ھەر خىل قاتناشلىرى ئۈستۇنلۇكى ئىراسى باشلىنىدۇ ؛ ئىنسانىيەت بايلىق ، ئەمگەك ۋە بازارلىرى قويۇق توپلاشقان چوڭ قۇرۇقلۇق ـــ يەنىلا يېپەك يولى بويلاپ كېڭەيگەن ئاساستا يېڭى كۆللەشكە يۈزلىنىدۇ ؛ نىسپىي مەنبە دېگىز ـ ئوكيان قاتنىشى ۋە پورت ـ پرىستان كۆللىنىشى كېيىنكى ئورۇنغا چۈشىدۇ ، دېگەن ھۆكۈم .

13 . «مەركىزىي ئاسىيا مەدەنىيىتىنىڭ يېپەك يولىدىن ئىلگىرىكى دەۋرى ۋە كېيىنكى ئۇچ تارىخىي دەۋرى» نىڭ قويۇلۇشى . بۇ يېپەك يولىدىن ئىلگىرىكى سومېر ـ سىمىيان ـ سىكتاي دەۋرى بىلەن يېپەك يولىنىڭ مىلادىدىن ئىلگىرىكى 4 ـ ئەسىردىن مىلادىيە 16 ـ ئەسىرگىچە كۆللىنىشى ، خارابلىشىشى ۋە قايتا ئېچىلىشىدىن ئىبارەت ئۇچ دەۋرگە ئاجرىتىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

14 . «قاتلاملىق ئېستېتىكا سىستېمىسى» . بۇ كۇزەللىكنى تەبىئەت ، جەمئىيەت ، بىلىش سۇبېيېكتى ۋە مۇجەسسەم قاراشتا ئىزاھلاشتىن پەرقلىق كۇزەللىك ۋە كۇزەللىك ھادىسىلىرىنى ئومۇلوكسيىلىك (ئەسلى كۇزەللىك) ، بىلىش نەزەريىسىلىك (ئېستېتىكىلىق) ، سەنئەت كۇزەللىكى ، زوق ۋە باھا ، ئېستېتىك تەربىيە ، ئىنسان كۇزەللىكى ، مەنىۋى كۇزەللىك ، ئىقتىدار كۇزەللىكى قاتارلىق قاتلام ۋە تارماق قاتلاملارغا ئاجرىتىپ ، ئۆز سۈپىتى ۋە ئالاھىدىلىكى بويىچە كونكرېت ئىزاھلايدىغان ئىلمىي سىستېما .

15 . «يېڭىچە ئاڭ ئىنقىلابى» قارىشى . ھازىرقى زامان پەن-تېخنىكا ، مەدەنىيەت ۋە ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر تۇرتكىسىدىكى ھەر خىل ئاڭ-ئىدىيە قېلىپلىرى بوھرانى ئاساسىدا شەكىللەنگەن ئىنسان مەقسەت قىلىدىغان مۇجەسسەم كارمۇنىيىلىك يېڭىچە سۈبىلزاتسىيە قارىشىنىڭ مەيدانغا كېلىشى مۇقەررەرلىكى ھەققىدىكى ھۆكۈم .

16 . «پەلسەپىنى ئۆزگەرتىش تىزىسى» . بۇنىڭدا ئىجتىمائىي فورماتسىيىدىن باشقا يەنە بىلىشنىڭ تارىخىي فورماتسىيىسى-ئانىمىزم ، تېئىزم ، پانتىزم ، ماتېرىيالىزم ۋە دىئالېكتىك ماتېريالىزم بەش بىلىش تىپى ؛ ئاڭنىڭ مەنتىقىي تىپى ۋە تارىخىي تىپى قاتارلىق بىر قاتار مەسىلىلەر بىلەن پەلسەپىنىڭ ئوبيېكتىپ ، تۈپ مەسىلىسى ، ئالىي مەسىلىسى ، مەۋجۇتلۇق قىممىتى ، تۈر-كۈم كاتېگورىيىلىرى يېڭىچە قويۇلغان .

17 . «مۇقام مەدەنىيىتىنىڭ نوقۇل مۇزىكا مەدەنىيىتى بولماي ، بىر پۈتۈن ئېتنىك فولكلور مەدەنىيىتى خاراكتېرى قارىشى» .

18 . «مۇئەييەن مىللىي ئاسسىملاتسىيە دەۋرىنىڭ بولماسلىقى ۋە ئاسسىملىياتسىيە ھەم دېسمولاتسىيە (ياتلىشىش) ھادىسىسىنىڭ قىسمەن ، نىسپىي ، دائىمىي ۋە قاتلاملىقى قارىشى» .

19 . «جەمئىيەتنىڭ غايىۋى سېۋىلىزاتسىيىسى ھەققىدىكى مەنتىقىي مۇھاكىمە تىزمىسىنىڭ نوپۇس ، ئېكولوگىيە ، ھايات شارائىتىنىڭ بۇلغىنىشى قاتارلىق تۆۋ ئالدىنقى شەرتلەردىن ئايرىم ئېلىپ بېرىلىشىنىڭ غەيرىي ئىلمىيلىكى قارىشى» .

20 . «بىر دۆلەتتە سوتسىيالىستىك ھاكىمىيەت قۇرۇشنىڭ مۇمكىنلىكى ۋە كوممۇنىستىك جەمئىيەت بەرپا قىلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكى قارىشى» .

21 . «باراۋەرلىكنىڭ ماھىيىتى ۋە مەۋجۇتلۇقى قۇرۇلما ۋە كۆچلەر نىسبىتى مۇۋازىنىتىنى ئالدىنقى شەرت قىلىدىغانلىقى قارىشى» .

22 . «ماتارىپ ۋە ساغلام ـ سالماق مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ بىتىتبارسىز قالدۇرۇلۇشى بىلەن قولغا كەلتۈرۈلىدىغان ماددىي ـ ئىقتىسادىي ئىلگىرىلەشنىڭ داۋالغۇش ۋە بوھران پەيدا قىلىشى مۇقەررەرلىكى ھۆكۈمى» ۋە باشقىلار . بۇ قانۇنىيەت ، سىستېما ، ھۆكۈم ، يەكۈن ۋە تىلغا ئېلىش شەكىللىرى ئالاقىدار كىتاب ـ ماقالىلەردە روشەن ئىزاھلانغان . ئۇ داۋاملىق تۇرمۇش سىنىقىدىن ئۆتۈشى كېرەك . بۇ نەزەرىيىۋى يەكۈنلەرنى دەرھال تەنقىدلەش ئاسان . قىيىنى ، ئۇنىڭ ئاساسلانغان ھادىسىلىرىنى ئىنكار قىلىش . ھەقىقەتنى ئىنكار قىلىش ، قانۇنىيەتلەرگە خىلاپلىق ، مەيلى تەبىئىي ياكى ئىجتىمائىي ـ تارىخىي جەھەتتىن بولمىسۇن كىشىلەرنى جازالايدۇ ، جەمئىيەتتىن ئېغىر تارىخىي

بەدەل تۆلەم قىلىدۇ!

10 . شەخسنىڭ قىممىتى

«ئادەمكە ئالەمنىڭ سىرى جۇغلانغان ،
ئادەمسىز سىرىنى بىلەلمەس جاھان» .

ئۆمۈر مەنزىللىرىمدە توپلىغان تەرمەچلىرىمكە بىر قۇر نەزەر سېلىپ چۆچۈپ كەتتىم : ئەل بىلەن سۆھبەتلەشكىنىم تەنھا پىكىر قىلىشلىرىمدىن ئاز بولدى ؛ سەيلى ـ سایاھەتتە كۆرۈپ بىلگەنلىرىم تەييار كىتابەتتىن ئوقۇپ تەسەۋۋۇر قىلغانلىرىمدىن ئاز بولدى ؛ كەلگۈسى بوغۇنغا قالدۇرغانلىرىم ئۆتمۈش ئۇستازلاردىن ئالغىنىمدىن ئاز بولدى ؛ ئەقىلكە بېرىلىپ ھېسسىياتتىن ئايرىلىپ قالغان ۋە ھېسسىياتقا بېرىلىپ زېھنى تەڭشىكىنى بۇزۇۋالغان ئىشلىرىم بىر تالاي بولدى ؛ مەغرۇر ۋە ئۆزىنى ئەرزىمەس تۇتقان روھىي ھالەتلىرىم ھەرقايسى دەۋرلىرىمدە كۆرۈندى ؛ ئۆزىنى تىز-گىنلىگەن سۈكۈناتلىرىم بىلەن جۇرئەت قىلالمىغان سۈكۈناتلىرىم ئارىلىشىپ كەتتى ؛ خېلىغىچە كېچىكىپ ئويغانىدىم ۋە تولۇق ئويغىنالمىدىم ؛ دەۋر ۋە مۇھىت ھاۋاسىدا ئۆزاق مەست بولۇپ ، تەنتەك چۈشەكەپ ، مۇستەقىل ۋە بۇاستە كۆزىتىپ تەپەككۇر قىلىشتا مۆچەل ـ مۆچەللەپ كېچىكتىم ؛ ئوقۇتقان ئوقۇتقۇچىلىرىمدىن داۋاملىق نەسىھەت ئاڭلاپ ، ئوقۇتقان ئوقۇغۇچىلىرىمدىن يېمىرىلمە مەرىپەت كارۋىنى ئۈيۈشتۇرالمىدىم ؛ ئۆزى چۈشىنىدۇ ، قايتا چۈشىنىشكە پۇرسەت بېرىش كېرەك ، دەپ مېنىڭ قاراشلىرىمنى راسا چۈشىنەلمىگەن زاتلارغا پاتال يېقىنلىشىپ پىكىرلە ـ

شەلمىدىم ؛ تېماتىك تەسەۋۋۇرۇم نۇرغۇن جەھەتلەردە تار ، قاتمال ، زەئىپ بولۇپ قالدى . قىسقىسى ، زامان ـ ماكان ـ تۇركۇم ـ ئىنسانىيەت دەۋىدىكى چەمبەر ـ توساق ـ زەنجىرلىرىم ئىچىدە ياشىدىم . قولىلاش ئىمتىيازى ، نەشرىيات ھامىيلىقى ، يۇقىرى قاتلام زىيالىيلارنىڭ ھەمدەملىكى ، پائالىيەتلىرىمنىڭ ھەمكارلاشقۇچى كاتىپلىرىغا مۇيەسسەر بولالمىدىم . زامانىنىڭ خوراتقۇچى دولقۇنلىرى بىلەن زىققا خەستىلىكى خېلى كۆپ ۋاقتىم ۋە كۈچۈمنى يەپ كەتتى ! مېنىڭچە ، ئالاھىدە ئىلتىپات دەۋكانلىق ۋە تۇرمۇش ماھارىتىگە مۇيەسسەر بولمىغان زاماندىشلىرىمنىڭ «تەپەككۇر تۇرمۇشى» قىسمەتلىرىمۇ مۇشۇ تېپقا كىرىدۇ .

ئەكسى جەھەتتىن ئالغاندا ، ئىنسانىنىڭ ھايات قىممىتى «ئۇگۈشسىز مۇھىت» بىلەن ئېلىشىش ئارقىلىق رويابقا چىقىدۇ . راھەت ، «تەييارغا ھەييار» مۇھىت يالتىراق كۆرۈنۈش يارىتىشى مۇمكىن . ھومېر ۋە رۇداكى قارىغۇ بولغاچقا ، ۋىنا ۋە ئود چالغۇسىغا ئۆزىگە خاس ماھىر بولغان . سىكتايلار ئات كۆندۈرۈش جاپاسى ۋە چەۋەندازلىق قورقۇنچلىقىنى يەڭگەچكە ، ياۋروپا ـ ئاسىيا قۇرۇقلۇقىنىڭ شىمالىي ۋە غەربىي جەنۇبىي قىسمىدا پائالىيەت ئېلىپ بارغان . كىچىك ئاسىيا ، پەلەستىن ۋە ئەرەب زېمىنىدىكى كۆپلىگەن ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالار پادىچىلىق سەرگۈزەشتىلىرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن . تاشنى سىلىقلاپ ئىشلەش يوللىرى ئىگىلەنمىگەندە مېتال ھۇنەرۋەنچىلىكى بولمىغان بولاتتى . ئېيسا كرىستقا مىخلانمىغاندا ، ئۇنىڭ ھېسداشلىق قوزغاتقۇچى ئېزگۈ خىسلىتى يۈكسەكلىك قوزغاشتا مۇنچە كۈچلۈك بولمىغان بولاتتى . يالتىراق مەرۋايىت ـ قارا قۇلۇلە پەرزەنتى ، ھەقىقەت ـ خاتالىق چېچىكى ، غەلىبە ـ مۇشەققەت ھالۋىسى ! رەقىب ۋە كۈشەندىلىرىڭ

ـــسېنىڭ نازارەتچىلىرىڭ ۋە ئۆزۈڭنى تىزگىنلەش سىگـ نال ـ بەلگىلىرىڭ . ھاپىز شىرازىي توغرا ئېيتقان : تەڭرى نادان ۋە ئىقتىدارى ئاجىزلارنىڭ غېمىنى ئالدىن يەيدۇ ، ئۇلارغا ئامەت توقاچلىرى تاشلاپ بېرىدۇ ، ئۇلار كىشىلىك سارىيىنىڭ ئەتىۋارـ لىق مۇشۇكلىرى . تەڭرى قەيسەر ۋە قابىللارغا پۈتۈن دىيارەتلەرنى قالدۇرغان ، چۈنكى ئۇلار تۆكمەن تېشىدىن كۈل ئېچىلدۇرغۇچى كىشىلەر ، ئۇلارنىڭ غېمىنى يېيىش ھاجەتسىز !ئۇلار ئۆز قىسـ مىتىنى ، كىشىلىك قىسمىتىنى يارىتقۇچىلاردۇر !

شەخسنىڭ قىسمىتى ـ شەخسنىڭ كىشىلىك تارىخىدىكى قىسمىتىنى ئەڭ يۇقىرى قىممەت تېپى قىلغان ! بۇ شەخسنىڭ قىسمىتى ئۇنىڭ جىسمانىي مەۋجۇتلۇق قىسمىتى ، كۈزەللىك بەخش قىسمىتى ، ئانا ـ ئانىلىق مېھرىبانلىقى قىسمىتىدىن ھالـ قىغان ، شەخسىي ئۆمۈر قىسمىتىدىن ھالقىغان تارىخىي قىممەت ۋە ئومۇم كىشىلىك تۆھپىكارلىقى قىسمىتى دېگەن سۆز يېشىپ كەلگەندە ، بۇ :

ـــشەخسنىڭ قىسمىتى ئۇنىڭ نەسەب ـ سالاھىيىتى ، ئىـ گىلىگەن ئىمتىياز ۋە بايلىقى بىلەن ھېسابلانمايدۇ ، دېگەن سۆز .

ـــبۇ يەنە ، شەخسنىڭ قىسمىتى ئۇنىڭ ھاياتلىق ۋاقتىدىكى ئېرىشكەن مەدھىيە ياكى ھاقارەتلىرى ، غەلبە ياكى مەغلۇبىيەتـ لىرى ، ئۆزى ياكى باشقىلار چوقۇنۇپ ياسىغان ئوبراز ، ھەيكەلـ لىرى بىلەن بەلگىلەنمەيدۇ ، دېگەن سۆز .

ـــبۇ يەنە ، شەخسنىڭ قىسمىتى ئۇنىڭ ھاياتلىق مەزگىلى ، ھايات ياكى ئۆلگەنلىكى بىلەن بەلگىلەنمەيدۇ ؛ ئۆلۈمـــتەڭرىنىڭ ئەڭ ئالىي جازاسى ئەمەس ، تەڭرى ۋە پۈتۈن مۇتلەق تەبىئەت ئۇـ چۈن ئۆلۈم ئەڭ ئاخىرقى چەك ئەمەس ، شەخسنىڭ قىسمىتى ئۆـ

زىكە ئۆلۈمنى ئاخىرقى مەۋجۇتلۇق چېكى قىلمايدۇ ، دېگەن سۆز . بۇ ئۇچ قاتلاملىق مەنىگە پەقەت تولىمۇ خامۇش ، پىكرى ئاجىز ، تەسەۋۋۇر قىلىشقىمۇ مۇمكىن . بۇ ھەيرانلىق ئۇلارنى ئەخمىقانە تەمەننا قىلغۇچىلار ، ئەخمىقانە چوت سوققۇچىلار ۋە ۋاپاسىز پەلەككە كولدۇرلاپ ئالدانغۇچىلار قىلىپ قويغان !

بىز ئۇچۇن ئىنسان ۋە ئۇنىڭ مەدەنىيىتى ، بەخت ـ سائادىتى ، مۇجەسسەم تەپەككۇرى ئومۇم جۇغلانمىسىغا ئۆزىگە خاس تارىخىي قاتلام ئۇلى ھېسسىياتى قوشقان ، ئۆتمۈشنى كەلگۈسىگە ئۇلايدىغان روھىيەت تارىخى ۋە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىگە خاسلىققا ئىگە تۆھپە قوشقان ، تەپەككۇرى ۋە مۇئەممالىرى كىشىلەر تەرىپىدىن داۋاملىق قايتا ئېتىبار بىلەن قاراشقا ۋە ھەر قېتىم يېڭى مەنىدە جۇلالىنىدىغان ئىلھام ئۇچقۇنلىرىدىن بەھرىمەن بولۇشقا مۇناسىپ بولغان كىشىلەرنىڭ قىممىتى ھەقىقىي ئۆلمەس قىممەتتۇر . بۇ قىممەت مەلۇم مەنىدە ئۇلارنىڭ ھامىي ۋە قوللىغۇچىلىرىغا «رەھمەت سۆيىي» ، ئۇلارغا قەست قىلغۇچىلارغا خىرە شولا ، ھەتتا تاۋىنىي مەسخىرە ئېلىپ كېلىدۇ .

ھەممە ئۆلىدۇ ، ئۆلۈمنىڭ ۋاقتى ، شەكلى ھەر خىل ، دەپنە مۇراسىملىرىنىڭ دەبدەبىسىمۇ ھەر خىل بولمايدۇ ، ئەمما ئۇزۇلمەس دولقۇن ـ مەرىپەت تارىخى ، روھىيەت تارىخى ئۆزى خالىغان شەخسلەرنى قايتىدىن «تىرىلدۈرىدۇ» ! بۇنى زاكاز قىلغىلى ، ئۆزى قىلىۋالغىلى ، ئاپاق خوجىدەك يۈز مىڭلىغان قەسەملىك مۇرىت ـ مۇخلىسلىرى ۋە قەبرىكاھلىرى بىلەن «ئەبەدىيلىك ئاۋارىسى» كە ئايلىنىۋالغىلى بولمايدۇ !نېمە چارە ، تارىخ ئەنە شۇنداق نەرسە ! بۇ پۇتۇنلەي بولمىسىمۇ ، خەلق تېپىشماقلىرىدەك : «تەگ دېسە تەگمەيدىغان ، تەگمە دېسە كېلىپ تېگىدىغان»

تىلسىم .

مەن تۆت پەسىلكە ، تۇغۇلۇۋاتقانلارغا ، تۆلۈۋاتقانلارغا ، ھەر خىل مەنسەتتە ياشىغانلارغا ، غالىب ۋە مەغلۇبلارغا ... ئانچە تەئەججۇپلەنمەي ياشىدىم . قەتئىي مۇتلەقلەشتۇرۇۋەتكەن «ھەقىقەت» دېگەنلىرىمدىن ، داۋاملىق قايتا ـ قايتا كۆزىتىشكە قالدۇرغان ئوبيېكتلىرىم كۆپ بولدى . بىر قېلىپ ، بىر فىكۇرا ، بىر مودېل ئەتراپىدا مۇخلىس ـ پەرۋانە بولغىنىم ۋە ھەر بىر ئاتالمىنى ئۇنىڭ كۆزەل ياكى ئۇنىڭ نامى بىلەن ماھىيەتلەشتۇرۇۋەتكىنىم يوق . مەن تۇغۇلغاندىن تاكى ئۆلگۈچە ئۆزىدىن ئىلگىرىكى پىكىر نۇسخىلىرىنى تەكرارلاپ ئۆتكۈچىلەر بىلەن ئۇنى يەڭگىلتەكلىك رەۋىشتە ئىنكار قىلغۇچىلاردىن پەرقلىنىشنى خالىدىم . تارىختا مەيلى دىن ئەۋلىيالىرى ياكى بىرەر كەشپىيات ئىگىلىرى بولسۇن ئۆزلىرى يېڭى پىكىر سىستېمىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئىلگىرى بۇ خىل قاراشلارنىڭ نامايەندىلىرى بولمىغاندى . ساكيامۇنى بۇددىزمنى ، ئېيسا خرىستىئانچىلىقنى ، پەيغەمبەرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىسلامنى ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئىلگىرى بۇ ئەقىدىلەرنىڭ نامايەندىلىرى ئەمەس ئىدى . پەلسەپە ـ ئىجتىمائىي پەن ۋە تەبىئەت پەنلىرى تارىخىدىكى يېڭىلىق ئىگىلىرى ھەقىقىمۇ شۇنى دېيىش كېرەك . ئوتتۇرا ياكى ئارىغلىق يېشىدا ئۆز زامانىسىنىڭ يېڭى پىكىر ئېقىمى ۋە ئىلمىي تەقەززالىرىدىن يىراقتا قالىدىغانلار كۆپ ، ئەلۋەتتە ، چۈنكى ھەممە ئادەم ئېينىشتېين بولىۋەرمەيدۇ . ئەمما ، تارىخ پىكىر بوھرانلىرى ۋە ئىلىم تەقەززالىرى مۇئەييەن پەللىگە يەتكەندە تارىخىي شەخسلەر ئارقىلىق ئۆز يولىنى يورۇتقۇچى مۆجىزىلەرنى پەيدا قىلىدۇ . ئۇلار مۇشەققەت ئىچىدە ئىلگىرىلەيدۇ ۋە كىشىلىك روھىيىتىگە نۇر

بېغىشلايدۇ . تارىخ ئۇلارغا مۇشكۈللۈك ئارقىلىق يۈكسەكلىك بەخش ئېتىش بىلەن بىللە قارشىلاشقۇچىلارنىڭ چوقانلىرىغا يول قويىدۇ ۋە ئۇلارنىمۇ يەنە مەسخىرە توزانلىرى بىلەن كۆمۈۋېتىدۇ . ئالىم پەقەت ئەبەدىيلىك جاۋاھىراتلىرى ۋە بۇ يولدىكى ھەر بىر تارىخىي قاتلام تۆھپىلىرىنى روھىيەت بايلىقى قىلىپ ، ئۇنىڭدا يېڭى ئەۋلادنىڭ كىشىلىك مۇھىتىنى يارىتىشقىلا مەپتۇن . ئۇ- نىڭدىن باشقا ھەرقانداق شەخسنىڭ ھاياتى ، روزغارى ، شەخسىي تۇرمۇشىغا بىۋاپا !چۈنكى ھالاكەت قانۇنى دەل ۋاپاسىز پەلەكنىڭ تۆپ قانۇنى ، ئالىم دېئالېكتىكىسىنىڭ پولات مەنتىقىسىدىن ئە- بارەت .

ئاتمىشقا كىردىم . ئالىم سىرلىرىدىن پىنىنىدەك بىلىۋالدىم ۋە بۇ قىسمەنلىكتىن ئالەمنىڭ ئومۇمىي مىجەزىنى ھېس قىلدىم . ئاتمىشقا كىردىم . كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ جىسمانىي جەھەتتە قىسقا مەزگىللىكى ۋە روھىيەت ئىزچىللىقىنىڭ چەكسىز تارىخىي زەنجىرىدىن خەۋەردار بولدۇم . ئۆلۈم ماڭا قورقۇنچلۇق ئۇچۇر ئە- مەس ، بەلكى ئۇ ھاياتنى قەدىرلەش ، ئۇنى «ئالتۇن شۆپۈك» ۋە «يالتىراق پۈپۈك» كە تېگىشىپ قويماسلىق ئۈچۈن تىرىشىشقا ئىلھام بېرىپ ، چوقان سېلىپ تۇرغان ۋەھىي ! مەن ھاياتنى ئۆلۈم تارازىسىدا ، روھىيەت جاۋاھىراتلىرىنى تارىخ مىزانىدا ئۆلچەيمەن . قالغانلىرى مەيلى قەسىر ياكى خەزىنە بولسۇن پەقەت بىۋاپا ئالەم كىرپىكىدىكى چاڭ ـ توزانىدىن ئىبارەت .

ئۆمۈر تەلقىنلىرىم ئاخىرلاشمىدى . مەن ئۇنى ھەر بىر ھۈ- جەيرىلىرىم نۇرغا تولغۇچە داۋاملاشتۇرىمەن . ئىشىنىمەنكى ، ئۇنى مەندىن كېيىن يەنە مىڭلىغان ئالىم سىرلىرى ۋە كىشىلىك

تىلسىملىرىنى ئىزدەنگۈچى روھىيەت مۇخلىسلىرى ئىزچىللاشتۇرىدۇ .

ئۇمىدىم ، غەلىتە پىكىرلىرىمنىڭ ھەقىقەتكە يېقىنلىقىنى ، غەلىتە سېزىلمىگەن تەپەككۇر ئادەتلىرىڭىزنىڭ ئەقىدە ۋە ئادەتكە بېقىنغانلىقىنى ھېس قىلىشىڭىزدىن ئىبارەت .

1993 ـ يىلى 28 ـ سىنتەبىر ، توخۇ يىلى،تاروزا بۇرجى

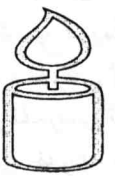

---

* بۇ ماقالە «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 1997 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن ئېلىندى .

1 ـ باب

ئىنسان ۋە ئىنسانىيەت

— ※ —

سەنئەتچى ـ تەپەككۇر ئۇلكىسى بولۇش لازىم . ئۇ ئىپادىلىگەن چىن ھېسسىيات ئۇنىڭ ئۆز ھېسسىياتى بولماستىن ، بەلكى بەلىپ يەتكەن ئىنسانىيەت ھېسسىياتىدىن ئىبارەت بولۇشى ، بۇ خىل ئىنسانىيەت خاراكتېرلىك مەزمۇننى سىنىپىي ، مىللىي ۋە تارىخىي چەكلىمە ئىچىدىمۇ گەۋدىلەندۈرۈشتە تىرىشىشى كېرەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ـــ نوقۇل «سەنئەت ئۈچۈن» بولماستىن ، پۈتكۈل ئىنسانىيەت ئۈچۈندۇر . ھەقىقىي سەنئەت جەمئىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن ئەينەك ، دەرسلىك ، ھەربىكىتلەندۈرگۈچ كۈچ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان ئۆز ـ ئۆزىنى ئۆز روھىيىتىدە سىزىدىغانلىقىنى ، خۇشاللىق ياكى قايغۇ ، غەزەپ ياكى ئۇمىد ، ئىسىق ـ سوغۇقلىرىنى ئۆز روھىيىتىدە تەلقىن قىلىدىغان ، باھالايدىغانلىقىنى ، ئۇنىڭ مەركىزى ، ئوچۇق ۋە راستچىل ئىنسانىي كىنەزلىكى ئۇنىڭ روھىيىتىدە ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز .

ئىنسانىنىڭ روھىيەت دۇنياسى ـــ مانا بۇ تۇرمۇش چۆكمىلىرى بىلەن بولدۇقلاپ قاينىۋاتقان چىنلىق .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسانىيەت ئۆزى يارالقان ئاجايىپ سۈرەتخانىغا كىرىپ قالدى . ئۇ : رەسسامەرنىڭ تىرىلىپ ، ھەيكەللەرنىڭ جانلىنىپ ئۆز ئىخ-تىيارچىسىغا «شاھ ! » دەپىشىدىن مۇداپىئە كۆرۈپ ، ۋەھىملىك چۈش ، شۇبھىلىك مۇھاكىمە ئىچىگە قامىلىپ قالدى .

«كاككۇكنامە»

ئىنسان كائىناتنىڭ ئۇلۇغ مۆجىزىسى ۋە ئالەمنىڭ تەڭداشسىز زىننىتى .

«قاتلاملىق گېستېنكا»

ئىنسان تەپەككۇر قۇياشى ۋە ھېسسىيات سەييارىلىرى تۈپەيلى ، ئۆز روھىيىتى ۋە ئۆز ھاياتىنى كامالەتكە يۈزلەندۈرەلەيدىغان مۇ-جەسسەم ئىقتىدارلىق ئىجتىمائىي ھايۋان .

«قاتلاملىق گېستېنكا»

كۈزەللىكسىز ئىنسانىي كامالەتنى ۋە بەخت ـ سائادەتنى قىياس قىلىش مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق گېستېنكا»

كۈزەللىك ـــ مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ جازىبكار مەلـكـــسى ، ئىنسان روھىيىتىدىكى جىلۋىلىك يۈلتۈز .

«قاتلاملىق گېستېنكا»

ئۆزلۈكسىز كامالەتكە قاراپ ئىلگىرىلەش خاھىشى ئىقتـــدارى ئىنسان كەۋدىسى ھەمدە ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ ماھىيەتلىك ئالامىتىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېستېنكا»

ئىنسان ـــ بىردىنبىر ۋە يېگانە ، نۇتۇق ۋە تەپەككۇر ، ئەمگەك ۋە تەجرىبە ، ئەقىل ۋە بىلىم ، ئەخلاق ۋە پائالىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە ئۇلۇغ ئوبيېكت ۋە ئۇلۇغ سۇبيېكت سۈپىتىدە ئالەم سىرلىرىنىڭ جاھانىنىمىسى ۋە خەزىنىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

ئىنسان ـــ دۇنيا . ئىنسان دۇنيانى بىلگۈچى ۋە شەرھلىگۈچى قامۇس .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

ئادەم ئۆزىنىڭ ئالەمنىڭ بىرىنكى بولغان ھەقىقىي ئىنسانلىقىنى بىلىشى كېرەك .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

ئىنسانىنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئۆنى سۆيۈش كېرەك .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

بىز ئۈچۈن ئىنسانىنىڭ يۈرتى ، نەسەبى ، مەنسىپى ئەمەس ، بەلكى ئىنسانلىقى ، بولۇپمۇ ئىنسانلىق قەدرىنى بىلىش پەللىسىگە يەتكەن ئىنسانلىقى قىممەتلىك .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

ئىنساننىڭ قايغۇسىغا ھېسداشلىق ، خۇشاللىقلىرىدىن روھلىنىش قەلب پاكلىقىنىڭ ئاددىي شەرتى .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

دۇنيادا ئىنسان ئەڭ كونكرېت ھەم غارايىپ نەرسە ، ھەر بىر كىشى بىر دۇنيا ۋە بىر كىتاب .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

بىر ئىنسانغا سەمىمىي ، راستچىل مۇئامىلىدە بولۇش پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە راستچىل ، سەمىمىي قاراشتۇر .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

مۇناسىۋەت ۋە ئىجتىمائىي ئالاقە ـــ ئىنسان ھاياتلىنىڭ تىنىقى ، ئىنسان ئىستىقبالىنىڭ قانىتى .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ئىنسانىيەتنىڭ ئاڭلىق ئىلگىرىلىشى ئىنسان كۈزەللىكى توغرىسىدىكى بىلىش ۋە مەشغۇلاتنىن ئايرىلىشى مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ئىنساننىڭ تاشقى شەكىل كۈزەللىكى ۋە ئىچكى قەلب كۈزەللىكى ئىنسان كۈزەللىكىنىڭ ئىككى مۇھىم تەرىپىنى ھاسىل قىلغان . بۇ بەدىئىي ۋە ئىجتىمائىي ، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتنى بىر پۈتۈن گەۋدە قىلغان ئىنساننىڭ تەبىئىي ۋە مەنىۋى كۈزەللىكىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ئىنسان مۇئەييەن ئىجتىمائىي مۇھىت قاتلىمىنىڭ تارىخىي مەھسۇلى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىجتىمائىي تارىخىي مۇھىتنىڭ ياراتقۇچىسى .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ئىنسانىيەت ئەڭ ئىپتىدائىي دەۋرلەردىن تارتىپ ئۆز پەرزەنت-لىرىنى مۇئەييەن تەلەپ بويىچە ئىسكەت قىلىپىغا سېلىپ ئۆس-تۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىپ كەلگەن .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنساننىڭ قەددى ـ قامەت كۈزەللىكى ئادەم ئورگانىزمىنىڭ ھەل قىلغۇچ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ . بۇ كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق بولمىغان تەبىئىي ، بىئولوگىيىلىك قانۇنىيەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھېسسىياتچان تۇرقى ھالەت كىشىدە سېھرى كۈچ ، جەلپ قىلىش كۈچى پەيدا قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان تۇرقى ھالەت ۋە تۇرقى ھالەت ئۇسلۇبىنى كۈزەللەش-تۈرەلەيدۇ ، بۇ مەنىۋى يۈكسىلىش بىلەن بىرلەشتۈرۈلگەن ، ئو-چۇق ـ ئازادە ، ئۇزۇن مۇددەتلىك مەشق قىلىش ۋە تەدرىجىي ئا-دەتلىنىش بەدىلىگە قولغا كەلتۈرۈلۈشى مۇمكىن .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرقى ھالەت ۋە تۇرقى ھالەت ئۇسلۇبى كۈزەللىكى شەخسنى ۋە جەمئىيەتنى كۈزەللەشتۈرۈشنىڭ مۇھىم بىر ساھەسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بەختكە ئېرىشىش ئىنسانىڭ ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ مۇ-قەددەس ھوقۇقى . ھەرقانداق كىشىنىڭ ۋە ئىجتىمائىي كۈچنىڭ

ئىنسانلىك بۇ مۇقەددەس ھوقۇقىنى ئۇزاق مۇددەت قانال قىلىۋېلىشى مۇمكىن ئەمەس .

«قانالاملىق گېستېتكا»

ئىنسانلىك بىلىش ھوقۇقى ، ئىنقىلاب ۋە ئىسلاھات ھوقۇقى ، كىشىلىك ۋە ياشاش ھوقۇقى ئىختىرا ۋە ئەمگەك ھوقۇقى بىر جۈملىكە ئىخچاملىغاندا مۇقەددەس ، ئۇلۇغۋار بەختكە ئېرىشىش ھوقۇقىدىن ئىبارەت .

«قانالاملىق گېستېتكا»

ھەقىقىي سەنئەتكار تۇرمۇشنى بىلىشى لازىم . سەنئەتكار تۇرمۇش مۇتەخەسسىسىدۇر . ھەقىقىي سەنئەتكار ئۆز ئەسىرىنى ئىنسانلىك دائىمىي تۇرمۇشى زېمىنىدىن ئېلىپ ئىجاد قىلىدۇ .

ئىنسانىيەت تۇرمۇشى سەنئەتكار ئىجادىيىتىنىڭ پۈتمەس-تۈگىمەس بۇلىقى ۋە ئۆز ئەسىرى ئارقىلىق تەسىر كۆرسىتىدىغان بىردىنبىر پائالىيەت ئوبيېكتىدىن ئىبارەت .

«قانالاملىق گېستېتكا»

ھەقىقىي ئادەمدە بىرقەدەر ئالىي مەنىۋى ئۇزۇلمە ۋە مەنىۋى سۈپەت بولۇشى لازىم .

«قانالاملىق گېستېتكا»

ئىنسان ئۆچۈن ئەخلاقتىن مۇھىم قورال مەۋجۇت ئەمەس .

«گىزگو مالاگىكا»

ئۇيغۇر 12 مۇقامى يالغۇز ئۇيغۇر خەلقىنىڭلا مۇقامى بولماستىن ،

بەلكى پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ مۇقامىدۇر .

«مۇقام تارىخى»

سەنئەت ـــ ئىجتىمائىي مەدەنىيەت بىناسىنىڭ بىر تارمىقى ، تەلىم ـ تەربىيە سىستېمىسىنىڭ بىر قىسمى ، ئىنسانىيەتنىڭ گۈزەللىك ۋە گۈزەل كەلگۈسى ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنىڭ مۇھىم بىر پىرونتى . شۇ سەۋەبلىك ، ھەقىقىي سەنئەتكار ئىشىك تاقىۋېلىپ «غىلاپ بەندىسى» بولالمايدۇ . ئۇ تۇرمۇش پەرزەنتى ، كۈرەش لاچىنى ، خەلق جەڭچىسى ، ھەققانىيەت ۋە گۈزەللىك ھامىيسى بولۇشقا توغرا كېلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان پائالىيىتىنىڭ مەڭگۈلۈك ئابىدىسى بولغان مەدەنىيەت ئىنسان تۇرمۇشلىرىنىڭ جۇغراپىيىلىك ، تارىخىي ـ ئىنئىنىلىك ، ئىجتىمائىي تۈزۈلمىلىك تەسىرىگە ئۇچرايدۇ ، مۇشۇ ئاساستا ئۇ ـ زىگە ، ئۆز ئىنئىنىسىگە خاس مەدەنىيەت سىستېمىسى ۋە چەمبىرى ھاسىل قىلىدۇ .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

مەركىزىي ئاسىيا يالغۇز ئىنسان ئاپىرىدە بولغان ئانتروپولوگىيىلىك رايونلارنىڭ بىرى بولۇپلا قالماي ، يەنە بىرقانچە قاتلام مەدەنىيەت چەمبىرى تۈزگەن ئىنتولوگىيىلىك رايون بولۇپ ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت چەمبىرى ئۇنىڭ ئۈلگىلىك جايزىكار بىر بوستانلىقى ھېسابلىنىدۇ .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

سەنئەتكار ئۆزىنى خەلق ئىچىدە يوقاتقان ۋە خەلق ھېسسىيات قاتلىمىدا ئۆزىنى تاپقان بولۇشى لازىم . سەنئەتكارنىڭ ئۆز ھېسسىياتى ، شەخسىي تۆكمىلىرى يوق ، ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ ھېسسىياتىدا ياشايدۇ ۋە ئىپادىلەيدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تارىخ ، ئىنسانىيەتنىڭ ئەۋزەللىككە قاراپ تاكامۇللىشىپ بارغانلىقىنى ، ئۇرۇق ۋە قەبىلىلەرنىڭ ئەۋزەللىككە قاراپ ئۈيۇشقانلىقىنى ۋە تەشكىللىنىشنىڭ ھازىرقى زامان مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئەۋزەللىكلىرى بويىچە ئۆز ئىجادلىرىدىن ئۇستۇن كەلگەنلىكىنى ، ئىنتولوگىيىلىك مەنىدىكى ئەۋزەللىك ئۆزىگە ئۆزلەشكەن ۋە تەسىر كۆرسەتكەن ئەۋزەللىكلەرنى جەملەپ ئىلگىرىلەشتىكى ھاياتىي كۈچ بولىدىغانلىقىنى داۋاملىق ئىسپاتلاپ كەلمەكتە .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

سەنئەتكارنىڭ ھېسسىياتى ئالەمشۇمۇل تارىخىي خاراكتېرلىك ئىنسانىي روھىيەت چىنلىقىدىن پۈتۈلگەن مەشئەل ـــ دانكو يۇرتكىنىڭ يالقۇنى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان ئۆزىنى ئۇنتۇپ ، ئۆزىدىن باشقا تەسۈرىي ئالەم ھەققەتلىرىگە شۇنچىلىك ئىزچىللىق بىلەن ئىچكىرىلەپ كىرىدىكى ، ئۇ يىپەك غوزىسىغا قامالغان زات ـ پىلە قۇرتىغا ئوخشاپ قالدى ! روھىي زېمىندا ئىپتىدائىي ئىنساندىن تاكى تەقۋادار كائىنلار ياكى ھازىرقى زامان مۇتەخەسسىسلىرى ۋەزخانلىق قىلىپ كەلگەن زا-

مانلارغىچە نەچچە تۈمەن يىلدىن بېرى ، ئىنسان تۈركۈملىرى خۇددى ئۆلكەن بۇغا بەدىنىدە قىمىلداپ يۈرگەن ئاچ چۆمۈلىلەردەك ئەۋلادمۇئەۋلاد تىنىم تېپىشمىدى . بۇنداق بۇغا جەستىدىن نەپ ئېلىش پەن ۋە ماھارەت تارماقلىرىغا ئايرىلىپ ، زېمىننى بارغانسېرى مۇرەككەپ ۋە ئىنچىكىلەشكەن قۇرۇلمىلار قاپلىۋالدى . ھەسرىتى شۇكى ، ئىنسانىيەت تېخى ئۆزى ھەققىدە ، ئۆزىنىڭ كائىناتتىكى ماھىيىتى ، ئورنى ھەققىدە ، بولۇپمۇ ئۆز ماھىيەتلىرىنىڭ ئۆز پائالىيەت ھادىسىلىرىدىكى قىممىتى ھەققىدە ھېچقانچە ئىزدەنگىنى يوق .

« سۇزۇك كېينەك»

ئىنسان ھاۋا گۈلدۈرلىگەندە ئولىشىپ ـ توۋلىشىپ مۇناجات قىلىشتى . ئۇ ئەمدى كۆكتە پەرۋاز قىلىشنىڭ مۇمكىنلىكىنى بىلدى . ئىنسان يۇقىما كېسەللىككە زار يىغلاپ قۇربانلىق قىلىشتى . ئۇ ئەمدى ئۆزىنى داۋالاشنىڭ ئىمكانلىرىنى كۆردى . ئالاھىزەل مۇمكىنلىكنىڭ مۇقەررەرلىك بىلەن بولغان ئالاقىلىرى ئۇنىڭغا پىرىلىماقتا .

«گۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور قاددەم»

يورۇقلۇق ۋە ياخشىلىق ـــ ئىنسانىيەتنىڭ كامالەت يولى بىر تارىخنىڭ ئاساسىي ئېقىمى . ئۇ بۇلغانغان جەستىلەرنى چىرىلەپ ئىلگىرىلەيدۇ .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ قىللەت»

ئىنسان ـــ دۇنيانىڭ ۋاقىتلىق مەسۇلى . ئىنسانىڭ

هاياتلىقى مۇتلەق ۋە چەكسىز دۇنيادىن ئارىيەت ئېلىنغاندەك ، ئىنساننىڭ ماددىي مەئىشتى ۋە بايلىقىمۇ دۇنيادىن ئارىيەت ئېلىنغان . ھېچكىم ئۇنى مۇتلەق ئېلىپ كەلمىگەن ھەم ھېچكىم ئۇنى مۇتلەق ئېلىپ كەتمەيدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ــ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ئادەم ئۆزى خاتىرجەم بولغان نەرسىنىڭ ئۆزىدىن خاۋاتىرلىنىدۇ . چۈنكى : كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئۆز تىياتىرىنى كۆرسىتىدىغان سەھنىسى بىرلا ئاسمان .

«مارجانناما»

ئىنساننىڭ قىممىتى ــ ئاتنىڭ سورتىنىڭ باھاسى ئەمەس ، بەلكى ئات مىنگۈچىنىڭ ماھىيەت ۋەزنى ! ئۆزۈڭگە ئات باھاسىدا ، ئويناقلاپ تۇرغان ياكى پۇشۇلداپ ياتقان ئات نەرقىدە قاراپ تەمەننا ياكى غەمكىنلىك يولاتما ! بەلكى ئات مىنگۈچى قىممىتىدە قاراپ نەپرەتلەن ! ئۆزىدىن نەپرەتلىنىشنى بىلمىگەن ئىنسان ئۆزىنى بارغانسېرى نەپرەتلىك سىماغا ئايلاندۇرۇۋاتقان غاپىل ئىنساندۇر . ئات چەيلەپ پېتىقلىۋەتكەن بۇ ئىنسانىي قىممەتتىن ساڭا يەنە قانداق تەقدىر نېسىپ بولاتتى ، ئەي نادان !

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئىنسان ھېلىمۇ بۇغا بەدىنىدىن ئايرىلىپ ، ئۆزلۈك خەزىنىسىگە دادىل قەدەم قويۇپ : «مەن كىم» دېگىنى يوق ! مەئىشەت ئىجىلىلىقى خرونىن خۇماردا ئۇنى دوملىتىپ ، ئاللىقاچان ئۆزىنى ئۇنتۇغان مەجنۇن دەلدۇشكە ئايلاندۇرۇپ قويغان .

ئېسىل بىنالار ، ھەر خىل شەكىلدىكى ئايروپىلانلار ، ئالتۇن

قەلەملەر ، ئوتلۇق قوراللار تۇتقان قايسى ئادەمزات ئۆزىنى ئۆز قولىدىكى يالتىراق «نام ـ ئەمەل كارتوچكىسى» دېكى مەن ئەمەسمەن ، مەن بۇنىڭدىكى ئىبارىلەر ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىغان بىر پۈتۈن روھىيەت دۇنياسىمەن ، دەپ بۇ كارتوچكىنى مەسخىرە قىلالايدۇ؟ !

«سۆزۈك كەينەك»

تەقدىرنىڭ زارلانما ئېتەقدىرىڭ ئەزەللىك لەۋھەسىدە ، يۈلتۈزلار سەيلىسىدە ۋە ياكى تەغدىرنىڭ رەھىم ـ شەپقىتى ، قەھرى ـ غەزىپى ئۇچقۇنلىرىدا ئەمەس . ئۇ مۇھەببەت نەپرەتكە تولغان بۇ ئالەمدە ئېلكى ئۇ سەن يوقاتقان ، سەن ئىزدەپ يۈرگەن نەرسىدە ـــ ئىنسانىي قىممىتىڭنىڭ قىسمەتلىرىدە ، قەلب دەرىخىنىڭ مېۋىلىرىدە .

«گۈھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

ئىنسانىيەت بىر قېتىم سۇدىن ئاپىرىدە بولغىنىدەك ، ئىنسانىيەت دۇنياسىمۇ بىر جاسارەتلىك ئىسياندىن باشلانغان . ئۇ : قىلما دېگەننى قىلىش .

ھاۋا بىلەن ئادەم ئەگەر خۇدانىڭ بەلگىلىمىسىنى بۇزمىغان بولسا ، ئىنسانىيەت تارىخى ھەقىقەتكە ئايلانمىغان ۋە تېخى ئېپسانىۋى ئىرەھىيسىغىدا چۈشەپ تۇرغان بولاتتى . ھازىرقى زامان «تەۋرات» لىرىغا كەلگەندە ، ئادەم ئەۋلادى ئۆزىنى تەدبىرسىز ھېسابلىمايدۇ .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

قۇياش ئىنسان ، تارىخچى ئىنسان ،
ئىدراك بىلەن كۆككە بالقىغان .
ئاقار دەريا ئۇ زامانجىرسىمان ،
ئەسىر ئاتلاپ ، كۈن ئاتلاپ راۋان .

«قۇياش ، ئىنسان ، تارىخ»

ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى مەيلى ماددىي ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتى ياكى مەنىۋى ئىجادىيەت پائالىيىتى بولسۇن ، ئىنسانىنىڭ ئاڭلىق ، مەقسەتلىك ئىدىيە ، تەپەككۇر ، غايىسى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ . بۇنداق ئىجادىيەت ئېڭى يەنىلا ئەنئەنىۋى ئىجادىيەت ئۆلچەملىرى ، ئەنئەنىۋى ئېستېتىك غايە ئاساسىدا ، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كەلگەن يېڭى (زامانىۋى ياكى سىرتتىن كىرگەن) ئېستېتىك ئىدىيىلەرنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرگەن ئاساستا ئېلىپ بېرىلىدۇ . پۈتۈنلەي ئىجادىيەت ئەنئەنىسى ، ئىجادىيەت ئېڭى ۋە ئۇنىڭ يېڭى تارىخىي سەۋىيىسى بولمىغان ئەھۋالدا ، سىرتتىن كىرگەن ئىجادىيەت ئىدىيىسى ۋە ئىجادىيەت ئۇسۇللىرىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈش مۇمكىنلىكى بولمايدۇ . روشەنكى ، ھەر-قانداق قوبۇل قىلىش ئۆزلەشتۈرۈش ئۈچۈن بولىدۇ . ئۆزلەشتۈرۈش يېڭىلىق يارىتىش بىلەن ئۆلچىنىدۇ . بۇ يەنە ئۆز ئۆۋىتىدە قوبۇل قىلغۇچىنىڭ ئۆزلەشتۈرۈش ئىقتىدارى ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئاساسى ۋە ئۇنىڭ سەۋىيىسىدە ئەكس ئېتىدۇ .

«كۆسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئالاھ»

ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى ، مەيلى ماددىي ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتى ۋە مەنىۋى ئىجادىيەت پائالىيىتى بولسۇن «كۆ-

زەللىك قانۇنىيىتى بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ» ، مۇنداق ئىشلەپ چىقىرىش پائالىيىتى ۋە ئىجادىيەت پائالىيىتى ئۇزاق تارىخىي جەريانىدا ، ئىنسان مېڭىسىدە ئېستېتىك چۈشەنچىلەر ، ئېستېتىك ئاڭ سىستېمىسى شەكىللەندۈرىدۇ . ئۇنىڭ ئەڭ ئالىي كۆرۈنۈشى سەنئەت ئىجادكارلىرىدىكى ئېستېتىك ئاڭدىن ئىبارەت .

«كۆڭسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئاڭ»

قەھرىمان ، ھاكىم ، غالىبلارغا نەزەر سال ! ئۇلارنىڭ قايسىلىرى ئۆز ئايىغى بىلەن ، قايسىلىرى كىشىلەر يەلكىسىگە مىنگەنلىكى بىلەن ، يەنە قايسىلىرى ياغاچ ئاياغلىرى بىلەن سەندىن ئېكىز . ئۇنى ئۆز پەزىلىتى ، كىشىلەر يەلكىسى ۋە ياغاچ ئاياغلىرى بويىچە بىر ـ بىرىدىن پەرقلەندۇرگىن . شۇ چاغدا ، ئىنسانىنىڭ بىر ـ بىرىگە چوقۇنۇش ۋە چوقۇندۇرۇش ھېيىللىرىنىڭ قاچاندىن داۋام قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىسەن .

«ھاكىم»

ھەقىقەت يول بويلاپ ئېچىلىدۇ .

« يول »

ئەي ، كۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان ۋە كۆھەرنى پەرق قىلالمىغان ئەما ، بىچارە تىلەمچى . سېنى كۆھەر زېمىنغا ، كۆھەر سېزىر ئىقتىدارغا ئىگە قىلغان دۇنيا ، سېنى ئىنسان ، كۆھەرنى تاش دەپ ئاتىمىغانمىدى .

ئەمدى مۇھىتىڭغا قارا : ۋەھىمە بىلەن بىخوتلۇق ، تەمەخورلۇق بىلەن بېسىمخورلۇق ، قوللۇق سۆكۈتى بىلەن قۇلدارلىق كىبرى ھاۋاسى ، تاج كۆزلۈك بىلەن ئىسراپخورلۇق ـــ قىسقىسى كامالەت

مىزانىدىن چەتنىكەن غەلىتە روھىيەت ، مانا سېنىڭ ئۆمۈر مۇ-
ھىتىڭ ! بۇ مۇھىبتتىكى سەن قاتىل بىلەن ئۆلگۈچى ، ئوغرى بە-
لەن بۇلانغۇچى ، يالالانغۇچى بىلەن زوراۋان ، جىنايەتكار بىلەن
راھىب ! سېنى ئۆلگەن ياكى كىشىلىك دۇنياسىنغا تېخى تۆرەلمە-
گەن دەۋالاي دېسەم ، سېنىڭ تاشلىغان زەھەرلىك قالدۇقلىرىڭ
ھايات چىمەنزارلىقىنى بۇلغىۋەتتى ! غەلىتىلىكى شۇكى ، بۇ تاش-
لاندۇقلار ئاداشتۇرغۇچى ساختا كىرىستالدەك ، قەلبى ئاجىز كۆز-
لەرگە جىلۋە قىلىپ ، ئۇنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدۇ !

«كۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

ئەقىل ـ پاراسەت ئىنسانىيەتنىڭ نۇرى .

«كومىرا جىۋا»

ئىنسانىيەت ئومۇمىي ئۆچۈر دەۋرىگە قەدەم قويۇش ھارپىسىدا
روھىيەتتىكى مىسلىسىز بوھرانغا دۇچ كەلمەكتە .

«ھايات دانىشمەن»

ئىنسان ـــ پۈتكۈل كائىنات سىرلىرىدىن تۈزۈلگەن ئۇلۇغ ئەۋ-
رىشكە . ئىنساندا كائىنات مۇمكىنلىكلىرىنىڭ ھەممە قاتلاملىرى
بىلەن كۆرۈنمىلىك سۇرەت ۋە يوشۇرۇن تىلسىمات نەمۇنىلىرى
ساقلانغان .

«سۇزۇك كەينەك»

ئاقىل ۋە ئارىغلىقىنىڭ مىزانى «توخۇ بىلەن تۇخۇمنىڭ قاي-
سىسى بالدۇر» دېگەن مۇئەممانى يېشىشتە ئەمەس ، بەلكى ئىن-
سانىنىڭ ئالەمنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ مۆجىزىسى ، تۇرمۇشنىڭ ئەڭ

ماھىيەتلىك مېلودىيىسى ئىكەنلىكىنى بىلىش بىلەن ئىنسان ۋۇجۇدىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان تەڭرىدەك پاك ، ئالىيجاناب ، مۇقەددەس ، قۇدرەت بەخش ، ئىزگۈ ، قابىل ، قادىر ، مېھرىبان ، مۇرەۋۋەتچان سۈپەت ۋە ئىقتىدار مۇمكىنلىكلىرى تىلسىمىنى ئىنساننىڭ ئۆز زىكە ئېچىپ كۆرسىتىش ۋە يېشىپ چۈشەندۈرۈشتۇر .

«تەڭرى»

ئىنسان ئۆز ـ ئۆزىدىن تولۇق غەلبە قىلغان ، ئۆز ـ ئۆزىنى ئەملگە ئاشۇرغان ھەم تىزگىنلىگەن ، ئۆز ماھىيەت ۋە سۈپەتلىرىنى گۈمانسىز چۈشەنگەندىن كېيىن،مەنسۇر ھەللاجنىڭ «ئەنەلھەق» يەكۈنىنى ئالەم كېمىنى قىلىشى مۇمكىن .

بۇ مەنىدە ، ئىنسان تەڭرىدىن ئەمەس ، ئۆزىنىڭ غەيرىي تەڭرىلىكلىرىدىن ۋاز كېچىدۇ ، خالاس !

«تەڭرى»

ئىنسانىڭ ئىنسانىي ئويغىتىشى ـــ مانا بۇ «ۋەھىي» ۋە مەرىپەت !

«ئەلچى»

ھاكىم ـــ سەلتەنەت ئىگىلىرىدۇر . ھاكىملار توغرۇلۇق ئوقۇلغان ھەدىسانالار بىلەن ئۆتكۈر مەسخىرىلەر بۇ تائىپىنىڭ شۇبھە تۇمانلىرى ئارىسىدىكى ھالىتىدىن بىر دېرەك . ئادىل پادىشاھ ، پەيلاسوپ پادىشاھ ، رەئىيەت (خەلق) پەرۋەر پادىشاھ ھەققىدىكى نەسرىي ، شېئىرىي تەپسىلاتلار كۆپ قېتىم چاپلانىدى . ۋەھالەنكى ، ھاكىم مەۋجۇتلۇقى زۆرۈر بولغان مۇھىتتا ، يەنىلا ھاكىم مەۋجۇتتۇر .

«ھاكىم»

جاھان سېنى ئەقىل ـ ئىدراك كۈلى قىلىپ ئېچىلدۇرغۇچە قانچە ـ قانچە يۈلتۈز ئۆمرى كەتتى . سەن جاھاننىڭ ئۆزىنى تەپ پىش يولىدىكى بىر پارچە ھېكمەت ئەينىكى بولمىقىڭ جائىز ئىدى . سەن بارلىقنىڭ كۈلشىنى ، سىرلارنىڭ ئاچقۇچى نەسىپە سىدە ئالەمكە كەلدىڭ . ھەممە ئىقتىدارىڭنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭغا ئورۇنلاشتۇرۇپ ، ئۆز تىزگىنىڭنى ئۆز ئەركىڭگە بەرگىن .

«كۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

سەلتەنەت ـــ ھۆكۈمرانلىق تەختى ۋە ھاكىملىق قورالى بولۇپ ، ھاكىم قانداق فازىل بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئىنسان قەلبىدىن سىرت ۋە ئىنسان پىشىغا ھۆكۈمرانلىق ئۈچۈن تىگىلغان تۆمۈر دوبۇلغىدۇر .

ئۇ ئۆزىنى ئۆلچەم ، ئۇل ۋە تۈۋرۈك دەپ بىلىدىغان ، ئەركىن ئىرادە ۋە ئەركىن پىكىرگە ھېسداشلىق قىلمايدىغان ، ئىلىم ئەھلىگە شۇبھە بىلەن قاراشتىن خالىي بولالمايدىغان ، ئۆز ئىرادىسىنى تۇغ ۋە قانۇن قىلغان قايراق تاشتۇر .

«ھاكىم»

سەلتەنەت مەنسىدە ، ئىنسانغا ھاكىملىق قىلىشقا يۆلىنىپ ، ئىنسانىڭ ماھىيەتلىك كامالىتىنى ئىنسانغا بەخش ئېتىش شۆبھىلىكتۇر . ئۇ ھەقتە «سەلتەنەت تەختىدىن ھەقىقەت ئىزدەش ، چۆلدە يوقاتقان تۆگىنى پادىشاھلىق ئوردىسىدىن ئىزدىگەنگە ئوخشاش» دېگەن تەمسىل بار . بۇ ھاكىملىققا خۇشتار كىشىلەرگە تەنبىھ .

«ھاكىم»

بىلگىنكى ، ئىنساندىن ئۇلۇغ نەرسە يوق . ھاكىمغا يېقىن-لاشقاندا ، نىچۇندۇر كۆڭلۈڭ غۇۋالىشىدۇ ، ھەقىقىي ئىنسانىي قەلبىدىن يىراقلىشىپ ، ئۇنىڭ بىرەر قوشۇمچىسى بولۇشقا يۈزلە-نسەن . سەندە ئۇنى «بۇزرۇكتۇر» ، ئۆزۈڭنى «كىچىك پىداكار» دېگەن روھىيەت كەڭدىلىنىدۇ . ئېيتىش كېرەككى ، ھەرقانچە ئا-دىل پادىشاھنىڭ كۆز ـ قۇلىقى بولۇشتىن كۆرە ، ئازاد ئىنسانىڭ ھامىيسى ، دوستى ، مۇرەببى بولغىنىڭ ئەلا .

«ھاكىم»

سەلتەنەت ئەھلى مەۋجۇت ئىكەن ، ئۇنى ئەقىل ، ئەدىلكە دەۋەت قىل ! ئۇلار بىلسۇنكى ، ئادىل پادىشاھقا قوشۇن ئۇنچە ھاجەت ئەمەس ! زالىم پادىشاھقا قوشۇن ئۇنچە كاپالىتمۇ ئەمەس ! ھەقىقىي سەلتەنەت ئادەملەر قەلبىدە بەر قارار تاپقان سەلتەنەتتۇر . ئۇنىڭ ھاكىمى ھاكىملىق سۈرىتىدىكى ئىنسان ، سەلتەنەت تەختىدىكى ئىنسان ھامىيسى بولمىقى لازىم .

«ھاكىم»

سەن تەڭرىلىك خاسىيەتلىرىڭ بىلەن تەڭرىلەردەك تەپەككۇر قىل ، ھېچبولمىغاندا ئالدىڭغا ئالتۇن بىلىق ئۆزۈپ يۈرگەن بىر داس سۈنى قويۇپ ، ئۇنىڭغا نەزەر سال ، ئۆزۈڭمۇ ئوزۇق تالىشىپ ئۆزۈپ يۈرگەن بىلىقلار ئارىسىغا كىرىۋالماي ، ئۇلارنى ھەقىقىي كۆزەت . ھەيرانلىقلىرىڭنى بىردىنلا ئىنسانىيەت تۇرمۇشىمكە يۆتكە .

«ھاكىم»

ئىلاھىيەت ـــ ئىنسان ! ۋاقىت ـــ ئىلاھىيەتنىڭ ئىلاھى ! ھەل

قىلىدىغان كۆچ سېپىنىڭ ئىرادەڭ، سېپىنىڭ تۈزگەن رېجىملىرىڭ، سېپىنىڭ پۈختا ھېيلە ـ تەدبىر ياكى توزاق ئالداملىرىڭ ئەمەس بىسەن پىرئەۋنلىك سەلتەنىتىدە تۇمەن يارلىقلار چۈشۈرۈۋە ياكى سەن تەقۋادارلىق ئېھرامىدا دائىمىي تىلاۋەت ـ تەسبىھ ئەھكامىنى ئادا قىل، بەرىبىر سەن ئەمەس، پەقەت ۋاقىت ھەل قىلىدۇ!

«ۋاقىت، سائاڭالدانمايدۇ!»

ئىنسان يىغلاپ تۇغۇلۇپ، جاپا بىلەن ياشاپ، ھەسرەت بىلەن ئۆلىدۇ! ئىنسانىنىڭ سىرلىرى، مۇئەممالىرى مۇناجات ئىلاھىيە قۇببىسىدا ئەمەس، بەلكى ئۆزلۈك بەشەرىيەت ئۇقباسىدا!

«گۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كورغادەم»

ئىنسان ـــ كۆھەرسىزلىكىدىن گادای ئەمەس! چارىسىزلىكىدىن بىچارە ئەمەس! ئۇ قۇل، ئەما بۇنىڭ ۋەجى دۇنيادا ئەركىنلىك مەۋجۇت بولمىغانلىقىدىن ئەمەسقۇ، ئاخىر!

«گۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

جاھان سەييارىدۇر كويا، ھەممە زېھنىڭ ساپاسىدا،
بىراۋدىن ئىزلىمە سۆيكۈ، ئۇ قەلبىڭنىڭ ناۋاسىدا.
كىشى ئالەم ئۇچۇن ئەينەك، ئۇنىڭدا بارچە سىر ئايان،
جولادۇر ئىزكۈ بىر ئىستەك رۇبائىي مۇددىئاسىدا.

«رۇبائىيات»

ئىنسانىيەت تەبىئەتنى تىزگىنلەشتە ئېيىنىشتىنىڭ «نىسپىيلىك نەزەريىسى» دىن ئۈتۈقلۇق پايدىلاندى. ئۇ ماھىر

ئېلىكتىرىك ماتېماتىك ، كائىناتتىكى ئۇچقۇر رېتسار ، يادرو مۇشتلۇق بوكسچى بولۇۋالدى . ئۇ يەنە شېكسپېر تراگېدىيىلىرىدىكى رەشكچى ، تاچ كۆز خەسىس ، سۇيىقەستچى ۋە نەسەب كۈشەندىكويلۇق تېپلىرىنى يېڭى نەسىل بىلەن كېڭەيتتى . بۇلۇغانغان كائىنات ۋە سۇ ـ زېمىن ، بۇلغانغان تەن ۋە روھىيەت ، بۇلغانغان ماددىي ۋە مەنىۋى ئۇزۇق ئىنسانىيەتنى ساختا مۇھەببەت ۋە ھەقىقىي نەپرەت ماتېرىياللىرىدىن بارغانسېرى ئىنكو باتۇردىن ئاغزىنى ئېچىپ ، تىرناقلىرىنى چىگىتىپ چىقىۋاتقان چۇجىلىرىدەك كۆپەيتىپ چىقارماقتا .

«ھايات دانىشمەن»

ئەھمەد زىيائى ھالال ياشىدى ! ئۇ ئابرۇي ـ ئاتاغ ، نوپۇز ، شۆھرەت ماجىرالىرى ھەم ھېيلىلەر بىلەن شۇغۇللانمىدى . ئۇنىڭ ئېرىشكەن نەتىجىلىرى ئۇ ئېرىشەلەيدىغان نەتىجىلىرىدىن ئاز بولدى ، بۇ ئۇنىڭ ئارمىنى ئىدى ! بۇمۇ ھەممىمىزنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئورتاق ئارمىنىمىز! ئۇ ئۇچ فەرنە ھايات كۆردى ، ئەمما ئۇ بىر فەرنا ئىجادىيەت ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولالمىدى !

«ئىزگۈ پەزىلەتنىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئىپتىخارى»

تارىخ تەلىماتلارنى زىددىيەتلىك نۇقتىدىنلا ئەمەس ، بىرلىك نۇقتىسىدىن ـــ«ۋەھدەت» نۇقتىسىدىن ئىزدەش لازىملىقىنى ، باشقىچە ئېيتقاندا ، ئىنسانىيەتنى دىن ، ئىرق ، مىللەت ، رايون ، مەدەنىيەت تېپلىرى بويىچە سۇنئىي يوسۇندا پارچىلىۋېتىدىغان ئۆلچەم قائىدىلەرنى بۇزغان «مۇجەسسەم تەپەككۇر» ئېگىزلىكىدە تۇرۇپ ئىزدەش لازىملىقىنى كۆرسەتتى .

«ھايات دانىشمەن»

ئىنسان ـــ تۇپراقتىن ئۇنكەن كىياھ ، كىياھتىن قەد كۆ-تۈركەن ھايۋان ، ھايۋاندا ئۇتۇق يېپى بىلەن پىكىر كەشتىلىرىنى تۇزكەن كارامەت مۆجىزە .

«سۇزۇك ئەينەك»

ئىنساننىڭ سورتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئاددىي كۆز كۇپايە .

«سۇزۇك ئەينەك»

ئۆزلۈك ـــ ئۆزىنى بىلمەكلىك ! ئىنساننىڭ ئۇلۇغ تەبىئەت ئالىمى سۇپىتىدە تۇرغان ھازىرقى ھالىتى ئۇنىڭغا نىسبەتەن سا-ۋاتسىزلىقتىن ئىبارەت ، خالاس .

«سۇزۇك ئەينەك»

ئۆزلۈك ئەينىكى كامالەتلىك ئىنسان قەلبىدىكى قۇياش ۋە ئەقىل كۆزىدىن ئىبارەت . ئۇنىڭدا ئىلگىرىكى مەقسەتلەرنىڭ پە-قەت ۋاستە ئىكەنلىكىنى ، ھەتتاكى مەئىشەت ، روزىغار ، ئىلىم-سەنئەت ، ئىش ۋە شېئىرىيەتنىڭ پەقەتقىنا ۋاستە ئىكەنلىكىنى ، ھەقىقىي مەقسەت ئۇنتۇلغان ۋە ياتلاشقان بىرلا نەرسە ـــ ئىنسان ۋە ئۇنىڭ كامالىتى ، ئىجتىمائىي مەنىۋى بەختى ئىكەنلىكىنى كۆرىسەن . ئۇ چاغدا سەن ئۇلۇغ بىلگەن قول ئىگىلىرىنىڭ لاي قورچاق ۋە خار كۆرگەن قوللارنىڭ نۇرانە مالائىكە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشىڭ مۇمكىن .

«سۇزۇك ئەينەك»

ئىنسان جىسمانىي جەھەتتە بىر ھايۋان بولۇپ ، ئۇنى

«ئات»قا ، مەنىۋى جەھەتتىن بىر كامالەت مۇمكىنلىكىدىكى زات بولۇپ ، ئۇنى «ئات مىنگەن كىشى» گە تەمسىل قىلىش مۇمكىن .

ئىنسان ماددىي ھايات ۋە مەنىۋى كامالەت ئاتەكشىلىكىدە ھەر ريكەتلىنىدىغان شەيئى . ئەگەر ئات مىنگەن كىشى دانا بولسا ، ئاتنى كامالەتكە يېتەكلەيدۇ ، نادان بولسا ، ئات ئۇنى ئوقۇرغا باشلايدۇ . ئىنسان روھىيىتى ھايۋان ئوزۇقىنىك ـــ ئات يېمىنىك «ئىنكاسى» ، «ئىپادىسى» ئۇچۇن ئىشلىكۇچى قۇلغا ئايلىنىدۇ .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئىنسان ئۆلىدۇ ، ئەمما مۇتلەق مەنىدە ئەمەس .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

دانىشمەن تۇن قاراڭغۇسىدا ساڭا قېرىنداش يۇڭا توغراق دەرـ خىدەك كۆرۈنۈشى مۇمكىن . تاك شولىسى ئاستىدا ئۇنىك ئالتۇن سۇمۇرۇغلۇقىنى ئاڭقىرالايسەن . ھە ، ئۇ ئالتۇن سۇمۇرۇغ ئەمما ، بىراق مىليون ـ مىليون يۇلتۇزلارنى ياراتقۇچى قەلب كامالىتىنىك ئىنژېنېرى ! ئۇ دوزاخ ئوتىدا كۆيۈپ تۇرسىمۇ خالايىققا جەننەت دەرۋازىسىنى ئاچقۇچى سىمائى قەيسەر ! ئۇنى ئىقلىمنىك يىراق ئوپۇقىدىن ياكى مايىتى بىلەن ئىمامىمىدى ئاخىر زامان رىۋايەتلـ ـرىدىن ئىزدىمە ، ئۇ ئۆز قېشىڭدا ، ئۇنىك روھى ئۆز ئىزىڭدا جاھان كېزىدۇ .

«دانىشمەنلىكنىك دەردى»

كەل سۆيۈملۈكۈم ، كۆزىلىم ، مېنىك قانداشلىرىم ئارىسىغا كىرگىن . ۋاقىتنى قايغۇ ـ ھەسرەت ، ئازرۇ ـ ئارمان بىلەنمۇ ،

ھۆسن ئالپىتلىقى بىلەنمۇ ئەيۇمشكە كەلتۈرەلمەيسەن . ئۇنى مەنىۋى گۈزەللىكىنىڭ تىللاردا داستان بولىدىغان ئەسلىمىسى — مېنىڭ شېئىرلىرىم يېڭىدۇ ، ئۇ ئالەم سىرلىرى بىلەن تويۇنغان ، ئالەم ئەقلى بىلەن نۇرلانغان ، ئۆلمەسلىك ئالمىسى بىلەن ئۆزىنى زىننەتلىگەن ، ئۇ ياۋا گىياھ ئۇرۇقىدەك ھەمىشە تۆكۈلۈپ ۋە قايتا كۆكىرىپ تۇرۇشتىن ئىبارەت ئۆلمەسلىك جادوسى بىلەن سېھىرلەنگەن . ئاڭا قۇدرەت بېغىشلىغان نەرسە ، جىمىكى زىئۇسلارنىڭ زىئۇسى ① بولغان ئىنسانىيەت .

«كاككۇكنامە»

① زىئۇس — گرېك ئەپسانىلىرىدىكى ئەڭ ئالىي تەڭرىنىڭ نامى .

2 ـ باب

مۇھەببەت ، ھەقىقەت ، ئەپرەت

— ※ —

ھەقىقەتسىز كۆرۈش نىشانسىز ، كۆرۈش غايىسى ۋە كۆرۈش يۆنىلىشى بولمۇشى مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەقىقەتنىڭ نۇرى ـــ ئىنسانىيەتنىڭ يولىنى ھەر ۋاقىت يورۇتۇپ باردۇ .

«ھەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

مۇھەببەت ـــ ئوبيېكتىپ گۈزەللىكنى تاللاشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

يار چىشلىكەن غورا ، ۋازىغا تىزىلغان ئالمىدىن لەززەتلىك .

«كاككۇكنامە»

كۆزۈمنىڭ رەسىم رامكىسىدا سېنىڭ سۈرىتىڭ .
قەلبىمنىڭ شېئىرىيەت دىۋانىدا سېنىڭ روھىڭ .
سېنى سۆيىمەن ، بىلىپ ـ بىلمەي سۆيىمەن .
سېنى ياخشى كۆرۈشۈم بەخت ئەمەس ، ئۇ ئازابنىڭ بېشارىتى .
بەخت ، مېنىڭ بەختىم ، مېنىڭ سېنى سۆيۈشۈمدە ئەمەس ،

سېنىڭ مېنى سۆيۈشىڭدىلا .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت موشېنقىم،قەدىر ـ قىممىتىڭنى ساختا شۇئار-لاشلاردىن ئەمەس ، ھەقىقىي شېئىرىيەت بىناسىدىن ئىزدىگىن . بۇ بىنا ـــ مەڭگۈ توزۇماس چېچەك بىلەن بېزەلگەن گۈلىستان ...

«كاككۇكنامە»

ئاشىقىم ، بىر جۈپ بۇلبۇلدەك سايرىشىپ ، ناخشىلىرىمىزنى ئاڭلىشىپ ، بىر جۈپ چېچەكتەك ئېچىلىپ ، خۇش پۇراق بىلەن بىر ـ بىرىمىزنى زىيارەت قىلايلى .

«كاككۇكنامە»

پۇل مۇھەببەت ئارىسىغا كىرىپ قالغاندا ، پۇل چىقىمىغا قۇربىتى بارلار خالىغانىنى قىلىدىغان ، بۇنىڭغا قۇربىتى يوقلار مۇھەببەتتىن مەھرۇم بولىدىغان پاجىئە شەكلىدىكى ھايات تۇر-كۈملىرى مەيدانغا كېلىدۇ . بۇ نىكاھ قانۇنىغۇ ، ئىنسانىيەتنىڭ ئىلغار غايىلىرىگۇ ئېغىر بۇزغۇنچىلىق .

«ھەشمەتچىلىك ۋە ھېرىپ ـ ھۇرۇالىق»

دانىشمەن ، ئالدىن بىلىپ ، ئالدىن ئويغانغاچقا ، قەلبى ھەقىقەت ، لەۋزى ئادالەت ئوتىدا كۆيۈپ ، كىشىلەر بىلگەن ئا-مەتلەرنىڭ ئىللەتلىكىنى ئېغىزىدىن چىقىرىشتىن ئەيمىنىپ ، سۈكۈنات ئىچىدە ، نەپرەت ۋە خەيرخاھلىق ئىچىدە ياشايدۇ ! ئۇي-غاتماق ھەقىقەتەن ئېغىر ئىش ، چۈنكى ئۇ ھەر ئىككى تەرەپنى

بىئارام قىلىدۇ .

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

كۆزلىرىم پەرىشتىدەك كۆزەللىككە تەمەننا قىلمىغىن . بىقارار كۆزەللىك سېنىڭ ھۆسنىڭدە جىلۋىلىنىپ مېنى ئالدىغىنىدەك ، مېنىڭ جىسمىمكە شولا سېلىپ سېنى ئالدايدۇ .

«كاككۇكنامە»

بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرگەنلەر بىر يۇرت بولماسلىقى ، بىر تەبىقە بولماسلىقى ، بىر دەرىجىدىكى ئىجتىمائىي ئورۇندا بولماسلىقى تەبىئىي ئەھۋال . بۇ جەمئىيەتنى ئىجتىمائىي ۋە ئىرسىي جەھەتتە تەڭشەپ تۇرۇشقا ئالاھىدە قۇتۇپلارنىڭ شەكىللىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا پايدىلىق ئىجابىي ھادىسە .

«ھەشمەتچىلىك ۋە ھېرىپ ـ قۇرۇقالىق»

سۆيگۈ دېمەك قاناتسىز قۇشنىڭ ئۇچۇش ئىستىكى ،
سۆيگۈ دېمەك ھاياتلىق ئۈمرىنىڭ دېرىكى .
سۆيگۈ دېمەك ھېسسىيات يۇرىكىنىڭ ئىدرىكى ،
سۆيگۈ دېمەك ئىختىيار مۇلكىنىڭ سۇلتان بېگى .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت زۇمرەتلىرىنى ئىزدەپ ، شېئىرىيەت كۆزەللىكىنىڭ يۈكسەك مۇنارىنى تىكلە .

مۇھەببەت تېرەن سۇ تېگىدىمۇ ئەمەس ، يالقۇنلۇق ئوت ئىچىدىمۇ ئەمەس ، بوران ـ جۇدۇنلار ئىچىدىمۇ ئەمەس ، مامۇق

بۇلۇتلار قوينىدىمۇ ئەمەس ... مۇھەببەت بۇلارنىڭ كىرەلەشكەن جايىدا ، تۆت كوچىنىڭ ئاغزىدا .

«كاككۇكنامە»

پۇل ئىجتىمائىي نەرسە ، مۇھەببەتلىك نەرسە بولماي ، زور-لۇقتىن ، تاشقى كۆچتىن ئىبارەت .

«ھەشمەتچىلىك ۋە غېرىب - غۇرۇالىق»

تەبىئەت سۆيىدۇ ئۆز مەشقۇنى ، سۆيكۈدىن راۋاندۇر .
بىپايان ئالەم ، بىلىمەن يارالغان تۇرۇپ سۆيكۈدىن ،
شۇ سۆيكۈ تۈپەيلى كۈناھكار ئادەم .

«كاككۇكنامە»

ھەسەلچى ھەرە ئۆز پادىشاھىنى خۇش پۇراق بال جەۋھىرى بە-لەن باقىدۇ .
ھەسەلچى ھەرە پادىشاھى ئىشچى ھەرىسىنىڭ بېشىنى ئۈ-زۈش ئالدىدا تەنتەنە بىلەن : ۋاپاغا جاپا قىلغان دەپ ۋارقىرايدۇ .

«كاككۇكنامە»

ھەقىقىي مۇھەببەت ـــ ئەركىن مۇھەببەت ، سۆيۈشكەنلەر-نىڭ ئۆز مۇھەببىتىدىن ، ئىختىيارلىق مۇھەببىتىدىن ئىبارەت .

«ھەشمەتچىلىك ۋە غېرىب - غۇرۇالىق»

ئىجابىي ھېكمەتلەر ئابىدىلىرى قانداق ھەقىقەت بولسا ، سەلبىي ئىللەت جاھانناملىرىمۇ شۇنداق چىن ئىنكاس قىممىتىگە ئىگە . مېنىڭچە ، «بىر چوڭ ئىللەت» ئوخشاشلا كىشىنى سەلبىي

جەھەتتە ھاياجانغا كەلتۈرىدىغان ئار ـ نومۇس جاھانناماسى بولسا كېرەك .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ قىللەت»

ھەقىقەتنى سۆيىدىغان قەلب نۇرانە قەلب ، خەلقىمىزنىڭ تارىخىي ئىستىقبالىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان قەلب . مۇنداق قەلب ھەقىقەتنى ھۆرمەت قىلىدۇ ، ئۇنىڭغا جان پىداكارلىق قىلىدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

سوتسىيالىزم دۈشمەنلىرى سوتسىيالىزم غەلبە قىلغانسېرى سوتسىيالىزم قىياپىتىگە كىرىۋېلىشىدۇ . مىللەت تارىخىغا داغ تەگكۈزگەن پۈرسەتپەرەسلەر ، مىللەت يېڭى ئويغىنىشقا يۈزلەنگەنسېرى مىللەتنىڭ مىسلىسىز غەمكۈزارى ، ھەتتا بۇ خىل پىكىر مەيدانىنىڭ شەرتسىز «شەيخول رەئىسى» بولۇۋېلىشقا كىرىشىدۇ . ئۇلار پوكۈلداپ تۇرغان خاۋاتىرلىك روھىيىتىنى ئەمىن قىلىش ئۈچۈن پاك ، ھالال ئەقىل چىراغلىرىنى بىر ـ بىرلەپ چېقىۋېتىش كويىدا سەھنە ئارقىسىدا ھەرىكەتلىنىدۇ . مانا بۇ تارىخنىڭ بۇ جەھەتتىكى ھەقىقىتى .

«ھەسەتخور لۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

بىر مۇنچە تەييارلىقى ئاجىز كىشىلەر ، بىر مۇنچە ھادىسىلەرگە قايمۇقمۇچى تېپىز پىكىر ئىگىلىرى پۈرسەتپەرەس ناكەسلەرتەرىپىدىن مەزھەپ مۇخلىسى قىلىۋېلىنغان بولىدۇ .

«ھەسەتخور لۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

كۆز يېشىمنىڭ ئۇنچىلىرى مەڭزىمنى زىننەتلىسە ، ئاھۇ پىراقنىڭ ئىزغىرىن شامىلى مىسكىن چاچلىرىمنى ئەتىۋارلاپ

سىلىسا ؛

يېرىلغان يۈرىكىمنىڭ بىكۇناھ قېنى لەۋلىرىڭنى لاكىتەك بويىسا ؛

سەن ئۇچۇن شېئىرلىرىم بىلەن غولىمايدىغان ھەيكەل يا-سىسام ؛

بۇ ، بۇلار مېنىڭ ئەڭ چوڭ كۆڭۈل ئازادىلىكىم !

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت ـــ ئازاب چېكىدىغان بېھىش .

«مارجاننامە»

زېھنىڭدە يېڭىچە تەپەككۇر ھامان ،
بەرق ئۇرار ، دىللارغا ياندۇرۇپ چىراغ .
ئىزىڭدىن قەد ئالار بىر يېڭى جاھان ،
ئىنسانغا مۇناسىپ تا باشتىن ئايا غ !

«ئۇنىڭغا»

ھەقىقىي شېئىرىيەت ـــ ئەركىن ئازادلىقنىڭ مەشۇقى .
نوپۇزلۇق پىكىر ئۇنىڭ مۇشپىقى .

«مارجاننامە»

مېنىڭ سۆيىدىغىنىم مۇھەببەت ۋە مۇلايىم ، ئىللىق ، لەززان ساپ ھېسسىياتتىن ئىبارەت ، خالاس .

«مارجاننامە»

ئۆلۈم نوپۇزىدىن چۆچۈش ئارسىزلىق ، مۇھەببەت شەپقىتىدىن سىرتتا قېلىش شۇنچىلىك ، قاقاقلاپ كۈلگىنىمدە

ئەنبىيالار ھاياجانلىنىدۇ .

«كاككۇكنامە»

ئايدىگدا ياتارمەن ، ئايغا تەلمۈرۈپ ،
روھىمغا تەلمۈرۈپ ، روھىمغا يېغلاپ .
ئۆزۈنىي ئىزدەر ئاي ئەسرلەر يۈرۈپ ،
جىسىمغا تۈپراقلار ياپسىمۇ نىقاب .

« ھايات دېمەك»

سۆيگىن مېنى ، جىگىرىم ، كەچ كىرىپ قالدى ، سۆيگىن . چۈشكەندە كۈلشەن چۈشەرسەن . ۋىسال خۇشاللىقلىرىنى تەسەۋۋۇر يالقۇنلىرى بىلەن شولىلاندۇرۇپ ، مەنمۇ بۇلبۇل بىلەن گۈلنىڭ سۆيۈشكىنىنى چۈشەرمەن .

«كاككۇكنامە»

ئەركىن پىكىر ـــ ھەقىقەتنىڭ يالىڭاچ پەرزەنتى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئۆز زومىگىرى ، ئۆز ئىستېلاچىسى ، ئۆز قانخورى ، ئۆز تەييارتاپلىرىنى بېزەپ ، ئۇنىڭغا ھەرقانداق «ۋەتەنپەرۋەرلىك» لەۋھەلىرىنى بېغىشلاش ، بىرلا ۋاقىتتا ئۆز خەلقى ۋە باشقا خەلقلەرگە قىلىنغان ئاسىيلىقتۇر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

كۈزلىم ، سەن قېرىمايسەن ، قېرىيدىغىنى كۆزۈمنىڭ سېنى كۆرۈش قۇۋۋىتى .

كۈزلىم ، سەن ھەسرەتلەنمەيسەن ، ھەسرەتلىنىدىغىنى ئۆ-

مۇر چەكلىملىرى تۈپەيلىدىن ھايات دۇنياسىدىن يىراقلاپ كېتىش ئاتقان مېنىڭ قەلبىم .

«كاككۇكنامە»

شېئىر ۋە ناخشىلىرىم بىلەن سېنى كۈيلەيمەن . ئۇنىڭسىز سۆيگۈ خۇپيانە ھەسرەت چېكىش .

تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇرلىرىم بىلەن سېنى ئۇلۇغلايمەن ، ئۇنىڭسىز قەدىرلەش مەبۇدقا چوقۇنۇش .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت ـــ سەن سېھرىگەرنىڭ نەي ساداسى ئەمەس ، شەيدالىقنىڭ مۇناجىتى . سەن ئېزىتقۇلۇق تۇمانلىرى ئەمەس ، ئازغۇلۇق ئۇمىدنىڭ كۈزەل پەرىشتىسى . سەن ئۆتمۈشنىڭ ھەسرىتى ئەمەس ، كەلگۈسىنىڭ شولىسى .

«كاككۇكنامە»

مەن ناخشا ساتقۇچى ياكى ناخشا بىلەن كۆڭۈل ساتقۇچى ئەمەس .

ناخشىنى ئۆگىنىپ بولمايدۇ ، پەقەت ئۇنى تەكرارلاشنىلا ئۆگىنىپ بولىدۇ .

شۇنداق ، مۇھەببەت ـــ تۇگىمەيدىغان ناخشىنىڭ ئۇزۇلمەيدىغان بۇلىقى .

«كاككۇكنامە»

ئادالەتنىڭ بىر ئېغىز سۆزى ئەڭ مۆتىۋەر مەتبۇئات !

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئەپسانىدىكى ھەقىقەتلەرنى چۈشەنمىگەن ئادەم ھەقىقەتتىكى ئەپسانىلەرنىمۇ چۈشىنىشتىن مەھرۇم بولغان ئادەمدۇر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئېھ سۆيۈملۈكۇم ، كۆزىلىم ، پۈتۈن كائىنات زالىدىكى بەھەساب نەقىشلەر ئارىسىدا ساڭا يېتىدىغان ئۇلۇغۋار ئەسەر يوق . سەن ئەڭ ئالىي گۈزەللىكنىڭ ئەڭ نوپۈزلۇق ئۇلگىسى . قارا ، ئەنە ۋاقىت ، ئۇ يۈلتۈزلار ئارىسىدا پىرقىراپ يۈرمەكتە . ئۇ مېنىڭ تىنىقلىرىم ، سېنىڭ تەبەسسۇملىرىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنغان .

«كاككۇكنامە»

مەن مۇھەببىتىمنى ئىزدەيمەن . ئۇنىڭدىن يوقالغان ئۆزۈمنى دېرەكلەيمەن . مەن مۇھەببىتىمنى تۇتۇۋالىمەن . ئۇنىڭدىن قەدىنۇستەك قايتا تۇغۇلىمەن .

«كاككۇكنامە»

سەن شېشە قەدەھكە مەي قۇيغاندا ، مەن كۆز چانىقىمىغا مەرۋايىت تىزدىم .

سەن شارابىڭنى لېۋىڭگە تەككۈزگەندە ، مەن سۆيكۈ كەلكۈنىدە بېھوش ئاقتىم .

سېنىڭ ئىشىڭ : ساقىدەك قەدەھ كەينىگە ، چولپاندەك بۇلۇت ئارىسىغا يوشۇرۇنماق .

مېنىڭ ئىشىم : پاتقاقلىق دالادا جۇنۇنلۇق پېرىسى ئويىنماق .

«كاككۇكنامە»

قىسمەتسىز مۇھەببەت سەپەرگە چىقمىغان كېمە . پاراغەت

شەربەتتىدىن سىياھ ياساپ بولمىغىنىدەك ، تۇرغۇنلۇق قۇمۇشىدىن قەلەم ئۆستۈرگىلى بولاتتىمۇ ؟ !

«كاككۇكنامە»

تۇنجى مۇھەببەت پاك ئوغۇز سۆتىنىك ئورنىدا قەدىرلىنىشى زۆرۈر .

«دانىشمەنلىكنىك دەردى»

مېنىك يۈرىكىم مۇھەببەت توپىسى بىلەن قاتۇرۇلۇپ ، ئىشق ئوتىدا پىشۇرۇلغان پىرامىدا .

ئۇنى نىل ياقىسىدىن ئىزدىمىگىن ، ئۇ مىسرالار دالىسىدىكى جاھقا كۆمۈلگەن .

ئۇ يەردە ۋاقىت توزانلىرى بىلەن ئىقلىمنىك جۇدۇنلىرى يوق .

«كاككۇكنامە»

كۆزلىرىم ئەينەك بىلەن ھەپلىشىش ساڭا ئوشۇقچە . قارا ، مېنىك مىسرالىرىمغا كۆزەت مەر ـ مەر ھەيكىلىنىك ياسلىشىنى .

«كاككۇكنامە»

سۆيگىنىم ، سەن شېئىرلىرىم بىلەن ياشايسەن ، مەن بولسام زېمىن بىلەن مەڭگۈ قۇچاقلىشىمەن .

«كاككۇكنامە»

قاش يالىرىك بىلەن كىرپىك ئوقلىرىك ماڭا ئۇرۇش باشلىغاندا

غالىبسەن . قەلبىم قۇدرەتلىك قوشۇنىڭغا تۇتقۇن بولغىنىدا مەغ-لۇپسەن .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت كۆزۈمگە سېھرىگەرلىك ئەينىكى تاقىدى ، سائا ئال-تۇنىدىن ھەل يالاتتى .

«كاككۇكنامە»

ئالما دۇنياسىغا غەرق بولۇپ ، ئالما يەپ ياشايدىغان قۇرتنى بەختلىك دەپ بىلەمسەن ؟ !

«كاككۇكنامە»

كۆزەللىكىڭ تەمەننالسىز تەبىئەتنىڭ ئىنئامى . ئۇنىڭ قوز-غايدىغىنى مۇھەببەت بىلەن رەشك . مەن مۇھەببىتىم تۇپەيلى سېنى ئۇلۇغلايمەن . ئۇلار رەشكىلىرى تۇپەيلى ھەسەت ۋە ئىغۋا قىلىشىدۇ .

«كاككۇكنامە»

ھادىسىلەر دۇنياسىغا يوشۇرۇنغان ماھىيەتلەر قەسىرىگە كۆزۈم چۈشكەندە بىئىختىيار مەپتۇن بولىمەن . بۇ يەردە ماڭا ئۆز جاما-لىنى كۆرسىتىۋاتقىنى ھەقىقەتلەر پەردىسىدىن ئىبارەت . ئاشقلار پاجىئەسىدەك ئۇنىڭمۇ پاجىئەلىرى ئېغىر ...

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت تەرسانىڭ مەزھىپى ئەمەس ،
ئۇ ھاياتنىڭ نۇرى .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەت ـــ ئوچۇق خۇپيانىلىك . ئۇ تارتىنىش قۇتىسىدىكى ئوت مەلىكىسى .
مۇھەببەت ـــ خۇپيانە ئوچۇقلۇق ، ئۇ چوغ تاجىنى تاقىمىغان چاقماق شاھزادىسى .

«كاككۇنامە»

مۇھەببەت ـــ ئىناۋەتلىك سەزگۈ ، شېرىن زوراۋانلىق...
ئۇنىڭ ئالامەتلىرىنى ھېس قىلىمەن ، ئۇنىڭ ماھىيەتلىرىنى چۈشەنمەيمەن . ئۇنى چۈشىنىپ بىلىشكە ئاجىزمەن ، چۈشەنمەي قۇربان بولۇشقا قۇدرەتلىكمەن . بۇنىڭ شاھىدى : ۋاپاسىزلىق ئالدىدا زارلانمىغانلىقىم ...

«كاككۇنامە»

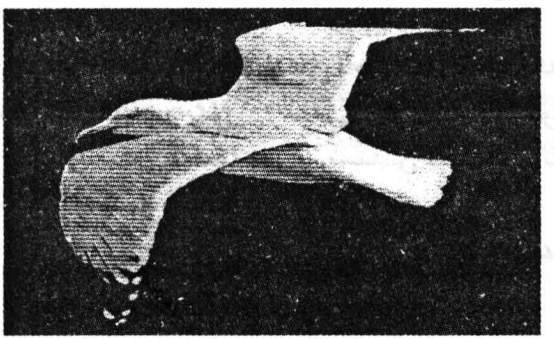

3 ـ باب

ئىلىم ـ مەرىپەت ، بىلىش

— ※ —

بىلىم ـــ ئىنسانىيەت يارالقان ھەقىقەت ۋە قۇدرەت خەزىنىسى . ئىنسان بىلىش بىلەن ھايۋاندىن ، بىلىم بىلەن بىلىمسىز نادانلىقتىن پەرق قىلىدۇ .

ئادەم سۈپىتى ، قەدىر ـ قىممىتى ۋە ئىجادىي ئىقتىدارىنىڭ ئۈلى ئىلىمدىن ئىبارەت .

«قانلاملىق ئېستېتىكا»

بىلىمسىزلىك ـــ نادانلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس .

« يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

دۇنيادىكى بارلىق جىنايەتنى بىلىمسىزلىك ۋە نامراتلىق كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

سەنئەتكار ئۆز دەۋرىنى ئائىت بىلىملەردىن ، ھېچبولمىغاندا ئېستېتىكا ، پەلسەپە ، تارىخ ۋە باشقا ئاساسلىق ئىجتىمائىي پەن بىلىملىرىدىن خەۋەردار بولۇشى كېرەك . سەنئەتچى نەزەرىيە جەھەتتە بىلىمسىز قالىدىكەن ، تۇرمۇش بىلىملىرى ھەرقانچە كۆپ

بولغان بىلەنمۇ ئۇ ئاڭسىز ، ماھىيەتسىز ، رەتسىز ، قىممەتسىز نەرسە سۈپىتىدە قالىدۇ . سەنئەتچىنىڭ نەتىجىلىرىنى جۇلالاندۇرالمايدۇ . سەنئەتكار ئۆز ساھەسىدىن باشقا بىر ياكى بىرقانچە جەھەتتە نەتىجە قازانغان بولسا ، بۇ ئىستىدات جۇملىسىگە كىرىدۇ .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

بىلىم ئەلۋەتتە كىتاب ۋە تۇرمۇشتىن كېلىدۇ . ھەقىقىي سەنئەتكار ئىنسانىيەت ياراتقان بىلىم زاپاسلىرى ۋە ھازىرقى زامان بىلىم ئۇچۇرلىرىسىز ھېچقانداق بەدىئىي ئىجادىيەت پائالىيىتىگە كىرىشەلمەيدۇ .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

پەقەت يۈكسەك بىلىم ، ئالىيجاناب سۈبييېكتلار ، يۈقىرى سۈپەتلىك بەدىئىي ئەسەر يارىتالايدۇ .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

بىلىم تىرىشىپ ئۆگىنىشتىن ھاسىل بولىدۇ ، تۇغۇلۇشىدىن بىلىملىك ئادەم يوق ، ئۆزى نادان تۇرۇپ ، يەنە نادانلىقنى بىلەمسلىك قوش ھەسسە نادانلىقتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

بىلىم بولسا ياۋلارنى يەڭگىلى بولىدۇ .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ قىللەت»

ماتارىپىنىڭ كۈچىگە ھېچ نەرسە تەڭ بولالمايدۇ .

«ئومۇمىي ئېستېتىكا»

بالىلارنى ياخشى تەربىيىلەش مىللەتنىڭ كەلگۈسىگە ئۇل ھازىرلىغانلىق بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئائىلە ۋە مەكتەپتە ياخشى تەربىيە ئالغان بالا جەمئىيەتتىمۇ ئۆزى خالىغان ئىمتىيازغا ئىگە بولالايدۇ .

«ئىزگۈ مالائىكە»

بالىلارنىڭ ئىزگۈ قەلبىنى ئائىلىنىڭ ئىزگۈ چىرىغى يورۇتىدۇ .

«ئىزگۈ مالائىكە»

بىلىم ـــ سەن دەشت ـ چۆللۈكتە يالغۇز قالغاندىمۇ ئەسقاتىدۇ .

«ئىزگۈ مالائىكە»

بىلىمنىڭ نۇرى ئىنسانىيەت بەخت ـ سائادىتىنى ئاپىرىدە قىلىدۇ .

«ئىزگۈ مالائىكە»

ھەقىقىي سەنئەتكار كۆپ تەرەپلىمىلىك بىلىمگە ئىگە بولۇشى ، ئۆگىنىشكە ، مەدەنىيەت قوبۇل قىلىشقا ماھىر بولۇشى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئۆز ئۆمرۈڭگە ئەندىزە پىچىشتىن ئاۋۋال ، ئەقىل ـ ئىدراك خامىنىڭنى ياخشى توپلا .

«تۇرمۇش ۋە مۇھەببەت»

مەنزىلىنىڭ قامچىسى ـــ ئەقىل . ئەقىل ـــ جۇرئەتنىڭ ھەقىقىي ئىلھامچىسى .

«تۇرمۇش ۋە مۇھەببەت»

بىلىم ـــ ئوزۇقتۇر . ئۇنى ئۆزۈڭ ئۈچۈن رىزىق قىلىشىڭ ، ئاۋام ئۈچۈن مەنپەئەت قىلىشىڭ مۇمكىن . ئوزۇق يەنىلا ۋاستە ۋە بايلىق .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئۆتتى كۆپ ئەسىرلەر ، ئۆتتى ئىز بېسىپ ،
زېمىندا يارالدى ئۇلۇغ ئارسلان .
دانىشمەن قەلبىدىن كۆھەرلەر تىزىپ ،
يارالدى پاراسەت بابىدىن ئوكيان .

«قىرانقۇش قوشىقى»

نادانلىقنىڭ مەرىپەتكە زىتلىقى ھەممىگە ئايان . نادانلىقنىڭ ئىككى خىل تارىخىي شەكلى مەۋجۇت : بۇنىڭ بىرى مەرىپەتتىن ئىلگىرىكى نادانلىق (ۋارۋارلىق) ، ئىپتىدائىي ئىنسان كۆرۈھىدىكى نادانلىق ـــ قىپيالىگاچ نادانلىق . بۇنىڭ ئىككىنچىسى ، بېكىنمە ھالەتتىكى جەمئىيەت چەمبىرىكىدىكى نادانلىق ، ساختا شۆھرەت بىلەن كىيىنىۋالغان نادانلىق ، ھەستەخورلۇق ۋەسۋەسىسى بىلەن تولغان نادانلىق .

« روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـــ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

كۆپلەپ ئىلمىي ئەسەر نەشر قىلالمىغان نەشرىيات يوپۇرماق چىقىرىپ مېۋە بەرمىگەن دەرەخكە ئوخشايدۇ . جىددىيەتلىكى شۇكى ، ئاپتورلۇق ھوقۇقى ئۇستىدىكى قىرغىنچىلىق تارىخىمىزنىڭ بەزى پەسىللىرىدىكى ئاق تېررورلۇقتىنمۇ يامان .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئىلمىي مۇھاكىمىدە ئىلمىي مۇنازىرە بولىدۇ . بۇ ھەقىقەتنى، ئىتتىپاقلىقنى ، مىللەت ۋە دۆلەتنى كۈللەندۈرۈشنى مەقسەت قىلىدىغان ، ھەقىقەتكە ھۆرمەت قىلىپ ، خاتالىقنى تۈزىتىدىغان ، يالغان ـ ياۋىداق ، پىتنە ـ بۆھتانىدىن خالىي بولغان ئەقلىي پائالىيەت . ئىلمىي مۇنازىرىدە تېمىنىڭ مۇخالىپ بولىدۇ ، پىرسونال رەقىب بولمايدۇ !

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئىقتىدار رىقابىتى ـــ ئۆز رىقابەتداشىنىڭ بىلىم ۋە قابىلىيەت قاتلاملىرىنى ئېتىراپ قىلغان ، ھۆرمەتلىگەن ھالدا ، ئۆز زىنىڭ ئۇنىڭغا يېتىشۈۋېلىشى ۋە تەڭداشلىق سەۋىيىدىن چۈشۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئاقىلانە ، ھالال ۋە مەردانە تىرىشچانلىقتىن ئىبارەت .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئىقتىدار رىقابىتى مىللەتنە ئىقتىدارلىق كىشىلەرنى مىقدار جەھەتتە كۆپەيتىدىغان ، سۈپەت جەھەتتە تاكامۇللاشتۇرىدىغان ، جەمئىيەت راۋاجىغا مەنپەئەتلىك بىيىك ! ئۇ مەنىۋى قاتىللىق ، روھىي قاراقچىلىق ھېسابلانغان پەسكەش ھەسەت بىلەن

چىقىشالمايدۇ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىيالالار»

ئىلىم ـــ سائادەت چىرىغى . ئىلىم قەيەردە بولسا ئۇغلۇم شۇ يەرنىڭ تەلەبىسى !

«كومىراجىۋا»

ئاتا كەسپىنى ئۆزۈپ قويالمايمىز . بۇ يەنە ئالەمنىڭ بىرلىكى ۋە قارىمۇقارشى نەرسىلەرنىڭ باراۋەرلىكى ، مۇشۇ باراۋەرلىك سەۋەبىدىن ھەممە نەرسىنىڭ يوقلۇقى مەۋجۇتتەك كۆرۈنسىمۇ ، سۇدىكى ئاي شولىسىدەك ساختا ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى قاراشلار بىلەن يېلتىزى بىر !

«كومىراجىۋا»

بىلىملىك ، ئاقىل ، تەدبىرلىك ، ئىقتىدارلىق كىشى بىلەن ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئارىغىنى ـ قەلبى ئۆزلۈك تېگىدا ئويغانغان كامىلنى پەرقلەندۇر .

«ئات ۋە ئات مىنگەن كىشى»

«دانىشمەن» ئىبارىلىرى قانداق ئىستېمال قىلىنىۋاتقانلىقىدىن قەتئىينەزەر ، دانىشمەن ئۇلۇغ بېشارەتچىدۇر .

دانىشمەن ـــ مەيلى مۇنبەردە ، دار ياغىچى ئاستىدا ياكى سەرگەردانلىق دالاسىدا بولسۇن قولىدا يېڭى ئۇيۇقنى كۆتۈرۈپ تۇرغان كاھىندۇر .

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

ئىقتىدار ـــ كۈچتۇر . ئىزگۈسىز قۇدرەت جاللات پالتىسىنى ئەسلىتىدۇ . بىلىم ـــ ئەقىل ئىقتىدارىنى ئېپتىخار خەزىنىسىكە سالماي ، «ئۆزلۈك» ئەينىكى ئالدىغا قويۇپ ، ئۇنى تەلقىن قىل !

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئەقىل زەكاۋىتى① ـــ ھېكمەتنىڭ كاپالىتى .

«كومىراجىئا»

ئادەم ھەرقانچە قابىل بولغان بىلەن ئۇنى ئەقىل تىزگىنلەيدۇ . دۆلەت قانچە پارچىلانغان بىلەن ئۇنى تەلىم باشقۇرالايدۇ .

«كومىراجىئا»

قىلىچ بىلەن تاغ ، دەريانى ئېلىش مۇمكىن . ئەمما ، قەلەم بىلەنلا دۆلەتنى بىرلەشتۈرۈش مۇمكىن . چۈنكى قىلىچ تىغىدىن قان جىرغىسا ، قەلەم ئۇچىدىن جان ھۇزۇرلىنىدىغان ھېكمەت دۇردانىلىرى تۆكۈلىدۇ !

«كومىراجىئا»

ئەقىل چىراغدۇر . دىلى كور كىشى ئۇچۇن چىراغ بەلكى ناشايان بىر ۋاستە .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئۆگەنمەي ئۇستاز بولىدىغان ئىش نەدە بولسۇن؟ !

«كومىراجىئا»

---

① زەكاۋەت ـــ كۈچلۈك ئېتىقاد ، چىن قەلبىدىن ئېتىقاد قىلماق ، پاك ، سادىق ، سەمىمىي دېگەن مەنىلەردە .

«ئېلىپبە» قولۇمدىن كەتتى يېتەكلەپ ،
مەرىپەت سارىيى چىقتى ئالدىمدىن .
باسقاندا يىگىرمە سەككىز پەلەمپەي ،
جۇملىلەر جاي ئالدى مەرىكەت باغرىدىن .
ئۆگەندىم خەت بىلەن جۇملە قىلىپ جەم ،
«ۋەتەن» ھەم «خەلق» بولدى تۇنجى خەتلىرىم .
ساۋاتسىز قەپەزدىن قۇتۇلۇپ ئول دەم ،
مەرىپەت كۆكىگە ئۇچتى كەپتىرىم .

«ۋا ...»

دانىشمەنلىكنىڭ ئىككى ئالقىنىنى ئۇچام قىلغان چېغىغا قارا! ئۇنىڭ ئالقانلىرىنىڭ ئۇستىدىن ئىنسانىيەتكە ئاتالغان يېڭى ھەقىقەت جاۋاھىرىنىڭ نۇرى چاقنايدۇ . ئۇنىڭ ئالقانلىرىنىڭ ئاستىدىن ئۇنىڭ شەخسىي ھايات پاجىئەلىرىنىڭ تېنىدىن ئۇرغۇغان پاك ، ئىلىق قان تارامлاپ تۆكۈلىدۇ . ئۇ كاناي ـ سۇنايلار بىلەن چۇقان كۆتۈرگەن كوچىدا نېمە قىلسۇن ، ئۇنى نىگان ـ ناگانلاردا بەلكىم ئاھۇ پەريادلار بىلەن ياش تۆككەنلەر ئارىسىدا ئۇچرىتالمىشىڭ مۇمكىن .

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

سەن ئاسمان ـ زېمىن ھەققىدە يېتۈك بىلىمدان ، ئەمما «ئۆزلۈك» ھەققىدە بىر تەلۈە نادان !بىلىمدان بىلەن ئاقىلنى ، ئاقىل بىلەن دىل ـ قەلبى كامىلنى پەرق ئېتىشنى بىل .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

دانىشمەن ـــ بىلىمدان ، ئاقىل ، ئالدىن بىلگۈچى ۋە رەھ-

ھېنىما ساھىبى مەنسىدە ئۇزۇندىن ھەممە خەلقلەر مۇبارەكلەيدىغان ئۇرانە نام .

ھەر دەۋرنىڭ دانىشمەنلىرى بولغان . ئۇ ـــ يۇقىرىدىكى قۇرۇلمىلارنى مۇجەسسەم ئۇيۇق قىلىپ كۆتۈرۈلگەن تەپەككۇر قۇياشى !

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

ئەركىن پىكىر ـــ ھەقىقەتنىڭ يالىڭاچ پەرزەنتى . ئۇ ئاپو-لونىڭ ئوت ھارۋىسى ياكى پوسۇغا دەرىخىدىن كۆتۈرۈلگەن قۇياش قۇشى بىلەن بىللە يەر ـ زېمىن ، دېڭىز ـ ئوكيانلارنى كېزىدۇ ، ئۇنىڭ قايغۇلىرى ئىنسانىيەتنىڭ دەرسلىكى . ئۇنىڭسىز گۈزەل-لىك ئۆزىنىڭ مېڭىسىنىمۇ ، قەلبىنىمۇ يوقاتقان ھېيكەلگە ئايلىنىدۇ .

«كاككۇكنامە»

بىز بۇ جاھالەتلىك ئەسىرلەردە ئىسلام ۋە ھېكمەتتىن ئايرىلىپ ، ئىشانلىق ۋە مەزھەپ ـ يۇرتۇازلىق پاتقىقىغا پاتتۇق . «ئاق تاغ» ، «قارا تاغ» بولۇۋېلىپ ، قان تۆكتۇق ، ئويغاتقۇچى مەشرەپ ، زەلىلى ، خارلىق باتى ، ئەزىزى ۋە خالىقلارنى خورلاپ سىرتتىن كەلگەن مەخدۇم ئەزەم ، يۇسۇپ چاڭموزىلارنى ئەۋلىيا ئەزەم قىلىپ ، ياسالما مازارلارنى تاۋاپ قىلىپ ياتتۇق . قولىمىزدىن كەلگىنى داپ داراڭلىتىپ ئۇسسۇل ئويناش بىلەن مەددالىق ۋە ھاپىزلىق بولدى ! ئاخىر بىر تال قەنت ، بىر تال مىق ، بىر تال سەرەڭگىنىمۇ چەتتىن ئالىدىغان كۇنكە قالدۇق .

«يېپەك يولىنىڭ قايتا گۈللىشى ۋە تۆكمەئوش روھى»

4 ـ باب

غايە، ئىرادە، ۋىجدان، ئىپپەت ـ نومۇس

— ※ —

غايە كۈزەللىكى ـــ ئىلغار كىشىلىك قارىشى ۋە ئىجتىمائىي بەخت قارىشىنى مەركەز قىلغان ياشاشتىكى ئېتىقاد ۋە مەقسەت دارلىقتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

غايە ـــ ئالىيجاناب مەقسەت ۋە پائالىيەت تۈرى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

شەرىئەتكە جانان بىلەن ئۇمىد تۈلپىرى ئۈستىدە خۇشال ئۇچرىشىشنى بىلگىن ، خىسراۋدەك خاقان بىلەن ئۇمىدسىزلىك غارى ئالدىدا قاقاقلاپ سۆزلىشىشتىن يانما !

«كاككۇكنامە»

غايە ـــ ئەقىل ۋە تەپەككۇر يۈكسەكلىكىنىڭ تاجى ۋە يېراق كۆرەرلىكنىڭ جەزبىدار كارتىنىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ۋىجدان مەنىۋى سۈپەت بولۇپ ، بىلىم ۋە قابىلىيەتتىن پەرقلىنىدۇ . شۇنداقتىمۇ بىلىم ، قابىلىيەت بىلەن ۋىجدان ۋە

ئەخلاق ـ پەزىلەت بىر ـ بىرىگە سالماقلىق تەسىر كۆرسىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئىستېتىكا»

غايە ـــ ئىستىقبال ئىشەنچ ، ھەقىقەت ئېتىقادى ، پائالىيەت ئۈمىدى ، روھىيەت غۇرۇرى .

«قاتلاملىق ئىستېتىكا»

ۋىجدان دائىمىي تۇرمۇشتا ، بولۇپمۇ تاللاش خاراكتېرلىك مۇھىم ھالقىلىق دوقمۇشلاردا ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ . زىيانكەشلىك ھېسسىياتىدا ئۆزىنىڭ شەخسىي ھالاۋىتى ياكى ئامان ـ ئېسەنلىكىنى قولغا كەلتۈرۈش نىيىتى ۋە ھەرىكىتىدە بولۇش ۋىجدان كۈزىلىكىنىڭ ھالاك قىلىنىشىنى كۆرسىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئىستېتىكا»

خۇشپۇراق تۆكۈلۈپ تۇرغان نەرسە چوغ ئۇستىكە تاشلانغان سەندەل ياغىچىنىڭ ۋىدالىق يىغىسى . مەشئۇت بېرىۋاتقان نەرسە ئۆلۈم زىندانىغا بەنت غوزەك قۇرتىنىڭ پىداكار جەسىتى .

«كاككۇكنامە»

نەپەستىن قالدى بىر ئۇستاز ، ئەقىلنىڭ مەشئىلى ئۆچتى ،
بۇرجتىن سىرغىدى يۇلتۇز قەۋىتىدىن يەرگە ياش توشتى .
«بىلىك» داستانىغا دەۋران تىلىدىن نەزم نەقىشلەپ ،
يۈسۈپنىڭ قەبرە قەسرىگە زىيائى يار بولۇپ كۆچتى .

«ئىزگۈ پەزىلەتنىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئېتىخارى»

مەن ھاياتىمنىڭ سەرگەردانى ، ئۇنى ئىزدەيمەن . مەن

قەلبىمنىڭ باغۋىنى ، ئۇنى پەرۋىش قىلىمەن .

«كاككۇكنامە»

غايە ـــ ئىنسان قىممىتى كۇلتىنىڭ باغۋىنى .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلماسلىق ئۈچۈن ئالىيجانـاب ۋىجدان بولسىلا كۇپايە ، باشقىلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۆز ۋىجدانىنىڭ بولۇشىلا كۇپايە قىلمايدۇ ، مۇنداق زىيانكەشلىكتىن قۇتۇلۇش تولىمۇ مۇشكۇل . بۇ كۆپچىلىكنىڭ ئورتاق ۋىجدانى ھەمجەمئىتىكىنى ۋە باشقا شەرتلەرنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

شەخسنىڭ دەرغەزىپى ، كايىشى ۋىجدان بولمايدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

غايە ـــ ياخشىلىققا ئىنتىلكۈچى قەلبىتە پارلىغان ھەقىقىي ئىنسانپەرۋەرلىك قۇياشى !

«قاتلاملىق گېستېتكا»

ئىپپەت ـــ قەلب كۈزىنىڭ مۇھىم بىر فوندى ، ئۇ ئۆز غايىسى ، ئۆز ۋىجدانىنى يوقاتماي ، ساتماي ، ئۇنىڭ پاكلىقى ۋە ئالىيجانابلىقىنى ساقلاپ قالغانلىقىغا قارىتىلغان ئەخلاقىي سۈپەت .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

مېنىڭ ئىزدىشىم تەلۈملىك بىلەن ئىزدەش ، مېنىڭ رەت قىلىشىم مەغرۇرلۇق بىلەن رەت قىلىش .

«كاككۇكنامە»

غايە ـــخام خىيال ئەمەس .

خام خىيال ـــ مېۋىسىز دەرەخ ، قاناتسىز قۇش ، ئەمما غايە خىيالدىن ئايرىلمايدۇ ، چۈنكى غايە ئۇ تېخى رېئاللىق ئەمەس ، بەلكى رېئاللىقنىڭ مۇمكىنلىك شەكلىگە ئاساسلانغان ، تارىخنىڭ مۇقەررەرلىكىگە ئاساسلانغان ، ئېتىقاد دەرىجىسىدىكى ئىشەنچ ۋە قەيسەر ئىرادە بىلەن قۇدرەت تاپقان يۈكسەك خىيالدىن ئىبارەت . مۇنداق كۆزەل غايە بولمايدىكەن،قەلب كۆزەللىكى «ماتېرىيال فونىدى»لىرى قۇرۇلمىلىق تۈزۈلمىگە ئىگە بولالمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئادەمنىڭ مەنىۋى ھاياتى ۋىجدانىدا ، ۋىجدانىنىڭ ھاياتى ئىپادىتە .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ۋىجدان ـــبىر خىل كۆزەللىك .

ۋىجدان كۆزەللىكى ـــ بىر شەخسنىڭ باشقىلار بىلەن ياكى پۈتۈن جەمئىيەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىتە ئۆز قەلبىنىڭ ۋە ئۆز ئىشىنىڭ پاكلىقى ، ئۇلۇغۋار غايىگە ئۇيغۇنلۇقى ۋە ھەققانىيلىقى ھەققىدىكى ئەخلاقىي بىلىش ۋە ئىپتىخار ھېسسىياتىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مەجبۇرىيەت ـــھېچقانداق زورلۇق ياكى ھالاۋەت بىلەن

باغلانمىغان ۋىجدانىي بۇرچتىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق گېستېتىكا»

ۋىجدانىنىڭ ئاساسلىق ئامىلى ئەخلاقىي جەھەتتە ئۆز ـ ئۆزىنى كۆرسىتىش ، ئۆز ـ ئۆزىگە باھا بېرىش ، ئۆز ـ ئۆزىگە نازارەت قىلىش ، ئۆز ـ ئۆزىگە سوتچىلىق قىلىش ، شاھىت ۋە ئەيىبلىگۈچى بولۇش ، ۋىجدانىي جەھەتتە ئۆز ئەيىبلىرىنى پاتمال تۈزىتىشتىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق گېستېتىكا»

زۇلۇم ، زوراۋانلىققا سۈكۈت قىلىش ۋىجدانسىزلىقنىڭ ئەڭ چوڭ ئالامىتى .

«قاتىلاملىق گېستېتىكا»

شەرەپ ۋە نومۇس كىشىلەرنىڭ ئۆز ۋىجدان مەجبۇرىيەتلىرىنى ئۆتەش ياكى ئۆتىمەسلىكى ئۆز ـ ئۆزىنى مۇكاپاتلىشى (شەرەپ ـ ئىپتىخار غۇرۇرى) ياكى جازالىشى (روھىي ئازاب ، نومۇس ئازابى) بولۇپ ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئۆز ھەرىكىتىنىڭ ئىجتىمائىي ئاقىۋىتىگە بولغان قەلب باھاسى ئاساسىدا مەيدانغا كېلىدۇ .

«قاتىلاملىق گېستېتىكا»

ئالاقىسىز ئىشقا كەيپىيات بۇزماسلىق ، نازۇكىغا ئارىلاشماسلىق ، دىل ئازار ، رەنجىتىش ، كىبىر ئىشلىتىش ، تەھدىت ۋە قورقۇنچ سېلىشتىن خالىي بولۇش كېرەك . ئۆزگىلەرنىڭ شەخسىي غۇرۇرىنى ئاسراش ، دەخلى ـ تەرۇز قىلماسلىق لازىم .

«قاتىلاملىق گېستېتىكا»

ئىنساننىڭ باھالىغۇچى ئەمەس . ئىنساننىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى باھالاشقا قوشۇمچە مېخانىزم ، پائالىيەتچان ئېستېتىك ئالاقە ۋە ئېستېتىك باھا ئىنساننىڭ ئالدىدىكى كىشىنىڭ مېڭىسىدە داۋام قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەشەمەتچىلىك قوغلىشىپ ، يۇز ، چاچ ، بويۇن قاتارلىق كۆزەللىك رايونلىرىنى زىبۇ زىننەت ئىچىگە بېكىتىپ قويۇش نا-دانلىقتۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

زېمىن بولۇشنى خالايمەن ، زىلزىلا بويۇڭ ئۇنىڭدىن مەدەت كۈتسە .

سۇ بولۇشنى ھەۋەس قىلمەن ، سۇمبۇل چاچلىرىڭ ئاڭا چۆمۈلسە .

يورۇقلۇق بولۇشنى ئىستەيمەن ، قارا كۆزۈڭ ئۇنى سۈمۈرسە .

شامال بولۇشنى ئارزۇ قىلمەن ، ئىپار كەۋدەڭ ئۇنى خۇشبۇي قىلسا .

«كاككۇكنامە»

يوللار ـــ تارىخ ،
يوللار ـــ تەھرىر ،
يوللار ـــ زەردىستان .

«يوللار»

سۆيگۈسىز كۆڭۈلدە مەقسەت ، غايە بولمايدۇ ، غايىسىز ئۆمۈرنىڭ دېنى پۇچەك بولىدۇ .

بىقارار دىلدىكى ۋاپا ۋە ئەقىدە يامغۇرىدىكى ماكچىيىپ قالغان

خام خىشتۇر .

«قەلب ئۇنچىلىرى»

كۆلكىلىرىڭ چېچەڭ كۆلزارىدىن ئۇرغۇغان خۇش پۇراق . سېنىڭ يېغاڭ بوستانغا چېچىلغان يامغۇر ئۇنچىسى .

«كاككۇكنامە»

دەريالار سۆيكۈسىنى يادىمغا ئالغىنىمدا كۆزۈمدىن دەريالار ئاقىدۇ . تاغلار پىراقىنى ئەسلىگىنىمدە تىرەن دېگىز تېگىگە پاتمەن .

«كاككۇكنامە»

زېمىننى سۆيگەن يامغۇر ، چىمەننى ئارىلاپ ئاققان تاغ سۈيى ، قىيافا مەگزىنى ياققان ئۆركەش ، ئانا باغرىدىكى بوۋاق ، تۆگە ئىـ يىغىدىكى بوتلاق ، دالا قوينىدىكى خۇشبۇي گىياھ ، جانان لېۋىـ دىكى تەبەسسۇم ... ئېھ ، ئالەمنىڭ غەرەزسىز پاك مۇھەببىتى ، مەن ساڭا تەقلىد قىلىمەن .

«كاككۇكنامە»

مېنىڭ كۆز ياشلىرىم ئازغان چېچىكى ئۇستىدە تىترەپ تۇرغان ئېغىر شەبنەم . مېنىڭ كۆز ياشلىرىم زېمىنغا تۆكۈلگەن كۈل بەرگىسىنىڭ مەرسىيىسى . ئۇ زېمىن يۈزىنى غۇنچە گىلەم بىلەن ياساندۇرىدىغان يېشىل باھارنىڭ قەسىدىسى .

«كاككۇكنامە»

بىقارار ئالەمدە خۇشاللىقلىرىمدىن ۋەھىمە قىلىپ غەمكىن

بولىمەن ، غەمكىنلىكىم ئەۋجىگە يەتكەندە قاقاقلاپ كۈلىمەن .

«كاككۇكنامە»

بۇلاق سۈيىگە قاراپ نىدا قىلىمەن : خۇشاللىقلىرىم سېنىڭ ئىلتىپاتىڭ ، كۈزەللىكلىرىم سېنىڭ ئىنئامىڭ ، ۋەھىملىرىم سېنىڭ سالغان قورقۇنچۇڭ ، جاراھەتلىرىم مۇشتۇملىرىڭنىڭ ئىزناسى . ئۆز ـ ئۆزۈمگە قاراپ قاقاقلاپ كۈلىمەن ، قاقاقلاپ كۈلىمەن . مەن تارىخنىڭ كۈۋاھچىسى ، سېنىڭ ئەلپازىڭنىڭ ئەينىكى ...

«كاككۇكنامە»

ئۈمىد تاڭ شەپىقىنىڭ رەڭدار كۆڭلىكىنى كىيىپ قاقاقلاپ كۈلكىنىمدە ، ئۈمىدسىزلىك كۈكۈم ئوتقىشىنى قارايتىپ ، لام ـ جىم دېمىدى . ئۈمىدنىڭ تەنتەكلىكى بىلەن ئۈمىدسىزلىكنىڭ تەمكىن سىپايىلىكى ئارىسىدا تىڭىرقاپ شۇرلايمەن .

«كاككۇكنامە»

ھىجران دەستىدە تۇرغىنىمدا ساڭا ئىلھام بېغىشلىغان نەرسە ۋىسال ئۈمىدى . ۋىسال بېغىدا سېنى ئالدىراتقان نەرسە ھىجران ۋەھىمىسى . ۋىسال قەدرىنى كۆتۈرگەن نەرسە ھىجران . ھىجران قەدىنى روسلىغان نەرسە ۋىسال .

«كاككۇكنامە»

يوقلۇقىنىڭ ئۈمىدى موللۇقىنىڭ ۋەھىمىسىدىن ئۈستۈن .

«كاككۇكنامە»

ئۈمىد خۇشاللىقى بىلەن ئۈمىدسىزلىك ھودۇقۇشى تۆت كوچا ئاغزىدا دوقۇرۇشۇپ قالدى ، ئۇلارنىڭ خالىغىنى شاراب ئىدى .
چۈنكى ئۇ : ئىختىيار ئىلپىزىكە سومۇرۇغ قانىتىنى قوشمىغان خىيالىي سايە . ھاقارەتلەنگەن روھ شاراب ئىچىدە غالىب .

«كاككۇكنامە»

ھېكمەتنىڭ زوقلانغىنى ئۇنىڭ نالىسى ، ئۇنىڭ نالىسى قان قۇسقان كاككۇكنىڭ شېئىرىيەتتەك ھەقىقىي قەلبى ئىدى .

«كاككۇكنامە»

مۇھەببەتنىڭ مەڭگۈ يېڭىلىنىپ ۋە ئەبەدىي تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان مەنىۋى جەننىتى نەدىكى ، مەن ئۇنىڭدىن شېئىرىيەت ئىلاھىيىسىنى ئىزدەيمەن .

«كاككۇكنامە»

قاچانكىم بولدى تەن ئىچرە ئىلىم ئىشقىدا جان پەيدا ،
بۇ جانىم خۇددى بۇلبۇلدەك ناۋا ئېيلەپ ماڭا شەيدا .
قاچانكىم بۇ نادان قەلبىم ئىلىم نامىنى تۇغ قىلدى ،
بۇ جانىمغا كىتابەت زەۋقىدىن كۈن ـ تۈن ئارام قايدا .

«رۇبائىيات»

يول ھەر خىل ! جەھەننەمگە ئېلىپ بارىدىغان يول بىلەن جەننەتكە ئېلىپ بارىدىغان يولنىڭ باشلانغان يېرىدە ئانچە پەرق يوق ! كىم ، قەلبىڭنىڭ كۆزى ۋە ئىرادەڭنىڭ تاللاش ئىقتىدارىدا !

«يول»

كۆز ياشلىرىڭنىڭ ئۇنچىلىرى خۇشاللىق شولىسى بىلەن سۆيۈشكەندە ، مەڭزىڭدە ھەسەن ـ ھۈسەن جولا قىلغۇسى .

«كاككۇكنامە»

قاراقچى قاچقاندىن كېيىن،كىرىچ تارتماق بىھاجەت .

«كومىراجىۋا»

بۇ ئالەمنىڭ ئىرادىسى شۇكى : «كىشى يامانلىققا قول ئۇزاتسا ، ئالەم ئۇنى يوق قىلىدۇ» .

«كومىراجىۋا»

بىر نىيەتتىن بىر خىل سۆز چىقار .

«كومىراجىۋا»

ئازغان شوخىسى ئالدىدا سومۇرۇغ كەۋدەگنى ئەكمە .

«كاككۇكنامە»

مەڭگۈ يېگىلىنىپ ۋە ئېيدىي تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان مۇھەببەتنىڭ مەنىۋى جەننىتى نەدىكىن؟ مەن ئۇنىڭدىن شېئىرىيەت ئىلاھىنى ئىزدەيمەن .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ھىجران دەشتىدە تۇرغىنىڭدا ۋىسال ئۈمىدى سائا ئىلھام بولىدۇ . ۋىسال گۈلشىنىگە كىرگىنىڭدە ھىجران ۋەھىمىسى سېنى ئالدىرىتىدۇ .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

قورقۇپ تۇرغان ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۈمىد كۈتۈپ تۇرغانلىكەنسەن ، خۇشامەت قىلىشقا مايىل بولىسەن . چۈنكى خۇشامەت روھىيەت تىلەمچىلىكىدۇر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ھەيران بولمىغىن .

كۇزەللىك ، مۇھەببەت ، ساداقەت باشقا ـ باشقا نەرسىلەر بولغىنىدەك ، بىلىم ، قابىلىيەت ، ۋىجدان ، قىسمەتمۇ باشقا ـ باشقا نەرسىلەردۇر . مەن بۇلارنىڭ مۇجەسسەملىكىنى ئىزدەيمەن ، ئۇلارنىڭ رىقابەتچىلىكىدىن چۆچۈيمەن .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئۆلۈم ـــ مۇزلىغان جىسمىنىڭ ئاشقى ، يۇرەكسىز مۇھەببەتنىڭ مۇرەببىسى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

بارلىق ياخشىلىقلىرىڭنى ھايات ۋاقتىدا قىلىپ تۈگەتكىن . دوزاخ ئىشىكى ئالدىدا ئۆزۈڭنى توغرۇلۇق ئاقلىغۇچىلىق قىلما ، جەننەت ئىشىكى ئالدىدا ھەسرەت چەكمە .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئېكسپلاتاتسىيە تارىخى ـــ قانلىق تارىختۇر .

قانچىلىغان چۈپرەندە شائىرلار ئىشكەل ـ زەنجىرلەرگە ھەسابسىز ھەمدوسانا چېچەكلىرىنى قىستۇرۇپ ئىلتىپاتقا ئېرىشكەنىدى ؟ !

ھەققانىيەتتىكى ۋەزىپىسى ئۇلارنى ئىرغىتىپ تاشلاش ۋە ئالدالىت ھۆكۈمى بىلەن لەنەت تاختىسىغا مىخلاشتىن ئىبارەت .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

مەيلى ئاتاك ياكى قوشناك بولسۇن ، ئەزگۈچى بولسلا ئۇ سېنىڭ دۈشمىنىڭ .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ۋىجدان قۇياشىنىڭ قارايغان كۈنى ـــ ئەقىدە ئەھلىنىڭ قىيامىتى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

بۇلۇت ئۈزەر گاھى كۆڭۈلدە ،
تەسەۋۋۇرغا غەرق بولسا ئارمان .
گەر ئۇمىدتىن بولمىسا شەپە ،
كۈمان ئىچىدە قالار بۇ جاھان .

«بۇلۇت ئۈزەر ، بۇلۇتلار ئۈزەر»

بىز تېخى تىرىك ، ئالدىمىزدىكى ئاق ياكى قارا كۈنلەرنىڭ قىسمەت ھالقىلىرىنى بىلمەيمىز . يېغلاشقا نېمە ھاجەت؟ ! ئەگەر يېغلاشقا توغرا كەلسە ، جەڭلەردە قازا قىلغان مەردۇ مەردانىلەرگە يېغلاش لازىم .

«كومىراجىۋا»

تەقدىر ـــ بۇ قىسمەت ۋە ئىرادىنىڭ جېڭى .
قايغۇ ياشلىرى ـــ بۇ تەقدىر جېڭىدە ئىرادىنىڭ ئاققۇزغان

پاك قېنى .

«كاككۇكنامە»

ئۇستاز ئالدىدا يالغان ئېيتماق كۇناھتۇر .

«كومىراجىۋا»

كىشىكە ئىلتىجا قىلما ، كىشى ئىقبالى ئىرفاندا ،
ساتادەت كەلمىكەي ھېچ ئىلتىپاتتىن قولغا ئاساندا .
ھاياتنىڭ لەززىتى سۆيكۈ ، ئۇنىڭسىز ئىختىيار بولماس ،
مەگەر زوق دەرۋازىسىنىڭ ئاچقۇچىنى سورىساڭ ـــ ئۇ ئوجداندا .

«رۇبائىيات»

جاپادىن قاچما ، ۋاپا قىل ، ۋاپا كۈتۈپ ئۆكۈنمە !
جاپاكەشلەرگە ھېسداش بول ، كىرەم قىل ، بىۋاپا بولما ، بۇ ئىزگۈ ئۇمىد ، ئەمما ئالەمنى بىۋاپالىقتىن خالاس قىلىدىغان توتىيا ئەمەس .
ياشلىقىڭغا كىبىر قىلما ، ھەي ، بىساقال . مەن ساقلىمنى قىرىپ بولغۇچە ، سەنمۇ ئۇستىرىنىڭ پاتراق بىكار بولۇشىنى كۈتۈپ قالىسەن ! ياشلىقمۇ باقاسىز ۋە بىۋاپا قىسقا دەقىقە ، خالاس !

«بىۋاپا»لىق

يول يېنە قالىدۇ ! ئۇ مۇنازىرىلەر ۋە سۈكۈناتلار ئىچىدە ، جەڭ ـ جېدەل ۋە سۈلھەر ئارىسىدا ، ۋىسال ۋە ھىجرانلار ئوتتۇرىسىدا ، پىكىر توزاقلىرى ۋە ئىختىرا زالىپلىرى قۇچىقىدا ، ئۇمىد ۋە ئۇمىدسىزلىك ، ئەقىدە ۋە ساتقۇنلۇق ، مۇھەببەت ۋە نەپرەت

كۆكسىدە يەنە داۋاملىشىدۇ! ئۇنى ئاخىرلىتىش مۇمكىن ئەمەس .

«يول»

نوپۇزلۇقلارنى ئۆز ئىچىكە ئالغان پۈتكۈل جەمئىيىتىمىز ئەھمەد زىيائىنى ، ئۇنىڭغا ئوخشىغان بىرمۇنچە تارىخىي جاۋاھىراتلىرىمىزنى قوغداپ ، ئاسراپ قالالمىدۇق . بۇ مۇھىتنىڭ ئۇگۇشسىزلىقىدىن ئاشقىرى بىزنىڭ روھىيىتىمىزنىڭ كورلۇقى ، نادانلىقى ، جاسارەتسىزلىكىدىن بولدى . قوغداپ قېلىش ، ئاسراپ قېلىش تۇكۈل ، قوغداپ قېلىش ، ئاسراپ قېلىش دېگەن ئاڭمۇ قەلبىمىزدە ھاسىل بولمىدى . ئەكسىچە ، جاۋاھىراتلارنى ئۇرۇپ چېقىش ، مەدەنىيەت نامايەندىلىرىنى ھاقارەتلەش تىياتىرغا ھېرىسمەنلىك قىلدۇق . مەن ئەھمەد زىيائى بىلەن ۋىدالىشۇۋېتىپ ، بۇ تارىخىي كورلۇق ، روھىيەت نادانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلماي تۇرالمىدىم .

«ئىزگۈ پەزىلەتنىڭ ئۇيغۇر شەھىرىيىتىدىكى ئىپتىخارى»

غايىسىزلىك ئورنىغا بىرقاتار «پوتېنسىئال ئاڭ» ياكى «ئالدىنقى ئاڭ» قوڭغۇراقلىرىدىن تارقالغان سىگناللار تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ ئاشكارا دەسسىدى . ئۇ يىلتىزى تېرەن ، ھەتتا ئىنسانىنىڭ ئىنستىنكتىغىچە ۋە فىزىئولوگىيىلىك ـ پسىخولوگىيىلىك تۈزۈلمىسىگە تۇتاشقان دىنىي ھېسسىيات ۋە مىللىي ھېسسىيات بىلەن زەرەتلىنىپ تۇرغان تېز تەسىر سىگناللار بولۇپ چىقتى .

« ھايات دانىشمەن»

ئەقىل ئىزدە ! ئەقىلنى ئۆزلۈك كامالىغا باشلا ! ئەقىل كىتاب

سەھىپىلىرىدە تاۋلانغان ئۆلمەس روھلار قاتاردا ، تەجرىبە جەريانلىرىدا ، پىچىرلىغان دۇنيا ئۇچۇرلىرىدا ، تۇرمۇش تەكرارلىقىدا ، نىكارىنى كۆرسەتكەن ھېكمەت جۇلالىرىدا ، تەپەككۇر بىلەن تەسەۋۋۇر قاناتلىرىدا . بىلگىنكى ، ئۇ ، يېنىڭدا ، نادانلىقىڭنىڭ لاچىن كۆز قاپچۇقلىرىدا ، غەزەپلىرىڭنىڭ يىلان نەشتەر تىللى ئاستىغا ، تەرسالىقىڭنىڭ ئات توۋاقلىرى تېگىگە كۆمۈلگەن !

«كۆڭلەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

كۆزۈڭنى ئاچ !ئۆز مۇھتىڭنى ۋە ئۆز قۇدرىتىڭنى بايقا !

«كۆڭلەرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

جىنسىي خاھىش ۋە ئۇنى تاۋار شەكلىدە رىغبەتلەندۈرۈش ، جىنسىي ئەركىنلىك ، نىكاھسىز تۇرمۇش ، زەھەرلىك چېكىملىك ۋە يوقۇملىنىش ـــ غايە ، ئەقىدە بوھرانىنىڭ يېنە بىر ئېقىمى . يۇقىرى مارکسلىق ئىستېمال بۇيۇملىرى قىزغىنلىقى بىلەن جىنسىي ئەركىنلىك ئېقىمى بىر ـ بىرىگە مەنپىي ـ مۇسبەت تەقەززالىقى تۇزۇپ ، ئېلان ۋە سەنئەتنىڭ قۇياش ئىلاھى ـــ ئاپوللو ئىبادەتخانىسىنى جىنايەتخانىغا ئايلاندۇرۇۋاتقانلىقىنى ئىنكار قىلىش مۇمكىنمۇ؟

«ھايات دانىشمەن»

بۇلبۇللىرىڭنىڭ مەدھىيىسى بىلەن بىھوش بولما . ھۆۋە قۇشلىرىڭنىڭ پىتنىسى بىلەن ھالىڭدىن كەتمىگىن .

«كاككۇكنامە»

يەڭگىللەپ قالىدۇ.روھلىنار خىيال ،
ئەرزىمەس ھەۋەسنى ئىرغىتسا يۈرەك .
« قەبرىگاھتىن قايتقاندا»

«ئۆزلۈك» بىر سۈزۈك ئەينەكتىن ئىبارەت .
ئۆزلۈك ئەينىكى ـــ ئىنسانىنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە ئىرادە ـ قۇدرەت زەررىلىرىنى مۇجەسسەملەشتۈرۈپ ، نۇرانىلىك ھاسىل قىلىدۇ . بۇ نۇرلار قوشۇلۇپ،بىر ـ بىرىنى زورايتىپ ، ھېكمەت ئىلھامى ئاستىدا ئۆزلۈك ئەينىكى بولۇپ يېتىلىشى مۇمكىن !
«سۈزۈك ئەينەك»

كۈلكە مەپتۇن بولسا ، ئۇنى ئۆز پايىسىدىن جۇدا قىلما .
كۈزەللىككە مەپتۇن بولسا ئۇنىڭ ئىختىراچلىرىنى ئاسرا .
«كاككۇكنامە»

ئۆزىنى چۈشەنگەن كامىل ، ئۆزۈمچىلىكنى ئۇنتۇغان يېتۈك كىشىدۇر . ئۇ ئۆزىنى ئۇنتۇيدۇ ۋە بارلىق ئىنسانىيەت ئالىمى بىلەن قوشۇلىدۇ . بۇ ئارىدا ھەقىقەتنى يوشۇرغان پەردىلەر ، سېپىللار ، تېرە ۋە ئرق پەرقلىرى بىلەن ئەپسۇنكار رىسالىلەر ھېلىقى لاي قورچاقلارنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە سەجدە قىلىش كويىدا ياراتقان سېھرىلىك مەنزىرىسى بولۇپ چىقىدۇ . سەن تەڭرىلىك مۇقامىدا تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزۈڭگە ـــ ئىنسانغا سەجدە قىلىسەن . بۇ ئېغىر ياتـ لىشىشتىن ئۆزىگە قايتىش ۋە پارچىلانغان ئالەمدىن ئۇلۇغ ۋەھدەت ـــ بىرلىكنى قايتا تېپىشتۇر . سەن شۇ چاغدا ئىستىخپار ئوقۇيـ سەن : ئاددىي كىشىلەرنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بىلمىگەن ، ئۇلۇغ

كىشىلەرنىڭ تاشقى ئالامەتلىرىنىلا تەن ئېلىپ، كامالەت تەرەپ لىرىكە ئەقلىڭ يەتمىكەن ياكى ئۇنى تەن ئېلىشنى خالىمىغان ، ھەتتا ئۇلارغا تۆھمەت توقۇپ ، چەتتىن پېشۋا ئىزدەپ يۈرگىنىڭگە پۇشايمان قىلىسەن . ئۇ چاغدا سەن ئۆز ئۇلۇغلىرىڭنى ئىغۋا كۆ- ھىقاپنىڭ تاش- بوراندىردا يېقىتىپ ، ئۇنى ئېيسادەك تاختىغا باغلاپ ، شەمىس تىرمىزنىڭ رەقىبلىرىدەك ئۇنى ئۆزگىلەر قولىدا قۇدۇققا تاشلاپ قەتلى قىلىپ ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى مەشرەپنىڭ كىندەك بۇرمىلاپ ، يەنە ھېچنېمىنى كۆرمىگەندەك ئۆپكىگە ئۇن سۈيى تولدۇرۇش بىلەن ئەرەمدە بولۇپ يۈرىۋەرمەيسەن ! ئۆزلۈك ئېينىكى ـــ مىراجى ئەلاكى ، ئۇنىڭدا تەڭرىنى كۆرىسەن . ئۇ سەن ، سېنىڭ ئاشىقىڭ ، مەھبۇبىڭ ۋە مەقسۇدىڭ .

«سۆزۈڭ ئەينەك»

نۇرانە شولىنىڭ ھەۋىسىدە تۇرغىنىم يوق ، ئاققان يۇلتۇزدەك قارانغۇلۇق ئالەمگە قاراپ سېرىلاي ، نۇرانە شولا كەينىمدە قالسۇن .

«كاككۇكنامە»

ھەسەلچى ھەرە خۇشپۇراق گۈللەردىن بال ئەزمىسى يارىتىدۇ . گۈلچى كېپىنەك باشقىلارنىڭ ھەمدۇ سانالىشىدىن تەمەننا- غا تولىدۇ .

«كاككۇكنامە»

قورقۇپ تۇرساڭمۇ يەنە ئۇمىدلىنىپ تۇرىدىكەنسەن ، سېنىڭ مايىل بولىدىغىنىڭ خۇشامەت .

خۇشامەت ـــ روھىيەت تىلەمچىلىكى .

«كاككۇكنامە»

ئادەمنىڭ ئادىمى نومۇستىن كۆپ كەم ،
سىناقلار ئوتىدىن چىقار چىن ئىنسان .
بەزىلەر ھالاۋەت ئۈچۈن يېيدۇ غەم ،
ئۇلارنى خەشەك دەپ يەكۈنلەر زامان .

« ئادەمنىڭ ئادىمى»

ياخشى ئەسەر چەكسىز قىزغىنلىق ۋە يۈكسەك ئىجتىھات ئىچىدە يارىتىلىدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ـــ جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە باش ئەگمەسلا قولغا كېلىدۇ .

«فارابى ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى»

سىنىپىي جەمئىيەتتە دەۋر سىنىپىي كۈرەش بىلەن تولغان بولىدۇ . خەلقلەر سىنىپىي رېئاللىقتا تۇرمۇش كەچۈرىدۇ ، ئار-زۇ ـ ئۈمىدلەردىمۇ سىنىپىيلىك بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مۇھەببەت يەلكىنىگە چۈشكەن ، پاجىئەلەر دېگىزىغا راۋان بول .
يۈكسەكلىك تۈلپارىغا مىنگەن ، كىشىلىك دالاسىغا چاپ .

«كاككۇكنامە»

گۈزەللىك ! سېنى ئىزدەپ ھەشەمەتلىك قەسىرلەرگە

تەلمۇرمەيمەن .

مۇھەببەت ئىسپىنى ئىلكىمكە ئېلىش ئۈچۈن يىراق ئەھلىسەلىپكە قاتناشمايمەن .

ئەقىدەم شۇكى : غالىبنىڭ نەيزە ساداقلىرىغا تۈتقۇن بولغان ئۇسال مۇقەددەس ئەمەس ، بەلكى مەنسىز مۇردىنىڭ قالدۇقى...

«كاككۇكنامە»

قايسى چاغ تاپاركەن ئۆزىنى ئىنسان ،
ئىنسانىنى ھاياتنىڭ مەقسىتى بىلىپ .
قايسى چاغ چېقىلغاي پۇل ، مەنسەپ ، نادان ،
چۇقانلار شەكلىنى ياسىغان قېلىپ .

«ھايات دېمەك»

ئەگەر زالىم ، پۇچەك ، ھارامى ، تەرسا بىرسى نوپۇز تىكلەۋالغانىكەن ، ئۇنىڭ بۇ ئىللەتلىرى ئۇنى پەسلەشتۈرىدۇ ، «سوپېرىسى قۇرۇق» نىڭ «ئېتى ئۇلۇغ» لىقىنى قالىدۇ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

رەشىك ـ ھەسەت مىللەتنىڭ نومۇسلۇق ئىللىتى .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئالىم قەلبى يورۇق كىشىلەر ئۈچۈن يورۇق ، تەپەككۇر ئەھلى ئۈچۈن تەپەككۇر پاكلىقى ۋە تەپەككۇر بايلىقىدىن قىممەتلىكرەك خەزىنە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئىلىم ـ سەنئەت تارىخى شۇنى تەكرار ئىسپاتلىدىكى ، خۇـ نۇك ۋە ناپاك پىكىرنىڭ ئەخلەت توزانلىرى ئۇنىڭ ئىگىلىرىنى مەنىۋى مەدەنىيلىك كۆكىدە يۇقىرى ئۆرلەش ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە يۇزلىنىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قىلغان . ئۇ خۇددى ئېغىر تاشتەك ئۇنىڭ پارلاق چوققىغا چىقىشىغا ھامان توسقۇنلۇق قىلىدۇ . روشەنكى ، پاكلىق ۋە ئۇلۇغۋارلىق روھىيەت پەرۋازىدىكى ھەقىقىي قانائەتنىن ئىبارەت .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھېكمەتلىك خىياللار»

خەلق ئۇلۇغ ، ئۇمىد كەلگۈسىدە .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھېكمەتلىك خىياللار»

مەن زېمىننى گۈزەللىك ۋە خۇش پۇراقلىق بىلەن بېزىگەن باغۋەنگە ماسلىشىپ ، ئاسمان يۈزىگە مارجان چاچقىنىغان زەر چاچقۇچى بولالىسام ئىدىم...

«مارجانناما»

ئادەملەر ئۇمىد قالۇنى بىلەن ئۆتكەن ھاياتنىڭ ھېكمەتلىك مەرسىيىسىنى چېلىپ كەلدى . تارىخنىڭ ئۇمىد بىلەن كۆتىدىغىنى ئىنسانىيەتكە بېغىشلانغان زەپەر قەسىدىسى .

«مارجانناما»

ئاسمان يىراقلىقى بولمىسا، يۇلتۇزلار تەكتىكى ئۇزۇم ، دېگىز تېرەنلىكى بولمىسا، مارجانلار بېغىمدىكى بۆلجۇرگەن ، ھىجران مۇشكۈلى بولمىسا، سەن مېنىڭ ئالدىمدىكى ھەيكەل .

«مارجانناما»

ۋاقىت ئەجدىھاسىغا قەلەم نەيزىسىنى كۆتۈرۈپ تاقابىل تۇرمەن . كىشىلىك رەھمىتى بىلەن ئۇنى يېڭىمەن .

«مارجاننامە»

قۇلۇمنى دېگىزنىڭ تېرەن تەكتىدە تۇرۇپ قاتتىق قاپچۇقلىرىغا مارجان يىغىدۇ . ئۇ سازاڭدەك مۇلايىم ئەمەس ، ئۇنىڭ شەپقەتسىز پوستى قاندەك قىپقىزىل مارجانلار خەزىنىسى .

ئاھ ، مارجان ! سەن قۇلۇمنىڭ ئايلانمايسەن ، سەن ئۇنىڭ باھاسىز تۇتقۇنى ، ھەسرەت ئىچىدە نادامەت قىلىمەن : ئالتۇن ئۆز خىسلىتىنىڭ ئەكسى بولغان تاشتەك كىشىلەر ئالقىنىغا ، گۈزەل قىزلار قاراقچىلار غارىغا ، ئىپار كېيىكى ھېيلىكەر سەييات كانارىغا ، بۈلبۈل قەپەز دەرگاھىغا بەند بولۇشنىڭ سىرىنى ئىزدەيمەن .

«مارجاننامە»

تەقدىر خارلانغانلاردىن قۇدرەتلىك ئەمەس .

«مارجاننامە»

ساداقەت ـــمۇھەببەت دېگىزىدىكى گۆھەر خەزىنىنىڭ ئومۇمىي ۋەجى .

«كاككۇكنامە»

ئانا باغرىدا ئەركە ، تەسەۋۋۇر كۆكىدە ئەركىن ئۆسكەن ئوماق بالىنىڭ كىشىلەر ئالدىدا خۇشامەتچى بولمىغانلىرىنى ئاز ئۇچراتقىنىم ئۈچۈن ھەسرەتلىنىمەن .

«كاككۇكنامە»

ئېخ ، تالا !
ئۇندىكى ئۇمىدنىڭ مىسالى ئۆزۈڭ ،
سەن بىلەن گۈللىگەن كېچىك گىياھىمەن .
ئوبدانراق قېنىۋالاي
يورۇق نۇرۇڭغا ،
چۆمۈۋالاي شەپەق سۈيۈڭگە .

«تالا بۆشۈكىدە»

ئەي ئىقبال چېچەكلىرى
ئالدىڭلاردا
قانداق ئۇلۇغ بەختىڭ
بارلىقىنى ئوبدان بىلىمەن .
ئۆسمۈرلەر !
كېلەچەكتىكى
قىزىل باغنىڭ غۇنچىسى سىلەر .

«بالىلار گازىسىدا»

يۈزۈڭدىكى نىقابىڭنى ئېلىۋەت . بۇ ماڭا مۇقەددەس ئىلتىپات !
ئۆتكۈر زۇلپىقارىڭنى سانجا . بۇ ماڭا يېڭى ھايات !

«كاككۇكنامە»

رەقىبلىرىمگە نەپرەتلىنىمەن . ئۇلارنىڭ پۈشتى جەمەتىمۇ
ئۇلارنى ئۇنتۇيدۇ .

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

تىلەكلىرىنىڭ نىجادىيىتى سەن رۇكۇ قىلغان مېھرابتا ئەمەس ، سەجدە قىلىۋاتقان چەۋەندىاز ئىلكىدە !

تىلەكلىرىنىڭ سەۋەبكارى ئاجىزلىقىدۇر . ئاجىزلىقىڭ ئورمان سۈيىنى ئارقىغا ياندۇرالايدىغان ئۇلۇغ كۈچ ـ قۇدرىتىڭنىڭ تاغ ھالىتىدىن قۇم ھالىتىگە پارچىلانغانلىقىدىندۇر . ئۇنى پارچىلىغان سەن ئۆزۈڭ ! سېنىڭ نەپسىڭ ، تەمەخورلۇقۇڭ ، ئۆز-گىنى ئانىي قىلىش نىيىتىڭ ، ئاچ كۆز ھەستىڭ ، نادان ۋە تەرسالىقىڭ ، ئۆزۈڭ ئىقتىدا قىلغان لاتا ـ پۇرۇچ قورچاقلىرىڭغا بولغان خۇپىيانە قوللۇقۇڭ !

«كۆھەركە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

يول ـــ چەكسىز يايلاقتا ، بىر ـ بىرىگە تۇتاشقان ئالتۇن دىيارىدا ، دېگىز ـ ئوكيان ساھىلىدا ، كائىناتقا ئۇچۇش مەيدانىدا ، تەپەككۇر جەريانلىرىدا ، تەسەۋۋۇر قاناتلىرىدا ، تارىخ داۋانلىرىدا داۋام قىلىدۇ .

«يول»

نومۇس ـــ ۋىجدانىڭ ئىقرارى ۋە دەۋىتىدىن بارلىققا كەلىدىغان ئەخلاقىي تونۇش . مۇنداق تونۇشنى يوقاتقان كىشىلا ، ئەيمەنمەيدىغان ، ئۆزىنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدىن قورقمايدىغان بو-لىدۇ . بۇ ـــ نومۇستىن مەھرۇملۇق ـــ نومۇسسىزلىقنىڭ تۈ-غۇلغانلىقى .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

نومۇس ـــ ئۆز ـ ئۆزنىكە چىن مۇئامىلىدىن تۇغۇلغان ئىقرار ۋە ئىجابىي ئۇياتتىن ئىبارەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ئىنسان ئۇچۇن ئەستايىدىللىق ، چىنلىق ھەممىدىن قىممەتلىك ، بولۇپمۇ ئوبيېكتىپ شەيئىگىلا ئەمەس ، يەنە ئۆز سۇبيېكتىغا بولغان ئەستايىدىللىق ، چىنلىق بىباھا پەزىلەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

نومۇس سەزگۈسىنىڭ بولماسلىقى روھىيەت تىنىقىنىڭ ئۆزۈلكەنلىكىدۇر .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ساختا شۆھرەت يولىغا كۆچ سەرپ قىلماق ھاماقەتلىك ، ئەقىل يولىغا قەدەم قويغان ئەۋزەل .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ۋىجدانسىزلىق ياكى ۋىجدانىي يوقىتىش ئۆزىنى ئۆلتۈرگەنگە ئوخشاش .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

دۇنياغا ساختىپەزلىك سىڭمەيدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـــ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

شاھ ئوغۇلمەن ، ئەمما تىلەرمەن ،
شەپقەتسىزدىن سەدىقە قىتىرە .

ماڭا ئارام شۇ قەدەر شەرىەت ،
مەيلى قىش ـ ياز ، مەيلى تاڭ ـ كەچە .
مەن ئىنسانمەن ، بەختىم مۇھەببەت ،
ئەلمىساقتىن قىيامەتكىچە .

«مەن ئىنسانمەن ، بەختىم مۇھەببەت»

ھەممە نەرسىنى كۆمكەن ۋە ئۇنىڭ موھتاجلىقى سەھرالىدا ئېچىرقاپ چاڭقاپ يۈرگەن ئىنساندا نە بايلىقاتلىق ـ ئاۋاتلىق ، نە كۈزەللىك ، بەخت ، نە سۈيلىزاتسىيە ـ كامالەت بولسۇن ! ئۇ تار نەزەر ئۈپۈقىدا ، داچەن تۆشۈكىدە چاشقان كۈتۈپ ياتقان مۆشۈك ، مۇ-بالىغە قىلغاندا ئۇ مولۇن ، خالاس !

«گۆرگە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

ئۇمىد ، ئۇمىد ، ماڭا كېرىكى ئاشۇ نۇرانە ئۇمىد ... ئۇمىد ئۇ نېمە ئىدى ...

ئۇمىد ـــ قاراڭغۇ كېچىدىكى شولىلىق چىراغ .

ئۇمىد ـــ تەسەۋۋۇر دەريىدىكى رومانتىكا قۇشى قونىدىغان چاڭكا .

ئۇمىد ـــ رېئاللىقتىن بىزار بولغان مېڭىنىڭ لىرىك ئايـ ۋاندىكى شېرىن چۈشى .

ئۇمىد ـــ روھىيەت شىپاكىرىنىڭ ئۈتىيا دورىسى .

ئۇمىد ـــ پىل جىسمىنى پەيدەك ئۇچۇرىدىغان قانات .

ئۇمىد ـــ يۈلتۈزلار چاچقۇنلىرىنى ساماداڭ ئارقانسىز كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان ماكىنىت .

«كاككۇكنامە»

نادانلىقتا قالغان كىشىلەردىكى زىددىيەتچان روھىي كېسەل لىكنىك يەنە بىرى ـــ ئەسلىدىكى نومۇس قىلغۇدەك پۇچەك ۋە ئىقتىدارسىز قەلبىنى ئەكس ھالدا ساختا شۆھرەت بىلەن ئىقابلاش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىك مۇقەددىمىسى»

يېپەك يولى سىنكىرىنىك مەدەنىيىتى ، بولۇپمۇ مەنبۇى مەدەنىيىتىدىن خەۋەردار بولمىغاندا ، جاھان مەدەنىيىتى ، بولۇپمۇ بىلىش تارىخى ھەققىدە تولۇق ، توغرا قاراشقا ئىگە بولۇش قىيىن .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

ئىنسان ئالىيجاناب غايىلەرسىز ، بۇنداق غايىۋى ئىدىيىگە بولغان يالقۇنلۇق مۇھەببەتسىز ، ئۆزىدىن ئىلگىرى ئۆتكەن مۇتەپەككۇر ئەزىمەتلەرنىك ئەسىرلەردىن ھالقىپ كېلىۋاتقان ھېكمەت دوردانىلىرىدىن ئالىدىغان بەھرە ـ ھالاۋەتسىز ياشىيالمايدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

5 ـ باب

كىشىلىك تۇرمۇش

— ※ —

تۇرمۇشنى بىلىش تۇرمۇشقا ـــ تۇرمۇش ھادىسىلىرى قايىسىمغا تېرەنلەپ كىرىشنى ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ، تۇرمۇشنىڭ ماھىيەتلىرىنى ئاھايىتى زىللىق يەكۈنلەشنى كۆرسىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار تۇرمۇشنى ئالدىن كۆرەلىشى ، ئېكىز ـ پەسلىكتە كائىكىراپ قالماسلىقى ، خەلقنى كائىكىرىتىپ قويماسلىقى لازىم . ئۇ تۇرمۇشنى نەزەرىيىۋى تەپەككۇر بىلەن كۆزىتىپ ، يېغىنچاقلاشقا ماھىر بولۇشى لازىم . تۇرمۇشنى چوڭقۇر بىلىش خەلقنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدىكى ھەزىم قىلىنغان تۇرمۇشنى بىلىشنى مەركەز قىلىدۇ . شۇنىڭدەك تۇرمۇشنى چوڭقۇر بىلىش ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت يولىدا مېڭىشنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مۇھىت كۈزەللىكى بىلەن تۇرمۇش كۈزەللىكى ئىنسانىنىڭ ھايات تەقدىرى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تەنھا ياشاش بىر خىل ئىجتىمائىي رىشتە تەلىم ـ تەربىـ

يىسىنى ئاجىزلاشتۇرسا ، ئائىلىۋى تۇرمۇش ئۇنى كۈچەيتىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتكا»

دۇنيادا ھېچكىم مەسخىرە ۋە مەدھىيىلەردىن قاچالىغان ئەمەس .

«يوللار»

تۇرمۇشنىڭ كىتابىنى ئوقۇماي تۇرۇپ ، مۇھەببەتتىن شېئىر يازغىلى بولماس .

ئۆمۈرنىڭ ياغراق خىتابى ئېسىل قۇرلارنىڭ پۈتمەس خەزىنىسى .

«تۇرمۇش ۋە مۇھەببەت»

دېڭىز ، ئېخ جاھان دەرۋازىسى ، دوستلۇق بوسۇغىسى ، دۇنيانىڭ دەرسخانىسى ، ئالەمنىڭ ئەينىكى . سەن زېمىن كۆكسىدىكى يۇرەك ، سەنسىز ئالەم نادان ھەم تەرسا .

«كاككۇكنامە»

غەلبە يوللىرىنىڭ قات ـ قات مۇشكۈلى ،
دۇشمەن تەھدىتىنىڭ يېنىدا ساتقۇن .
لەكمىگلاپ شەيدالار غەلبىنىڭ ئۈلى ،
ۋە لېكىن ئەرۋاھلار تېنىدە قۇزغۇن .

«يوللار»

ھەر ئىنساندا بىرلا يۇرەك ، بىر ئەقىل بار . مۇھەببەت ۋە تىلەك يۇرەكنىڭ قاتلىمىدىن ئۇرغۇپ چىققان بۇلاق سۈيىگە

ئوخشايدۇ . ھايات ئەنە شۇ مۇھەببەت سۈيى بىلەن ياشنايدۇ .

«قەلب گۈنچىلىرى»

دېگىز دولقۇنلىرى ھەرقانچە دەھشەت بولسىمۇ ، كاراپ ھەرگىزمۇ كەينىگە يانمايدۇ .

«تۇرمۇش ۋە مۇھەببەت»

ئېستېتىك قىممىتى تۆۋەن بۈيۇملار كاساتلىقتىن تاشقىرى ئېغىر مۇھىت بۇلغىنىش پەيدا قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

جەمئىيەتنىڭ جۇغراپىيىلىك ، ئېكولوگىيىلىك ، سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي مۇھىتى جەمئىيەتنىڭ تىنچ ، خاتىرجەم ، جۇشقۇن ، ئاساياشلىق ، ئەركىن ۋە دېموكراتىك مۇھىتى ، مۇھىت كۇزەللىكىنىڭ ئاساسىي يىلتىزىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرمۇش ـــ ئىجتىمائىي ئىنسانىنىڭ تىرىكچىلىك سىستېمىسىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرمۇش ـــ ئىجتىمائىي ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي مۇھىت تۈزۈلمىسى ، ماددىي ۋە مەنىۋى پائالىيەت رېتىملىرى ، ئۇمىد ۋە ئارمان تىنىقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىنسانىي دۇنياسىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرمۇش كۇزەللىكى ـــ تۇرمۇش تارىخىنىڭ جۇغلانمىسى ، تۇرمۇش ئىنتىلىشىنىڭ ھەربىرقەدەمدىكى كۇچىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

تۇرمۇش كۇزەللىكى ئىنسانىيەتنىڭ غايە ئۇمىدى ، رېئال ھاياتنىڭ ئۆلچەملىك تەركىبى ، مەنىۋى جاسارىتىنىڭ ئىلھامچىسى ، ئىنسان ئەۋلادلىرىنى تەربىيىلەشنىڭ ئەڭ ئەقلىكە مۇۋاپىق مەكتىپى .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

تۇرمۇش كۇزەللىكى ئۇچۇن كۇرەش ـــ بەخت ئۇچۇن كۇرەش بولۇپ ، كۇزەللىك تەربىيىسىنىڭ ئىجتىمائىي مەقسەتدارلىقىدىكى ئەڭ تۇپكى نىشاندىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

تۇرمۇش كۇزەللىكى تېكى تەكتىدىن ئالغاندا ، ئىجتىمائىي بەخت ـ سائادەت بىلەن ئىجتىمائىي مەنىۋى كامالەتنىڭ ئۇلى ئۇستىدە ئېچىلىدىغان چېچەك .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

جەمئىيەت بەختسىز بولىدىكەن ، كىشىلەرنىڭ ئىجتىمائىي مەنىۋى كامالىتى تولىمۇ تۆۋەن ، ھەتتا نادانلىق ئىلكىدە بولىدىكەن ، شەخسىي ھويلا ـ ئارام ، ئۆي ـ ئائىلىنى كۇزەل قىلىش بىلەنلا تۇرمۇش گۇزەللىكىدىن بەھرىمەن بولغىلى بولمايدۇ .

«قاتلاملىق گېپىتېكا»

بەخت ـــ بىر پۇتۇن ئىجتىمائىي كۈزەل تۈرمۇشتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بەخت ـــ ئىجتىمائىي كاتېگورىيە بولۇپ ، شەخسنىڭ قىسمەن بەختى بىر مەزگىللىك ، بىقارار ۋە ئىشەنچلىك بولالمايدۇ . ھەقىقىي بەخت پۇتۇن جەمئىيەتتە بەرقارار تاپقان كۈزەل تۈرمۇشتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كىشى دۇنياغا باي بولۇش ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى بەختلىك ياشاش ئۈچۈن كېلىدۇ . بۇنداق بەختلىك ياشاش تۈرمۇشنى ئەركىن شۇنداقلا ئەمگەكچى ئىنسانلىنىڭ تەبىئىيتى ۋە زۆرۈرىيىتى بويىچە كۈزەللەشتۈرۈشتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىجتىمائىي بەخت ھەرقايسى ئائىلىلەر ۋە شەخسلەرنىڭ بەختىيار تۈرمۇشنىڭ ھەقىقىي رېئال ئىجتىمائىي ئاساسى ۋە كاپالىتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەر بىر ئائىلە ۋە شەخسنىڭ ئۆز سۈپەتلىرى ، بەخت قارىشى ، مەنىۋى تۇزۇلمىسى ، مۇناسىۋەت كارموندىكى قاراپ ، ئۇلار بەختلىك ياكى بەختسىز بولۇشى مۇمكىن .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

پاراۋانلىق سەۋىيىسى بىلەن مەنىۋى سەۋىيىسى تاشقى

شائىرنىڭ كۆزەللىكى بىلەن ئىچكى شائىرنىڭ خۇنۇكلۇكى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت تۈپەيلىدىن ؛ ئەخلاقىي پەزىلەت جەمئىتىدىكى قانائەتسىزلىك ، ئاچ كۆزلۈك ، ھاكاۋۇرلۇق ، ھەشەمەتخورلۇق ، ھەسەتخورلۇق ، ھەتتا قارا نىيەتلىكلەر تۈپەيلىدىن ئۆز بەختىنى دەپسەندە قىلغۇچىلار بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرمۇش دىئالېكتىكىسى ۋە ياشاش مەنتىقىسى يۈكسەكلىك بىلەن پەسكەشلىك ، نەپسىلىك بىلەن قوپاللىق ، دانالىق بىلەن نادانلىق ، تراگېدىيىلىك بىلەن كومېدىيىلىك ، گۈزەللىك ۋە خۇنۇكلۇك ، بەختلىك بىلەن بەختسىزلىكنى كىشىلىك جەمئىيىتىدىن ئېبەدىي ئېلىپ تاشلىيالمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئائىلە ئىچىدىكى كۆزەل ۋە گارمونىك مۇناسىۋەت ، بولۇپمۇ ئائىلە ئاساسى بولغان ئەر ـ خوتۇننىڭ خاتىرجەم ۋە ئېھتىياتچانلىق بىلەن بىر ـ بىرىگە بولغان ھەقىقىي ئىشەنچىسى ، ئەخلاقىي باراۋەرلىكى ، كۆزەل مەپتۇنكارلىقى ئىجتىمائىي بەختنىڭ ئائىلە ۋە شەخسىي تۇرمۇشتا بەر قارار تېپىشنىڭ ئۆلى ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مۇھەببەت ۋە روھىي مەنىۋىيەت تەربىيىلەشنى ئائىلە بەختى ۋە ئائىلە ئىناقلىقىنىڭ ئاساسى قىلىشى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مېنىڭ شېئىرلىرىم مۇھەببەت ئىلاھىنىڭ شىكايەتنامىسى .

مېنىڭ شېئىرلىرىم ھاياتلىق سەپىرىدىكى بىر ئەۋلاد ئىنسانىيەتنىڭ ئۆتەڭكە قالدۇرىدىغان قونالغۇ خاتىرىسى .

مېنىڭ شېئىرلىرىم بالدۇر يۇرۇپ كەتكەن ئاشقىنىڭ كەينىدىن كېلىدىغان مەشۇقىغا يوللىغان ئامانەتنامىسى .

«كاككۇكنامە»

قەبرىلەر داڭگالدەك ياتىدۇ رەتسىز ،
جەسەتلەر ئالەمگە كەلمىگەنسىمان .
ئاتەسىن ئاشقىلار ياتار سەزگۈسىز ،
غەمگىشىمۇ قويمايدۇ ناتىق ، غەزەلخان .

«قەبرىگاھتىن قايتقاندا»

ئائىلە ـــ تۇرمۇشنىڭ ھۆجەيرىسى ، ئىنسان بەختىنىڭ تۈپ قورغىنى .

ئائىلە ـــ كىشىلەرنىڭ ئۆمۈر كۈلشىنى .

«قائىلاملىق ئېستېتىكا»

ئائىلىنى سۆيۈش تۇرمۇشنى سۆيۈش ، تۇرمۇشنى سۆيۈش ئائىلىنى سۆيۈشتۇر .

« قائىلاملىق ئېستېتىكا»

تۇرمۇشتىكى كۈزەللىك مەڭگۈلۈك بەختىنى ئاپىرىدە قىلىدۇ .

«ئىزگۈ مالائىكە»

ھاياتنىڭ داۋاملىشىشى بىر شەخس ئۈچۈنمۇ ، بىر مىللەت ئۈچۈنمۇ بۈگۈنكى ۋە ئەتىكى زامان مۇھىتى ۋە زامان تەلىپىگە

قانداق ئۇيغۇنلىشىش بىلەن ھەل بولىدۇ . چۈنكى ئۆتمۈش خۇددى تۆكۈلگەن يوپۇرماق ياكى ئۆلگەن جەسەتتەك جانلىق ھايات ئەمەس ، مەھرۇم بولغان زاماننىڭ نامىدىن باشقا نەرسە ئەمەس !

«ئەنئەنىۋى قالماق گۈگۈمىدىكى ئۇيقۇ زامانىۋى قالماق سەھەردىكى ئويغىنىش»

كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ بىر يېپى بولىدۇ . ئۇنىڭ بىر ئۇچى ئەرنىڭ قولىدا ، يەنە بىر ئۇچى ئايالنىڭ قولىدا بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ئۇزۇلگەندە مۇھەببەت شامى ئۆچۈپ قالىدۇ .

«ئۇزگۇ مالائىكە»

سەنئەتكار خۇسۇسىي تۇرمۇشنى ياخشى يولغا قويۇشى كېرەك . ئېغىز بىلەن ئەمەلىيەت بىردەك بولۇشى ، ئەسەر بىلەن تۇرمۇش بىردەك بولۇشى سەنئەتچىنىڭ مەنىۋى كامالىتىنى كۆرسىتىدۇ . سۆزى شېرىن ، ئىش ـ ئەمەلىيىتى تېتىقسىز ، ئەسەرلىرى گۈزەل ، تۇرمۇشى چاكىنا سەنئەتكارنىڭ ئۆلۈغۋار ئىشقا تۆتۈش قىلىشىغا ئۇمىد باغلاش قىيىن .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بورانلار ھۇۋلايدۇ ، مەن چوڭقۇر خىيالغا چۆكىمەن ،
بورانلار ھۇۋلايدۇ ، مەن تارام ـ تارام ياش تۆكىمەن ،
بورانلار ھۇۋلايدۇ ، مەن قاقاقلاپ كۈلىمەن .

«كاككۇكنامە»

شام ئۆز ھاياتىنى نۇرانە يىغىسى بىلەن ئاخىرلىتىدۇ . ئىپار كېيىكى بىباھا مۇشۇكى تۈپەيلى سەييات قولىدا بىكاۋاھ

جان ئۈزىدۇ .

«كاككۇكنامە»

ساتادەت گويا كى ئاتام كۆكسىدەك ،
تەلپۈنگەن ئوغلىغا كەك ئاچقان قۇچاق .
خۇشاللىق بەئىينى يار كۈلكىسىدەك ،
قوزغايدۇ سەنەمدە ئوتلۇق ئىشتىياق .

«ئالتۇن تۇپراق»

يول ـــ ماكان ! ماكانلار زەنجىرى ، ماكان سىكلى ماكانلار- نىڭ زامان جەريانىدىكى ئاقما ـ راۋان ھالىتى . مەن ھەممە يېرى بىردەك ماكانىنى كۆرمىدىم .

«يول»

ھەركىم ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ئانچە بىلىپ كەتمەيدۇ .

«كومىراجىۋا»

تۇرمۇشنى ئالدىغىلى ، خەلقنى پۈتۈن بىر تارىخ جەريانىدا قايمۇقتۇرغىلى بولمايدۇ . قەيسەر ئىرادىلىك كىشىلەر ئۆز ئەجرى بىلەن ھەمىشە ياشناپ تۇرىۋېرىدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

مېنىڭ سېنى سۆيۈشۈم ئەركىنلىكىنىڭ ئىلتىپاتى .
مېنىڭ ئەركىنلىكىم مەۋجۇتلۇقۇمنىڭ غۇرۇرى .

«مارجاننامە»

باغۋەن ئۇزۇمنىڭ شېرىنلىكىدىن پەخىرلەنمەيدۇ ، ئۇنى تېتىغانلارنىڭ ماختاشلىرىدىن روھلىنىدۇ .

«مارجانناما»

موھتاجلارنىڭ مۇرىسىدىن چىققان ئىسنىڭ يېرىمى يېقىلغۇ ، يېرىمى ئاھۇ پىراق .

كامىرانلارنىڭ ① تۇرخۇنىدىن چىققان تۈتەكنىڭ نىسپىي يىلتىز ، نىسپىي يوپۇرماق .

«مارجانناما»

ئاچ كۆزلۈك ئەجدىھاسى بىلەن ھەسەتخورلۇق يالماۋۇزى ئىنسانىنى ماجىرالار مەيدانىغا ئىتتىرىپ كېلىدۇ .

«مارجانناما»

ھاياتنىڭ سىرلىرىنى بىلىش ئۇچۇن قىسمەت كەپتىرىنى ئۇچۇر . ئۆمۈرنىڭ قامۇسىغا مەنە ئېيتىش ئۇچۇن قېرىلىق راۋۇقىغا چىققىن .

«مارجانناما»

مەن ۋارقىراپ پەريادكۆتۈرۈپ يىغلىمايمەن . چۈنكى مەندە ئالەم قايغۇلىرىغا ھەيرانلىق يوق . ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ناتونۇش ئەمەس .

---

① كامىرانلار ـــ بەختىيار كىشىلەرنى ، يەنى يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ .

مەن مۇلايىم تەبەسسۇم بىلەن كۈلمەكتىك مەستانىسى ، ئەمما قەلبىم بىلەن كۆز چانىقىم ئاۋازسىز كۆز ياشلىرىنىك بۇلىقى .

«مارجانناما»

دەرد ـ ئەلەم ، ئاچچىق كۆز ياشلار ئالەم يۈزىنى يېڭىلايدۇ .

«مارجانناما»

بورانلار ـــ مەجنۇن تەبىئەتنىك مەسخىرە پوپوزىسى . ئۇنىك ھۆۋلاشلىرىنىك ئەۋجىدىن ئەجدىھا سۈرەتلىك جۇدۇن دەۋىسىنىك ئۆلۈم نوپۇزىنى سىزىمەن .

«كاككۇكنامە»

مۇسىبەتتىن ئىبارەت ئادەم قەلبىدىكى ھېسسىيات يالقۇنى ئۆزىنىك نۇرانە غۇنچىسىنى ھەمىشە ئۆزىگە ناتونۇش نەرسە ئۇسـ تىدىلا ئېچىلدۇرىدۇ . ئۇ ئالەمنىك ھەمىشە تەكرارلىنىدىغان ۋە پەقەت ناتونۇش مەشۇقىغا ئاتالغان لىرىكىسى .

ئۇ ئادەمنىك بارلىق ئەركىن ئارزۇلىرىنىك ئەڭ نوپۇزلۇق بـ ـرىنچى ھوقۇقى .

«مارجانناما»

ۋاقىت ـــ يېتىلىش دېمەكتۇر !ۋاقتى ـ سائىتى پـشـقـان نەرسىنىك مۆجىزە يارىتىشى ۋاقتىنىك يېتىلگەنلىكىنىك دەللىلى . مۇشكۇل ، ئازابلىق ۋە بىتاقەت ، خورلۇق ئىچىدە يېتىلگەن مىقدار ئۆزگىرىشلىرىدىن كېيىن خۇددى تۇخۇمدىن چۇجىنىك ، پورەك ـ تىن گۈلنىك ، شەرقتىن كۈننىك چىقىشىدەك ئۇلۇغ يارىلىش

ھادىسىسى يۈز بېرىدۇ .

«ۋاقىت ، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ئۆزۈم ئۈچۈن كۆز ياش ئاققۇزۇشتىن تارتىنىمەن . مەندە مۇنداق كۆز ياشلار يوق !

پەقەت سەن ئۈچۈن يىغلايمەن ... سەن ئۈچۈنلا...

«مارجانناما»

ئادەم ئەجداددىنى بىلكەندىلا ئۆزىنى بىلىشنىڭ بوسۇغىسىغا دەسسەيدۇ . ئەسلىدە «ساڭادەتنىڭ ئىشىكى يوق ، ئىنسان ئۆزى كەلتۈرىدۇ . »

«كومىراجىۋا»

ئىستايىدىللىق ـــ ئۆلمەسلىكنىڭ يولى ، يەڭگىلتەكلىك ھالاكەتنىڭ يولىدۇر .

«كومىراجىۋا»

چاقماق سادا سالغاندا ،
دومباق ئۈنى ئاڭلانماس .
زىلال قاشتاش ئالدىدا ،
پۇچۇق تۆمۈر ئەرزىمەس .

«كومىراجىۋا»

يوقلۇق ئالدىدا ، خۇددى ھەممىنى ھالاك قىلغۇچى ئوتنىڭ ئالدىدا ھالاك بولغۇچى ھەممە نەرسىلەر مەۋجۇت بولالماسلىقتا پەرقسىز ـ باراۋەر بولغىنىدەك ، كادايلىق بىلەن بايلىقمۇ ، ئازاب

بىلەن خۇشاللىقمۇ ، تىلەمچىلىك بىلەن ساخاۋەتمۇ بابباراۋەردۇر .

كادايىنگمۇ قانائىتى ۋە راھەت تۇيغۇسى ، بايىنگمۇ تاج كۆزلۈكى ۋە ئازاب تۇيغۇسى بولىدۇ . ئازاب بىلەن خۇشاللىقمۇ مۇتلەق ئەمەس .

تىلەمچىلىك ـــ ساخاۋەت قىلىشنى خۇشاللىق بىلگۈچە لەرنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرىدىغان بىر پىداكارلىق ۋە خۇشاللىق ؛ ساخاۋەتمۇ خەير ـ ئېھسان قىلغۇچىلارنىڭ تاپاۋەت ۋە تىرىكچىلىك يولىدىكى ئۆز ـ ئۆزىنى پاكلاش ھەرىكىتىدۇر .

«كومىراجىۋا»

ئىنسانىيەت ئۆزى يارىتقان ئاجايىپ سۈرەتخانىغا كىرىپ قالـ دى . ئۇ رەسىملەرنىڭ تىرىلىپ ، ھەيكەللەرنىڭ جانلىنىپ ئۆزىگە قارشى چىقىشىدىن مۇداپىئە كۆرۈپ ، ۋەھىمىلىك چۈش ، شۇبـ ھىلىك مۇھاكىمىگە سولىنىپ قالدى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئۆزاق بويىتاقلىق ئىنسان ئۈچۈن ئېغىر ئازاب .

«كومىراجىۋا»

سەن قېرىمايسەن ، پەقەت مېنىڭ كۆزۈمنىڭ سېنى كۆرۈش قۇۋۋىتى قېرىغاندۇ .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

سەن قۇلاققا پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كەتمە ، كۆزۈنىڭ ئەھمىيـ تىنى بىۋاستە يوققا چىقارما . كۆزۈنىڭ ھوقۇقىنى تارتىۋالـغـان

قۇلاق خەتەرلىك شاھىد .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

مەغرۇر شاھ غەلىبىنىڭ ھارپىسىدا دارغا ئېسىلىدۇ .
مەغرۇر يېكىت توي ئالدىدا ھاياتىدىن مەھرۇم بولىدۇ .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

كېپ سېنىڭ ئامەتلىرىڭدە ئەمەس ، بەلكى ئۆلگەندىن كېيىنكى بەختىڭدە !

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ھەقىقىي غالىب ، ئۆز دۈشمىنىنى يەڭگەن كىشى بولماستىن ، بەلكى ئۆ دۈشمىنىنىڭ مەغلۇبىيىتىدىن ساۋاق ئالالىغان كىشىدۇر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

بىر دەقىقە ئارامىلىق ھەممىدىن ئەۋزەل .

«كومىراجىۋا»

مەي ـــغەمنى تازىلايدۇ .

«كومىراجىۋا»

ئادەم دېگەن كېسەل بولىدۇ ، ئەملىنىدۇ ، ساقىيىدۇ .

«كۇمىراجىۋا»

جاھان سەيلانىدا يۈرسەم جاھان بىر ھېس ـ دېگىز كويا ،
ئۇنىڭ قايغۇ ، خاۋاتىر ، شاد ۋە ناز خۇلقىدا مەك مەنە .

پەلەكتىن تارقىغان نۇردىن شىپا تاپىدۇ يەر رەنجى ،
بىراق ، شادلىقتا نە قىممەت ئاڭا دەرد بولمىسا ھەمراھ؟ !

«رۇبائىيات»

ئالەم ـــ ئازاب دېگىزى ، ئۆمۈر ـــ جاپا چەرخىدۇر .

«ۋاپا»

دۇنيا ئەسلىدىنلا بىۋاپا ، مەيلى ئۇ ئوردا ياكى زىندان بو-
لۇشىدىن قەتئىينەزەر ، زامان تەلىماتلىرىنىڭ ھېچقايسىسى بۇ
ھۆكۈمدىن مۇتلەق بولالمىغان .

«بىۋاپا»

يول ـــ ماكان ، يول يۈرمەك زامان سۈپەتلىك جەريان !
يول ـــ ئۇرىبتا بويلىغان يۈلتۈزلار ئۆچۈنمۇ ، زەرەت چەمبە-
رى ھاسىل قىلغان زەررىچىلەر ئۆچۈنمۇ ، تۇرمۇش سەپىرى ۋە
ئۆمۈر كارۋىنى ئۆچۈنمۇ مەۋجۇت نەرسە .

«يول»

يول ـــ زامان ! ئۇ زامان ھالقىسى ، زامانلار ئېقىمى ، زامان-
لارنىڭ ماكان بوشلۇقىدىكى مېلودىك ئىلگىرىلىشى . مەن ھەمىشە
بىر خىل ، بىر سىزىقتا كەتكەن ، رېتىملىق كېسىلمىلەرسىز ،
ئىزچىل كەتكەن ، تۇتاش زامانىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدىم .

«يول»

ۋەھدەتتىن تاشقىرى ھېچ نەرسە يوق . بىر بولمىغاندا ئۇمەن

بولمىغان بولاتتى . بارلىق بولمىغان بولسا ، يوقلۇق ھەققىدە ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى . دېمەك ، يوقلۇق ـــ بارلىقنىڭ كۆز ئالدىدا يوقلۇقى ، ھىجران ـ ۋىسالنىڭ شۇ دەقىقىدە يوقلۇقى ، ئاچلىق ـ توقلۇقنىڭ شۇ چاغدا يوقلۇقى ، خەستىلىك ـ سالامەتلىكنىڭ تەندە يوقلۇقىدۇر .

«كۆھەركە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

ھەممە تەقەززالىرىڭ تەقەززا قىلغۇچى خاسىيەتلىرى بىلەن تەقەززا بولغۇچىنىڭ يېنىدا .

«كۆھەركە دەسسەپ تۇرغان كور ئادەم»

تارماق ئېقىنلاردىن دەريالار ، دەريا ـ دېڭىزلاردىن زېمىن سەتھىنى قورشاپ ياتقان بەھەيۋەت ئوكيانلار ھاسىل بولغانىدەك ، ھاياتلىقمۇ سەبىيلىكتىن ئاستا ـ ئاستا چوڭىيىپ قېرىپ بارىدۇ . بۇ ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان مۇقەررەرلىك .

«ئۇلۇغ قانال»

باھارنىڭ زىننىتى بوستان ، لاچىننىڭ پەخرى پەرۋازدا ، پىغاندا كۆز يېشى تۆككەن كۆزۈڭ شادلىقتا ، خۇش نازدا . ئەمەس بىر خىل پەسىل ـ دەۋران ، زېمىستان ھەم باھار باشقا ، نە شۆھرەت سايرىسا بۇلبۇل قىش ـ ياز بىرلا ئاۋازدا .

«رۇبائىيات»

«ئۆزلۈك» ئەينىكىدە ئاتقا مىنگەن كىشى ئۆلمەس چۈشەندازدۇر . ئات ئۇنىڭ تېنى ۋە تۇرمۇش پائالىيىتى . بۇ پائالىيەت ئۇنىڭ تۇرمۇش

فىزىئولوگىيىسى ، پسىخولوگىيىلىك پىكىر تۈيغۇلىرى ، تۇرمۇش مەشغۇلاتى بولۇپ ، بىر قاراشتا ئۇ پېرسونالىنىك① بارلىقى . ئات بىلەن ئات مىنگۈچى ئارىسىدا بىر چاك مەۋجۇتكى ، ئۇلار مۇ ئالەمنىك «ئىكىكىسىگە پارچىلىنىش قانۇنى» نىك ئىلكىدە . ئادەم قېرىپ خۇددى ئاتتەك ھلسىرايدۇ . بۇ دەل ئات مىنگەن كىشىنىك پىشقان ، ئاتنى ئۆز ماھىيەتلىرىگە كۆندۈرگەن ۋە كامالەت مۇقامىنىك بوسۇغىسىغا يېقىنلاشقان چېغى سادىر بولىدىغان «ھىجران» دۇر . مانا بۇ ئات سۈپىتىدىكى ئىنسانىنىك ئۆمرى دېگەن سۆز .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئىككى يۈرەك قىسمەتنىك ئۈلى ، ئىككى يۈرەكتىن قىسسە باشلىنىدۇ .

«كاككۇكنامە»

ئىنسان ئۇچۇن پەلەكنىك ئۆزى ھۆرلۈك .

«كاككۇكنامە»

تىكەنسىز سېرىق چېچەكنىك مەپتۇن قىلارلىق خۇش پۇرىقى يوق .

«كاككۇكنامە»

خۇشاللىقلىرىڭدىن قايغۇ شارابى ئېچىتما ، مەستلىك قۇيۇنى مەيخانەڭنى ۋەيران قىلىدۇ .

«كاككۇكنامە»

---

① پېرسونال ـــ شەخسىنىك ، دېگەن مەنىدە .

6 ـ باب

سەنئەت ۋە سەنئەتكار

— ※ —

سەنئەت ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ بەدىئىي خەزىنىسى ، رېئال تۇرمۇشنىڭ سەنئەتچى سۈبيېكتى ئارقىلىق كەۋدىلەندۈرۈلگەن ئېستېتىك ئىپادىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ئەسەرلىرى ـــ سەنئەتنىڭ مەۋجۇتلۇق شەكلى ، بەدىئىي ئىجادىيەت ۋە بەدىئىي ئېكولوگىيىنىڭ ماددىيلاشقان كۆرۈنۈشى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ئىجادىيىتى ـــ سەنئەتچى ئېستېتىك پائالىيىتىنىڭ ھوسۇلدار جەريانى ۋە كرىستالى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ـــ مەدەنىيەتنىڭ بىر قىسمى .

«ئۇمۇر تەلقىنى»

سەنئەتكار ئىنسانىيەتنىڭ ئالغلىق بىر قىسمى ، ئىنسانىي ئىنسانغا تۇتاشتۇرغۇچى ، ئىنسانىي ئىنسانغا قايتۇرغۇچى ئىنسان .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــ ئىنسان قەلبىنىڭ ئىنژېنېرى ، ئىنسان قەلبىنىڭ دوختۇرى ، ئىنسان قەلبىنىڭ ئىزھارچىسى .

«قاتلاملىق گېزىتىدىكى»

سەنئەتكار ـــ ئىنسانىيەت تەقدىرىنىڭ شاھىدى ۋە ئىنسانىيەتنىڭ ئىنسانىي قىممىتىنىڭ پىداكار ھامىيسى .

«قاتلاملىق گېزىتىدىكى»

سەنئەتكار ـــ خەلقنىڭ تەربىيىچىسى ، دەۋر ۋىجدانىنىڭ قانىلىق بۇلىقى . ئىنسانىي تەپەككۇرنىڭ مۇقەددەس تۇغچىسى ، تارىخنىڭ ئىلھامچىسى .

«قاتلاملىق گېزىتىدىكى»

سەنئەتكار ـــ ئىنسانىيەت تۇرمۇشىنىڭ ئەينىكى ، روھىيەت پەيلاسوپى ، چىنلىق ـ ياخشىلىق ـ گۈزەللىكنىڭ باغۋەنى ۋە ئىپتىخارى .

«قاتلاملىق گېزىتىدىكى»

سەنئەتكار ـــ مىللىي مەدەنىيەتنىڭ غۇرۇرى ، سەنئەتسىز مىللەت ، سەنئەتكارسىز مىللەت ، سەنئىتى ئۆز قىممىتىنى ، سەنئەتچىسى ئۆز لاياقىتىنى تاپالمىغان مىللەت . سەنئەتتە ئاداشقان ، سەنئەتچىلىرى ئاداشقان مىللەت ئىنسانىي قەدىر ـ قىممىتىنى يوقاتقان ، پالاكەت ۋە ئاپەتكە قۇربان بېرىشكە يۈزلىنىدىغان مىللەتتىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېزىتىدىكى»

«سەنئەتكار» ئېستېتىك كاتېگورىيە سۈپىتىدە تارىخىي ھادىسە ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

پېرىخون ـــ دەسلەپكى سەنئەتكار بولۇپ ، ئۇ ئىجتىمائىي ئېتىقادقا كاھىن ، قامان ، ئوخشاشلا ئىپتىدائىي سەنئەتتە جامائە سەنئەتكار بولغانىدى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــ ئۆز دەۋرىنىڭ پەرزەنتى ، ئۆز دەۋرىنىڭ پائال شاھىدى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــ ئۆز دەۋرى بىلەن چەكلەنمەيدۇ . ئۇ ئۆز دەۋرىگىمۇ ، كەلگۈسى مىڭ يىللارغىمۇ تەۋە . شۇنداقتىمۇ ئۇ ئالدى بىلەن ئۆز دەۋرىگە مەنسۇپ بولۇشى لازىم .

«ھەربىي دېيار تاش كېمىر سەنئىتى»

ئۆز دەۋرىدىن ، ئۆز دەۋرىدىكى خەلق ھاياتىنىڭ تۈپ تېمىلىرىدىن چەتنىكەن ، خەلقنىڭ ئازاب ـ ئوقۇبىتى ، شادلىقى ۋە ئۈمىدىگە سۈكۈت قىلىپ تۇرغان ، خەلق دۈشمەنلىرىگە پاسسىپتەك بولغان كىشى ھەقىقىي مەنىدە سەنئەتكار بولالمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــ خەلقنىڭ پەرزەنتى ، خەلق پىكرىنى بايان قىلغۇچى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنى خەلق يارىتىدۇ . سەنئەتكارنىڭ ئۇلۇغلۇقى ئۇ-
نىڭ ئۆز خەلقىگە بولغان مۇناسىۋەت نورمىلىرى بىلەن ئۆلچىنىدۇ .
سەنئەتكارنىڭ ھاياتى خەلقنىڭ ھاياتى ، خەلقنىڭ مەنىۋى ۋە تا-
رىخىي ھاياتى . سەنئەتكار خەلقنىڭ تەقدىرىنى كۆزەتكۈچى ، ئۇنى
چۆرىدەپ ، ئۇنى ئىپادىلىگۈچى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتچىدە ئەقىل ، ۋىجدان ۋە جاسارەت بولمىقى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنىڭ يۇرىكى ھەر ۋاقىت ئاۋام خەلق ئۈچۈن سوقۇپ
تۇرۇشى زۆرۈر .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

سەنئەتكارنىڭ دۇنيا قارىشى ۋە بەدىئىي ئىسەرلىرى مۇرەك-
كەپ ئىجتىمائىي ئەھمىيەت ، ئىجادىيەت ئەھمىيىتى ۋە ئۆزىگە
خاس ئىپادىلەش شەكلى ۋە ئۇسلۇبىغا ئىگە . شۇ سەۋەبتىن نوقۇل
ھالدا ، يەڭگىلتەكلىك بىلەن ئۇلار ئۇستىدە ھۆكۈم قىلىشقىلى
بولمايدۇ . بولۇپمۇ ئاناقلىق سەنئەتكارلارغا قارىتا كۆپ تەرەپلىمە ،
ئىنچىكىلىك بىلەن تەھلىل يۈرگۈزۈپ ، ئۇنىڭ شەخسەن ئىج-
تىمائىي ئورنى ، تەسىرى ، خاراكتېر ۋە خۇسۇسىيەتلىرىگە توغرا
باھا بېرىشكە توغرا كېلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنى سۆيۈش مىللىي مەدەنىيەتنى قوغدىغانلىقتۇر .

«غەربىي دىيار تاش كېمىر سەنئىتى»

سەنئەت ئەسەرلىرى ـــ سەنئەتچىنىڭ روھىيەت كرىستالى ، ئۆز ـ ئۆزىگە قىلغان مونولوگى ، پۈتۈن ئىنسانىيەتكە قاراتقان خىتابى . سەنئەتچى تۇرمۇش ۋە روھىيەتنە كارمونىيە ۋە تەرتىپ ئورناتقۇچى مۇتەپەككۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــسەنئەت كۈزەللىكنى يارىتقۇچى ۋە ئۇنى گەۋدىلەندۈرگۈچى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتنىڭ ئېستېتىك ھاياتىي كۈچى ، سەنئەت كۈزەللىكنىڭ جېنى ئىنسانىنى مەركەز قىلغان رېئاللىقنى جانلىق ، ماھىيەتلىك ، ھەقىقىي ، گۈزەل ، تەسىرلىك ۋە ئۇنۇملۇك گەۋدىلەندۈرۈشتە . گۈزەللىك قانۇنىيەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ، بەدىئىي ئىجادىيەت ۋاستىلىرى ئارقىلىق ئىنسان ۋە ئۇنىڭ تۇرمۇش گۈزەللىكنى قايتا ئەكس ئەتتۈرۈش ۋە گەۋدىلەندۈرۈش سەنئەت گۈزەللىكنىڭ ئاساسىي خىزمىتى ھېسابلىنىدۇ . ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ گۈزەل كەلگۈسىگە ئىنتىلىشلىرىنىڭ مۇھىم ئىلھاملاندۇرغۇچىسى ۋە دوستى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنىڭ تارىخىي ئورنى ، ئىجتىمائىي قىممىتى ۋە مەنىۋى تەسىرى ئۇنىڭ مەنىۋى سۈپەتلىرى ئاساسىدا مەيدانغا

كېلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەقىقىي سەنئەتكار ئالىي دەرىجىدىكى مەنىۋى بالداقىقا ، كامالەتكە ۋەكىللىك قىلىشى ، ھەركىزمۇ ئۆز قەلبىنى ، پىكىر يولىنى تۆۋەن ، تار ، قاراڭغۇ ۋە چىرىكلەشكەن قىلىپ قويماسلىقى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئالىيجاناب قەلب مۇستەقىل تەپەككۇر قىلىدىغان ئەقلىي ئىقتىدار ئاساسىدا شەكىللىنىدۇ . مۇنداق مۇستەقىل تەپەككۇر قۇدرىتى سەنئەتكارنى ئۆزلۈكسىز رېئال تۇرمۇش جەريانىدا ھەقىقىي قەلب ئىگىسى بولۇشقا ئېلىپ كېلىدۇ . بۇ سەنئەتكارنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك مەنىۋى شەرتى . مەنىۋى كامالەت شەرتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئەسەر ـــ سەنئەتكارنىڭ ئىجادىيەت كرىستالى سۈپىتىدە ئۇنىڭ مەنىۋى كامالىتى تەرىپىدىن تىزگىنلەنگەن بولىدۇ . سەنئەتكار ئۇچۇن ئۆزىنى دۇنياقاراش جەھەتتە يۈكسەلدۇرۇش ئەڭ ئالدىراپتىغان تۇنجى سالاھىيەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ئۇچۇن تۇرمۇشنى بىلىش ـــ تۇرمۇشنىڭ مىللىي ئۆزۈلمىسى ۋە خۇسۇسىيەتلىرىنى ، تۇرمۇشنىڭ ماھىيەت ۋە ھەسىلىرىنى ، تۇرمۇشنىڭ قانۇنىيەت ۋە تاسادىپىيلىرىنى ، تۇر-

مۇش ھەقىقەتنى ، تۇرمۇشتىكى كىشىلەر قىياپىتىنى ۋە خاراكتېر ئالاھىدىلىكلىرىنى بىلىش دېگەن سۆز .

«ئومۇمىي ئېستېتىكا»

تۇرمۇش ئۇنى بىلىدىغان سەنئەتكارغا موھتاج . تۇرمۇشنى بىلىش تاپقۇر سەزگۈ ، تەسىراتچان ئىدراك ، پەرق ئېتىش ۋە تەپەككۇرغا ماھىر مېڭە ، ئىزگۈ ۋە ئادالەتپەرۋەر قەلبنى تەلەپ قىلىدۇ .

«ئومۇمىي ئېستېتىكا»

سەنئەت ـــ «ئىنسانشۇناسلىق» تۇر .

سەنئەت ـــ جەمئىيەتشۇناسلىق ، دىن ، ئەخلاق ، قانۇن ، تېبابەت ، مالىيە ، نوپۇس ئىلمى ۋە تارىخ پەنلىرى نۇقتىسىدىن ئەمەس ، شۇنىڭدەك ، ۋەقەچىلىك نۇقتىسىدىنلا ئەمەس ، بەلكى ھېسسىيات چىنلىقى نۇقتىسىدىن ئىنسان تۇرمۇشىنى ئوبرازلاشتۇرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ـــ قەلب چۆكمىلىرىدىن قاتتۇرۇلغان ئىنسانىنىڭ ھەيكىلىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەت ھېسسىيات ئىپادىلەش ، ھېسسىيات ئارقىلىق تۇرمۇش ۋە تەپەككۇرنى ئىپادىلەشنىڭ ماجازى ۋاستىسىدۇر . ھېسسىياتسىز سەنئەتنى ، سەنئەت كۈزەللىكىنى ، سەنئەتكارنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنىڭ ھېسسىياتچانلىقى بەدىئىي ئەسەرنىڭ ھېسسىياتچانلىقىغا ئايلىنىدۇ . سەنئەتنىڭ ھېسسىياتچانلىقى سەنئەتكارنىڭ ھېسسىياتچانلىقىدىن تويۇنغان بولىدۇ . بۇ خۇددى بىر سېھرىلىك ئوقيا ئوقىدەك كىتابخان ۋە تاماشىچىلارنىڭ قەلبىدە يېڭى ئويغىتىش ۋە مەنىۋى لەززەت پەيدا قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ۋەتەنكە ، خەلقە سادىق بولۇشى لازىم .
سەنئەتكار ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىشى ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ، ئۆز قەدرىنى ئۆزى ھۆرمەتلىشى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار خەلق ئاممىسى مەنىۋى ھاياتىنىڭ باشلامچىلىرىدىن بىرى ، كىشىلىك مۇتەپەككۇرى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ئۆزى ياراتقان سەنئەت ئابىدىلىرى ئىچىدە ئۆزىنىڭ قىممىتىنى تاپالايدۇ .

«ھەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

سەنئەتكارنىڭ ھېسسىياتچانلىقى سېزىش تېزلىكى ، ھېس قىلىش كۈچى ، تەسەۋۋۇر بايلىقى بىلەن ھېسسىياتنى ئىپادىلەش ماھارىتىدىن ئىبارەت بىرقانچە تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بەدىئىي ئىجادىيەت پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ مەنىۋى تەرەققىيات ،

بىلىش تەرەققىياتى دەرىجىسىدىن ، دەۋر روھى سەۋىيىسىدىن ئايرىلمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىر مىللەتنىڭ سەنئىتىنى چۈشىنىش شۇ مىللەتنى چۈشىنىش دېگەن گەپ .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۆتكۈر سىنىپىي كۆرەش مۇھىتى سەنئەتكارنى سىنىپىي رېئاللىققا نىسبەتەن پوزىتسىيە بىلدۈرۈشكە مەجبۇر قىلىدۇ . ئۇ ياكى ئوچۇق ، ياكى يوشۇرۇن ، ياكى توغرىدىن توغرا ، ياكى ئەگمە ۋاستىلەر ئارقىلىق ئۆزىنىڭ سىنىپىي مۇھەببىتى ۋە نەپرىتىنى ، سىنىپىي مايىلدارلىقىنى ئىپادىلەيدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتچى رېئال ۋە ئۆز ئىدىيىۋى ھېسسىياتلىرى ئارقىلىق بەدىئىي ئەسەر يارىتىپ ، كىتابخان ئالدىدا تۇرمۇشنىڭ كارتىنىلىق ئوبرازىنى قويىدۇ . كىتابخان رېئال تۇرمۇشتا ياشاۋاتقان ، ئۆز مەنپەئىتىدىكى ئىدىيىۋى ھېسسىياتقا باي تەسەۋۋۇر ۋە پىكىر يۈرگۈزۈپ تۇرغان جانلىق كىشىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بەدىئىي زوق بەدىئىي ئەسەرگە قارىتىلغان ئېستېتىك بىلىش پائالىيىتى بولۇپ ، ئۇ ھەم ئەقلىي ھۆكۈملۈك ، ھەم ھېسسىياتچان پوزىتسىيىلىك خاراكتېرغا ئىگە .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بەدىئىي ئەسەر پەقەت زوقلىنىش ئارقىلىقلا «تۇرمۇش دەرسلىكى» گە كۆتۈرۈلىدۇ . ئۇ ھېسسىياتنى ئويغىتىشتىن خالى . راكتېرنى يېڭىلاشقا ، بەدىئىي ئەسەردىكى «تۇرمۇش»تىن گۈزەل كىشىلىك قارىشىغا ، ئېستېتىك قىزىقىشتىن ئىجتىمائىي غايىگە قاراپ ئۆز تەسىرىنى چوڭقۇرلاشتۇرىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

قەلب گۈزەللىكى ، خاراكتېر گۈزەللىكى ـــ بىلىم ، ئىقتىدار گۈزەللىكىدىن ئايرىلمايدۇ . بىلىم ، ئىقتىدار گۈزەللىكىمۇ ئىلىم ـ پەن گۈزەللىكىدىن ئايرىلمايدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بىر كىشىدە بىلىم بولمايمۇ ئەخلاقى يامان بولۇشى ناتايىن . ئەمما يۇقىرى دەرىجىلىك گۈزەل ئەخلاق قاتلىمىغا بىلىم «مەبلەغ» ۋە بىلىم «ماتېرىيالى» نىڭ كۆرسىتىدىغان تەسىرى كۆپ بولىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بىر كىشىدە ئەخلاق ۋە بىلىم ئىقتىدارى بىر گەۋدە بولۇشىمۇ ، بولماسلىقىمۇ مۇمكىن .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بىلىم ـــ ئىقتىدار گۈزەللىكى ئىجادىيەت ئىقتىدارى سۈپىتىدە ئىلىم ـ پەن گۈزەللىكىدىن ـــ بىلىش ۋە بىلىم سىستېمىسى گۈزەللىكىدىن ئايرىلمايدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ئەقىل باشقا نەرسە ، بىلىمۇ باشقا بىر نەرسە .

«فارابى ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى»

بىلىم كۇزەللىكى ـــ ھەقىقەت كۇزەللىكىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىلىم ـ پەن مەيلى ئىزدىنىش روھى جەھەتتىن بولسۇن ، مەيلى كەشپىيات جەھەتتىن بولسۇن ، مەيلى فورمىلا ، ئۆلچەم ، قانۇن جەھەتتىن بولسۇن كۇزەللىك سۇپەتلىرىدىن خالىي يۇز بەرمەيدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىلىم ـ پەنىنىڭ ھەر بىر غەلىبىسى نەزەرىيىنىڭ غەلىبىسى ، كۇزەللىكنىڭ تەنتەنىسىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەن ئەۋلادلىرىڭغا پۇل ـ مال ، دۇنيا توغرىسىدا كەپ قىلما ، پەقەت بىلىم توغرىسىدا ئۇزاق سۆزلە .

«فارابى ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى»

بىلىمى بولماسلىق ئانچە ئەيىب ئىش ئەمەس ، بىلىمى تۇـ رۇپ ئۇنى ئىشلەتمەسلىك بىر چوڭ گۇناھتۇر .

«ئىزگۈ مالائىكە»

بىلىم ـ ئىقتىدار ھەقىقەتەن ئىنساننىڭ ئەڭ يۇقىرى مەلـ

لىكسى ، ئىنسان بەخت ـ سائادەتنىڭ ئاچقۇچى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىر بىلىم ـ ئىقتىدارلىق ئادەم بىلەن بىلىم ـ ئىقتىدارسىز ئادەمنى سېلىشتۇرساقلا ، ئۇلارنىڭ ئىنسانىي قىممەت پائالىيىتىدە پەرقلىنىدىغانلىقىنى ھېس قىلىمىز .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىلىم ـ ئىقتىدار كۇزەللىكى سولاشماس چېچەك ۋە تۆكۈلمەس كۈل . ئۇ ئۇزۇن مۇددەتلىك ئەجىر قىلىشنىڭ ، ئۆز ۋاقتىنى ئۆزىنىڭ ، «ئەقىل بۇلىقى»نى ئېچىشقا ، ئۆزىگە «مەبلەغ سېلىش»قا سەرپ قىلىشنىڭ مۇكاپاتى سۈپىتىدە پورەكلەيدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئۆز ئەۋلادىنى ، مىللەت ۋە خەلقىنى ، پۈتۈن ئىنسانىيەتنى كۇزەللىك ئۆلچىمى ۋە تەلەپلىرى بويىچە تەربىيىلەش ماتارىيىنىڭ ئەڭ چوڭ خىزمىتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

شىنجاڭ تاش كېمىر سەنئىتى پۈتكۈل بۇددا سەنئىتى تارىخىدا ، بولۇپمۇ پۈتكۈل رەڭدار تام رەسىملىرى (پانىنورىما) تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتقان . ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ تەسۈرىي سەنئەت تاجىدىكى ئۆزىگە خاس ئورنىناللىق ، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ، ئۆزىگە خاس سىستېما ھاسىل قىلغان بەدىئىي مۆجىزە .

«كۇسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئالىم »

سەنئەت ـــ ئىنسانىنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى ، ئۆز تۇرمۇشى ۋە روھىيىتىنى قايتا ئوبرازلاشتۇرۇش سەمەرىسى بولۇپ ، ئۇ ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشى ، ئىنسان روھىيىتىنىڭ تارىخىي راۋاجى ۋە تارىخىي ھالىتىدىن مۇستەسنا بولغان ئەمەس . ھەقىقىي مەنىدە ، سەنئەت تارىخى ـــ ئىنسانىيەتنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش تارىخى ، روھىي مەدەنىيەت تارىخىدىن باشقا نەرسە بولغان ئەمەس .

«كۈسەن رەسسامنىڭ ئېستېنكى»

ھېسسىيات ـــ سەنئەتنىڭ ھاراڭتى ، كۈچى ۋە چاقمىقىدىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق ئېستېنكا»

سەنئەتكار ـــ بەدىئىي ئەسەرنى ياراتقۇچى ، بەدىئىي ئىجادىيەت سۈبېيېكتى .

«قاتىلاملىق ئېستېنكا»

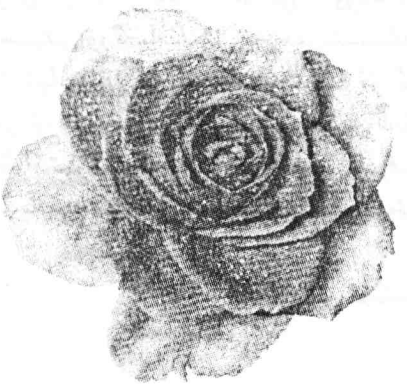

7 ـ باب

مەدەنىيەت ، تارىخ ، جەمئىيەت

— ※ —

ئۆز تارىخىنى بىلمىش كىشىك ، ئۇنداق بولمىغاندا ۋىجدانىي جازادىن قۇتۇلالمايمىز .

«غەربىي دىيار تاش كىمىر سەنئىتى»

پىرىخونلار ـــ ھازىرقى زامان چۈشەنچىسى بىلەن ئېيتقاندا قەدىمىي مەدەنىيەتنىك نامايەندىلىرى ، بىلىم ۋە دۇنيا قاراشنىك پىشۋالىرى ، جامائەت يېتەكچىلىرى سۈپىتىدە ئىنسانىيەتنىك مۇقەددەس ھېسسىياتى ۋە مۇقەددەس ئىقتىدارى ، ئۆزىنى بايقاش ۋە ئۆزىنى ئىپادىلەشنىك ماھىرلىرى ئىدى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنى تارىخ يارىتىدۇ . ئۇ ئۆز دەۋرىنىك ئەقلىي سەۋىيىسى ، ھېسسىياتى ۋە ئىپادىلەش مەدەنىيىتىنىك ۋەكىلى سۈپىتىدە مەيدانغا كېلىدۇ . ئۇ ئىنسانىيەتنىك ئۇ ئۆزى ياشىغان دەۋرىدىكى ھالىتى ۋە تارىخىي رېئاللىقىنى ئەكس ئېتىدۇ . ئۇ كۆچلۈك دەۋر خاراكتېرلىك ئەسەر ۋە پائالىيىتى ئارقىلىق تارىخنى ئويغىتىدۇ ، ئىنسانىيەتنى تەربىيىلەيدۇ ، مەدەنىيەتلەرنى تۇتاشتۇرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئەڭ ئۇلۇغ مەدەنىيەتنى خەلق ئۆزى يارىتىدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

جەمئىيەتنى بىلىش ئۈچۈن ، خەلقنى بىلىش لازىم . خەلقنىڭ ئايرىلغان ، خەلقنى ئاددىي ئاۋام ، ئاددىي كىتابخان ، شۆھرەت ئوبيېكتى دەپ چۈشەنگۈچى كىشى ھەقىقىي سەنئەتكار بولالمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ـــ تارىخنىڭ مەھسۇلى ، ئەڭ ئۇلۇغ تارىخىي ۋەزىپىلەر ئالدىدا ھەرىكەتلىنىۋاتقان زامان ئەڭ ئۇلۇغ مۇتەپەككۇرلارنى ، جۇملىدىن ئەڭ ئۇلۇغ سەنئەتكارلارنى يارىتىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، سەنئەتكار مەدەنىيەت ۋە ئىقتىدار مۇجەسسەملىگۈنىڭ نەتىجىسى ، ئەڭ مۇنبەت مەدەنىيەت تۇپرىقى ۋە ئەڭ باي ئىجادىي ئىقتىدار جەمئىيەتلىنىۋاتقان دەۋردە ، يارامليق ئەقلىي ئىقتىدار ۋە بەدىئىي ماھارەت ئىگىلىرى خۇددى قاينىق بۇلاقتەك ھايات سەھنىسىگە كىرىپ كېلىدۇ . بۇ تارىخنىڭ ، خەلقنىڭ ، مەدەنىيەتنىڭ روھىيەت دۇنياسىنىڭ ئەزەلدىن تەقەززا قىلىدىغان ۋە مەيدانغا كەلتۈرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قول ھۈنەرۋەنچىلىك مەدەنىيىتى ئېغىر سانائەت مەدەنىيىتىنىڭ ئاساسى ۋە يىلتىزى .

«ئومۇمىي ئېستېتىكا»

ھەقىقىي سەنئەتكار ئۆزى مەنسۇپ مىللىي مەدەنىيەت

ئەنئەنىلىرىنى ، ئۇنىڭ ئىجابىي خەرىتىسىدىن ماھىرلىق بىلەن پايدىلىنىشنى بىلىشى لازىم .

«ئومۇمىي ئېستېتىكا»

مىللىي مەدەنىيەت قاتلىمى ۋە ئۇنىڭ ئىپادىلىنىش ئەنئەنىلىرى سەنئەتكار پائالىيىتىنىڭ بىرىنچى ۋە بىۋاستە زېمىنىدىن ئىبارەت . سەنئەتكار بۇ زېمىندىن ئايرىلالمايدۇ ، بۇ زېمىن تەرىپىدىن تىزگىنلىنىدۇ ، ئىلھاملاندۇرۇلىدۇ ، ئوزۇقلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىر مىللەت ياكى دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى ئۇنىڭ نېمىلەرنى تەشۋىق قىلغانلىقىدا ئەمەس ، يەنە قانداق كۆزەل خاراكتېردىكى مىليونلىغان خەلق كوللېكتىپىنى يارىتالىغانلىقىدا گەۋدىلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

خاراكتېر كۆزەللىكىدە ئەۋزەللىككە ئېرىشكەن مىللەت ھايات رىقابەتلىرىدە غالىب مىللەتتۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئۇزاق تارىخنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرمىگەن مەدەنىيەت پىشىپ يېتىلمىگەن مەدەنىيەتتۇر . ئۇزاق تارىخ ئېسىل مەدەنىيەت قاتلىمىنى ئاپىرىدە قىلىدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

«12 مۇقام» ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىممەتلىك تارىخىي بەدىئىي مىراسى ، شۇنىڭدەك ئۇ يەنە خەلق ئىچىگە كەڭ تارقالغان جانلىق مۇزىكا بايلىقى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇر مىللىي مۇزىكىلىرىنىڭ ئانىسى «12 مۇقام» ئۇيغۇر مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىباھا ئەڭگۈشتەر ، ئۇ مەڭگۈ قەدىرلىنىشكە موھتاج .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

مۇزىكا جۈملىدىن «12 مۇقام» مۇزىكىسى جانلىق ئىجتىمائىي ھاياتنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى سۈپىتىدە تارىخىي يوسۇندا مەيدانغا كەلگەن ، ئۇ پلانېتلار ھەرىكىتىنىڭ قەسىدىسى ياكى سالنامىسى ئەمەس .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ناخشا ـ مۇزىكا سەنئىتى خەلقنىڭ ئەمگىكى ۋە ھاياتىغا ئەگىشىپ پەيدا بولغان ۋە راۋاجلانغان . ئۇ تارىخىي جەھەتتىن ، پۈتۈن مەنىۋى مەدەنىيىلىك قاتاردا ھەممىدىن پىشقەدەم .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

سەنئەت ، ئالدى بىلەن رېتىملىق مۇزىكا سەنئىتى يۇلتۇزلار ھەرىكىتىنىڭ نەتىجىسى ئەمەس ، بەلكى ئىجتىمائىي ھاياتنىڭ مەھسۇلى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

خەلقتىن ، خەلق قەلبىدىن ، خەلق يۇنۇلىشلىرىدىن ئايرىلغان سەنئەتكار ئۆلگەن ، چىرىكەن سەنئەتكار ھېسابلىنىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى «12 مۇقام» ھەرگىزمۇ تۈيۇقسىز جەم بولۇپ قالغان ، مۇنەججەم ، پەيلاسوپ ، شائىر ۋە مۇزىكانتنىڭ «12 ۋاقىت ، 24 سائەت» كە قاراپ بىرلا ۋاقىتتا يارىتىلغان ، يارىتىلغاندىمۇ ئوشۇقمۇ ، كەممۇ ئەمەس ، 12 قېلىپ يارىتىلغان تاسادىپىي ئۇتۇقى ئەمەس ، بەلكى ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك بەدىئىي ئىجادىيەت جەۋھىرى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇر خەلقى سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتتىن نىسپىي مۇستەقىل بولىدىغانلىق ئالاھىدە قانۇنىيىتىگە مۇۋاپىق ھالدا ئەرەب گۇللىنىشىدىن كۆپ ئىلگىرىلا ئۆز كۈيچىلىك (مۇزىكاشۇناسلىق) ـــ مۇزىكا مەدەنىيىتى بىلەن مەشھۇر .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئىسلام دىنى ۋە ئەرەب ئىستېلاسى تۈپەيلىدىن يالغۇز ئۇيغۇر مۇزىكىلىرىنىڭ ئىسمىلا ئەمەس ، پۈتكۈل مىسىر ، ئىران ، شىمالىي ھىندىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى جۇملىدىن جەنۇبىي رۇسىيە ۋە تۈركىيەدىكى نۇرغۇنلىغان قەبىلىلەر ۋە مىللەتلەرنىڭ ئىسىم ـ فامىلىلىرىمۇ ئىلگىرىكى كۆپ خىللىقتىن بىردەك ئەمەسچىكە ئۆزگىرىپ كەتكەن .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

«12 مۇقام» «چەت ئەل ئىشق كۈيلىرى» بولماستىن ، بەلكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇزىكىلىق ئۇتۇقى ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىباھا بايلىق .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇر مۇزىكىلىرى ئۆز گەۋدىسىنى ئاساس قىلغان ھالدا ، قوشنا قەبىلىلەر ۋە مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت تەسىرىنىمۇ قوبۇل قىلغان . بۇنداق تەسىر ، بىر تەرەپتىن ، ئۆزئارا تەسىر قىلىش بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ، مۇھىمى شۇ مىللەت مۇزىكىسىنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى ۋە كۈيشۇناسلىق خۇسۇسىيەتلىرىگە بېقىنغان .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ھەرقايسى ھازىرقى زامان مىللەتلىرى كۆپلىگەن ئالاقىدار قەبىلىلەر ۋە خەلقلەرنىڭ تارىخىي قوشۇلمىسى ياكى سىڭىشىدىن ھاسىل بولغىنىغا ئوخشاش ، بىر مىللەتنىڭ مۇزىكىلىق نەتىجىلىرىمۇ شۇ مىللەتنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولغان قەبىلىلەر ، خەلقلەر مۇزىكىلىرى بىلەن شۇ مىللەتكە قوشۇلۇپ كەتكەن باشقا قەبىلىلەر ، خەلقلەر مۇزىكىلىرىنىڭ تارىخىي بىرلىشىش ئاساسىدا شەكىللەنگەن ھەم بېيىغان .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

بارلىق ئاساسلىق مەدەنىيەتنى نوقۇل ھالدىلا «غەربتىن ئاپىرىدە بولغان» دېگەن بىر تەرەپلىمە قاراش بۇرژۇئا ئىجتىمائىي ئىلمى ۋە ئەجنەبىي قۇلچىلىق ئىدىيىسىنىڭ روشەن ئىپادىلىرىدىن بىرى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

مىللىي مەدەنىيەت قاتلىمىدا باي خەزىنە ساقلانغان بولۇپ ، ئۇ سەنئەتكار تەرىپىدىن قايتا پايدىلىنىلىپ ، ئىنسان ماھىيەتلەرنى كەڭدىلەندۇرۇشكە خىزمەت قىلىشى مۇمكىن .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئېپتىدائىي ئەمگەك بىلەن ئېپتىدائىي ئوبرازلىق تەسەۋۋۇر ئېپتىدائىي سەنئەتنى مەيدانغا كەلتۈردى . ئەمگەك تۇرلىرىنىڭ كۆپ خىللىقى ، ئېغىرلىقى ۋە زېرىكەرلىكلىكى ، ئەمگەك جەريانىنىڭ رېتىمدارلىقى ، ئىنسان تۇيغۇسىدىكى رېتىم تۇيغۇسى سەنئەتنىڭ پەيدا بولۇشىنى تەقەززا قىلىپلا قالماستىن ، يەنە ئۇنى توغرىدىن توغرا ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇپ قويدى . ئېپتىدائىي ھايۋانلار رېتىم غايەت زور مەنىۋى ئازادىلىك سۈپىتىدە قۇدرەتلىك كۈچكە ئايلاندى . ئۇ ھەقىقەتەن ئىجتىمائىي ھايات ۋە بەدىئىي سەنئەت يۇرىكىنىڭ چەكسىز مەھلىيا كۈچىگە ئىگە بولغان ئەبەدىي گۈپۈلدىشى ئىدى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

سەنئەتكارنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى ۋە تارىخىي رولى ئۇنىڭ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىدىكى تۆھپىسى ۋە ئۇنىڭ قىممىتى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ . ھەر بىر يەككە سەنئەتكار ئۇچۇن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئۇنىڭ قىممىتى قانداق مىقداردىكى ئەسەر يارىتقانلىقى بىلەن ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنى ، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە قانچىلىك ھەسسە قوشۇمچە قانلىقى بىلەن ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ پىكىر ئۇپۇقىدا قوشقان نۇرانە شولىلىرى بىلەن باھالىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ۋاقىت خاراكتېرلىك سەنئەت شەكلى بولغان مۇزىكا ئاسان يوقىلىدۇ . بۇ بىر تەرىپى . شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ، مىللىي مۇزىكا ئۆزىنىڭ كۆيۈشۈناسلىق ئالاھىدىلىكلىرى بويىچە ، خەلق ئاممىسىنىڭ ئۇزلۇكسىز ئىجادىيىتى ئاساسىدا ئۆزگەرگەن شەكىلدە داۋاملىق راۋاجلىنىدۇ . بۇ مۇزىكا مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتىدىكى بىر خۇسۇسىيەت .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

تارىخىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچلىرىدا پۈتۈن جامائەت سەنئەتكار ھېسابلانغان . ئۇ چاغدا مەخسۇس كەسىپ بولغان سەنئەت ۋە كەسپىدار بولغان سەنئەتكار بولمىغان . تارىخنىڭ راۋاجىغا ئەگىشىپ ، ئەقلىي ۋە جىسمانىي ئەمگەكنىڭ ئايرىلىپ چىقىشىغا ئەگىشىپ ، مەخسۇس كەسىپ ــ سەنئەت ۋە مەخسۇس كەسپىدار ــ سەنئەتكار كېلىپ چىقتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىرەر مۇقامنى ، ھەتتا بىرقانچە مۇقامنى بىرەر سەنئەتكارنىڭ ئىجاد قىلغان بولۇشى مۇمكىن . بىراق مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ قاياپ تۇرغان بۇلىقى يەنىلا بارلىق ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتلىكنى يارىتقان ئەمگەكچى خەلق ئاممىسى ئىچىدە ئىدى . ئۇ-نىڭدىن ئايرىلىپ ھېچقانداق مۇۋەپپەقىيەتلىك بەدىئىي ئىجادىيەت ئېلىپ بارغىلى بولمايدۇ .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇرلار ئىسلامىيەتكە قەدەم قويغاندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ

قەدىمىي تاش قورال دەۋرىدىن بېرىقى ھەيكەلتاراشلىق سەنئىتى ۋە قەدىمدىن بۇيانقى تىياتىرچىلىق سەنئىتىدىن ئايرىلىپ قالدى . بىراق ئۇلار بەدىئىي تەپەككۇر ۋە بەدىئىي تىلنىڭ مۇزىكىلىق ئىپادىسى بولغان مۇقام ـ ئەلنەغمىچىلىكىدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلغىنى يوق .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇر مۇقامچىلىقى ئىسلامىيەت ھۆكۈمرانلىقى دەۋرىدە ئۆز ئاتالغۇلىرىنى ئەرەب ـ پارىس ئاتالغۇلىرىغا ئۆزگەرتتى ، بىراق رېئال ئىجتىمائىي ھايات جەريانىدا داۋاملىق راۋاجلىنىشىنىڭ قانۇنىي شەكىللىرىنى تاپتى .

«ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە»

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تەدرىجىي تەرەققىيات تارىخىنى بىلمەي تۇرۇپ ، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنىڭ ئېتنولوگىيىلىك (مىللىي مەدەنىيەتشۇناسلىق) ئاساسلىرىنى بىلىش مۇمكىن ئەمەس .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

تارىخ چەكسىز ، كۇزەللىك تەربىيىسىمۇ چەكسىز .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز تارىخىدىكى سەكرەتمىلىكلەر تۇپەيلى ، بەزىدە بەزى مىللەت ياكى خەلقلەر ئىجتىمائىي ۋە ئىدېئولوگىيىلىك فورماتسىيىنىڭ بەزى خىللىرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزمەيلا ئۇلارنى «ئاتلاپ ئۆتۈپ» ئىلگىرىلىشى مۇمكىن ، ئەمما تاۋار ئىگىلىكى بىلەن ھازىرقى زامان قىممەت قارىشىنى مەركەز قىلغان زا-

مانىۋى ئاڭنى «ئاتالاپ» ئۆتۈپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس . بۇ ئوتتۇرا ئەسىر ھالىتىدىكى ئىنسان ۋە ئىنسان جەمئىيىتىنى كەلـ كۈسى ئىنسان ۋە ئىنسان جەمئىيىتىگە ئېلىپ بېرىشتىكى ماددىي ۋە مەنىۋى ئىككى تەرەك .

«ئىنئانىۋى ئالاق كۆكۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالاق سەھىرىدىكى ئويغىنىش»

مىللىي ئەنئەنە شۇ مىللەتنىڭ كۆپ قاتلاملىق تارىخىي تەـ رەققىياتىدىكى ھەر بىر قاتلامدا قىسمەن ساقلىنىپ ، قىسمەن يېڭىلىنىپ تۇرغان مىللىي پىسخىك ۋە مىللىي مەدەنىيەت ئالاـ مىتىدىن ئىبارەت .

«ئىنئانىۋى ئالاق كۆكۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالاق سەھىرىدىكى ئويغىنىش»

مىللىي ئەنئەنە ئۆزگىرىش ئىچىدە راۋاجلىنىدۇ ، راۋاجلىنىش ئىچىدە يۇقىرى قاتلاملىق تۈسكە داۋاملىشىدۇ . مىللىي ئىپتىخار دېگەنلىكىمۇ شۇ مىللەتنىڭ ئۆز مىللىي مەدەنىيىتىنى راۋاجلاـ دۇرۇش ۋە ۋەتەن ، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىگە تۆھپە قوشۇشتىكى غۇرۇر ـ ئىززىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس .

«ئىنئانىۋى ئالاق كۆكۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالاق سەھىرىدىكى ئويغىنىش»

تەرەققىياتقا كۆز يۇمۇپ مىللىي ئەنئەنىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە مىللىي ئىپتىخار ھەققىدە سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ .

«ئىنئانىۋى ئالاق كۆكۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالاق سەھىرىدىكى ئويغىنىش»

تارىخ ئۆز يولىدا يېڭىدىن يېڭى مەدەنىيەت ۋە يېڭىدىن يېڭى تارىخىي شەخسلەرنى يارىتىدۇ .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ ئۇيغۇر خەلقى ۋە ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ مىڭلىغان يىللاردىن بېرى داۋاملىق تاۋلىنىپ كەلگەن بەدىئىي تەپەككۇر كرىستالى ، ئىستېتىك ھېسسىياتنىڭ مۇزىكىلىق چەشمىسى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي خاراكتېر ۋە ئېتنولوگىيىلىك تۇرمۇش مەدەنىيىتىنىڭ پۈتىمەس داستانى ۋە فولكلور قەسىرى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەسىرلەر داۋامىدا ، مۇرەككەپ كۆرەشلەر ئىچىدە ئۆزۈلمەي ياڭراپ كەلگەن جانلىق مۇزىكىلىق مەكتىپى ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدا تالالانغان مۇتەپەككۇر ـــ سەنئەت ئۇستازلىرىنى بىر ـ بىرىگە تۇتاشتۇرىدىغان تارىخىي كاردور .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەنىۋى دۇنياسى ۋە ئىجادىي ئىقتىدارىنى نامايىش قىلىدىغان رەڭدار تىزما سۈرەت پاۋلىتونى ۋە چوڭ ھەجملىك سەنئەت قامۇسى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

كەرچە بۇ ئەسىردە يېڭى مەدەنىيەت مەشئەلچىلىرى تەشەببۇسى ۋە ئۇيغۇر مەدەنىيەت ـ ماتارىيىنىڭ ئىلھامىدا «ئۇيغۇر» ئىبارىسىنى ھەممىمىز ئېغىزدا ، قەغەزدە ، ۋىۋىسكا ، تامغىلاردا

ئېتىراپ قىلغان بولساقمۇ ، لېكىن روھىيەتتە ، ئاستىنقى ئاڭدا تېخى قوبۇل قىلىپ كېتەلمىدۇق . مۇھەببەت ـ نەپرەت سىزىقىدا ھالاۋەت تەقسىم قىلىش چۆمۈچىدە ، مەسىلە ھەل قىلىش تەستە-قىدا ، دوستلىشىش ۋە مۇراسىم داستىخانلىرىدا ، باھا ـ تەقرىز زۇۋانلىرىدا ، ئۆرلەش ـ چۈشۈش تاناپلىرىدا ، كىرىم ـ چىقىم ستكىلىرىدە تېخى «ئۆز يۇرت بالىسى» ، «ئۆزگە يۇرت كالىسى» ئالاھىدىلىقى ئېغىر !

«يېپەك يولىنىڭ قايتا گۈللىشى ۋە تۆگىتۇش روھى»

تارىخ تەلىماتلارنى نوقۇل مەنتىقىدىن ، پىكرەن پەلسەپىدىنلا ئەمەس ، يەنە روھىيەت تۈزۈلمىسى ۋە روھىيەت تارىخىدىن ئىزدەش لازىملىقىنى كۆرسەتتى .

«ھايات دانىشمەن»

تارىخنىڭ ئادەتى دېيىلگەي تەقدىر ،
ۋە لېكىن تارىخنى ياراتقان ئىنسان .
زېھنىدىن تېپىلغان تەقدىرگە تەدبىر ،
شۇ تەرسا تىلسىمنىڭ چۈلۈۋۈرى ـ ئېرپان .

«يوللار»

شېئىر ـــ تۇرمۇش قوينىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ .
شېئىر ـــ ئۇت يۈرەك ، گۈزەل قەلبتىن تۇغۇلىدۇ .

«قەلب ئۇنچىلىرى»

مۇز ۋە ئوت ئاستىدىن ئاپىرىدە بولغان شىمال ـ جەنۇب قەدە-مىي مەدەنىيىتى شەرق ـ غەرب بويلاپ ئالاھىزەل پۈتكۈل ئىنسا-

نىيەتتىڭ تەڭدىن تولىسى ھەسسە قوشقان جاۋاھىراتلارنى بۇ قانالغا تاشلاپ ، ئۇنى مەدەنىيەتتىڭ ئۇلۇغ ئوكيانىغا ئايلاندۇرغان . بىز ئۇنىڭدىن سوھبەر ۋە پىرئون زامانى ئىزنالىرىنى ، ئارىئان ۋە كىرىت دەۋرى شاماللىرىنى ، سوقرات ۋە كۈڭفۇزى نەسىھەتلىرىنى ، مىترا ۋە ئاپوللو ئېپسانىلىرىنى ، داۋۇ ۋە زورو ئاستېر قەسىدىلىرىنى ، مانى ۋە ساكيامونى دەستۇرلىرىنى ، ئىسكەندەر ۋە دارا جەڭنامىلىرىنى ، ئارىستوتىل ۋە سوقرات تەلىماتلىرىنى ، كالامىيەت ۋە تەسەۋۋۇپ تەرغىباتلىرىنى ، رابىيە ، جونەيىدل باغدادى ، مەنسور ھەللاجى ، پەرۋىددىن ئەتتار ، جالالىدىن رۇمى كۆمانىزم تراگېدىيىلىرىنى ، سەئىدى ـ ھاپىز شىرازى ـ ئۆمەر ھەييام ـ جامى ۋە نەۋائىي لىرىكىلىرىنى ، ھازىرقى زامان «ئۆزلۈك» تەپەككۇرىنىڭ يېڭى نوتىلىرىنى ھېس قىلالايمىز .

«ئۇلۇغ قانال»

تارىخ ـــ زامان ، ماكان ، ئىنساننىڭ يولىدۇر . تارىخ يول سۈپىتىدە ھەممىنى ئارقىغا تاشلىمايدۇ ! تارىخ قىسمەن ئۆلىدۇ ، ئارقىغا تاشلىنىدۇ . ھېكايە ، رىۋايەتلەرگە ئايلىنىدۇ . مۇزېيغا كىرىدۇ . بۇ ئۇنىڭ ھادىسىلىرى ، ۋەقەلىك تىياتىر كۆرۈنمىلىرى ! تارىخ قىسمەن ئۆلمەيدۇ . ئۇ رېئاللىققا ، كەلگۈسىگە ئۇل ، تەركىب ، ئىنەك ، روھ ، رەھنما بولىدۇ . ئۇ پروگراممىلارغا جان بېغىشلايدۇ . بۇ ئۇنىڭ ئۆلمەس ماھىيىتى ، مەنىۋى قۇدرىتى !تارىخنىڭ كامالەتكە يۈزلىنىش ماھىيىتى مەڭگۈلۈك گىنئولوگىيىلىك قىممەتكە ئىگە . ئۇ بىر قېتىملىق ئەمەس ، دائىمىي پەيدا بولۇش يولى بىلەن ئۆز قاتلاملىرىنى ھاسىل قىلىدۇ .

«يول»

تارىخ تەلىماتلارنى قانداقتۇ ھەقىقىي ئادەمنىڭ ھەقىقىي ما-ھىيەتلىرىدىن تاشقىرى ، جانلىق ئادەمگە تاشقىرىدىن تېڭىلىدى-غان جانسىز نەرسە شەكلىدە ئەمەس ، دەل بۇنىڭ ئەكسىچە ، كى-شىلىكنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن ئالەمنىڭ سىر-قانۇنىيەتلىرى كارمونىيەسى ئاساسىدا ئىزدەش لازىملىقىنى ، ئۇنى ئادەمنىڭ ئۆزىدىن ئۆسۈپ چىققان ۋە ئادەمنىڭ پىكىر-ھېسسىياتلىرىنىڭ ھەممە قاتلاملىرىغا يىلتىز تارتقان ئادەم ھەق-قىدىكى تەلىمات سۈپىتىدە مۇھاكىمە قىلىش لازىملىقىنى كۆر-سەتتى . ئويلاپ كۆرۈڭچۇ ، ئالەم ۋە ئادەم ھەققىدىكى تەلىماتتىن تاشقىرى يەنە نېمىنى تارىخ تەن ئېلىشى مۇمكىن؟ !

«ھايات دانىشمەن»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ يىپەك يولى ئوتتۇرا بەلۋىغىدىكى سېھىرلىك سەنئەت بېغى ؛ شەرق مۇزىكا مەدەنىيىتىدىكى بىباھا گۆھەر ، ئۇيغۇر خەلقىنى دۇنياغا ، كەلگۈسىگە تۇتاشتۇرىدىغان مۆجىزىدار ھېكمەتنامە .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇرلار ئۆز تارىخىدا ھەر خىل دىنلارغا ئېتىقاد قىلدى ، ئۇلارنى ئالماشتۇردى ، ئىلگىرىكىلىرىدىن ۋاز كەچتى ؛ ھەر خىل يېڭىقلارنى قوللاندى ، ئىلگىرىكىلىرىنى ئىشلەتمىدى ؛ ھەر خىل ئىسىم-فامىلە يوسۇنلىرىنى ، ھەر خىل كىيىم-كېچەك شە-كىللىرىنى ئىشلەتتى ، ئۇلارنى ئالماشتۇرۇپ كەلدى . ئەمما ، ئۇلار ئەنئەنىۋى فولكلور مەدەنىيىتى ، جۇغلانغان تەپەككۇر خەزىنىسى ، مىللىي روھىيەت قورغىنى بولغان مۇقام مەدەنىيىتىدە چىڭ تۇرۇپ

كەلدى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ـــ ئۇيغۇر ئېتنولوگىيىلىك مەدەنىيىتىنىڭ تارىخىي يىلتىزىدىن كۆكلىگەن گۈلزار ، ئوخشاشلا ، ئۇيغۇر ئېتنولوگىيىلىك مەدەنىيىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي بايلىقى . ئۇ ھېچقاچان ئەرەب مەدەنىيىتى ، ھىندى سەنئىتى ئېشىندىلىرىدىن قوپۇرۇلغان سۈنئىي ، كۆچۈرۈلمە ، تەقلىدىي تۈزۈلمە ئەمەس . ئۇنداق سۈنئىي ۋە جانسىز نەرسىلەرنىڭ ھاياتىي كۈچىگە ئىگە بولۇشى ، مىڭلىغان يىللار داۋامىدا ئۇيغۇر مىللىي مەدەنىيىتىنىڭ ھايات بۇلاقلىرىدىن بىرى بولۇپ ساقلىنىشى ۋە راۋاجلىنىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ناخشا ـ مۇزىكا بىر مىللەتنىڭ جاپالىق ۋە پاجىئەلىك تەقدىر ـ قىسمەتلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازى ۋە ساداسى .

«ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى»

ئىنسانىيەت ئۆز ئەمگىكى ۋە ئەقلىي پائالىيىتى ئارقىلىق ياراتقان ھەر خىل سەنئەت مۆجىزىلىرى ئىچىدە ، شەرق مەدەنىيىتىنىڭ تەڭداشسىز بۇلىقى بولغان ئۇيغۇر سەنئەت خەزىنىسى ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ . ئەمگەكچان ، پاراسەتلىك ۋە سەنئەت سۆيەر ئۇيغۇر خەلقى ئەڭ قەدىمكى زامانلاردىن باشلاپ ، تارىخنىڭ ھەرقايسى دەۋرلىرىدە پۈتكۈل جاھان مەدەنىيەت تارىخىنىڭ شەرق ئوچىقىنى بېزەپ ۋە جۇلالاندۇرۇپ كەلدى .

«ھەربىي يۇرت كېيىم سەنئىتى»

ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ۋە سەنئەت تارىخى شۇنى تەكرار ئىسپاتلىدىكى ، بىر پۈتۈن ئالەمشۇمۇل ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتى ھەرقايسى ئەللەر ۋە خەلقلەرنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي مەھەللىسى ، مەدەنىيەت ۋە سەنئەتلىرى قوشۇلمىسى ئاساسىدا شەكىللەنگەن .

«غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

ئىنسانىيەتنىڭ مەدەنىيەت ۋە سەنئەت تارىخى ئۆزىنىڭ كونكرېت جەريانلىرى ئارقىلىق پۈتكۈل دۇنيا مەدەنىيىتى ۋە سەنئىتىنىڭ بىر پۈتۈنلۈكى (بىردەكلىكى) قانۇنىنى ، ۋارىسلىق قانۇنىنى ، راۋاجلىنىش قانۇنىنى كەشىدىلەيدۇرگەن .

«غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

سەنئەت ئىدىئولوگىيىلىك مەدەنىيەت بولغانلىقى ئۈچۈن ، سەنئەت تارىخى ئىدىئولوگىيىلىك مەدەنىيەت تارىخىنىڭ بىر قىسمى ، باشقىچە ئېيتقاندا ، ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى بىلىش ۋە ئۆز روھىيىتىنى ئىپادە قىلىشى تارىخىنىڭ بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ .

«غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

تارىخ ئىنسان پائالىيىتىنىڭ ئومۇمىي ئېقىشىدىن ئىبارەت . بۇ تارىخىي ئېقىن جەريانىدا ئىنسان تۇرمۇشلىرى باشتىن ـ ئاياغ بىردەك بولغان ئەمەس . تارىخىي ماتېرىيالىزم ئەزەلدىن مىللەت تۇرمۇشلىرىنى ئەبەدىي ئۆزگەرمەس تۇرغۇن قېلىپتا قۇيۇلغان دەپ قارىغان ئەمەس .

«غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

مىللىي مەدەنىيەت ئارغىماقلىرىمىزنىڭ بەيكىسكە قويۇلغان توساق شادىلىرى ھەر بىر يۇرت بويىچە بىردەك ئەمەس! بۇ بولمىغۇر، ھالاك قىلغۇچ ئاپەتنى جىن ـ شەيتانلار ئەمەس، «ئۆز يۇرت» ئەزمەتلىرى بەجا كەلتۈرۈپ تۇرۇپتۇ. تاماقخانىلارغا كىرىشتىمۇ «ئۆز يۇرت»، خىزمەت تەقسىماتىدىمۇ «ئۆز يۇرت»، ماقالە ـ كىتاب نەشر قىلىشتىمۇ «ئۆز يۇرت»، ساداقەت بىلدۈرۈشتىمۇ «ئۆز يۇرت»، ئۆلۈم ـ يېتىمدىمۇ «ئۆز يۇرت» ئېيتقىت «تۇتىم» پاسوندا بەدەنگە گۈل چېكىش بىلەن «شامان» قىياپىتىدە كىرىم قىلىشلا قالدى.

«يېپەك يولىنىڭ قايتا گۈللىشى ۋە تۆگىتۇش روھى»

تارىخ ئويغاق ۋە چەكسىز ئۇ ئەسىرلەر ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ئۆز ـ ئۆزىگە خۇلاسە چىقىرىۋېلىشقا يول قويۇۋېتىپ، ئاندىن كېيىن ئۆزى ھەققىي خۇلاسە چىقىرىشقا تۇتۇندۇ. ئۇ كوزىچىنىڭ قولىدىكى ئەۋرىشىم لاي ئەمەس!

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ گۈللەت»

مەن تارىخچىلىرىمىزنىڭ ئۆلگەن جەسەتلەردىن كۆرە، تىرىك مىللەتكە كۆپرەك كۆڭۈل بۆلۈشىنى، مائارىپچىلىرىمىزنىڭ كىتاب ۋە خىمىيىلىك ئانالىزدىن كۆرە، رېئال تۇرمۇشقا خىيىر ـ خاھلىق قىلىشىنى، يازغۇچى، شائىر، ئەنزارچىلىرىمىزنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇش ۋەقەلىرى چاتمىسىغا يوشۇرۇنغان ئەسىر ـ ئەسرلىك چىنلىق قاتلىمىغا چۆكۈشىنى، ئۆلارنىڭ سۇ ئۈستىدە ئەيلەپ يۈرگەن پاراخوتلار بولۇشتىن كۆرە، سۇ ئاستى كېمىلىرى دەك زېمىن باغرىدىكى ئوبىيېكتلار ئۈستىدە مۇتەپەككۇرانە پىكىر يۈرگۈزۈشىنى، بېيىۋاتقان كىشىلىرىمىزنىڭ قولغا كىرگۈزگىنى

پاخال ، قولدىن بەرىپ قويغىنى جاۋاھىرات بولۇپ قالماسلىقىنى ، پايدا ـ زىيان مىزانى قىلىشلىرىنى ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئىشك ئاشلىق ، دان ۋە پولات ، نېفىت ھەققىدە ئىپتىخارلىق پىكىر يۈرگۈزۈش بىلەن بىللە مىللەتنىڭ ئۇرۇقى ، سۆڭەك-قوۋۇرغىسى ، قەلبى ۋە قېنى ئۇستىدە تەخىرسىز تەپەككۇر قىلىشىنى ، ئىللەت پاتقىقىغا چۈشۈپ قالغان ياش نوتا ۋە گۈل ـ گىياھلارنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى تونۇپ ، مىللەت كېلەچىكىنى نەزەردە تۇتۇپ ، ئۆز زىنى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

يېڭى يېپەك يولى ئېچىلدى ! ئەمما مەھەللىۋى مەدەنىيەت بەك كىنىمىچىلىكىنىڭ پېچىتى بۇزۇلغىنى يوق . «قاناتلىق تۆگە» پۈتۈن لىيەتكە كىرىشتى ! ئەمما «تۆگىقۇش» بېشىنى قۇمغا تىقىۋېلىشتىن خالاس بولغىنى يوق ! بۇ ھال داۋاملىشىدىكەن ، قەدىمىي يېپەك يولى ئەزىمەتلىرى بولغان ئۇيغۇرلار خۇددى كۈكۈم ـ تالقان بولغان بوتۇلكا سۈنۈقلىرىدەك بىر زامانىدىكى شېشىلىك ھالىدىن قالغان كرىستال لىرىنى ئاپتاپ نۇرىدا يالتىرىتىپ ماختىنىشتىن باشقا ، يېڭى بىر شەرىتكە مۇيەسسەر بولالمايدۇ . بۇ يېڭى يېپەك يولى ھېكمەتلىرىدىن داۋاملىق چەتتە قېلىشقا ئېلىپ بارماسلىقى مۇمكىن ئەمەس .

«يېپەك يولىنىڭ قايتا گۈللىشى ۋە تۆگىقۇش روھى»

قەدىمكى تەڭرىتاغ ئېتەكلىرىدە ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردە كۆپلىگەن مىللىي كۈرۈھلار بىر مەزگىل تۇرمۇش كەچۈرگەن ياكى بۇ دىيارنى كېزىپ ئۆتكەن . ئەمما ، پەقەت ئۇيغۇر خەلقىلا بۇ زېمىنغا غوللۇق مەدەنىيەت يارىتىپ ، ھەرقايسى قەلئە ـ قەبىلىلەرنى

بىرلىككە كەلتۈرۈپ ، ئۇيۇشتۇرۇپ ، بىر پۈتۈن كۈللەنگەن پارلاق يېپەك يولى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى شەكىللەندۈرگەن .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ گۈللەت»

تارىخ ئۆز ئېقىمىدا كۆپلەپ ئىبرەتلىك لەۋھەلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ گۈللەت»

تارىخنىڭ كالېندارى رەھىمسىزلىك چوقانلىرى بىلەن تولغان . ئۇ يىراقلاشقانچە ھېكايىلەردەك ئۆزىنى لىرىكىلىق بىلەن بېزەيدۇ .

«مارجانناما»

ئىقتىساد بولۇپ مەدەنىيەت بولمىسا ، ئىبادەت بولۇپ سەنئەت بولمىسا ، دۆلەت كېمىسى زامان دەرياسىدا ۋەيران بولماي قالمايدۇ .

«كومپراجىۋل»

«يېپەك يولى» بۇ بىر ئۇلۇغ قانال . ئۇ ئۆز ساھىللىرىدا ئۆلكەن ، تىرىكلەرنى بېقىش بىلەن بىللە ، يەنە ئەبەدىلىشىپ ئۆلمەس روھىيەت پالۋانلىرىنىڭ مۇبارەك خاكىنى قويۇپ ياتماقتا . ئۇ ھەقىقەتەن مىسلىسىز قامۇس ۋە قىياسسىز خەزىنە ! ھېلىغىچە ھېچقايسى مۇقەددەس كىتابلار ياكى ئىنسكلوپېدىك ھېكمەت مۇجەسسەملىرىمۇ بۇ قامۇس ۋە بۇ خەزىنىنىڭ ناھايىتى كىچىك بىر پارچىسىغا تەڭلىشەلمىگەن ئەمەس . ئويلاپ كۆرۈڭ : بۇ قانالدا ئاققان ، چايقالغان ، قوشۇلغان ۋە چۆكمە ھاسىل قىلغان مەدەنىيەت دۇردانىلىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلساق ، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى

جۇغلانمىسىدا يەنە قانچىلىك جاۋاھىرات قالغان بولاتتى ـ ھە؟

«ئۇيغۇر قانالى»

يول ـــ تارىخ !تارىخ ـــ كەسمە زامانلار تارىخى !كىم تا-
رىخنى ئەبەدىي بىر خىل تۈز سىزىق دەپ پەرەز قىلسا ، ئۇ سەبىي
ياكى خامۇش ، ھېيلىگەر ياكى ئالدانغۇچى .

«يول»

تارىخنى بوغۇپ قويۇش ئىنسانىيەتنى ۋە ئۇنىڭ پىكىر
كۈچىنى بوغۇپ قويۇشتۇر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

تارىخ ھەممىنى يارىتىدۇ ۋە يۇتىدۇ . شەھەرلەر ، مەملىكەتلەر
يوقىلىدۇ ، تارىخنىڭ ئاڭا پەرۋايى يوق . ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى ،
ئۆز دەۋرىنىڭ ئىنسانىيىتىنى ، ھازىرقى زامان ئادەمنى يارىتىش
تىن بۆلەك نەرسە ئەمەس .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ھەركۈن كۆككە بىر قۇياش چىقىپ ،
يېنىپ ئۆچەر سەرەڭگىسىمان .
قانچە ـ قانچە سەرەڭگە يېقىپ ،
تارىخقا زەر چەككەن جاھان .

«قۇياش ، ئىنسان ، تارىخ»

ئىنسانىيەت جەمئىيەتنى ، ئۆز ـ ئۆزىنى تىزگىنلەيدىغان

«نەسىھەتلىك نەزەرىيەسى كىشىلىك تەلىماتى» ياراتقىنى يوق !

قەدىمىي ئەپسانىلەر ، كاھىن ۋە شامان ئەپسۇنلىرى ، ئۇچ ئۇلۇغ دىنىنىڭ ئەھكاملىرى ، روھانىيەتچىل ئىزگۈ تەسەۋۋۇپ تەشەببۇسلىرى ، مونتىسكيۇنىڭ لېبرال،ئەركەمسلەكلىرى ، ماركسنىڭ ئىجتىمائىي باراۋەرلىك غايىلىرى ھازىرقى مىسلىسىز روھىيەت بوھرانىنىڭ غايىسىزلىك كەلكۈنلىرىنى توسالمايي تەمىتىرىمەكتە .

«ھايات دانىشمەن»

ئۈمىدسىزلىك ـــقىيامەت ...

«كاككۇكنامە»

يىپەك يولىنىڭ خارابلىشىشى خەلقئارا تارىخىي خاراكتېرلىك ھادىسە ئىدى . بىز بۇ تاشقى مۇھىت ئىچىدە بارغانسېرى بېكىنمىچىلىك بىلەن شۇغۇللاندۇق . بىر پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنى بىرقانچە ۋىلايەت ، ناھىيەلەر بويىچە قاماپ تاشلاپ ، بىر ـ بىرىدىن ئۈركۈيدىغان ، بىر ـ بىرىنى چەتكە قاقىدىغان «يۇرتۇازلىق» پىسخولوگىيىسى تەبىيارلىدۇق . بىر زامانلاردا ۋاڭ يەندى ، يىللو چوسەي ، ماركوپولو ۋە بىر توپ ئەرەب سايياھەتچىلىرىنىڭ قەلبىدە ئىزچىل «ئۇيغۇر» دەپ تىلغا ئېلىنغان ئىبارە كېيىنچە رادلوف ، مالوف ، روبوۋسكىي ۋە لىخانوف قاتارلىقلار قەلبىدە «قۇمۇللۇقلار» ، «تۇرپانلىقلار» ، «قەشقەرلىكلەر» دەپ يېزىلىدىغان بولدى . ئۇيغۇر ئىبارىسى پەقەت سېرىق ئۇيغۇرنىڭ نامىدىلا قالدى .

«يىپەك يولىنىڭ قايتا گۈللىشى ۋە تۆگىتۇش روھى»

ئۇيغۇر تەپەككۇر تەرەققىياتىنىڭ تارىخىي خۇسۇسىيەتلىرى نى پۈختا بىلمەستىن تۇرۇپ ، ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرى ئۈستىدە يۈقىرى سەۋىيىلىك چوڭقۇر مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىش تەسكە توختايدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

شەرق ۋە غەربتە ياشىغان خەلقلەر تارىخىنىڭ ھەرقايسى دەۋرلىرىدە پۈتكۈل جاھان مەدەنىيىتىگە ئوخشاشمىغان دەرىجىدە قىممەتلىك تۆھپىلەرنى قوشقان .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

ئىنسانىيەتنىڭ بىر قىسمىنىڭ مەدەنىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى غەيرىي نورمال كىچىكلەشتۈرۈپ ، ئىنسانىيەتنىڭ يەنە بىر قىسمىنىڭ مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى غەيرىي نورمال مۇبالىغە لەشتۈرۈش پەن ۋە مەدەنىيەت ھەقىقەتلىرىنى ئىختىرا قىلىشنىڭ توغرا يولى ئەمەس .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

ئىسلامىيەت يالغۇز دىنىي ئېتىقاد قىممىتىگە ئىگە ھادىسە ئەمەس .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

پەلسەپە تارىخى تۈز سىزىقلىق ، ئۇچۇق شەكىل بىلەن راۋاجلانغان ئەمەس .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

ئېستېتىكا ـــ دۇنيانى ۋە كىشىلىك ھاياتنى ئۆزگەرتىشنىڭ مۇھىم جەڭگىۋار قورالى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تارىخ تەكرار ئىسپاتلىدىكى ، ئىنسانىيەتنىڭ كاماللىتكە قاراپ ئىلگىرىلىشى ـــ ئىلمىي ھەقىقەتكە ، مۇستەقىللىققە ، مەنسۇئى ئەركىن ـ ئازادىلىككە ، ئىزگۈ ئەخلاقىي پەزىلەتكە ، ھەقىقىي گۈزەللىككە قاراپ ئۆزلۈكسىز يۈزلىنىشى بولۇپ ، ئۇ ماھىيەتتە ئىنسانىيەتنىڭ ھەقىقىي ئىجتىمائىي بەخت ـ سائادەتكە قاراپ ئىلگىرىلىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

8 ـ باب

ئىنسان خاراكتېرى ۋە گۈزەللىك

— ※ —

ئىنسان گۈزەللىكىنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر قىسمى ئىچكى قەلب گۈزەللىكىدىن ئىبارەت . قەلب گۈزەللىكى تەربىيىسى گۈزەللىك تەربىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

نۇر ـــ ئاسمان جامىدا جۇلا قىلغان ، قارا بۇلۇتنى مەستـ لىكتىن قىزارتىۋەتكەن سېھىرلىك شاراب .

«كاككۇكنامە»

توغرا ۋە جانلىق نەزەرىيە ئۇچقاندەك ئىلگىرىلەۋاتقان بۈـ گۈنكى كۈندە قاتمالىشىپ قالىدىكەن ، ئۆزىنىڭ نەزەرىيـــىۋى ئىززەت ـ ھۆرمىتى ۋە تەختى ـ تاجىنى يوقىتىپ ، ئەقىدىكە ئايـ لىنىپ قالىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

گۈزەللىك ئىلمىدىن خەۋەرسىز مىللـــەت ھـــازىرقى زامـــان مەدەنىي مىللەتلىك سالاھىيىتىگە مۇناسىپ مىللەت ئەمەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ياشلىق سۈيىمسىدە گۈزەللىك بىر مەھەللىك سۆيگۈ نەسىمى بىلەن تەبەسسۇم قىلغىنىدا ، قەرىلىق كۆكۈمدا يۈكسەكلىك مەڭگۈلۈك ھېكمىتى بىلەن سېنى چاقىرىپ پىچىرلايدۇ . ئۇنىڭ دېگىنى تولىمۇ ئاددىي ، بىراق قېيىن بىرلا سوئال : دۇنيانى تو- نۇدىڭمۇ؟

«كاككۇكنامە»

گۈزەللىك چېچىكى يۈكسەكلىك خۇش پۇرىقىنى چېچىپ تۇرغاندا ، تەقدىر ئەجدىھاسىغا قىلىچ كۆتۈرمەي تۇرالامسەن !

«كاككۇكنامە»

بەخت دەرگاھىدا مۇلايىم تەبەسسۇم قىلىشنى ، بەختسىزلىك ئىلكىدە قاقاقلاپ كۈلۈشنى ئۆگەن .

«كاككۇكنامە»

گۈزەللىك ـــ ھەقىقەتنىڭ خۇش پۇراق بىلەن بېشارەت بە- رىدىغان ئىلاھىسى .

«كاككۇكنامە»

كۆزۈم گۈزەللىكنىڭ چىنلىقى ئۈچۈن شاھىد . سۆزۈم ئۇنىڭ ئىقرارنامىسى . ھاياتىم ئۇنىڭ ھىمايىچىسى بولمىغان قۇربانى .

«كاككۇكنامە»

قەلبى گۈزەل بولمىغان كىشىلەر ھەرقانچە گۈزەل ياكى ھەر- قانچە يىلانغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭدا ھەقىقىي گۈزەللىك ، يۈكسەكلىك ، ئالىيجانابلىق بەرق ئۇرۇپ چىقمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان كۈزەللىكى تەبىئەتتىكى ھەممە شەيئىلەردىكى گۈزەللىك قانۇنلىرىدىن شۇ سەۋەبلىك ئۇستۇن ۋە ئەۋزەلىكى ، ئۇ ئۆزىدە بۇ خىل مېخانىك ياكى بىئولوگىيىلىك كۈزەللىك ئۇلكىلىرىنى تەكرارلىمايدۇ ، بەلكى ئۇ ئىنسانغا خاس مەنىۋى كۈزەللىك ئارقىلىق قالغان كۈزەللىك ئامىللىرىنى جۇلالاندۇرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مەنىۋى كۈزەللىك قەلب كۈزەللىكى ، ھېسسىيات كۈزەللىكى ، ئەقىل ـ ئىقتىدار كۈزەللىكى ، مۇناسىۋەت كۈزەللىكى قاتارلىق بىرقانچە تەرەپتىن تەشكىل قىلىنغان بولۇپ ، ئۇ ئىنسانۋىدۇئال خاراكتېر كۈزەللىكىنى شەكىللەندۇرىدۇ . مەنىۋى كۈزەللىك ماھىيەتتە كونكرېت شەخسنىڭ خاراكتېر كۈزەللىكىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

پەزىلەتلىرىڭنىڭ قىممىتىگە تەمەننا قىلمايلا ، ئۇنىڭ قىممەتلىرىگە پەخەس بول .

«كاككۇكنامە»

ھەقىقىي كۈزەللىكنى ھەقىقىي شائىرنىڭ قەلبىدىن ئىزدە . ئۇنىڭ قەبرىسى دىۋان كۈلزارىدىكى سۆيگۈ ھەيكەللىنىڭ ئاستىدىكى مىسرالار ئارىسىدا ، ئۇ يازمايدۇ ، ئىلھام بېغىشلايدۇ .

«كاككۇكنامە»

خاراكتېر ئىنسانىنىڭ تۈپكى مەنىۋى ئالامەتلىرىنىڭ جەمئىيسى ، ئىنسانىنىڭ ئىندىۋىدۇئال ماھىيىتى ۋە قىممىتىنىڭ

مەركەزلەشكەن ئىپادىسى .

«قاتلاملىق گېزىتىكا»

خاراكتېر گۇزەللىكى ئىنسانىنىڭ مەنىۋى كامالەت سەمەرىسى بولۇپ ، ئۇ شەخس ئۈچۈن ، ئائىلە ئۈچۈن ، مىللەت ۋە پۈتكۈل جەمئىيەت ئۈچۈن مەنىۋى گۇزەللىك ، ئىناقلىق ، بەخت ئالامىتى ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق گېزىتىكا»

خاراكتېر گۇزەللىكىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە ئۆزگىرىشى ئىنسانىنىڭ مۇئىييەن ئىجتىمائىي مۇھىت ، ئالاقە ۋە تەسىر ئۇستىدىكى بىرقاتار مەنىۋى قاتلاملىرىنىڭ تۈزۈلمىسىدىكى ئۆزگىرىش ئەھۋالىغا باغلىق بولىدۇ .

«قاتلاملىق گېزىتىكا»

خاراكتېر گۇزەللىكى كونكرېت ئىندىۋىدۇئالنىڭ مەنىۋى گۇزەللىك سۈپىتى بولۇپ ، ئۇ شەخسنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان مۇناسىۋىتىگە ، خىزمەت ، تۇرمۇش ئۇنۇمىگە ، ئائىلە ھاياتىغا ، تۇرمۇش ئىستىقبالى قىسمەتلىرىگە ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت تۈرىسى ۋە سۈپىتىگە ، بالىلار تەربىيىسىگە ، ئىجتىمائىي ئابرۇي ۋە ھېسداشلىققا ، زوق ۋە جامائەت ئەھكارىغا بىۋاستە تەسىر قىلىدۇ . ئۇ ماھىيەتتە شۇ شەخسنىڭ ئۆزى ، ئۇنىڭ مەنىۋى قىممىتىنى تەشكىل قىلىدۇ .

«قاتلاملىق گېزىتىكا»

خاراكتېر كۈزەللىكى مەنىۋى كۈزەللىكنىڭ ئۆلى ، خاراكتېر كۈزەللىكىنى مۇستەسنا قىلىپ مەنىۋى كۈزەللىكتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ ، ئوخشاشلا مەنىۋى كۈزەللىك قاتلاملىرىنى يېتىشتۈرمەي تۇرۇپ ، خاراكتېر كۈزەللىكىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

خاراكتېر كۈزەللىكىنى تەشكىل قىلىدىغان ئاساسىي مەنىۋى كاتېگورىيە ۋە يادرو قەلب كۈزەللىكىدىن ئىبارەت . قەلب كۈزەللىكى ياخشىلىقنى مەركەز قىلغان ئەخلاقىي قاتلام بولۇپ ، ئۇ كىشىنىڭ ئىنسانىي ماھىيىتىنى ، ئىنسانىي پەزىلەت ـ سۈپەتلىرىنى ، ئۇنىڭ ئالىيجانابلىق دەرىجىسىنى كۆرسىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تەبىئەت بىر ئۇلۇغ كارمونىيە ، بىر ئۇلۇغ مۇھەببەت ماكانىتى ...

«كاككۇكنامە»

كۈزەللىك بىلەن ياخشىلىقتىن ئىبارەت ئېستېتىكىلىق ۋە ئېتىكىلىق ئىككى خىل كاتېگورىيە پەقەت قەلب كۈزەللىكى قاتلىمىدىلا ئورتاقلىققا ئىگە بولىدۇ . باشقىچە ئېيتقاندا ، ئەخلاقىي كاتېگورىيە بولغان ياخشىلىق ئۆزىنىڭ ساقلىنىش ماكانى بولغان قەلبتە كۈزەللىك تۈسىگە كىرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسان بۈيۈم ، ھەيكەل ، بۇت ئەمەس ياكى بىئولوگىيىلىك مەنىدىكى نوقۇل تۈزۈلۈشمۇ ئەمەس . ئۇ ئېسىل قەلبكە باي ھەـ

قىلغىي مەنىدىكى بىر قۇدرەت ئىگىسىدۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تاشقى شەكىل گۈزەللىكىنى بىر قاراشتا بىلگىلى بولىدۇ . قەلب گۈزەللىكى بولسا «ئادەمنىڭ ئىچىدە» بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قەلب گۈزەللىكى ـــ كۆپ قاتلاملىق ئېتىكىلىق قۇرۇلما . قەلب گۈزەللىكى تەربىيىسى قەلب گۈزەللىكى قۇرۇلمىسىنى تەشكىل قىلغان مەزمۇنلار (ماتېرىيال فوندىلىرى) ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قەلب گۈزەللىكى تەپەككۇر ئامىللىرى بىلەن ھېسسىياتنىن ئىبارەت كەڭ مەنىدىكى دۇنيادا ساقلانغان ، ئېپادىلەنگەن بولىدۇ . ئۇ ئالڭ سۈپىتىدە مەنتىقىيلىققا ، ئەخلاق سۈپىتىدە ئىرادە ئىزچىللىققا ئىگە .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كۆز ـــ كۆڭۈلنىڭ ئەينىكى . كۆز يالغۇز سىرتقى دۇنيانى كۆڭۈل ئەينىكى ئارقىلىق ئەينەن ئىنكاس قىلىپ قالماستىن ، ئىچكى دۇنيانىمۇ مۇشۇ كۆڭۈل ئەينىكى ئارقىلىق سىرتقا ئەينەن ئېپادىلەپ بېرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قەلب گۈزەللىكى پۈتۈن ھاياتنىڭ چىرىغى . ياشانغاندىن كېيىنكى ھاياتنىڭ بېزىكى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھېسسىيات كۈزەللىكى بىزنىڭ روھىيەت دېڭىزىمىزدا ھەر مىشە ئۆركەش ياساپ ، رېتىم ھاسىل قىلىپ ، پىكىر ۋە تەسەۋۋۇرلىرىمىزغا ئىللىق كۈچ ، روشەن نۇر ۋە قەيسەر ئۈمىدۋارلىق بېغىشلايدۇ . ئۇنىڭسىز ھايات ، ئۇنىڭسىز جەمئىيەت قاراڭغۇ ، ئۇنىڭسىز تۇرمۇش مۇزدەك ھەم مەنسىزدۇر .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ھېسسىيات ـــ ئىنساننىڭ ئۇلۇغ مەنىۋى يالقۇنى بولۇپ ، كۈزەل ، قىزغىن ، سەمىمىي ھېسسىيات ئۇلۇغ قەلبنىڭ مەھسۇلىدۇر . شۇ سەۋەبلىك كۈزەل ھېسسىيات ئۆز بۇلىقى بىلەن كۈزەلدۇر .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

كۆڭۈلدە قانچە خىل ھېسسىيات بولسا ، چىرايدا شۇنچە خىل ھېسسىيات ئىپادىلەش بولىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ھېسسىيات كۈزەللىكىدە ھېسداشلىق ، خەيرخاھلىق ئېڭى كۈزەل بىر دائىرە . ئۇ ھېسداشلىق قىلغۇچىنىڭ ئىنسانىي قەلبىنى ، ئۇنىڭ ئىنسانپەرۋەر قاراشلىرىنى كەڭدىلەندۇرىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ھېسسىيات مەلۇم كۈزەل ، يارىشىملىق ، تەبىئىي كارمونىك دەرىجىدە چەكلىنىشى لازىم .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

بۇلبۇل سايرىغان شاخنىڭ غۇنچىلىرى چوغدەك قىزىل ،

سەن سۆيگەن مەگزىمدە قالدى ئىللىق قانداق قىزىل .
«كاككۇكنامە»

ھېسداشلىق ـ خەيرخاھلىق ھېسسىيات كۇزەللىكىدە شۇنداق يۇكسەك مەلائىكەكى ، مۇشۇ ھېسداشلىق ـ خەيرخاھلىق تۇيغۇسى ئىنسان بىر ـ بىرىگە ئىنسانىي ئالاقە ، ئىشەنچ ، ساداقەت ۋە ئىنسانىي ئۈمىد بىلەن مۇناسىۋەتلىشىدۇ ، بىر ـ بىرىدىن نىجادىيەت ، ياخشىلىق ، ۋاپا كۈتىدۇ . ئەگەر مۇنداق ھېسداشلىق ـ خەيرخاھلىق كۇزەللىكى بولمىغان بولسا ، رىقابەت ۋە رەشكى ھەسەت تۇيغۇكلىرى قەلب كۇزەللىكى كۈلزارىنى كۈلكە ئايلاندۇرغان بولاتتى .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ھېسسىيات كۇزەللىكى پۈتكۈل مەنىۋى كۇزەللىكتە ، پۈتكۈل ئېستېتىكىلىقتا ئىپادىلىنىدۇ . ئۇ تەپەككۇر ، تەسەۋۋۇر ، سۆز ـ ھەرىكەت ، تۇرمۇش ۋاستىلىرى بىلەن ئىپادىلىنىشتىن تاشقىرى يەنە بىۋاستە ھېسسىياتنى ھېسسىيات ئارقىلىق ئىپادىلەپ ، ئۆز ـ ئۆزىنى سىرتلاشتۇرىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

مۇناسىۋەت كۇزەللىكى ـــ ئالەمنىڭ تەڭداشسىز بېزىكى بولغان ئىنسانغا ھەقىقىي ئىنسانىي كۇزەللىك بىلەن مۇناسىۋەت قىلىش دېگەن سۆز .

ئۇ جاھاندارچىلىق مەقسەتلىرى بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان مۇئامىلە ھېيلىسى ئەمەس .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

مۇناسىۋەت كۆزەللىكىنىڭ ئاساسى قەلبى يۈكسەكلىك ، ھېسسىيات ۋە خاراكتېر كۆزەللىكىدۇر . بۇ ھەر بىر ئىنسانىنى ئۆزى بىلەن باراۋەر ئىنسان دەپ بىلىشنى ، باشقىلارنىڭ يېتەرسىزلىكلىرى بىلەن ئۈلۈغلۇقىغا يەنىلا ئاشۇ بىردىنبىر مۇقەددەس ئىنسانىي باراۋەرلىك نەزەرى ، ئىنسانىي باراۋەرلىك روھىدا مۇئامىلە قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قانالاملىق ئېستېتىكا»

باراۋەرلىك ئىنسانىي مۇناسىۋەت قەلب كۆھىرى بىلەن ئىككىنچى كىشىنى ھۆرمەتلىگەندەك بولۇپ ، بۇ ھەر ئىككى تەرەپكە ئىپتىخارلىق بېغىشلايدۇ .

«قانالاملىق ئېستېتىكا»

مۇناسىۋەتلەشكۈچىلەر ئارىسىدا نۇرانە خاتىرە پەيدا قىلىدىغىنى ھەر جەھەتتىكى ئۈستۈن سالاھىيەتتىكى كىشىنىڭ ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىگە كەمتەرلىك ، قىزغىنلىق ۋە سەمىمىيلىك بىلەن قىلغان مەرھەمىتىدىن ئىبارەت .

«قانالاملىق ئېستېتىكا»

مۇناسىۋەت كۆزەللىكى ئىزگۈ پەزىلەتنىڭ ئىجتىمائىي ئالاقىدىكى چېچەكزارلىقىدىن ئىبارەت .

« قانالاملىق ئېستېتىكا»

مۇناسىۋەت ـــ كەڭ ئىجتىمائىي ئالاقىنى كۆرسىتىدۇ . ئۇ ئائىلە ئىچىدە ، مەكتەپتە ، جەمئىيەتتە ، خىزمەت ئورنىدا ، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا ، سان ـ ساناقسىز مەيدانلاردا مۇرەككەپ

شەكىلدە ئۆمۈر بويى داۋام قىلىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

مەھلىيا قىلغۇچى ، مەپتونكار جەلپ قىلىش كۈچى شۇ كىشىنىڭ خاراكتېر مەشىقلىدىن چاقنىغان ئوماق ۋە سۆيۈنۈشلۈك نۇر بىلەن ھارارەت بولۇپ ، ئۇ بىلىم ، ئەقىل دانىشمەنلىكى ، كەڭ ۋە پاك قەلب ، ساغلام ھېسسىيات ، يارىشىملىق ئادەت ، ئېسىل خۇلق ، تەبەسسۇم ۋە مىجەز مۇجەسسەملىكىدىن ھاسىل بولىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

مەپتۇنكارلىق ـــ ئىللىق چىراي ، قىزغىن مۇناسىۋەت ، شېرىن يۈمۈر ، مەردانە ھېسداشلىق ، ھېكمەتلىك پىكىر ، ئالىيجاناب ئەپۇچانلىق ، ئۆزىنى قەيسىرانە تۇتۇشنى بىلىش ، غايەت زور مەنىۋى بايلىق تولىمۇ تەسىرلىك مۇناسىۋەت ماھارىتى ۋە مۇناسىۋەت سەنئىتىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

ئىنسانىنىڭ تاشقى شەكىل گۈزەللىكى ۋە قەلب گۈزەللىكىدىن ئۇنىڭ جىسمانىي ۋە ئەخلاقىي گۈزەللىكىنى ، ئۇنىڭ چىرايلىق ۋە ئەدەبلىك كىشى ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرگىلى بولىدۇ .

«قاتلاملىق گېستېتىكا»

گۈزەللىك بار يەردە ئەخلاق ۋە شەرم ـ ھايا بولىدۇ .

«سەۋدالىق تەكەججۇپنامىسى»

تۈرمۇش ئەمەلىيىتى يالغان ھەجىيىشىنىڭ ، يالغان

كۈلۈشنىڭ شۇ چاغنىڭ دەل ئۆزىدىلا ئاشكارىلىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى ، ئۇنىڭ ئىلاجسىزلىقتىن زورمۇزور ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ئىجادىي ئىقتىدار ـــ ئىنسان كۈزەللىكىنىڭ ئەڭ جازىبكار ، ئەڭ ئەھمىيەتلىك ، ئەڭ يۇقىرى قاتلىمىدىن ئىبارەت . ھەر قانداق يۇقىرى قاتلامدىكى كامالەتكە ئېرىشىمەك ئاسان بولمىغىنىدەك ، بۇ كۈزەللىك قاتلىمىغا ئېرىشىش كۆپ كۈچ سەرپ قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

تاشقى شەكىل كۈزەللىكى ئىنسان ئىزدىنىدىغان ۋە ئىنسان زوقلىنىدىغان ، قۇرۇلمىلىق ماكان خاراكتېرىكە ، پائالىيەتچان زامان رېتىملىقىغا ، گارمونىك شەكىل كۈزەللىكى ئاممىلىرىغا ئىگە بولغان كۈزەللىك .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

قەددى ـ قامەت كۈزەللىكى ۋە ھۆسن ـ جامال كۈزەللىكى جىسمانىي كۈزەللىكنى تەشكىل قىلىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ئائىلە تۇرمۇشىدىكى مەنسىزلىك بىر كەۋدە ھاياتنىڭ كۈزەللىكىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

كۆزەللىك بار يەردە بەخت بولىدۇ .

«مارجانىنامە»

ئائىلىدىكى كۆزەللىك ئەر ۋە ئايالنىڭ قەلب دۇنياسىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ .

«قىزكۆ مالاڭكە»

ئېسىل قىياپەت ، كۆزەل قەلب بار يەردە پەتنە ـ رەشىك تىرنىقىنى بىلەپ تۇرىدۇ .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوك قىللەت»

ئاتىنىڭ تاشقى ۋە قەلب كۆزەللىكى بالىنىڭ روھىيىتىگە ئەڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش»

كۆز كۆرىدۇ ھەم كۆرسىتەلەيدۇ ! ۋەھالەنكى ، قۇلاق ئاڭلايدۇ ، ئاڭلىتالمايدۇ .

«قاتلاملىق قېستېتكا»

ئەگەر ساھىبجامالىلىق زىننەت ئەينىكىدە كۆرۈنسە ، مەپتۇنكارلىق باشقىلار قەلبىدە كۆرۈنىدۇ ، باشقىلارنىڭ كۆزەل ئىدراك ۋە تەسىراتىدا قالىدۇ .

«قاتلاملىق قېستېتكا»

ئەگەر ساھىبجامالىلىق جاھازا دېيىلسە ، بۇ جاھازىغا ھەقىقىي ھۆسن نۇرى بىلەن ئىنسانىي ، ھاياتىي ، مەنىۋى كۆزەللىك

بېغىشلايدىغان نەرسە مەپتۇنكارلىقتۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قايغۇ ـــ خۇشاللىق كۈلكىلىرى قاچىلانغان قاپ .

«كاككۇكنامە»

ئېھ ، ئىدراك ۋە تەپەككۇر دۇنياسىنى مەپتۇن قىلغان كۈزەل لىك ! مېنىڭ شېئىرلىرىم سېنىڭ مەڭگۈلۈك سەپىرىڭگە پەقەت بىر قونالغۇلۇق ھەدىيە بولالىسا ئىدى ...

«كاككۇكنامە»

ئۆزلۈك ئەينىكى ـــ كامىل ئىنسان قەلبىدىكى يېشىلكەن ۋەھەتتۇر .

«سۆزلۈك ئەينەك»

شېئىرىيەت دىۋانى ـــ توزۇمايدىغان كۈل سېۋىتى .

«كاككۇكنامە»

نىسپىيلىك رىجىدىن چىقالماس ھايات ،
مۇتلەقلىق ئىلكىدە سۈكۈتتە جاھان .
ئېينىشتىيىن زېھنىدە بۇ ئاددىي ساۋات ،
قاغجىراق توغراقلىق ياساركەن زامان .

«توغراقلىقتىن قاچقاندا»

كۆزۈڭنى سېھىر بىلەن قاماشتۇرۇپ تۇرغان نەرسە ئېگىز قىيا ئۇستىدىكى گۈزەللىك راۋىقى .

كۈزەللىك سېنى سېھىر بىلەن مەپتۇن قىلامدۇ ياكى سەن كۈزەللىكنى سېھىر بىلەن كۆزىتەمسەن؟ بۇ باغرىڭنىڭ ھەسىبى ھالىغا باغلىق...

«مارجانناما»

ئۇلۇغ ئەقلىي ئىقتىدار ئۇلۇغ بەدىئىي ئىجادىيەتنىڭ پارلاق قۇياشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كۈزەللىك ۋە ئۇنىڭ قانۇنىيەتلىرى بويىچە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش پرىنسىپلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان ئېستېتىكا ئىلمىي نەزەرىيە سىستېمىسىنى بەرپا قىلىش ئۇنىڭ مۇھىم تەركىبىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كۈزىلىم !سۈرمە ئىشلەتمىگىن ، قېشىڭنىڭ قارىلىقىنى تونۇپ يەتمىدىڭمۇ؟
پەرىشتەم !كۈل قىسمىغىن ، ھۆسنىڭدىكى چىمەنلەرنى ئىقرار قىلمىدىڭمۇ؟

«كاككۇكنامە»

شائىرنىڭ شېئىرى بولمىسا ، كۈزەللىكنى ئېچىلمىغان يا-قۇت خەزىنىسى ۋە ياكى غەرق بولۇپ كەتكەن كېمىنىڭ گەۋدىسى .
سېنىڭ كۈزەللىكىڭ بولمىسا ، شائىرمۇ غوزىسىز چار كېپەنەك ۋە ياكى سىياھسىز قۇرۇق قەلەم .

«مارجانناما»

كۇزەللىك ـــ ساداقەت بېغىدا سۇمۇرۇغدەك قايتا تۇغۇلغان كۇزەلنىڭ يېڭى قىياپىتى .

«كاككۇكنامە»

كۇزەللىكنى ئەقىل كۆزى بىلەن ، ئەقىل كۆزىنى دىيانەت قارىچوقىسى بىلەن ، دىيانەت قارىچوقىنى نومۇس نۇرى بىلەن ، ئۇنى غۇرۇر روھى بىلەن تولدۇرۇش زۆرۈر .

«مارجاننامە»

تەڭداشسىز كۇزەلنىڭ زىبۇزىننەتكە مايىل بولىدىغانلىقىغا ھەيرانمەن .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

قەھرىمان !ئۇلۇغ مەشئەلچى !توسقۇن بۆسكەن ۋە ئىنسان ھاياتىغا يېڭى سەۋىيە بەخش ئەتكەن زات ئۇمۇمەن قەھرىمان ھەسابلىنىدۇ .

ئەمما ، قەھرىمانلار ئىككى خىلدۇر : ئۇنىڭ بىرى ، ھېكايەتلىك قەھرىمان ، يەنە بىرى ھېكمەتدارلىق قەھرىمان !ھومېر ئەپسانىلىرىدىكى ئىلاھىي ياكى ئىنسانىي قەھرىمانلاردىن تاكى ھازىرغىچە بولغان تارىخىي قەھرىمان ، تراگېدىيىلىك قەھرىمان ، رېئال قەھرىمانلار ھېكايەتلىك قىممەت پەيدا قىلغان قەھرىمانلار دۇر . ئۇلارنىڭ ھەر قايسىسى چىنلىق ياكى ياسالمىلىق ، ئىجابىيلىك ياكى سەلبىيلىك جەھەتتە يەنە ئۆزگىچە . ھېكمەتدار ماقامىدىكى قەھرىمانلار ئۇلۇغ مۇتەپەككۇرلار ، بىلىش ياكى ئېتىقاد

تارىخىدىكى ئۇلۇغۋار تارىخىي شەخسلەر بولۇپ ، ئۇلار ئۆز ـ ئۆزى ئۈستىدىن غەلبە قىلغان ۋە ئىنسانىيەت ئارىسىدىكى مەنىۋى ئىللەتلەرگە قارشى كۈرەشلەردە ئەرزىيەت چەككەن ، دارغا ئېسىلغان (سوقرات ، ئېيسا ، مەنسۇرھەللاجى ، مەشرەپ)، سۈرگۈن قىلىنغان (ئەپلاتون ، پەرىدىدىن ئەتتارى ، چىرنىشۇسكىي) ، قەست بىلەن قەتل قىلىنغان (فارابى ، شەمس تەبرىزى ، ئابدۇقادىر ئەزىزى) ۋە ھاقارەتلەنگەنلەردىن ئىبارەت .

ھېكايەتلىك قەھرىمانلارنىڭ ھاكىمىيەت سەلتەنىتى سۈرگۈنلىرىمۇ ، سۈرەلمىگەنلىرىمۇ ، ئاينىغان ۋە ئىزچىل تۈرغانلىرىمۇ نۇرغۇن . ھېكمەتدارلىق قىممىتى ياراتقان قەھرىمانلار ئەل غېمىدە ئۆزىنى ئاتەشكە ئاتقان ۋە ھاكىملىق سەلتەنىتى بىلەن كىبىر تورۇنلىرىنى ئۆزىگە يولاتمىغان روھىيەت ئەزىمەتلىرى ھېسابلىنىدۇ .

«قەھرىمان»

ئۆز خوجىسىنى ئىتمۇ ، مۇشۇكمۇ كۆرىدۇ . ئىنسانىڭ ماھىيەتلىرىنى ۋە بۇ ماھىيەتلەرنىڭ كامالەت دەرىجە ـ مۇقاملىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئەينەك كېرەك . ئۇ «ئۆزلۈك ئەينىكى» دۇر .

«سۈزۈك ئەينەك»

كامالەتتىن خالىي ئىنسان ـــ مۆتىۋەر ياكى كۈزەل ، نازاكەتلىك ياكى قەيسەر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۆزلۈكتىن بىخەۋەر بولۇپ ، ئۆزى ھەققىدە غەم يېمەيدۇ ، بەلكى ئات يېمى غېمىدە پاييېتەك بولىدۇ .

سېنىڭ شېرىن خىياللىرىڭغا يوشۇرۇنغان ، پۈتۈن سەن ئۇ ـ

چۈن جانىجان بولغان نىيەتلىرىنى تارتسىاي ئۆز ئالىقىنىغا تۆ-كۈپ كۆرچۇ ئىقارار باق ، ئۇلارنىڭ قانچىسى ئىنسان ماھىيەتلىرى غەمىدە ۋە قانچىسى ئات بوغىزى غەمىدىكىن !

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ئىنسان ئۆمرىنى بالدىق بىلەن قەرىلىق ئارىسىدىكى يېرىم ئەسىرلىك مۇساپە قەرىتىدۇ ھەم قىرقىيدۇ ، پۈچۈلدۇرىدۇ . ئەمما ، ئۇنىڭ بەدىلى ـــ مەنىۋى يېتىلىشتۇر .

«ئات بىلەن ئات مىنگەن كىشى»

ھۆسن گۈزەللىكى بىقارار چېچەك ،
ھۆسن گۈزەللىكى ھەسرەتلىك پاجىئە .
بەخت سازىنى تەڭشە .
ئىككى تارىنى بىر ـ بىرىگە مۇجەسسەم قىلغىن .

«كاككۇكنامە»

ھەسەل ـــچېچەك شىرنىسىنىڭ جەۋھىرى .
شېئىر ـــگۈزەللىك تۈيغۇسىنىڭ كرىستالى .

«كاككۇكنامە»

يۈكسەكلىك ـــساداقەت بىلەن گۈزەللىكنىڭ مېنى مەھلىيا قىلغان كارامىتى .

«كاككۇكنامە»

گۈزەللىكنىڭ مەڭگۈلۈك كۈلكىسىدە تەبىئەتنىڭ نىسبەتلىك

مۇزىكىسى تەكرارلىنىپ تۇرىدۇ . قايغۇ مۇشۇ كۈلكىنىڭ ۋەھىمىسى .

«كاككۇكنامە»

سەن كۈزەللەرنىڭ مالائىكىسى ، كۈزەللەرنىڭ نەمۇنىسى ، بۇ سېنىڭ ئەڭ ئېغىر ، ئەڭ قايغۇلۇق قىسمىتىڭ !

«كاككۇكنامە»

بىلىم ، قابىلىيەت ، ۋىجدان ۋە قىسمەتكە ئوخشاشلا ، مۇھەببەت ، كۈزەللىك ، ساداقەت ۋە ئاقىۋەتلەرمۇ بىر ـ بىرىدىن ئايرىم نەرسىلەر ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىمدا ، ئۇلارنىڭ رىقابەتىدىن چۆچۈيمەن ، ئۇلارنىڭ مۇجەسسەملىكىنى ئىزدەيمەن .

«كاككۇكنامە»

كۈزەللىك قىچقىرىپ سېتىلىدىغان تاۋار ئەمەس . ئۇ ئالەمنىڭ ۋۇجۇدى .

«كاككۇكنامە»

كۈزەللىك ـــ ئىنسان تولىمۇ مەپتۇن بولىدىغان شەيئى . ئىنسان ئۆز تەسەۋۋۇرىدا ، خىيال ئارزۇسىدا ، رېئال تۇرمۇشىدا ئۆزىنى جەلپ قىلىدىغان ھەرقانداق ئىبارىنى نىسبەتەن «كۈزەللىك» ئىبارىسىگە تولىمۇ ھېرىسمەن ۋە مەھلىيا .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

كۈزەللىك ـــ ئىنسان كامالىتى ۋە بەخت ـ سائادىتىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى ۋە شەرتى .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

گۈزەللىك ھادىسە ۋە شەيئى سۈپىتىدە ماددىي دۇنيا ۋە مەنـ ۋى دۇنيادىكى تولىمۇ زوقلىنارلىق بىر دائىرىنى ھاسىل قىلغان ، ئۇ رېئاللىقتىكى ۋە مۇمكىنلىكتىكى مۇھىم بىر ساھە .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

گۈزەللىك ـــ چەكسىز ، رەڭگارەڭ ، باي دۇنيادىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

گۈزەللىكنى ئىنكار قىلىش ، ئىنسانىنىڭ گۈزەللىكنى سېـ زىش ۋە گۈزەللىككە بولغان ھەۋەس ۋە ئىنتىلىشلىرىنى چەكلەش ، گۈزەل شەيئىلەرنى نابۇت قىلىش بارلىق چىرىكەن ئەكسىيەتچى ئىجتىمائىي كۈچلەرنىڭ ئىنسانىيەت تەرەققىياتىغا قارشى جىنايى تەبىئىيتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بارلىق گۈزەللىكلەرنى سۆيۈش ۋە قوغداشمۇ ئىنسانىنىڭ تە رەققىيپەرۋەر ئۇلۇغ ئىشلىرىنىڭ تەركىبىي قىسمى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

9 ـ باب

تۆھمەت ، ھەسەت ، پىتنە ـ ئىغۋا

ـــ※ـــ

ھەسەت ـــبۇ تارىختىن بېرى نەتىجە قازانغۇچىلارغا قەبىھ قەلب ئىگىلىرى تەرىپىدىن بىلدۇرۇلگەن «تۆھمەت خاراكتېرلىك ئىقرار» دىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ھەسەتخورنىڭ قولىدىن دوزاخ ، تىلىدىن قىيامەت ئاپىرىدە بولىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھەسەت ئانچە كۆڭۈل قويۇپ كەتكۈدەك نەرسە ئەمەس . جاھالەت بۇ خۇنۇك ئىللەتنى چۈشەنكەندە ، ئۇ لەنەتكە مەھكۇم بولىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بەدىئىي ئىجادىيەت ماھىرلىرى ئەقىل ـ پاراسەت ، ئەخلاق ـ پەزىلەت ، ئىرادە ـ جاسارەت ئىگىلىرى سۈپىتىدە بىھۇدە ماختاشلار بىلەن ئورۇنسىز ھاقارەتلەرگە بەرداشلىق بېرىدىغان ئاڭ كامالىتىگە ئېرىشىشى كېرەك .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

كىشىلەر مەنپەئىتىگە چاڭ سېلىش ، قارا نىيەتلىك ۋە سۇ-

يېقەست خاراكتېرلىك ھەرىكەتلەر جىنايى قىلمىش ھېسابلىنىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

سۈيقەست ، پىتنە ـ ئىغۋاگەرچىلىك ، تىل بىرىكتۈرۈۋېلىش ، پارىخورلۇق ، خۇشامەتچىلىك قاتارلىقلار كىشىلەر ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت گۈزەللىكىنى بۇلغايدۇ . ئۇ ئەخلاقسىز چۈشكۈنلۈكنىڭ ھەر خىل مۇناسىۋەتتىكى ئىپادىلىرىدىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

كېيىنكى ئوتتۇرا ئەسىر ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ خارابلىشىشى ئافاق خوجا ۋە ئۇنىڭ ئىت ـ غالچىلىرىنىڭ ھەسەتلىرى ، پىتنە ـ ئىغۋالىرى ۋە تۆھمەتلىرىدىن بولغان . بۇ چېكىدىن ئاشقان بۇزغۇنچىلىقنىڭ تۆپ يىلتىزى ـــ ھەسەت .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھەسەت ۋە ھەسەت كۈرۈھۋازلىقى مىللەتنى نابۇت قىلىدۇ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ھۇرۇنلۇقتىن ئىبارەت بۇ ئاپەت نادانلىق ، گادايلىق ۋە خارلىقنىڭ ئۇرۇقىنى تېرىيدۇ .

بىكار تەلەپ ھۇرۇنلۇق ئەقىل مەشئىلى ئۆچكەن ۋە قايتا يانمىغان زېمىندىكى سېسىقچا باشلىغان توختام سۆز بىكار تەلەپ ھۇرۇنلۇقتىن لاپ ئېتىشتىن باشقا ئىپتىخار كۈلى ـــ مەردلىك ۋە قەھرىمانلىق مەيدانغا چىقمايدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھەسەتخورلۇق ـــ نامەرد ، كۆڭلى قارا ، خيانەتكار روھ . ھەسەت بىلەن ۋىجدان بىللە بىر قەلبتە ياشىيالمايدۇ .

«يىپەك يولدىكى بىر چوك ئىللەت»

قارىسىغا سۆزلەش ، باشقىلارنىڭ ئىغۋالىرى ، قەسەملىرىگە ئالدىنىپ جىنايەت يولىغا مېڭىش ، تەلۈە ـ ئەسەبىيلىككە يۈزلىنىش ، قاپقانغا چۈشۈپ قېلىشلار تەنتەكلىكنىڭ ئالامىتى .

قەھرىمانلىق بىلەن قۇربان بولغانلاردىن كۆرە ، تەنتەكلىك بىلەن دەپنە قىلىنغانلار كۆپ .

«يىپەك يولدىكى بىر چوك ئىللەت»

چوك تەلەپ ۋە ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ يۈرگەن شۆھرەتپەرەس ئاخىردا داغدا قالىدۇ . دەرۋەقە ، ئۆزىگە مۇنار تىكلەش خيالى ئەخمەقلىقنىڭ بىر تۈرى ، ئەلۋەتتە .

«يىپەك يولدىكى بىر چوك ئىللەت»

ھاماقەتلىك ئەخمەقلىقتۇر . ئۇ پۈتۈن مەنىۋى جاھالەتنىڭ ساقلىنىشى ، بازار تېپىشى ئۈچۈن سانسىزلىغان قۇلاقلار پەيدا قىلىدۇ . ھاماقەتلىك ـــ جاھالەت دۇنياسى ئۈچىدىغان يەڭگىل ھاۋا بوشلۇقى .

«يىپەك يولدىكى بىر چوك ئىللەت»

مەنسەپ ـــ خەلقنە مەنپەئەت يەتكۈزۈش بەدىلىگە بېرىلگەن ھوقۇق ۋە ئىشەنچ .

«يىپەك يولدىكى بىر چوك ئىللەت»

زوراۋانلىق كۈچكە تايىنىدۇ ، ئۇ ئىقتىسادىي كۈچ ۋە ھوقۇقدارلىق كۈچىدىن ئىبارەت . دىنىي ۋە ئىلمىي نوپۇزغا تايىنىپ زومىگەرلىك قىلغۇچىلارمۇ بولىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

مەنسەپ ـــ باشقۇرۇش بويىچە ھوقۇق مېخانىزمى بولۇپ ، سىنىپىي جەمئىيەتنىڭ يالدامىسى . كىشىلەر تېخى مەنسەپدارلىقنى رەت قىلىش باسقۇچىغا يەتمىگەچكە ، خېلى كۆپ كىشىلەردە مەنسەپدارلىقنى رەت قىلماسلىق روھىيىتى ساقلانغان ، بۇ جەمئىيەتتە ھەممە ئادەمدە بولىدىغان روھىيەت بولمىسىمۇ ، بۇ روھىيەت خېلىلا ئاشكارا ئىپادىلىنىدۇ . بۇ بەزىدە ئاشكارا رىقابەت شەكلىنى ، بەزىدە يوشۇرۇن پائالىيەت شەكلىنى ئالىدۇ . سىياسىئونلۇق ھايات ئۇچۇن بۇ نورمال ھادىسە .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

تەمەخورلۇق ، خۇشامەتچىلىك ، ئىككى يۈزلىمىلىك ، چېقىمخورلۇق ۋە ساتقۇنلۇق سەلبىي ئىللەتلەر ئارىسىدىكى ئاجىز تىپ بولۇپ ، خۇددى «ئورۇق ئەرۋاھ»قا ئوخشايدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئۆزىنىڭ ئىنسانىي ۋىجدانىنى ، ئاندىن كېيىن دوستلىرىنى ، قىسقىسى ئىلگىرى ئۆزى نەپ ئالغان ، تەلىم ئالغان ، ئۇستاز ۋە تەربىيەچىلىرىنى بۇۋاپالىق گىردابىغا تاشلاش ئەخلاق نۇقتىسىدىن ساتقۇنلۇق ھېسابلىنىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

بىۋاپالىق ـــ قېرىنداشلارنى ، ئۇستاز ـ شاگىرتلارنىڭ ، دوست ـ ئاغىنىلەرنى داغدا قالدۇرىدىغان دەھشەتلىك مەنىۋى ساتقۇنلۇق . نامەردلىك ، مەرھەمەتسىزلىك ، ئىچى قوتۇرلۇق ، پىتنە ـ پاساتقا سۈكۈت قىلىش ، ناھەقلىققە قارشى چىقالماسلىق ـــ ساتقۇن روھىيەتنىڭ بىر ئىپادىسى .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

چېقىمخورلۇق ـــ تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەلىرىدە چىنلىق ۋە ئادىللىقتىن چەتنىكەن ھالدا سۆزنى بۇرمىلاپ باشقىلارنىڭ غەزەپ يالقۇنىنى قوزغاشقا قارىتىلغان . ئۇ زىيانكەشلىكنىڭ تەركىبىي قىسمى .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئىككى يۈزلىمىلىك ئائىلىدە يۈز بەرسە ئائىلىنى ، خىزمەتتە يۈز بەرسە يۇقىرى ـ تۆۋەننى ، مىللەتتە يۈز بەرسە زىيالىيلار ۋە خەلق ئارىسىدىكى ھەمدەملىكنى بۇزىدۇ . ئىككى يۈزلىمىلىك بىر خىل مۇغەمبەرلىك ، ئالدامچىلىق بولۇپ ، ئۇ ھەقىقىي ئىنسانلىققا زىت ، ئىشەنچ ـ ئىناۋەتكە زىت .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئىككى يۈزلىمىلىك ـــ ئاجىز تەپتىكى روھىي ئىللەتلەر جۈملىسىدىكى ھەم ئالدامچى ھەم ساتقۇن خاراكتېرىدىكى نامەرد جانباقارلىق بولۇپ ، بىلىشنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ ، بىرلىك ـ ھەمدەملىككە دەز كەتكۈزىدۇ . ئۇ بېشىم شەكىلدە مۇناپىقلىق ، سىياسىي شەكىلدە خائىنلىققا ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

خۇشامەت ـــ قۇلچىلىقنى بەجا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىنسانىي غۇرۇرىنى ئۆزى دەپسەندە قىلىدىغان بۇ ئىللەت ئۆز مەقسىتىگە يەتكەندىن كېيىن بىردىن يەل كىركەن شارەك كۆچلۈك زوراۋانلىققا ـــ باشقىلارنىڭ ئىنسانىي غۇرۇرىنى دەپسەندە قىلىشقا يۈزلىنىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

خۇشامەتچىلىك ـــ ئاجىز ، رەزىل قىياپەتتىكى روھىي تەلەپچىلىكنىڭ ھېيلىگەر قۇلـ دېدەك شەكلىدىكى ئىپادىسى .

خۇشامەتچىنىڭ نىيىتى تەمە ، پىكىر ـ خىيالى زوراۋانلىق . ئۇ ئالدىدا ماختاپ ، ئارقىدا نامىدىن پايدىلىنىپ ئىش كۆرىدۇ . ئۇ ساداقەت ۋە ساخاۋەت بىلەن تەقابىلىنىۋالغان ، تەقابى ئېچىلمىغان ساتقۇنلۇق ياكى خىيانەتكارلىقتۇر .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

تەمەخورلۇق ـــ ئاجىز ، رەزىل قىياپەتتىكى روھىي دەۋانەلىق ـــ قاباھەتلىك نىيەت بىلەن ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەكنىڭ ئارىسىدىكى بوشلۇقتا «تۇخۇم» تۇغۇپ تۇرغان پەسكەش ئىللەت .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

تەمەخورلۇق بىر خىل ئاچ كۆزلۈك بولۇپ ، ئۇنىڭ مۇقەددەمسىمۇ ، خاتىمسىمۇ قوپقۇرۇقلۇقتىن ئىبارەت . تەمەخورلۇق قانائەتنى بىلمەيدىغان ئەبەدىي روھىي گادايلىقتۇر .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

مىللىتىمىز روھىيىتىدىكى سەلبىي ئىللەتلەر بىر ئۇچۇر ،

ئۇ تارىخىي كەچۈرمىشلىرىمىزنىڭ مەنىۋى لاتقىلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ . بۇ لاتقىلار ئوخشاشمىغان تارىخىي دەۋرلەردە ئوخشاشمايدىغان سەۋەبلەر ـ تۈزۈلمىگە ئىگە چۆكمە ھاسىل قىلىدۇ .

سەلبىي ئىللەتلىرىمىزنىڭ ھازىرقى تارىخىي فورماتسىيىسى ـــ «يۇرتتۇزلۇق»نى يادرو قىلغان ھالدا ئۇنى چۆرىدەپ بىر قاتار «ئويمان ـ دۆڭ» ، «يۇقىرى ـ تۆۋەن» ئىللەت تۈركۈملىرىدىن تۆرەلمە ھاسىل قىلغان .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

مەنىۋى ئىللەت ھەممىمىزدە ھەر خىل ساقلانغان . «ئۆمۈر يولى يىلان يولى ! » ئۇ تۈز چىۋىتى ئەمەس . ھەر كۈن دېيەلمەسەمۇ ھەر يىل ، ھېچ بولمىغاندا بىر مۆچەل بىز ئۆز ـ ئۆزىمىزدىن ئۆزگىرىپ بارىمىز .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

يۇرت ـــ كىشى قەلبىدە مىللەت ۋە دۆلەت ئېڭىدىن مۇقەددەم يىلتىز تارتقان روھىي تىرەك ۋە ئىپتىخار . بۇنى چۈشىنىشكە ، ھۆرمەتلەشكە ئەرزىيدۇ . ئەمما ئۇ ئورخۇن ـــ سلېنگا ۋادىسىدىكى ئۇيغۇر قەبىلىلىرىدەك قاغان چىقىدىغان قەبىلە (ياغلاقار) ۋە ۋەزىر چىقىدىغان قەبىلىگە (ئىدىز) ، ئىچكى ـ تاشقى قەبىلىلەرگە ئايرىلىپ كەتمەسلىكى ، ھەرگىزمۇ يۇرت شەكىلىنى ئالغان جامائەت پىكرى ، روھىي ئالاقە ۋە سىياسىي تۈركۈمگە ئايلىنىپ قالماسلىقى لازىم .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھازىرقى تۈپ مەنىۋى پاجىئە ، باشقىچە ئېيتقاندا ، ھازىرقى

سەلبىي ئەخلاقىي روھىيەت سېكسىلىنىك مەركىزىي ئوقى ئەنە شۇ بىر پۈتۈن ئېتنىك روھنىڭ پارچىلىنىپ ، تۆۋەندىن چۆرىكىچە يۇرت پىسخىكىسىنىڭ ئەسىرىگە ئايلىنىپ قالغانلىقىدىن ئىبارەت ! بۇ ئاددىي تىلدا يۇرتۇازلىق دەپ ئاتىلىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئىللەت ـــ بىرەر ئوق بىلەن ئۆلىدىغان جان ياكى بىرەر ئوكۇل بىلەن قىرىلىپ كېتىدىغان باكتېرىيە ئەمەس .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

يىپەك يولى خارابلاشقانلىق ، بېكىنمە ئىگىلىك ، گادايلىق ۋە نادانلىق تۈپەيلى ھاسىل بولغان مەنىۋى ئىللەت خەلقىمىزدىكى پۈتكۈل ئاجىزلىق ، ئۇگۇشسىزلىق ۋە كېلىشمەسلىكنىڭ يىلتىزىدىن ئىبارەت .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ساختا شۆھرەت تىرىكلىكتە ، جامائەتچىلىك ئارىسىدا ، ئۆلگەندە ئەرۋاھلار قاتارىدا ھەمىشە خورلىنىدىغان روھىي ئىللەت . شان ـ شەرەپ تەنتەنىلىرىدە مۇنداق پەسكەش روھىيەت باش كۆتۈرىدىغان بوشلۇق ، ئايىغ باسىدىغان ئورۇن يوق ! ئۇنىڭ تازىلىنىشى ـــ مىللەتنى لايغەزەللىك ، مەنمەنلىك ، تەييارتاپلىق ، ئالدامچىلىق ، كازىزاپلىق ئىللەتلىرىنىڭ چىرىتىشىدىن ساقلاپ ، قابىل ـ قەيسەر روھىي كامالەتكە ئېرىشتۇرۇشىدە شۇبھە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھۆرۈنلۈق ، ئىرىنچەكلىك ، بىكار تەلەپلىك مىللىتىمىزنىڭ يېپەك يولى خارابلاشقاندىن كېيىنكى مۇھىم بىر روھىي ئىللىتى .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

چوقۇيدۇ ئەقىلنىڭ كۆزىنى ھەۋەس ،
چوقۇلغان ئەقىلنىڭ مەرتىۋىسى پەس .
ئەي دانا نەزەر سال ئەقلىي ئەماغا ،
ئەقىلسىز ھەۋەستىن ئۆزنى باسمىش تەس !

«روھىي ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

خۇشامەتچىلىك بىلەن تەھدىت سېلىش ساختا شۆھرەت كازىزاپلىقىدىكى قوشكېزەك ئىككى ھېيلە . خۇشامەت روھىي قۇلۇق بولسا ، تەھدىت روھىي قاراقچىلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ ھەر ئىككىسى ئورۇن ئالماشتۇرالايدىغان ھېيلىگەرلىك ، ئالدامچىلىقتىن ئىبارەت . روشەنكى ، ئالدامچىلىق ساختىلىقنىڭ ماھىيىتى ھېسابلىنىدۇ .

«روھىي ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ئەمەلىيەتتە ، ئەمەلىيەتكە سىغمايدىغان ئالقاپلىقنىڭ بىر شەكلى بولغان لاپخورلۇق تازىلانمىسا ، ئۆزىنى ۋە ئۆزگىنى سېلىشتۇرۇپ بىلىدىغان ، دۇنياغا نەزەر سالىدىغان يېڭى مىللىي روھىي ئويغىنىش مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن ئەمەس .

«روھىي ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ساختىلىق ـــ پاش بولۇشقا ، ئاشكارىلىنىشقا مەھكۇم بولغان نىقاب ! ئۇ بەربىر يىرتىلىپ ، پۇچەكنى قىپيالىڭاچلاپ ، ئاچچىق

كۆلكە پەيدا قىلىدۇ . مەڭگۈ بۇزۇلمايدىغان ساختا نىقاب بۇرۇنمۇ بولمىغان ، كەلگۈسىدىمۇ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

دۇنيانى ئوغرىلاپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس . كازىزاپلىق پەقەت ئۆز ھالاللىقىنى ئۆزى ئوغرىلىغان ، نابۇت قىلغان ، پۈشايمان ئالـ ىلىغا باشلايدىغان ئاچچىق كىچىك سۇ ئاقىل كىشىلەر ، ئاددىل كىشىلەر ، قابىل كىشىلەر قانچە «ھاماقەت» كۆرۈنسىمۇ ، ئاقىۋەت بۇ خىل كازىزاپلىقنىڭ ھەسرەت زارىنى نەپـ رەت ۋە مەسخىرە ئىچىدە ئاڭلايدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ماختانماق ، لاپ ئۇرماق قارا نىيەت بىلەن يالغانچىلىقنىڭ ساختا شۆھرەت ۋەسۋەسىسى ئېھتىياجى بىلەن بىرلىشىش شەكـ لىدە مەيدانغا كەلگەن . ماختانماق ، لاپ ئۇرماق نادانلىق ئاسارىتىدە تۇرۇۋاتقان كىشىلەردىكى يەنە بىر ئېچىنىشلىق روھىي كېسەللىك .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھەممە دېگىزنىڭ چېكى بار ، پەقەت غەيرەت دېگىزنىڭ بىر چېتى يوق !

«ھەشەمەتچىلىك ۋە ھېرىپ ـ ھۇرۇنلۇق»

ھەشەمەتچىلىك تۇرمۇشنىكى كىچىك ئىش ئەمەس . ئۇ تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىگە ، مىللەتنىڭ ھەممە ھۇجەيرىلـ رىگە تەسىر كۆرسىتىدىغان ئاڭ قۇرۇلمىسىدىكى بىر خىل مەرەز ئىللەت ! ئۇ ئىنسان قىممىتىنى دەپسەندە قىلىدىغان ، مىللەت قىممىتىنى پۇچەكلەشتۈرىدىغان كېسەل تەككەن كىشىلىك

قارىشىنىڭ ئىپادىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىپ ـ غۇرۇالىق»

ئىنسان قىممىتى ساختا شۆھرەت ۋە ھەشەمەتچىلىك بىلەن ئۆلچىنىمەيدۇ . ئەكسىچە ، ئۇ ئىجادىي ئىقتىدار ۋە ئىجتىمائىي تۆھپە بىلەن ئۆلچىنىدۇ .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىپ ـ غۇرۇالىق»

ھەشەمەتچىلىك مىللەتنىڭ ئەنئەنىسىنى ئايىغ ئاستى قىلىدۇ . باشقا مىللەت ۋە باشقا دۆلەت كىشىلىرىنىڭ مەسخىرىسىنى قوزغايدۇ .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىپ ـ غۇرۇالىق»

ساختا شۆھرەت ـــ پۈچەك قەلبىنىڭ يالتىراق سۆلىتى .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

شۆھرەتپەرەسلىك بىر خىل ھاماقەتلىكتۇر .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھەشەمەتچىلىك شۆھرەت ئەمەس ، بەلكى نومۇس .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىپ ـ غۇرۇالىق»

ھەشەمەتچىلىك ـــ ئامەتتىن ھوسۇل يىغقانلىق ئەمەس ، ئاپەتنىڭ ئۇرۇقىنى تېرىغانلىق .

ھەشەمەتچىلىك ـــ ئەركىن مۇھەببەتنىڭ كۈشەندىسى .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىپ ـ غۇرۇالىق»

ھەشەمەتچىلىك ئومۇمىي نامراتلىقنىڭ ساختا

دەبدەبىسى سۇپىتىدە نامايەندە بولىدۇ .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غەربىب ـ غۇرۇالىق»

يۇرتۇازلىقنى ئۆزىنى كەۋدىلەندۇرۇش قورالى قىلىش ، ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىش قورالى قىلىش ، كۆرۈە تۇپىلاش قورالى قىلىش ماھىيەتتە ئۆز يۇرتىنى دەپسەندە قىلىپ ، ئۆز يۇرتداشلىرىنى ئالداپ ، ئۇلارنىڭ ئورتاق مەنپەئىتىنى ھاقارەتلىگەنلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس .

يۇرتۇازلىق يۇرتنىن ئېرىغدالمىسا يۇرت كۆللەنمەيدۇ . دۇنيا يۇزلىنىۋاتقان ئىنقىلابىي (ئۇچۇر) دەۋرىدە يۇرتۇازلىق مىللەتنى ھالاكەت ھالقىسىگە ئېلىپ بارىدىغان بىرلەشمە كېسەل .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

دىلى يۇرتۇازلىق زەھىرى ، تىلى يۇرتۇازلىق نەشتىرى ، قەلبى يۇرتۇازلىق خەنجىرى بىلەن گۈناھ قىلغانلار مانا مىللەت ، مانا ۋەتەنگە قانداق تىكىلىپ قارىيالىسۇن؟ !يۇرتۇازلارغا يۇرت بەرىش بىزدىكى نادانلىق ئەمەسمۇ؟ !

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

قارا نىيەتلىك ۋە قولى يەتمەسلىك ھەسەتخورلۇقنىڭ باشلىنىشىدىن ئىبارەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

بىلىمنى قەلبى كۆرسى ۋە كامالەت كۆرسىغا يەتكۈزمىگەن ھەسەتخور «ئۆلىما ـ زىيالىي»لار ئۆز مىللىتىدىن ھەقىقىي تە-

پەككۇر ۋە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ چىقىشىنى كۆرەلمەيدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھەم قولى قىسقا ناقابىل ھەم قارا نىيەت ھەم غەيۋەتخور بو-لۇش بىر خىل زىددىيەتچان روھىي كېسەللىك بولۇپ ، ئىنبلىس تەسۋىرىگە ئوخشايدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

پەسكەش ۋە ھاماقەت كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان پەرىزات-شۆھرەتپەرەسلىك بىرىنچىدىن ، سەممىيەتنى يېيدۇ ، ئىككىن-چىدىن ، شۆھرەتپەرەس تەمكىنلىكتىن ئايرىلىپ مەمەدانە بولىدۇ . ئۈچىنچىدىن ، كۆلپەت كەلتۈرىدۇ .

«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

پىتنە تۇغدۇرۇپ ، تۆھمەت قىلىش يولى بىلەن سېستىقۇ-چىلارنىڭ مۇقەررەر سېپىگە كېتىشى بۇ پاك ۋە ناپاكلىق كۆرە-شىدىكى بىر ھەقىقەت . مانا بۇ تارىخنىڭ نۇرانە يۆنىلىشى . ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا تەگرىمۇ بولمىغان ، ھەقىقەتمۇ بولمىغان ، تا-رىخمۇ بولمىغان ، ئىستىقبالمۇ بولمىغان ، ئىشەنچ ۋە ئالىي ھىممەتمۇ بولمىغان بولاتتى .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھەسەتخورلۇق شۇنداق كېسەلكى ، بىرىنچىدىن ، ئۆزىنى ھا-لاك قىلىدۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، يۇقتۇرۇۋالغان كىشىلەرنى ھالاك قىلىدۇ ؛ ئۈچىنچىدىن ، مىللەتنىڭ ئۈيۈشۇش كۈچىنى تارقاقلاشتۇرۇپ ، روھىي ئۈيۈشتۇرغۇچى ئاقىل كىشىلەرنىڭ

ئابرۇي ـ نوپۇزىنى داۋاملىق قىرقىپ ، مىللەتنى ھالاك قىلىشنىڭ جەريانىنى تېزلەشتۈرىدۇ .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھەسەتخورنىڭ تەپەككۇرى ، ھېسسىياتى ، تىلى ، قەلبى خۇنۇكلۇك بىلەن تولغاچقا ، تىنىقى ۋە يۈرەك سوقۇشى ھەمىشە ھەسەت زەھىرى ، بوھتان ئوتى ۋە قورقۇش تەشۋىشىدە تۇرىدۇ ، ئۇنىڭ روھىي كېسەللىكى جىسمانىي ئاجىزلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ . ھەسەتخورلۇقنى يۇقتۇرغان كىشى ئۆزىگە يارىشا «جەڭگاھ» ئېچىۋالغان يەنە بىر ھەسەتخوردۇر .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ھەسەتخورلۇق تەرىپىدىن چىرمىۋېلىنغان مىللەت گەرچە تىل بىرلىكى بىلەن بىرلىشىپ تۇرسىمۇ ، قەلبى پارچىلانغان مىللەتتىن ئىبارەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ساختا شۆھرەت ھەقىقىي ئىجتىمائىي شۆھرەت ۋە ھەقىقىي ۋىجدانىي ئىپتىخار بولماستىن ، ئۇنىڭ ئەكسىچە جامائەتچىلىك نىمىۋ ، ئۆز ـ ئۆزىنى ئالداپ ، ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بېرىدىغان «كۈلكىلىك ئىنەك» تىكى ساختا كۆرۈنۈشتىن باشقا نەرسە ئەمەس .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

قاسساپلىق قۇشخانىغا مەركەزلەشكەندەك ، مەدەنىيەت ھەسەتچىلىكىمۇ نەشر ـ ئېكار گۈلزارىدىن ئورۇن ئۇتۇپ قالماسلىقى كېرەك . بۇ يۇكسەك گۈلزارنىڭ بۇلغىنىشى ئۇمىد شامىنىڭ

بوھرانىدىن دېرەك بېرىدۇ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك پاراڭلار»

بىر كونا گۈمبەزدە قاقىلدار قاغا ،
ئېلىنى يوقاتقان شائىرغا قىياس .
ئەرۋاھتەك يېقىمسىز ئۈندىكى سادا ،
ئۈستىدە ئۆمۈرلۈك ھازىدار لىباس .
ئانا ئەل ئامانسەن ئىلكىدە غۇرۇر ،
ھازىدار كۈنلەردىن ساقلىسۇن خۇدا .
نىزالار كۆزۈڭدىن گەر ئۇچۇرسا نۇر ،
شائىرلىق بۇ نەسەب قاغىدۇر گويا .
ۋەيرانە ئۈستىدە قاغا مۇڭلىنار ،
سەبىلەر ئاتسىمۇ ئاڭا تىنماي تاش .
ھېكمەت شۇ : ياشاشنى خالىساڭ ئەگەر ،
ئىناقلىق ئىچىدىن ئىزدىگىن قۇياش .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

قەلەم ئەھلىنىڭ شان ـ شەرىپى ، مەردلىك ۋە ئەركەكلىكى ھەسەتخورلۇقتىن مۇتلەق خالىي بولۇشتا .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ھەسەتخورلۇقنى ئەھلىيەتتە سۆكۈش ، ئەھلىيەتتە ئېرىغ داش ، پەزىلەت مەسلىسىنى پەزىلەت بىلەن ھەل قىلىش لازىم . جاھالەت قاراڭغۇلۇقىدا قارا لىباس ، نىجادىيەت كۈندۈزىدە ئاق يەكتەك كىيىۋالىدىغان كىشىلەرگە تارىخنىڭ قويىنى كەڭ بولۇشى

بىلەن بىللە ، مەسخىرە شەمشىرىمۇ يېتەرلىك ئۆتكۈر !
«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئەينەككە قاراش ئىككى خىل بولىدۇ : ئۇنىڭ بىرى ، يۈ-يۈپ ـ تارانغاندىن كېيىن ، تاشقى قىياپەتنى كۆزىتىش ئۈچۈن قاراش .

يەنە بىرى ، ئەينەككە تىكىلىپ قاراش ، ئۆز كۆزىگە سىنچىلاپ قاراپ ، ئۆزىنىڭ ئىچكى قىياپىتىنى ئۆزى كۆرۈش ئۈچۈن قاراش . ئاز بولمىغان كىشىلەر تاشقى قىياپەتنى ئوبدان بىلسىمۇ ، ئۆزىنىڭ كۆزىنىڭ زادى قانداقلىقىنى راسا دېگەندەك بىلمەيدۇ . ئۆز كۆزىگە «ئەۋرەتتىكى كۆڭۈلگە تايىن» دېگەندەك سەمىمىيلىك بىلەن قاراش ئاسان ئەمەس ، ۋەھالەنكى ، مۇنداق ئەينەككە قاراشقا جۈرئەت قىلىش ۋە مۇنداق ئەينەككە قاراشنىن تەربىيەت ئېلىشنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇشنىڭ بولۇشى ـ بولماسلىقىدا پەرق تولىمۇ كاتتا !ھەسەتخورلۇقتا تەلۈە ـ تەرسا دەرىجىسىگە يەتكەن بىمارلارنىڭ ئىككىنچى خىل ئەينەككە قارىشى تولىمۇ مۇشكۈل .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

باشقىلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە ساغلام ئېستېتىك زوقلىنىش پسىخىكىسىغا زىت ھالدا ئىللەت خاراكتېرىدىكى ھەسەتخورلۇق روھىيىتىنى ئىپادىلەيدىغان كىشىلەرنىڭ مۇنداق پاك-لىنىش جەريانىنى ئۆتكۈزۈشى تەۋسىيە قىلىنىدۇ . زوقلىنىش—

ئۇلۇغۋار ئىنسانىي روھىيەت ، ساغلام ھېسسىياتچان ھېسداشلىق قۇۋۋانجى !مۇشۇنداق مەنىۋى مەلىكە ۋە روھىي سائادەتتىن مەھرۇم بولۇش نېمىدېگەن شورى قۇرۇغانلىق ـ ھە !

تىكەندىن قورققان ئەتىرگۈل بولماس ، ئىتتىن قورققان جاھان كەزدى ! ھەسەتكە يولۇققۇش نومۇس ئەمەس !

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

مىللەتنىڭ روناق تېپىشى ، ھەتتا رىقابەتچان دۇنيادا ساقلىنىپ تۇرۇشى ئۇچۇن ئىلىم ـ پەن بىلەن نادانلىقنى تازىلاش ، ئىتتىپاقلىق ، ئىناقلىق ، ھەمجەھەتلىك بىلەن ھەسەتخورلۇقنى تازىلاشتىن باشقا يول يوق !بۇ نۇقتىدا ھەسەتخورلۇق مىللەتنىڭ تەقدىرىگە ئالاقىدار چوڭ مەسىلە .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

رەشك ـ ھەسەت ـــ «روھىي ئازادلىق» ، «ئەركىن ـ دېموكراتىك روھ» نىڭ دەل ئەكسىچە ، مىللەت روھىيىتىدىكى ، جۇملىدىن ھەسەتخور ۋۇجۇدىدىكى ئەسەبىي ئىللەت . رەشك ـ ھەسەت ئەپسانىۋى چۆچەك شەكلىدىكى دوزاخ بولماستىن ، دەل رېئال ، ھەقىقىي جەھەننەم . ئۇنىڭ ئوتلىرى نەپسانىيەت ۋەسۋەسىسى بىلەن يانغان ، ئۇنىڭ ئاپەتلىك يالقۇنلىرى ئۆزىنىڭ ناقابىللىقى ۋە بەختسىزلىكى بىلەن باشقىلارنىڭ ئىقتىدارى ۋە سائادەتمەنلىكىنى دۈم يېتىپ سېلىشتۇرۇش ئاساسىدا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن دوزاختىن ئىبارەت . بۇ خىل ھەسەت يالقۇنلىرى ئۇنىڭ

ئىقتىدارىنى ۋە بەختكە ئېرىشىش مۇمكىنلىكلىرىنىڭ باش كو-
زىرى بولغان ئەقىل جەۋھىرىنى كۆل قىلىپ ، ئۇنى تەپەككۇر ،
روھىيەت ، خۇلقى ـ مىجەز ۋە جىسمانىي جەھەتتىن قۇرۇلۇپ ،
خارابلىق توپىسىغا يېقىنلاشتۇرىدۇ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ھەسەتخور باشقىلارنىڭ سۈرىتىنى تامغا ئېسىپ قويۇپ ،
ئۇنىڭ بەدىنىگە چاڭگال سېلىپ ، گۆشىنى تېتىپ يېگەندەك
خىيالىي كۆرۈنۈشتىن ئۆز ـ ئۆزىنى بەزلەپ ، ئەملدە ھەر دەقىقە
ئۆز ـ ئۆزىگە چاڭگال سېلىپ ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈچىدۇر .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ھەسەتخورلۇقنىڭ جىمغور بىر شەكلىمۇ بار . ئۇ بولسىمۇ
«سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋېلىش شەكلىدىكى ھەسەتخورلۇق» تىن
ئىبارەت . ئۇ ئۆز قېرىنداشىنى ، ھاقارەتلىنىۋاتقان ، چەتكە قې-
قىلىۋاتقان بىگۇناھ كىشىنى مەلۇم بىر ئېغىز ، بۇرۇن يالىشىش
لەززىتى ۋە تاپاۋەتكە دەپسەندە قىلىدىغان ، خار قىلىدىغان ، سا-
تىدىغان كىشىلەرنىڭ دەل ئۆزى ئەمەسمۇ؟

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

يىلسېرى بىلمەكتىمەن ھالىڭنى خالىق ئۇيغۇرى ،
يادىكار ئەشئالىرىڭدىن يورۇدى قەلبىم نۇرى .
چاپسىمۇ جاللات سېنى ، جاللاتقا يەم قىلغان سېنى ،
سەن بىزار بولغان ئاشۇ ھەسەت ـ خۇشامەتنىڭ شورى !

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

دانىشمەن ، سىرداشقا تەشنا ، روھىي تىرىك مۇئەككەلكە تەشنا ، ھەقىقىي قەلب ساقىيسىغا تەشنا ھالدا ، خاتا ئوبرازلاندۇ- رۇشلار ، رەشىك ـ ھاقارەتلەر ئىچىدە مەنىۋى تەنھالىق ئازابىنى چېكىدۇ . ئۇ توخۇ فېرمىسىغا كىرىپ قالغاندەك ، ئۆز قولىدىكى ئۇنچە ـ جاۋاھىرلارنى توخۇلارنىڭ تېپىپ ـ تاشلاپ ، سامان پا- خالالار ئارىسىدىن دان تالىشىپ يېيىشىۋاتقان ھالىتىدىن غەمكىن بولىدۇ!

«دانىشمەنلىكنىڭ دەردى»

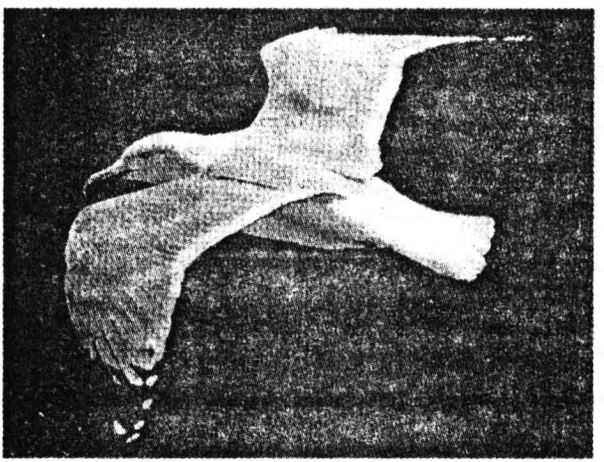

10 ـ باب

ئايال ۋە ئايالىلىق

— ※ —

شەرىئەت ئايالىلىقنىڭ كۇپۇرلۇقىنى ئايال ئۈچۈن ئەڭ چوڭ گۇناھ دەپ بەلگىلىگەن.

«ئىزگۇ مالائىكە»

ئىزگۇ مالائىكە مېنى ۋە باللىرىمنى ئۆزىنىڭ ئىزگۇ نۇرلىرى بىلەن ئەڭ ئېسىل بەخت قەسىرىدە يېگى ھاياتلىققا مۇيەسسەر قىلدى.

«ئىزگۇ مالائىكە»

ياخشى ئايال ئەرنىڭ بارلىق ئېغىرىنى كۆتۈرىدۇ.

«ئىزگۇ مالائىكە»

سەنئەتكار ئىنسان روھىيىتىنىڭ ئىنژېنېرى، كەلكۈسى ۋە يېگى ئەۋلاد مودېلىنىڭ بىۋاستە لايىھىلىگۈچىسى، ئوبرازلىق غايىۋى تەپەككۇر مۇتەپەككۇرى. شۇنداق ئىكەن، يازغۇچى، شائىر ھەر خىل ژانىردىكى سەنئەتكارلار ئۈچۈن ئايالىلىق غايەت كاتتا، ئىنتايىن مۇھىم ۋە پۈتۈلمەس مالقىلىق قىممەتتىكى تېمىتىكا ھېسابلىنىشى لازىم.

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئاياللارنى سۆيۈش مىللەتنى سۆيۈش دېمەكتۇر.

«ئىزگۇ مالائىكە»

ئاياللىق ـــ تەبىئەتنىڭ شاھ ئەسىرى .
ئاياللىق ـــ گۈزەللىك قەسىرىنىڭ مەلىكىسى .
ئاياللىق ـــ جەمئىيەت توقۇلمىلىرىنىڭ ئۆرۈش يېپى ۋە ئا-ئىلە ئۇيۇشمىسىنىڭ چارق قازىنى .
ئاياللىق ـــ ئەجداد ۋە ئەۋلاد مەرۋايىتلىرىنى تىزغۇچى رىشتە ، تەربىيە پائالىيىتىنىڭ مۇقەددەس ساھىبى .
ئاياللىق ئىلھام چەشمىسى ، ئارزو يەلكىنى ، ئۈمىد چولپىنى ، بەدىئىي ئەسەرلىكى يالقۇنلۇق يۈرەك .
«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئىنسانىيەت ئۆزىنىڭ تۇنجى ئىلاھىيەت ئوبرازىنى ئايال سىماسىدا ياسىغان . كۆپلىكەن مىللەتلەرنىڭ ئالەم بىنا بولۇش توغرىسىدىكى ئەپسانىلىرى ئاياللىق توقۇلمىلىرى ئۈستىگە قۇرۇلغان .
«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

بىز رېئال تۇرمۇشتا ۋە بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللىقنىڭ ئالىيجاناب ۋە پەسكەش ئۇلكىلىرىنى دائىم ئۇچرىتىمىز . ئاياللىق بەزىدە ئىجابىي ۋە سەلبىي تەربىيە ۋاستىسى ، بەزىدە تاۋار ماركا ۋاستىسى سۈپىتىدە كۆز ئالدىمىزغا چىلىقىدۇ . يەنە بەزىدە ھېلە ـ نەيرەڭ ۋاستىسى ، بەزىدە بەدىئىي ئىجادىيەتنىڭ رەڭ ۋە تەم قوشقۇچى ۋاستىسى سۈپىتىدىمۇ زاھىر بولىدۇ .
«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئايال ـــ پۈتكۈل ئايال ـ قىزلارغا قارىتىلغان ئىجتىمائىي ئىدىيە . ئاياللىق ـــ مەدەنىيەت ئېتنوگرافىيىسى ۋە جەمئىيەتشۇناسلىق

نۇقتىسىدىن ئالغاندا ، ئومۇمەن ئىنسانىنىڭ يېرىمىنى ھاسىل قىلغان مۇھىم تەركىب ، خۇسۇسەن پۈتكۈل ئىنسان تەقدىرىگە ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەڭ مۇھىم تەركىبتىن ئىبارەت .

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

تارىخ ئومۇمىيلىق جەھەتتە ، بەزى كىشىلەر ئويلىغاندەك ئاياللاردىن چىققان تارىخىي شەخسلەرنىڭ تولىمۇ ئازلىقى بىلەن ئەمەس ، بۇنىڭ ئەكسىچە ، ئاياللارنىڭ تارىخىي شەخسلەرنى ۋە پۈتكۈل بىر دەۋرى يەنە بىر دەۋر كىشىلىرىنى قانداق يېتىشتۇرگەنلىكى بىلەن ئۆز سەھىپىلىرىنى بېزىگەن .

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئانىلىق مەلىكىسى ـــ بىر قىزنىڭ بويىغا يېتىش ۋە پەرزەنت تۇغۇش ئىقتىدارىنى نامايەندە قىلغانلىقى بىلەن ئەمەس ، بەلكى ئومۇمىي ھايۋانلاتقا خاس بۇ ئىقتىدارىدىن ھالقىغان ، كەلگۈسى كىشىلىرىنى يېتىشتۈرگەنلىكىدىن ئىبارەت مۇقەددەس خىزمەت بىلەن ئۆلچىنىدۇ .

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئاياللىق ـــ بەدىئىي تەسۋىرنىڭ ھېكايە مەنبەسى ، ۋەقەلىك تۈگۈنى ، قىزىقتۇرغۇچى تەسۋىرىي ۋاستە بولۇش قاتلىمىدىن ئۆزۈلۈكسىز بىلىش . ئۆز تەقدىرىنىڭ پۈتكۈل مىللەت كېلەچىكى بىلەن بولغان سەۋەبىياتلىق مۇناسىۋىتىنى بىلىش ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا پەرداز ئەينىكىدىن سىرت يەنە مىللەتنىڭ كېلەچىكى مودېلى ئەينىكىنى قويۇش ، ئاياللىق تەسۋىرلەنگەن ئېپىزوتلارغا

سەنئەتكار غايىۋى قاراشلىرى ، لىرىكىلىرىنى كۈچەيتىپ بېرىش قاتارلىق ئىجادىيەت مەقسەتدارلىقى قاتلىمىغا كۆتۈرۈلۈشى لازىم.

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئاياللار ـــ ئۆز مىللىتىنىڭ ، ئۆز مىللىي مەدەنىيىتىنىڭ ، ئۆز ئېتنوگرافىيىسىنىڭ خاس ئەنئەنىۋى ئىزچىللىق رېلىسىدىن چەتنەسمەسلىكى لازىم . شۇ چاغدا ئانا ئۆز پەرزەنتلىرى ئەزەرىدىكى ، دىلىدىكى ، تىلىدىكى ئۇلۇغۋار سىماغا ، مىللەتنىڭ كەلگۈسىگە ئۆز پەرزەنتلىرى ئارقىلىق ئۇل تىزغۇچى بىناكارغا ، تۇرمۇش كۈلشىنىنىڭ ھەقىقىي باغۋەنىگە ئايلىنالايدۇ .

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

سەنئەتكار قانچە ئەسەر يازغانلىقى ۋە قانداق دەرىجىدىكى مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكى بىلەن غۇرۇرلىنىش ئورنىغا ، ئۆمۈر بويى تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ، ئەگ ياخشى ئاياللار تۇركۈمى يېتىشىپ تۇرگەنلىكى بىلەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىق .

«بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئاياللار تەسۋىرىنىڭ ئىجتىمائىي قىممىتى»

ئانا تۇپراققا ئوخشايدۇ ، ئۇ ياخشى پەرۋىشكە موھتاج . ئانا ۋەتەنگە ئوخشايدۇ ، ئۇ قوغداشقا ، سۆيۈشكە موھتاج .

«ئىزگۈ مالائىكە»

قىزلىرىمىز ـــ مىللەتنىڭ غۇنچىلىرى ، ئانا بولغۇچى مۇبارەك كىشىلىرىمىز . ئۇلارنىڭ ئىپپەت سارىيىنى قوغداش بىر پۈ-

تۇن مىللەتنىڭ ئېيىقىت غۇرۇرىنى قوغداش دېگەنلىكتۇر .
«يېپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

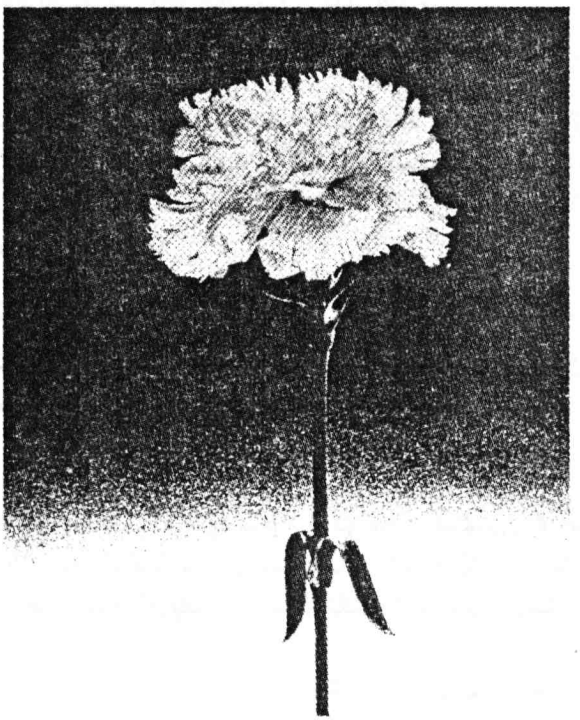

11 ـ باب

دىن ، ئېتىقاد ، ئىمان ، ئەخلاق

— ※ —

ئەخلاق ئىنسانىنىڭ ئۆزىگە ۋە پۈتۈن جەمئىيەتكە بولغان مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ياخشىلىق ياكى يامانلىق ئۆلچەملىرى ۋە باھالىرى توغرىسىدىكى ئالىم شەكلىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

دىن بىر خىل ئىدېئولوگىيە سۈپىتىدە ، گەرچە ساماۋى ئىدېئولوگىيىدەك كۆرۈنسىمۇ ، ئۇ يەنىلا ئىجتىمائىي ئىدېئولوگىيىدىن ئىبارەت . شۇنىسى روشەنكى ، ئەزەلدىن ساماۋى ئىدېئولوگىيە بولغان ئەمەس !

«غەربىي يۈرت تاش كېمىر نەقىشى»

ئەخلاق ھەر بىر كىشىنىڭ ئىنسانىي ساپاسى ، پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ مەنىۋى قىياپىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەينەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئەخلاق ھەممىگە قارىتىلغان . ئۇ قەلب قانۇنى ـ ۋىجدان ۋە جامائەت پىكرى ئارقىلىق تىزگىنلىنىدۇ . ۋەھالەنكى ، جامائەتنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئەربابلىرى سەنئەتكار بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس !

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

دىن ـــ رېئاللىقتىكى پانىي ئالەمدىن كېلىپ چىققان باقىي ئالەم توغرىسىدىكى ئېپسانىدىن ئىبارەت .

«غەربىي دىيار تاش كېمىر سەنئىتى»

ئۆزىنى تۇتۇش ـــ ئەخلاق ۋە ئەقىلنىڭ مۇجەسسەملىكىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكار ئۆزىگە خۇراپىيلارچە چوقۇنماسلىقى ، باشقىلاردىن ھەتتا ئاۋام خەلقتىن ئۆزىگە چوقۇنۇش كەيپىياتىنى تەلەپ قىلماسلىقى ، شەخسىي ، ساختا شۆھرەتپەرەسلىككە بېرىلمەسلىكى ، ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار خىزمىتىنى چاكىنا نام ـ ئاتاق ئۈچۈن قۇربان قىلماسلىقى لازىم . ئۇ ھەمىشە ئۆز سەنئىتىنىڭ خەلقە تەئەللۇقلۇقىنى ئەستە ساقلىشى كېرەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

سەنئەتكارنىڭ كەسپىي پائالىيىتى ئۆزگىچە بولغانلىقى ئۈچۈن ، سەنئەتكار ئىجتىمائىي ئەخلاق ئۆلچەملىرىگە بويسۇنۇشتىن تاشقىرى ، يەنە كەسپىي ئەخلاق تەلەپلىرىگە ئەمەل قىلىشى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كەسپىي ئەخلاق سەنئەتچىدىن ئۆزىنىڭ كەسپىي تەلەپلىرىنى ئىمكانقەدەر تولۇق ھەل قىلىش ئۈچۈن ئەركىن ـ ئازادە ، تېتىك ۋە پائالىيەتچان بولۇشنى ، شۇنىڭ بىلەن شۇ كەسپىي ئەخلاق يول قويغان دائىرىدىن چىقىپ كەتمەسلىكنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كەسپىي ئەخلاق ئىجتىمائىي ئەخلاقنىڭ ئوخشاشمىغان كەسپىتىكى ئىپادىلىنىشى ، مۇئەييەن كەسىپ ئالاھىدىلىكىگە بەنائەن خاس مۇستەقىللىققا ئىگە بولغان تارمىقى ، كەسپىي ئەخلاق يەنىلا ئىجتىمائىي ئەخلاقنى چىقىش نۇقتا ۋە ئاساسىي ئۆلچەم قىلىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ھەر بىر كىشى ئۆز ئەخلاقىغا مەسئۇل بولۇشى لازىم . بۇ ئۇنىڭ خەلققە ، ئۆز ئىستىقبالىغا مەسئۇل بولۇشىنىڭ نېگىزى . مۇنداق ئەخلاقىي مەسئۇلىيەت نومۇس ۋە ئىپتىخار ئارقىلىق باشقۇرۇلىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بىلىم ۋە ئەخلاق ھەر ئىككىسى ئەقىلنىڭ ئىككى قانىتى .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ئەڭ چوڭ ئەقىل ـ ئۆزـ ئۆزىنى بىلىش ۋە ئۆزىنى تۇتۇشقا ماھىر بولۇشتىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

بىلىم ۋە ئەخلاقنىڭ ئەقىلدىكى بىر پۈتۈنلۈكى ، ئاجرالماسلىقى غەلىبىنىڭ ئانىسىدىن ئىبارەت .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

كەچقۇرۇن پېتىۋاتقان قۇياش بىلەن سۇبھى سەھەر كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش بىر قاراشتا ئوخشاش شەپەق چېچىپ ، ئوخشىشىپ

كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ . ئەگەر بىز خىرامانلىق ئىلكىدىن قۇتۇلۇپ ، شەرق بىلەن غەربنى ، كېلىشۋاتقان يېڭىلىق بىلەن كېتىۋاتقان كونىلىقنى پەرق قىلالىساقلا ، بۇنداق «ئوخشىشىپ» كەتكەن ھادىسىدىكى تۇپلۇك پەرقنى بايقىۋالالايمىز

«ئىنسانىيەت ئالىمى گۈگۈمىدىكى ئۇيقۇ ۋە زامانىۋى ئالىم سەھىرىدىكى ئويغىنىش»

ئەخلاقمۇ بىلىم .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ھەقىقىي ئىنسان ئىنسانىيلىك ئىنسانىي ماھىيەتلىرىنى ئالىدىن چۈشەنگەن ۋە مىللەت ئىچىدە ئۆزلۈك ئاڭارتىش ئېلىپ بارغان ھەقىقەت ۋەكىللىرى بولۇپ ، ئۇلار تارىخنىڭ تەپەككۇر سۈمۈرغىلىرى ، خەلقنىڭ دانىشمەنلىرىدىن ئىبارەت .

«تەگرى»

قۇيۇچ ياخشى بولمىسا قىلىچ ئۆتكۈر بولماس ، بەدەن قۇۋۋەتلىك بولمىسا جەڭچى پالۋان بولماس ، قەلب يۈكسەك بولمىسا ئادەم ياخشى بولماس .

«كومىراجىۋا»

ئەلۋەتتە نىكاھسىز ئائىلە ، ئائىلىسىز مىللەت ، مىللەتسىز ئىنسانىيەتنىڭ ئەۋلادلىرى بولمايدۇ . ئەۋلادسىز ئېتىقاد ۋە ئېتىقادسىز ئەۋلاد ھەر ئىككىسى بالايىئاپەت !

«كومىراجىۋا»

دىن ـــ بىر خىل مەدەنىيەت مۇجەسسەملىرىدىن ئىبارەت . دىن ـــ

غەيرىي ماددىي ئىلاھىي ئەقىدىنى يادرو قىلغان ۋە بۇ ئىلاھىي ئەقىدە بويىچە ھەر خىل پەلسەپىۋى ، ئەخلاقىي ، ئىلمىي ۋە بەدىئىي كۆزقاراشلارنى ، ئېتىنىك ئادەت ۋە يوسۇنلىنى تىزگىنلەپ ، ئۆزىگە خاس كومپوزىتسىيە ھاسىل قىلغان مەدەنىيەت مۇجەسسەملەنگەن ئىبارەت .

«كۇسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئالاھ»

ئىپتىدائىي ئىنسان ئۆز ئېتىقادىدا ئىپتىدائىي سەنئەتتىن كەلگەن بەھرىمەن بولغان . بىر تەڭرىلىك دىنلار ، جۈملىدىن بۇددا دىزمىمۇ سەنئەت ۋاستىلىرىدىن كەلگەن پايدىلانغان .

«كۇسەن رەسسامليرىدىكى ئېستېتىك ئالاھ»

تەڭرى ـــ تەبىئەت قۇدرىتى ۋە تەبىئەت تەرتىپى مەنىسىدە ؛ بۇ قۇدرەت ۋە تەرتىپنىڭ روھىي مۇئەككىلى ، بىرىنچى سەۋەبى مەنىسىدە ؛ ئادەم قىياپەتلىك ئالەم پادىشاھى مەنىسىدە ؛ ئىنسانىنىڭ ئەقىل ۋە كۆڭلىدە كەۋدىلەنگەن ۋەھدەت مەنىسىدە ؛ ئىنسانىنىڭ كامالەتلىك ماھىيىتى ۋە مۇقامى مەنىسىدە ئىستېمال قىلىنىپ كەلدى . ئىلاھىيلىق تېخىمۇ كەڭ مەنىدە ، بىرىنچى دەرىجىلىك مۇتىۋەر يۇكسەك خاسىيەتلەر مەنىسىدە ؛ ئىنسانىنىڭ پاك كۆڭلى مەنىسىدىمۇ قوللىنىلدى .

«تەڭرى ، ئەلچى ، قەھرىمان ۋە ھاكىم توغرۇلۇق سۆز»

تەڭرى ـــ خاسىيەت ، ئىقتىدار ، ماھىيەت ۋە سۈپەتلەرنىڭ ئەڭ ئىزگۈسى ۋە ئەڭ گۈزىلى . ئىنسانىنىڭ قەلبىنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ ، ئەقىدە ۋە ئۈمىد چىرىغىنى يورۇتىدىغان ئەڭ نوپۇزلۇق

ئىبارە ۋە روھىيەت .

«تەڭرى ، ئەلچى ، قەھرىمان ۋە ھاكىم توغرۇلۇق سۆز»

ۋاپا ـــ ئىزگۈ كۆڭۈلنىڭ ئىزگۈ پەزىلىتى ، دانا ئەقىلنىڭ شېرىن مېۋىسى . ئىزگۈلۈك ۋە كامالەت مۇقامىغا يەتكەن كىشى ۋاپا بىغىشلىغۇچىدۇر ، ۋاپا تەلەپ قىلغۇچى ئەمەستۇر ؛ كەرەم ئاتا قىلغۇچىدۇر ، تەمەننا قىلغۇچى ئەمەستۇر .

«ۋاپا»

دىنىي مەزھەپ كۆرەشلىرى بىلەن مىللىي ، ئىرقىي ئۇرۇشلار شۇ دەرىجىگە يەتتىكى ، ئۇنى ھەممە قىتئە ۋە مەملىكەتلەردىن تېپىش مۇمكىن . بىر قوشۇندىكى ئىككى دىنىي مەزھەپ ، بىر كوچىدىكى ئىككى مىللىي ، ئىرقىي تۈركۈم پۇتۇن ۋاستىلەر بىلەن شۇنداق ئۇرۇشتىكى ، ئۇلار غا تاقابىل تۇرۇشقا پوپلار ، پاپالار ، ئۆلىمالار ، سىياسىئونلار ، سەركەردىلەر ، ناتىقلارمۇ پايلىمىدى . مانا ئالدىڭىزدا تۇرغان تېلېۋىزورنى ئىچىڭچۇ ، ئۇنىڭ رەڭدار ئېكرانىدا بۇ « تۆت دائىمىي» دىن باشقا تېماتىك مەزمۇنلار تولمۇ زېرىپ ۋە ئېچىك ھالەتكە چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرىسىز...

«ھايات دانىشمەن»

ئەگەر چوڭ بەختسىزلىك شۇكى ، ئۇ ئۆز ئەھۋالىنىڭ نەچوكلىكى توغرىسىدىكى ھەقىقەتلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايدۇ . ئۇ

ياخشى ـ يامانلىق ئەخلاق ئۆلچەملىرىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېلىپ ، نەپسانىيەتتە مايمۇنلۇقتىن ئالۋاستىغا يۈزلەنگەن ؛ ئەخلاقلىق ، ساداقەتمەن كىشىلەرنى ئويۇنچۇق بىلىپ ، بازار تىلسىملىرىدىكى شەيتان ئويۇنىنىڭ رولچىلىرى قىلىۋالغان ؛ ئۇ ، بۇ يولدىكى ئەسەبىيلىكلەرنى كىشىلەردىن ھالقىغان قابىللىق دەپ بىلىپ ، ئۆز ـ ئۆزىنى ھالاك قىلىشنىڭ ئۇنۇملۇك تەدبىرىنى تەپىشنى ئىجادىيەت دەپ قارىغان .

قىسقىسى ، ئۇنىڭ كەسپىي ۋە ئىش ـ ئەمىلى زېمىن ۋە مۇھىت ، پىكىر ۋە قەلبىنى بۇلغاپ ، ئۆز ـ ئۆزىگە گۆر كولاشتۇر .

«سۇزۇك ئەينەك»

تارىخنىڭ مەسخىرىسى ـــ روھىيەت جەھەننىمى .
كەلگۈسىنىڭ باركاللىسى ـــ مەنىۋىيەت جەننىتى .
«كاككۇكنامە»

12 ـ باب

ئانا تىل

— ※ —

تىل ـــ ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ ئىقتىدارى ـــ تەپەككۇرنىڭ ئاساسىي ماتېرىيالى ۋە ئىپادىلىنىش شەكلىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئىنسانىيەت تىل ۋاستىسى بىلەن ھايۋانات دۇنياسىدىن ئايرىلغانلىقىنى ، يېڭى ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت تۈرىنى شەكىللەندۈرۈشكە قەدەم قويغانلىقىنى كۆرسەتتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ تەپەككۇر ئېقىمى ، تەپەككۇرنىڭ سىرتىلىشىشى ، تەپەككۇر تىلنىڭ بۇلىقى ، تىلنىڭ ماھىيىتى ، تىل غايە ، ھېس تۇيغۇ ۋە تەپەككۇرنىڭ ئېسىل قەسىرى .

ئۆز تىلىنى ئۆز قەلبى بىلەن بىرلەشتۈرۈش ـــ ئىنسان ئىقتىدارىدىكى مۇھىم كامالەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئېغىزدا بىر خىل ، ئەمەلدە بىر خىل ، ئالدىدا بىر خىل ، كەينىدە بىر خىل بولۇش ، بولۇپمۇ قىزىل كۆزلۈك ، كازىزاپلىق ، مۇناپىقلىق قەلبى خۇنۇكلۇكنىڭ ئىپادىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ مىللەتنىڭ بايلىقى ، تىل ـــ مىللەتنىڭ مۇھىم ، ھەتتا ئۇزاق تارىخىي دەۋرلەر داۋامىدا شەكىللەنگەن ، كۆپ ياسـ قۇچلۇق تىل تەرەققىياتى ئارقىلىقلا بېيىغان تـۇپ ئـالامـــتى ، مىللىي روھىيەت ۋە مىللىي مەدەنىيەتنىڭ نوپۇزلۇق قورغىنى ۋە خەزىنىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ مىللەتنىڭ ئۆتمۈش ئەجدادلىرى ياراتقان مەدەنـ يەتنى ، ھازىرقى كىشىلىرى يارىتىۋاتقان مەدەنىيەتنى كەلگۈسى ئەۋلادقا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئۇلۇغ ئۇچۇر قانىلى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ مىللەتنىڭ ئالدىنقى بوغۇنلىرى تۈپراققا كىرگەندىمۇ مىللىي مەدەنىيەتنى ئۇنىڭ ۋارىسلىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئاـ ساسلىق مىراس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ ئەسىرلەر داۋامىدا تىرىك پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مىللەتنىڭ يۈرىكى ، قېنى ۋە جېنى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ مىللەت تارىخىنىڭ تېغى ، مىللىي مەدەنىيەتنىڭ راۋان دەرياسى ، مىللىي تۇرمۇشنىڭ تىنىقى ۋە يىمىرىلمەس سېپى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەر مىللەت تىلى خۇددى شۇ مىللەت ياشىغان ئانا زېمىنىدىن ئۆركەشلەپ ئاقىدىغان دەريادەك شۇ مىللەت ھاياتىنىڭ تەبىئىي مۇھىتى ، تارىخىي مەنزىرىسىنىڭ باي ۋە رەڭگارەڭ «مېنېرال»لىرى بىلەن تويۇنغان بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ يېزىقتا ئوخشاشلا ئىنتايىن مۇھىم .

« ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە »

مىللىي تىل ـــ شۇ مىللەتنىڭ مەنىۋى ۋەتىنى سۈپىتىدە مۇقەددەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ئۆلكەن جايدا مىللەتنىڭ ھاياتى خازان بولغان بولىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ مىللەتنىڭ قەلبى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تارىخ تېخى مىللىي تىللاردىن مۇستەسنا بىرەر مەدەنىيەت «ئەلئىبھرامى» ئۇچراتقان ئەمەس ! مەيلى ئېغىز ـ نۇتۇق تىلى ، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ژانىرلىرىنىڭ تىلى ياكى يازما ئەدەبىيات ۋە شېئىرىيەت تىلى ، ھەتتا مۇزىكا تىلى ، ئۇسسۇل تىلى بولسۇن ، ئۇ ئالدى بىلەن ئۆز مىللىتىگە خاس ، يېقىملىق ھەم ئىپتىخارلىق .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىلنى بىلمەي تۇرۇپ ئېلىنى بىلمەن دېيىشنى ، تىلنى سۆيمەي تۇرۇپ ئېلىنى سۆيۈشنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىلنىڭ ھاياتى ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشىدە ، ھەرقانداق مىللىي تىلنىڭ ئېغىزدىن قېلىشى ، بولۇپمۇ قىزلار ۋە ئانىلار ، يېكىتلەر ۋە ئاتىلار ئېغىزىدىن قېلىشى : ئوقۇتۇش ۋە يېزىقچىلىقتىن قېلىشى ۋە ئۇنىڭ ئەجىلىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەرقانداق باشقا جانلىق شەيئىگە ئوخشاش ، ھەربىر تىلنىڭ توختاش ھالاكىتىنى كۆرسىتىدۇ . ۋەھالىنكى ، تىل ھالاكىتى مىللەتنىڭ ھالاكىتىدۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مىللىي تىلشۇناس تەپەككۇرلەرگە موھتاج .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مىللىي تىل ناتىقلارغا ئوقۇتقۇچى ، شائىر ، ئادۇوكات ، يازغۇچى ، سورۇن باشقۇرغۇچىلارغا موھتاج . تىل نەققاشى ـــ ناتىق يالغۇز سۆزلەش ماھىرلىرىلا ئەمەس ، ئەك ئالدى بىلەن ئىلىم ۋە ھېكمەتنى بىلكۇچى دانالار بولۇشى ، ۋەزخانلارلا ئەمەس ، خەلق روھىيىتىنى تەربىيىلەيدىغان مەدەنىيەت جەڭچىلىرى بولۇشى لازىم . ئۇلار تىلدا ئۇلكە كۆرسىتىشى كېرەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل تەلىم تەربىيىنىڭ مۇھىم ۋاستىسى ، شۇنىڭدەك تىل شۇناسلىققا ئائىت ھەر دەرىجىلىك كەسپىي تەربىيە — خەلق مائارىپىنىڭ ، مىللىي مائارىپنىڭ دائىمىي غوللۇق بىر مەزمۇنى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل — بىلىم مۇقەددىمىسى ، شۇنىڭدەك بىلىم قەسىرى .

تىل — ھەر بىر شەخسكە ئىلىم ، مەدەنىيەت ، ئەخلاق ، سەنئەت نۇرىنى بېغىشلايدىغان ئاڭ ، پىكىر مەشئىلى .

تىل — ھېسسىيات ، ھېسداشلىق ، جۇشقۇن روھىيەت يېتىشتۇرىدىغان باغۋەن . تىل بايلىقى ، تىل مەدەنىيىتى ، تىل نۇپۇزى ھەر بىر مىللەتنىڭ مەنىۋى ساپاسى ، تارىخىي ئۇتۇقلار جۇغلانمىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مىللىي تىل — پۈتكۈل نەشرىيات ـ ئاخبارات ، ئىجتىمائىي ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى ساھە ، تارماقلىرىدا تەبىئىي ۋە زۆرۈر ئىشلىتىش نوپۇزى ۋە ئىقتىدارىغا مۇيەسسەر بولۇشى لازىم .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

باشقا مىللەت ۋە باشقا دۆلەت تىللىرىنى قانچە ياخشى ۋە قانچە كۆپ بىلسە ، ئۇ خۇددى كۆپ خىل چالغۇ قوراللىرىدىن خەۋەردار بولغان ، ھەر خىل قۇلۇپلارنىڭ ئېچىشقا لازىملىق ئاچقۇچلىرى بولغان كىشىدەك مەنپەئەتلىك ئىش . كۆپ تىل

بىلىش كۆپ قورالنى ئىگىلەش دېمەكتۇر .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ئۆز ئانا تىلىغا مۇھەببەت قانچە كۈچلۈك بولسا ، ئۆز خەلقى ۋە ۋەتىنىگىمۇ سۆيگۈسى كۈچلۈك بولىدۇ .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

تىل ـــ ئىنسان قەلبىنىڭ ئەلچىسى ، ئىنسان تەپەككۇرىنىڭ شاھىدى . تىلنىڭ بىرىكى ـــ ئەلچى ۋە شاھىدىغا مۇناسىپ روشەنلىكتىن ئىبارەت .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

تىل ـــ ئاۋاز چىقىرىش ئۇچۇنلا ئەمەس ، بەلكى تەپەككۇر ۋە ھېسسىياتنىڭ سۈرىتىنى سىزىش ئۇچۇن ئىجتىمائىي ئالاقىگە كىرگەن . بۇ سۈرەت توغرا تەلەپپۇز ۋە مەنە روشەنلىكى بىلەن دەلمۇدەل نۇقۇق ئۇچۇرىغا ئايلانغاندىلا ، ئىجتىمائىي ئالاقە قورالى رولىنى جارى قىلالايدۇ . مۇنداق تىل قۇدرەتلىك قوماندانلىق نوپۇزىنى تىكلەپ ، ئاڭ ۋە ھەرىكىتىمىزنى تىزگىنلەيدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىلنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشى ۋە مەنىلىك روشەنلىكى تەپەككۇر دەللىلىكى ۋە تەپەككۇر روشەنلىكىدىن ھاسىل بولىدۇ .

«غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى»

مىللىي تىلنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشى ۋە روشەنلىكى ـــ تىلشۇناسلىقنىڭ خۇددى تەپەككۇر ئىلمىدىكى «شەكىلەن لوگىكا» غا ئوخشاش ئاڭ ئېلىمېنتار ، ئاڭ ئەقەللىي كەسپىي تەلىپى ۋە شەرتى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىلشۇناسلىقنىڭ پەلسەپىۋى قىممىتى مىللىي تىلنىڭ مەنە ـ تەپەككۇر سالمىقىنى ، ۋەزىندارلىقىنى ۋە مىللىي تىلنىڭ كۈزەل ئەخلاقىي تەسىرىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئارقىلىق ، مىللەتنىڭ مەنىۋى ساپاسى ۋە مەنىۋى قىياپىتىنى كامالەتكە داۋاملىق يۈزلەندۈرۈشتە گەۋدىلىنىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىلنىڭ ئەزمىلىكى ، يەڭگىلتەكلىكى ، تېتىقسىزلىقى ، مەنىسىز ، ۋەزىنسىز ، پۇچەكلىكى سۆزلىگۈچىنىڭ ئەقلىي ساپاسىنىڭ تۆۋەن ، تەپەككۇر قابىلىيىتىنىڭ ئېچىلمىغانلىقىدىن ئۇنىڭ ئۆز سۆزى ئارقىلىق ئۇچۇر بېرىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

بىرەر مىللەتنىڭ ئاساسىي ئاھالىسى تىلىدا ئەرزىمەس ، ئۇششاق ـ چۈششەك مەزمۇنلاردىن باشقا ئىلمىي ، مەدەنىيەت ، سەنئەت تەپەككۇرىنىڭ مەنبەر دۇردانىلىرى ئاز بولسا ، بۇ مىللەت تېخى زامانىۋى ئالاقە ۋە مەدەنىيەتتىن چەتتە قالغان مىللەت بولۇپ چىقىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تەپەككۇر دىيارىنىڭ شەھەر قەلئە دەرۋازىسىدىن جاۋاھىر كارۋانلىرىمۇ ، ئەبگاھ دىۋانىمۇ ئۆتىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل تولىمۇ سېھىرلىك كۈچ . ئۇ ئىبارىلەر تەختىدە مەنبەر

مەلىكىسىنى كۆتۈرۈپ ، كىشىلەر قەلبىنى ھەقىقەت نۇرى بىلەن يېزىمىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

تىلىنىڭ مەنە ۋەزىندارلىقى دەل تەپەككۇر دىيارىغا كىرگەن جاۋاھىر ئارتقان كارۋانغا ئوخشاش .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

سۆز كۈزەللىكى قەلب كۈزەللىكىنى ئىپادىلەيدىغان بىر ئۇچۇر . «سۆز قەلبىنىڭ ساداسى» دېگەن سۆز بار . شەخسنىڭ ئىدىيە ھېسسىياتى ، پوزىتسىيە ۋە كەيپىياتى ، مەدەنىيەت سەۋىيىسى سۆز ئارقىلىق ئاڭ شەكلىدە ئىپادىلىنىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ قەلب ئىزھارچىسى ، قەلبلەرنىڭ ئەخلاقىي سۈپەتلىرى سەۋەبىدىن ئىنسان ئەدەبلىك تىل ۋە ئەدەبسىز تىلنى ئىزھار قىلىشىدۇ . بۇ شۇ شەخسكە بېۋاستە ، شۇ ئىجتىمائىي مۇھىتقا ۋاستىلىك ئالاقىدار بولىدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ـــ يالغۇز تىل تەلەپپۇزى مەدەنىيىتىنى ، تىل مەنە بايلىقى ـــ تىلغا يىغىنچاقلانغان ئەقلىي كامالەت مەدەنىيىتىنى ئۆزىگە يانداشتۇرۇپ قالماستىن ، يەنە تىلنىڭ ئەخلاقىي مەدەنىيىتىنى ئۆزىگە شەرت قىلىدۇ . تىل ئەخلاقى ھەر بىر شەخسنىڭ ۋە مىللەتنىڭ كامالىتىنى ئىپادىلەيدۇ .

«قاتىلاملىق ئېستېتىكا»

ھەر بىر كىشى ئۇچۇن ئۇنىڭ تىل ئەقلى ۋە تىل ئەخلاقىنىڭ قانداق بولۇشى ئۇنىڭ ئۇچۇن تەقدىر بېكىتكۇچىدۇر. ئوخشاشلا، تىل بوستانىدا ئەقىل مېۋىلىرى يېتىشتۇرەلىگەن مىللەت بىلەن تىل قوراللىرىدىن يانغىن چاچراتقان مىللەتنىڭ تەقدىر ـ قىسمىتىمۇ تامامەن باشقا ـ باشقىچە بولىدۇ.

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل ئەخلاقى ماھىيەتتە قەلب ئەخلاقىدىن ئىبارەت.

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

پەقەت تىل ئەخلاقى پاك كىشىلەرلا ئۆزىنىڭ پاك قەلبىنى گەۋدىلەندۇرەلەيدۇ. ئادەم خاراكتېرى ئۇنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتىدە ئاشكارىلىنىپ، كىشىلەرنىڭ ھۆرمەت ۋە نەپرىتىنى قوزغايدۇ.

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

پىكىر مۇنازىرىدىن خالىي ئەمەس. بۇ خىل مۇنازىرە مۇخالىپلار زىددىيەتلى بولۇپ قالماسلىقى، بەلكى تەپەككۇر مۇنازىرىسى بولۇشى لازىم.

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

مۇنازىرىدە ئەقىل غەلبىسى بىلەن ئەخلاق تەنتەنىسى بىر-لىككە ئېرىشكەن كىشى ئالىيجاناب ۋە دانا كىشىدۇر.

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل گۈزەللىكى ئۇنىڭ چىنلىقى ۋە ئىزگۈلۈكىنى ئۆز

ئىچىكە ئېلىش بىلەن بىللە ، يەنە تىلنىڭ بىر قاتار كۈزەللىك ئۆلچەملىرىگە ئۇيغۇن بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

قوپال سۆز — ئەقلىي ، ئەخلاقىي ، روھىي كادايلىقنىڭ ئىپادىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

كەپتە ئۇقانلىق ، يىرىك كەپلەر بىلەن بېسىم ئىشلەتكەنلىك غەلىبە ياكى شۆھرەت ئەمەس . ھەقىقىي غەلىبە ھەقىقەتنىڭ غەلىبىسى ، گۈزەللىكنىڭ غەلىبىسى ، كىشىلەر قەلبىنىڭ غەلىبىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تىل — ئىنسانىيەتنىڭ قۇدرەتلىك قورالى ، ئۇ ئىنسان ئەقلى ۋە پەزىلىتىنىڭ تەڭداشسىز خەزىنىسى .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھەربىرەت گۈزەللىكى — سۆز بىلەن ئەمەلىي پائالىيەتنىڭ بىرلەشكەنلىكىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ . ئۇ قەلب گۈزەللىكىنىڭ ئەڭ ئالىي خىرقى ئىپادىسى ۋە ھەقىقىي ئىسپاتىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

شۇنى ئېيتىش كېرەككى ، ئىنسان سۆزلىگەنلىرى ئەمەلدە كۆرسىتىشى ، ئەمەلدە كۆرسەتمەيدىغان سۆزلىشى كېرەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

13 ـ باب

مىللەت ، ئەل ـ يۇرت ، ئانا ۋەتەن

— ※ —

مىللەت كەڭدىسىدە چۆكمە پىسخىك ئىللەت بولۇپ ساقلا-نىپ تۇرغان خۇنۇك خاراكتېر كىر ـ داتلىرىنى تازىلاش مىللەتنى پاكلاشتۇرىدۇ . مىللىي ساغلام روھىيەتنى ئۇرغىتىدۇ .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

تاشقى دۇنيادىن داۋاملىق ھالدا قۇۋۋەت ـ مەدەت ئېلىپ ئۆ-زىنى تولۇقلاپ تۇرغاندا ، يىلتىزسىز گىياھقا ئوخشاش ھالەتكە چۈشۈپ قالمايدۇ .

«ئويلىنىش ئىچىدە ئىلگىرىلەش»

ھەقىقىي سەنئەتكار ئالىيجاناب قەلب ئىگىسى بولۇشى لازىم . ئۇ ئىلغار دۇنيا قاراشقا ، ئىلغار كىشىلىك تۇرمۇش قارىشىغا ئىگە بولۇشى ، ئۇ ئىنسانپەرۋەر ، خەلقپەرۋەر ، ھەققانىيەتپەرۋەر روھقا ئىگە بولۇشى كېرەك .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

زامانىۋى ئالەم ھازىرقى زامان ئادەمنىڭ ، مىللەتنىڭ ، دۆلەتنىڭ ئىنسانىيەت قاتارىدا داۋاملىق رونۇق تېپىشىنىڭ ئىدىيىۋى شەرتى . مۇنداق ئاڭنىڭ تەكلىنىش ـ تەكلەنمەسلىكى تارىخىي تەقدىرنىڭ قانداق بولۇشىغا بىۋاستە ئۇنكۇر تەسىر

كۆرسىتىدۇ .

«ئەنئەنىۋى ئالۇ كۈگۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالۇ سەھرىدىكى ئويغىنىش»

زامانىۋى ئالۇ سەھرى ئويغىنىشنى تەقەززا قىلىدۇ . ئۇ بۇ-
گۈنكى ئىنسانىي قەدىر ـ قىممەت ، ئىنسانىي ئەرك ، باراۋەرلىك ۋە
ئورتاق كۈللىنىشنىك ئەڭگۈشتىرى .

«ئەنئەنىۋى ئالۇ كۈگۈمىدىكى ئۇيغۇ ۋە زامانىۋى ئالۇ سەھرىدىكى ئويغىنىش»

مەن بىر سىقىم تۇپراق ! مەن سېنى زېمىندىن ، تۆت ئەت-
راپتىكى تۇپراقلار تۇركۈمىدىن ، بۇ تۇپراقلارنىڭ تارىخىي ھېكا-
يەتلىرى ، چۈشەكەش روھىيەتلىرى ، ئۈمىدۋار شېئىرىيەتلىرى ۋە
ئاجايىپ ھېكمەتلىرىدىن يۇلۇپ ئېلىپ ، شاھانە يوپۇقلار بىلەن
بېزەپ ، ئاخىرومازدا ئىلاھى ياكى مىترا قۇياش مۇئەككىلىدەك
«نۇر» ، «نۇر ئەفشان» ، «نۇر ئوغلى» دېگۈچىلەرگە قوشۇما قە-
شىمنى كۆمۈردەك قارايتىپ ، مۇشتلىرىمنى تاغدەك تۆگۈپ ھومە-
يىدىغان تۇپراقمەن .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

بەدىنىم پەي زىننەتلىرى بىلەن ياشناپ تۇرسىمۇ ، سەرگۈ-
زمشتلىرىم سېنىڭدىن ئارتۇق . ئىلھامنىڭ ھەقىقىي مەبۇدىسى
مۇسىي ① ئەمەس ، بەلكى قەپەس .

«كاككۇكنامە»

ياشلارنىڭ ، ياش ئەۋلادلارنىڭ مەنىۋى قىياپىتى ۋە مەنىۋى
قىممىتى بىۋاستە مىللەت ۋە دۆلەتنىڭ يېقىن كەلگۈسى

---

① مۇسىي ـــ گرېك ئېپسانىلىرىدىكى ھۈنەر ـ سەنئەت مۇئەككىلى .

ئىستىقبالىغا تۇتاشقان بولىدۇ .

« قاتلاملىق ئىستېتىكا»

ياشلىق ـــ ئۆزۈنىڭ سېھرلىكلىكى ۋە كۈزەللىكى بىلەنلا ئەمەس ، بەلكى ئۆزۈنىڭ كېلەچىكى بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۈمىدلىك ، ئىستىقباللىق ۋە قىممەتلىك .

مەن بىر سىقىم تۇپراق ! كاھىدا قىلىچ پارچىسى ، كاھىدا دەپتەر سەھىپىسى ، كاھىدا شاھ تاجىسى ۋە كاھىدا دەرۋىش ھاسىسىنىڭ ، مەيخور كاسىنىڭ ئۈچىغا بىنا بولۇپ ، ھايات تاناسىپلىرى بىلەن مامات نىسبەتلىرىدىن ئالجەبرى توزۇپ يۈرگەن توزانمەن .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

مەن ـــ بىر سىقىم تۇپراق !گۈزەلنىڭ يۈزىگە لاك بولۇپ سۈركەلگىنىمدە ، ساھىبجامالنىڭ سۈمبۈل چاچلىرىغا تاراق بولۇپ تېرەنلەپ كىرگىنىمدە ، ئاشىقنىڭ بىتاقەت لېۋىدە مەشۇقنىڭ ئىنتىزار كالپۇكى قىياپىتىگە كىرىپ ، ئۆزۈمنى ئۆزۈم سۆيگۈنىمدە خۇددى بىر ـ بىرىنى يوقىتىپ ، تۇنجى ھىجران ھېكايىسىنى يا-راتقان ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانىدەك ئۆز ـ ئۆزۈمنى تېپىۋالغاندەك روھلىنىمەن .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

جان بىلەن تەن قوشۇلمىسى تەڭلىمىدە «ھايات» تىن باشقا نەرسە ئەمەس . بۇ مەن ئۈچۈن ۋە ئۆزۈنى «مەن» دەيدىغان ھەممە تۇپراقداشلىرىم ئۈچۈن «ئىنسان» مۇقامىدىكى «ھايات» تىن ئىبارەت...

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

ماھىيەت ـــ«ھايات» بىلەن «ئىنسان» نىڭ ، «ئىنسانىي ھاياتنىڭ ھەقىقىي پەرقى ! مەن دەل مۇشۇ «ماھىيەت» ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى يوقاتقان خاك توزىنى ، جاننىڭ ئالىيسى تەنكە قاپىتا قوشۇلماق بولغاندەك ، مېنىڭ مۇناجىتىم يوقاتقان ئىنسانىي ماھىيەتلىرىمكە مۇيەسسەر بولماق .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

مالائىكىلەر تۇپراقتا ، قۇياش زېمىنكە ، تاغ چوققىلىرى تەرەن جىلغىلارغا تەزىم قىلىدىغان زامانلاردىلا ئىنسانىيەت ئۆز ماھىيەتلىرىكە مۇيەسسەر بولۇشى مۇمكىن .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

ھايات دېمەك ـــ ئىزلەنمەك دېمەك .

«ھايات»

تۇغۇلغىنىمدىن بېرى تۇپراقنى كۆرۈپ ، تۇپراق بىلەن ھەپىلىشىپ كېلىۋاتىمەن . دەرسلىرىمۇ تۇپراق ، شېئىرلىرىمۇ تۇپراق ...خىياللىرىم تۇپراق ئىلتىجاسى !

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

مەن بىر سىقىم تۇپراق ! مېنى كۆپتۈرۈپ تۇرغان نەرسە ـــ سۇ ، ھاۋا بىلەن مەئىشەت .

مەن بىر سىقىم تۇپراق ! مېنى يالتىرىتىپ تۇرغان نەرسە ئەتراپىمدىكى تۇپراقلاردىن چۈشكەن نۇر قاپتىمىسى بىلەن تۇپراقنىڭ ھېكمەتلىك يارالمىش تارىخى .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

تۇپراق جانسىزنىڭ جانغا ئايلىنىشى ۋە جانلىق جانسىزغا ئۆزگىرىشىنىڭ تۈمەن يىللىق ئاجايىپ ھېكايەتلىرى بىلەن «خېمىر» نى تاۋلىغان .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

مەن ـــ بىر سىقىم تۇپراق ! گاھىدا ھەسرەت كۆز ياشلىرىمىدىن لايغا ئايلىنىمەن . بەزىدە جاسارەت ئۇچقۇنلىرىدىن گاڭدەك قالتىمەن ، بۇ كۆز ياشلار ، بۇ ئۇچقۇنلار مېنىڭ تارىخىم . مەن بىر قانىتى نەۋقىران ، بىر قانىتى سۇنغان بۇركۇتنىڭ پەرزەنتى .

«تۇپراقنىڭ مونولوگى»

مىللەت ھالى بىلەن كارى بولماسلىق ، مىللىي مەدەنىيەت يېڭىلىقلىرىنى ئېغىزغا ئېلىشنى ھار كۆرۈش ، باشقىلار كۆللىرىنىڭ گۈزىل ۋە خۇش پۇرىقىنى ئىنكار قىلىش ، كۆز يۇمۇۋېلىش ، سۇكۇتتە تۇرۇۋېلىش ، ئۇنى قارىلاش كاۋىكىنى مارىلاپ يېتىش ، ئۇنىڭغا بوھتان چاپلانسا يايراپ كېتىش ـــ بىزدە ئۇچراپ تۇرىدىغان مەنىۋى ئىللەت . بۇ ئىللەت ساقلىنىپ تۇرسا ، ئۇنىڭغا قارشى ئىسيان كۆتۈرمىگەن ۋىجدان ئاللىقاچان ئۆز ھاياتىدىن ئايرىلغان «ۋىجدان» دىن ئىبارەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

بىر مىللەتنىڭ ھاياتىي كۈچى ئۇنىڭ ئىجادىيەت كۈچى ۋە بۇ كۈچنى داۋاملىق ئىجاد قىلىپ تۇرۇش بىلەن ساقلىنىدۇ ، راۋاجلىنىدۇ .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىب ـ غۇرۇالىق»

پۈتۈن دۇنيا مىللەتلىرى يېڭى تۈرمۇش سەۋىيىسىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن ھەم شەخسىي ئىقتىدار بوشلۇقىنى ئېچىش ، ھەم مىللەتنى كۇللەندۇرۇش يولىغا قاراپ تېز ئىلگىرىلەۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە شۇنچە نادانلىق ، غېرىب ـ غۇرۇالىق ، قالاقلىق ، كېسەللىك بوپسىنى يۇتۇپ تۇرغان بىزدىكى بەزى كىشىلەرنىڭ ھەشەمەتـ چىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشى ئېچىنىشلىق ئەمەسمۇ ؟

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىب ـ غۇرۇالىق»

ئانامۇ ، يارىمۇ ، بەختىم ھەم كۈلكەم ،
ئۆزۈڭسەن مۇقەددەس ئى ئالتۇن دىيار .
سەن بىلەن كۆڭۈل توق ، ھاياتىم كۆركەم ،
سەن بىلەن سېزىمەن غۇرۇر ـ ئىپتىخار .

«ئالتۇن تۇپراق»

مىللىي ئادەت ۋە يوسۇن مىللىي تۈرمۇش شەكىللىنىـ رەت . مىللىي تۈرمۇش شەكلى بىر تەرەپتىن تارىخىي مۇنەۋۋەر ئەنئەنىچىلىكنىڭ ئىتنىك كۆرۈنۈشى بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ كەلگۈسىگە يۈزلىنىدىغان مىليونلىغان ئەۋلادلارنى تەربىيىلەيدىـ غان ئاتىلە ۋە جامائەتچىلىك مەكتىپى .

«ھەشەمەتچىلىك ۋە غېرىب ـ غۇرۇالىق»

قىزىل قان بەرگەن قۇربانلار ،
چوڭ چىلىشنىڭ مەرد شۇڭقارلىرى .
سىلەر بىلەن ئىپتىخارلىنار ،
پەخىرلىنەر تۇغقان ئانىلار .

«ئۇنتۇلماس قۇربانلارغا»

مەرىپەت ـــ ئىقبال كۈلشىنىنىڭ شەرتىدۇر ،
ئىلىم ـ مەرىپەت قۇدرەت ۋە نىجاتلىق يولىدۇر .
«يوللار»

ۋەتەن ئەڭ ئۇلۇغ ئانىدۇر . پەقەت قەيسەر ئوغۇللا ۋەتەننى ھەقىقىي سۆيەلەيدۇ .
«يوللار»

پاك مۇھەببەت مۇشكۈللەردىن غالىب كېلىدۇ .
«قەلب ئۇنچىلىرى»

ئىجتىمائىي مەدەنىيەت زىبۇزىننەت ، ياسىداق سۆلەت ۋە ھەشەمەت بىلەن تەكلەنمەيدۇ ، ئەكسىچە ، يۇقىرى ئەقلىي تەپەككۇر ۋە مول ئۇنۇم بىلەن رويابقا چىقىدۇ .
«ھەشەمەتچىلىك ۋە غەربىب ـ غۇرۇالىق»

قىزغىن مېھماندوستلۇق مىللىتىمىزدىكى ئەنئەنىۋى پەزىلەت ، ئاقىلانە مەدەنىيەتنىڭ بىر خىل ئىپادىسى .
«ھەشەمەتچىلىك ۋە غەربىب ـ غۇرۇالىق»

مىللەتنىڭ بىرلىك ـ ھەمدەملىكى ئۇنىڭ مەقسەتكە يېتىش كۆۋرۈكى .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى كۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

مىللەتمۇ مەركەزگە ئىنتىلگۈچى ، ئۇيۇشتۇرغۇچى كۈچتىن تەشكىل تاپقان تارىخىي ، ئېتنىك قۇرۇلما . قۇرۇلمىلا بولىدىكەن ، ئۇنىڭدا ئۇيۇشتۇرغۇچى كۈچ ۋە ئۇنىڭ قانچىلىك كۈچ دەرىجىدە

تۇرغانلىقى مەسىلىسى بولىدۇ .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

خەلقنى پارچىلاش ، مىللەتنى خانىۋەيران قىلىش ھەسەت خورلۇقنىڭ ھەربىرىكەت ئىشانىسى ۋە تارىخىي جىنايەتتىدىن ئىبارەت .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ئىچكى بىرلىك ـ ھەمدەملىكى بولمىغان مىللەت ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان ئاڭدىن ـــ سۇبيېكتىپ ئاڭدىن مەھرۇم مىللەت ، ئۆز ئىللەتلىرىنى ئۆزلۈكىدىن تازىلاپ ، تارىخ سەھنىسىدە تېز ئىلگىرىلەش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم مىللەت ، رىقابەتكە تولغان يېڭى زاماندا زامانغا لايىق جاسارەتتىن مەھرۇم مىللەت .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

ئائىلە ، مەھەللە ، يۇرت ، روھىي يېتەكچىلەر (كاھىنلار ، مۇتەپەككۇرلار) ، سىياسىي ئەربابلار ، مىللىي قەھرىمانلار ، غايىۋى ئۇبرازلار ، سودا ـ سانائەتچىلەر ، تەلىم ـ تەربىيىچىلەر ، ئەدەبىلەر مىللەتنى ئۈيۈشتۇرىدىغان ئاساسىي مەنبە ، ئېقىم ، تارماق ۋە ئا-مىللار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . بۇلارنىڭ قايسى بىرىدە مىللەتنى پارچىلايدىغان ، مىللەتنى روھىي جەھەتتە توزۇتىدىغان ، پۈچۈلەدۇرىدىغان ئىللەت تۇغۇلسا ، ئۇ ئۆز رولىنى تەتۇر ئويناشقا باشلىغان ، بۇزۇلغان بولىدۇ .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

مىللەت ئۆزىگە خاس بىرلىك ئالامەتلىرى ئاساسىدا تارىخىي يوسۇندا كونا ئەۋلاد ئورنىغا يېڭى ئەۋلاد ، كونا مەدەنىيەت ئورنىغا يېڭى مەدەنىيەت ، كونا تۇرمۇش ئورنىغا يېڭى تۇرمۇشنى داۋاملىق

ئالماشتۇرۇش ھەرىكىتى جەريانىدا تۇرىدۇ . بۇ ماھىيەتتە ئۇزلۇكسىز يېڭى تەركىبلەر بويىچە قايتا ئۇيۇشۇش جەريانىدىن ئىبارەت .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

مىللەتنى تىل ، تەررىتورىيە ، ئىقتىسادىي ئېتنىك تۇرمۇش ۋە روھىي بىرلىك ئامىللىرى بىر كەشتە قىلىپ تۇرىدۇ .
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

بىرلىك ـ ھەمدەملىك مىللەتنىڭ ھاياتلىق ئالامىتىدىن ئىبارەت . جانلىق تەبىئەت شۇنى كۆرسەتتىكى ، غەيرىي ئالاھىدىكى ئىنستىنكتلىق (ئىقتىدارلىق) تۇركۈم تۇزۇلمىسى بىرقەدەر يۇقىرى دەرىجىدە تۇرىدىغان ھايۋانلار ھاياتلىدىمۇ مۇھىم ھادىسە ھېسابلىنىدىكەن ، ئۆز تۇركۈمىدىن ئايرىلىش ھالاكەت !
«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسى»

خەلقنىڭ پارچىلىنىشى ھەمىدە ئۆز مەنپەئىتىنى ئويلاشتىن پەيدا بولىدۇ .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ھازىرقى بايلىقنى ئېچىش ، كۆپ قىرلىق قۇرۇلۇش ، ئىختىساسلىشىش ، بېيىش ، ئەقىل ئىقتىدارىنى ئېچىش رىقابەت ھارارىتىنى كۆتۈرۈلگەن زامانىدا ھۆرۈن ـ بىكار تەلەپلىك ئۆز ـ ئۆزىنى خورلاشتىن ، تېز ئېقىمدىن چەتتە قېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس .
بىكار تەلەپلىك ئۆزىنى ۋە مىللەتنى ھالاكەت تىلەپ ھاڭۋېقىپ قاراپ تۇرۇشتۇر .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

سودا ـ سانائەتچى ياشلىرىمىزنىڭ مىللەتنىڭ يېڭى كەڭدەسى ۋە مىللىي ئىپپەت ساپىيىنىڭ غول تۈۋرۈكلىرىدىن بولۇشى تارىخىمىزنىڭ ئۇلاردىن كۈتىدىغان تەلىپى .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

مىللەتنى يالغۇز توپ ـ زەمبىرەكلا ئەمەس ، چېكىملىك نەيچىسى ، ئىچىملىك رومكىسى بىلەن بۇزۇقچىلىقىمۇ زىيون قىلالايدۇ !

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئويغانماي خەلقنى سۆيىمەن دېمەكلىك بىر قۇرۇق داۋراڭدىن ئىبارەت .

«يىپەك يولىدىكى بىر چوڭ ئىللەت»

ئەقىل ئىنسانىنىڭ غەيرىي ھايۋانىي ئەۋزەللىكى ۋە ئىنسانىي تاكامۇللىشىش مۇمكىنلىكىنى تەشكىل قىلغان . ئەقىلنى رەت قىلغان ، نادانلىققا چۆكۈپ كېتىۋەرگەن مىللەتنىڭ تارقىدا قېلىشى ، پارچىلىنىشى ، توزۇپ كېتىشىدىن ئىبارەت «ھالاكەت تراكتېدىيىسى»نىڭ ھەر بىر باسقۇچىغا ھەستەخورلۇق روھىي كەسەللىكى سىڭگەن .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

گۈللەنگەن مىللەتلەرنىڭ ھايات يولى ئىسپاتلىنىدىكى ، مىللەتكە يېمەك ـ ئىچمەك ، ئۆي ـ ماكاندىن باشقا مۇھىمى مىللىي روھىيەت لازىم . بۇ مىللەتنىڭ ئۈيۈشۇش كۈچ مەنبەسى بولغان روھىي ئېتىقاد ، مىللىي ئەنئەنە ، يېڭىلىققا ئىنتىلىش ، مەنىۋى يېتەكچىلىك نوپۇزى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت .

«روھنى ساغلاملاشتۇرۇش ـ مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسى»

نوپۇز ـــ ئىجتىمائىي ھادىسە . يالغان نوپۇز بولمىسلا ، ئارقىغا سۆرىمەيدىغان نوپۇز بولمىسلا ، ئەكسىيەتچى نوپۇز بولمىسلا ، ئۇ جەمئىيەتنىڭ ئەقلى ، ۋىجدانى ، شان ـ شەرىپىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئىپتىخار مۆجىزىسى ھېسابلىنىدۇ . ھەقىقىي ھالال ۋە ئىلغار تەپەككۇر نوپۇزى مىللەتنىڭ نۇرانە چىراغلىرى بولۇپ ، ئۇنىڭ بولغانلىقى بىلەن بولمىغانلىقىنىڭ پەرقى چوڭ .

«ھەسەتخورلۇق ھەققىدە ھەسرەتلىك خىياللار»

ئۇ دەرغەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى : مۇناپىق !

بۇ پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق قارغىشى ئىدى . ئۆز خەلقىگە ۋاپا قىلمىغان ئىنسانىنىڭ باشقا خەلققە قىلچە ۋاپا قىلايمىغانلىقى ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم ئىدى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

خەلقتىن بىر قەدەم چەتنەپ تۇرۇپ ، ئادالەتتىن بىر ئېغىز سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ .

ئادالەت باشقا نەرسە ئەمەس ، ئۇ خەلقنىڭ تارىخى ، كۈندىلىك مەنتىقىسى ۋە بېجىرىم ھېساب ـ كىتابى .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

بىز يۈزلىگەن مىللەت خەلقىگە رەھمەت ئېيتىشىمىز كېرەك . ئىنسانىيەتنىڭ رەڭگارەڭ ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيىتى مۇشۇ ھەر خىل مىللەت خەلقىنىڭ تارىخىي تۆھپىسى . ئەگەر ئەلمىساق بىرلا مىللەتتىن يارالغان بولسا ، كىشىلىك شەھىرى بىرلا ماكىزىندەك ، ئىنسانىيەت سەپىرى بىرلا دۆكانلىق ئۆتەڭدەك زېرىكەرلىك بولغان بولاتتى . پۈتۈن ئېھتىياجىمىزنى قاندۇرۇۋاتقان نەرسە ، ھەر خىل

ماگىزىن ۋە كارخانىلىرى بولغان شەھەر ھاياتىدەك ، ھەر خىل مىللەتكە تولغان ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن ئىبارەت .

مىللەتلەرنى كەمسىتىش پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ھاقارەتلەشتۈر .

«تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر»

ئەل ـ يۇرت ۋەيرانچىلىققا تولدى ، ئىنسانىنى پەقەت بىرلا يول ـ ئەقىل ـ پاراسەت يولى بىرلىككە كەلتۈرەلەيدۇ . ئەقىل ـ پاراسەت ، پىكىر ـ مۇھاكىمە بىرلىككە كەلمەسە ، ئۇرۇش ـ يېغىلىق ، جەڭ ـ جېدەل توختىمايدۇ .

«كومىراجىۋا»

ئانا يۇرت ئىشقى ، خەلق پىراقى ھاياتلىقتىكى ئەڭ ئېغىر قايغۇ ـ ھەسرەتتۇر .

«كومىراجىۋا»

دەريانىڭ ھەر تامچە سۇيى دەريانى سۆيگەندەك سۆيىمەن سېنى دەريايىم .

ياش قوزا سۆيگەندەك ئانا باغرىنى ،

سۆيىمەن باغرىڭنى ئېھ كەڭ دىيارىم .

«ئالتۇن تۇپراق»

14 ـ باب

ۋاقىت

— ※ —

مېنىڭ قەلبىمدە بارلىق زورلۇقلارنىڭ شاھىنشاھى بولغان ۋاقىت قۇدرىتىنى يېڭىدىغان كىچىككىنە قەھرىمانلىنىڭ مەيخانەسى تۇرۇپتۇ. ئۇ ھاپىزنىڭ خانىقاسى، تەرسانىڭ ئىبرامى ئەمەس. بۇ پەرۋانىدەك قەيسەر ۋە پەرۋانە ئۇۋۇسىدەك كىچىككىنە يۈرەك.

«كاككۇكنامە»

ۋاقىت ـــ قۇدرەتلىك نوپۇز.

ۋاقىت ـــ رەھىمسىز زوراۋان. يۇز يىللاپ ياشىغان ھېيلىگەر تۇلكە ۋاقىت سەييارى ئالدىدا ئاجىز ئەسىرگە ئايلىنىدۇ. نوھنىڭ كېمىسى، پىرئوننىڭ مومياسى، ساكيامونىنىڭ جەسەت ساندۇقى، ئىبراھىمنىڭ غارى ۋاقىت ئالدىدا زەئىپ.

«كاككۇكنامە»

ۋاقىت ـــ ھاياتلىق ئورمىسىنى ئوردىغان ئورغاق، كۈزەلىك يايلىقىدا جەۋلان قىلىپ يۈرگەن ئۆتكۈر چالغا.

«كاككۇكنامە»

ۋاقىتنىڭ ئەجدىھاسىدىن غالىب چىقىش ئۈچۈن شۇنداق كۈزەللىك چوققىسىغا چىققىنكى، كەلگۈسىدە جىسمىڭ تەبىئەت قوينىغا، روھىڭ خەلق قەلبىگە كۆمۈلىدىغان بولسۇن.

«كاككۇكنامە»

ۋاقىت زومىگىرى سېنىڭ ھۆسنىڭدىكى كۈزەللىك خەزىنىسىگە چاڭ سالىدۇ . ھەسرەت زېمىستانى قۇندۇز چېچىڭغا قىرو تاشلايدۇ . ھەۋەس كۆزلىرى خېرىدارلىق زوقىنى بىۋاپالىق بىلەن كۈكۈمدىن تاڭغا يۆتكەيدۇ .

«كاككۇكنامە»

ۋاقىت ـــ ئاددىيلا دەقىقىلەر دەريالىرى ئەمەس ، ئۇ ئاددىيلا كېئۇمېترىك سىزىق ئەمەس ! ۋاقىت ـــ ئۆتكۈ . ئۇ ئۆز ھالىنى ، ۋەزنى ، ساپاسى ، ماھىيىتى ۋە قۇدرىتىنى تىنىمسىز ئۆزگەرتىپ تۇرىدىغان تېرىكونومېترىيىلىك ئۆرگەش . ئۇ تامچە بولۇپ ، ئارقىدىنلا بۇلاق بولۇپ ، ئارقىدىنلا دەريا بولۇپ ، ئارقىدىنلا دېڭىز ـ ئوكيان بولۇپ ھەسسىلەپ قىممەت يارىتىدىغان تىلسىم . ئۇ يوللار روجەكلىرىنى ، پىكىر ئۇچقۇنلىرىنى ، سەنئەت نەفاسەتلىرىنى ، بىلىش سىستېمىلىرىنى ، ئىنسان ئەۋلادلىرىنى ، مىللەت ساپاسىنى ، ئىنسانىيەت ئىقتىدارىنى ھەر قېتىم تېرىكونومېترىك يۈكسەلدۈرۈپ ئىلگىرىلەيدىغان مۆجىزىلىك ئېقىم .

«ۋاقىت ، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ۋاقىتنىڭ قىممىتىنى بىلىش ئۆزىنىڭ قىممىتىنى قىلىش دېگەنلىكتۇر .

«ئائىلە ۋە جەمئىيەت»

ۋاقىت يول ئاچىدۇ ، تاۋلايدۇ ، ھەممىنى ھازىرلايدۇ ، سىگنال تارقىتىدۇ ، ئۆزى ھەققىدە ئاكتىيورلۇق قىلىدىغان شەخسلەرنى يېتىدۇ . ئۇ مۆجىزىدار ياراتقۇچى جۇغلانما ۋە بىۋاپا ، شەپقەتسىز ھالاك قىلغۇچى مېۋە !

«ۋاقىت ، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ۋاقىت ھىدايەتكار سېخىي! ئۇ بىكار تەلەپكە مەنسىز، ئۇ-مىدسىز ۋاقىت ئاتا قىلغان. ئۇ ھەتتا مەغرۇر، كازىراپ ۋە ھاماقەت-كىمۇ كەك كۈشادە ۋاقىت ئاتا قىلمىدۇ. ۋاقىتنىڭ سېخىيلىق تاناـ ۋىنىڭ قانچىلىك ئۇزۇنلۇقىنى ئۇنىڭ تەنتەك سۈيىقەست پىلانـ لىغۇچىغا بەرگەن مۇمكىنلىكلىرىدىن بايقا. ۋاقىت ئۇلارغا «نېمە قىلىمەن دېسەم، شۇنى قىلىمەن» دېگەن كالتا ھەمدە ئەسەبىي مۇددەئاغا پۈرسەت ئاتا قىلمىدۇ. ئەمما، ئۇلار ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىـ قىنى، ھەتتا ئۆز-ئۆزىنى ئالداپ ئۆز-ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرەلمەيدۇ.

«ۋاقىت، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ۋاقىت ـــخەسىس رەشىكچى ئۇ ھەممىنىڭ يولىنى تورايدۇ. ھەممىگە ئۆمۈر چېكى ۋە ئىزگۈلۈك ئۆلچىمى بىلەن قاتتىق قوللۇق قىلمىدۇ.

«ۋاقىت، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ۋاقىت ئۇ مىليون-مىليون كىشىلىك قوشۇن، مىليون-مىليون قامۇسنامە بىلەن ئون يىللاپ، خەرىتىلەپ ھەتتا ئەسرلەپ «تونى پېچىلىپ كەتكەن» بەرقارارلىقنىمۇ قايتىدىن چۈۋۈپ، ئۆز ئۆلچەملىرى بويىچە ھەقىقىي تارىخ قەسىرىگە ئۆتكۈزىدۇ ياكى رەت قىلمىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر شۇ نەرسىنى بىلمەيدۇكى، ۋاقىت ھەقىقىي قىممەتلىك، ھەقىقىي مۇقەددەس، مەڭگۈ تارىخىي ئەھمىيەتلىك ئۆلمەس نەرسىلەرنىلا، يەكۈنلەرنىلا تارىخ قاتلاملىـ رىغا ئۆتكۈزىدۇ. ۋاقىت ھىيلىگەرنىڭ شېرىكى، ئوغرىنىڭ قازـ ناقچىسى، سۈيىقەستنىڭ ھامىيسى ئەمەس. ۋاقىت قىلىنى قىرىق

ياردەمگان ئادەل سودەگەر . ئۇ ئۆزلۈكسىز تىنىمسىز قويۇقچان قار دۆۋەسى ئەمەس .

«ۋاقىت ، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ۋاقىت يېتىلدۇرۇش دېمەكتۇر ! ئۇ يېتىلدۇرىدۇ ، يېتىلىدۇ . ئالغا قاراپ ، يورۇقلۇققا قاراپ ، ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ئەركىن تەبىئىيىتى ، ئەركىن روھىيىتى ، ئەركىن كامالىتىگە قاراپ ئىلگىرىلەيدۇ ـــ « ۋاقىتنىڭ ئىرادىسى» ۋە «تۆمۈر قانۇنى » ئەنە شۇ !

«ۋاقىت ، ساڭا ئالدانمايدۇ»

ھايات دەرىخىدە يېتىشكەن ئەقىل ـ ئىدراك مېۋىسىنى ، ۋاقىت داۋىنىدا ھاسىل بولغان ھېكمەت ـ پاراسەت خەزىنىسىنى ئىگىلەش ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى كامالەتكە ئېرىشتۈرۈشىنىڭ زۆرۈر ئۆتكەلدۇر .

«ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»

15 ـ باب

كىشىلىك ھايات

— ※ —

بېغىمىنىڭ باراقسان مېۋىلىرى ئالدىمدا تۇرسىمۇ ئۇنى كۆرەلمەيمەن ، ئۇنىڭ شېرىن ھىدىنى سېزىمەن ، ئۇنى تۇتالمايمەن ، بۇ مەھكۇملۇق...

«كاككۇكنامە»

ئېھ ! كۆل مېنىڭ شېئىرلىرىمنى قوبۇل قىلغىن . مېنىڭ ھاياتىم شېئىرلىرىمدا . ئۇ مېنىڭ ئاچلىق ئەرزنامەم ، بۇ سېنىڭ كۆزەللىكىڭ ھەققىدىكى ئىقرارىم ، بۇ مېنىڭ سائىا ئاتىغان مەرۋايىت خەزىنەم .

«كاككۇكنامە»

ئاي ھۆسنىنى يۇزۇڭگە بەردىڭ ، نېمە ئۈچۈن؟
تۇن رەڭگىنى چېچىڭغا بەردىڭ ، نېمە ئۈچۈن؟
مېنى ئىشقىڭ تۈپەيلى ھايات ۋە مامات ئارىسىدا شەرمىسار قىلىش ئۈچۈنمۇ!
كۆللىرىڭگە زوقلىنىمەن ، يوپۇرماقلىرىڭغا ئېھتىرام بىلەن دۇرىمەن . چېچەكلىرىڭ خېرىدارلىق تاپقاندا تەمەننا قىلمىغىن ، سېنىڭ قەدىرىڭنى ئاشۇرغىنى قەدىردان ۋە ۋاپادار يوپۇرماق .

«كاككۇكنامە»

ئۆلۈم ۋەسۋەسىنى يېڭىپ ، ھاياتنىڭ نۇرانە تەبەسسۇمىدىن زوقلىنىمەن .

«كاككۇكنامە»

ئۆلۈم ـــ ھاياتنىڭ قەرزىنى قىستاپ يۇرگەن سۈتخور ، يۈرەكسىز مۇھەببەتنىڭ ئاشىقى ، مۇزلىغان ۋۇجۇدنىڭ مۇرەببى .

«كاككۇكنامە»

ھايات ـــ ئۆلۈم دېگىزىدا نۇر چېچىپ كېلىۋاتقان مايا كېمە .

«كاككۇكنامە»

ئاي يورۇقى يېقىملىق يىرىم قارا ئىغۇلۇق ،
مەي تەسىرى نازۇك يېرىم ھاياتلىق .
سەن بىلەن سەيلە قىلىپ كۆزلىرىڭگە يېنىپ قارىماق ،
ۋىنوسىزمۇ مەست قىلىدىغان شېرىن ئىچىملىك...

«كاككۇكنامە»

ئىنسانىنىڭ دۇنيا قاراش ۋە كىشىلىك قاراشىنى تىكلىمەي تۇرۇپ ، كونكرېت شەيئىي ۋە ھادىسىلەرگە قارىتىلغان پوزىتسىيە سىستېمىسىنى تىكلىيەلمىشى مۇمكىن ئەمەس .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

گۈزەللىك قارىشى ئىنسانىنىڭ ئېستېتىك قارىشى ۋە كىشىلىك قارىشىدىن ئىبارەت .

«قاتلاملىق ئېستېتىكا»

ھېكمەت دەستۇرىنىڭ جۇملىسى جاھان ،
غاپىللىق ، تەرسالىق ، تارلىق ـ نادانلىق .
كەڭ نەزەر قۇياشقا ھەتتا كەڭ ماكان ،
تار لەھەت ئىچىدە نە شان ، نە تارىخ !

«يوللار»

بۇلاقلارنىڭ ئېقىنلىرىدىن دەريالار ھاسىل بولىدۇ .
ئۆزلادىلارنىڭ ئەجىر ـ ئەمگەكلىرىدىن ئورمانلار ئەھيا بولىدۇ .

«قەلب ئۇنچىلىرى»

ھەممە يەردە يول بار . دېگىزدا ، زېمىندا ، كۆكتە ، قەلبتە ، رىشتىدە ، پەقەت ساپ كۆڭۈللەرلا ياخشى يولغا مۇيەسسەر بولالايدۇ .

«يوللار»

قەھرىمانلارنىڭ جەسەتلىرى لەھەتتە جانسىز بولغىنى بىلەن ، ئۇلارنىڭ روھى تىللاردا ۋە قەلبلەردە مەڭگۈ تەرىپلىنىدۇ ۋە ساقلىنىدۇ .

«قەلب ئۇنچىلىرى»

توغرا يول ھەمىشە ئۇدۇل كۆرۈنمەس .

«يوللار»

ئۇمىد يوللىرىمۇ يوللاردەك ئەگرى .

«يوللار»

ئېرىشىش يوللىرى جاپالىق ۋە مۇشكۈل يولدۇر .

«يوللار»

زېمىن ـــ بىر تومكىتاب .

«پرومېتى ۋە ئادەم»

يوللار ـــ قەلبلەردىن كائىناتقا تۇتىشىدۇ . تېلېسكوپ ، مىكروسكوپ ئىچىدىمۇ يول بار . ئىنسان ئىستىكى ۋە ئىقبالى ئۆز يولىنى تاللايدۇ .

«يوللار»

يىلتىز بولماي تۇرۇپ چېچەك ئېچىلمايدۇ ، ھاياتلىق سەپىرىدە يوللارنى بايقىماق ئەۋزەل ، بىلىش ۋە تىلسىملارنىڭ چىرىغى ـــ ئەقىل ۋە ئىدراكتۇر .

«يوللار»

يۈكسەك مۇھەببەت ئىچىدە پىتنە ۋە ھىيلىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن .

سۆيگۈ رىشتىنى ئۆلۈمدىن باشقىسى كېسەلمەيدۇ .

«قەلب ئۇنچىلىرى»

تۇزگۈچىدىن

تۇزنىڭ ھاياتىدا تۇنتۇلماس ۋە قىممەتلىك مىراسلارنى قالدۇرۇپ كەتكەن ئادەملەرلا خەلق قەلبىدە ئەبەدىي يادلىنىدۇ . ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ئەنە شۇنداق تۇز ھاياتىنى ئىلىمگە ئاتىغان ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن پۈتكۈل يۈرەك قېنىنى سەرپ ئەتكەن ئادەم .

تۇنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيەت تەتقىقاتى ساھەسىدىكى تولدۇرۇۋالغۇسىز ئورنىغا مەيلى تۇتمۇش ياكى بۇگۈن ۋە ياكى كېلەچەك نۇقتىسىدىن قارايلى ، ئالىمنىڭ سەمەرىلىك ئەمگىكىنىڭ ھەقىقەتەن سۇزسىز يوسۇندا كۆپ خىل پەنلەر ئارىلىشىپ كەتكەن مۇكەممەل ، سىستېمىلىق ۋە ئۇلۇغ ئەقلىي بايلىق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىمىز .

تۇنىڭ قان ـ تەرى بەدىلىگە رويابقا چىققان «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» ، «ئۇيغۇر مۇقام خەزىنىسى» ، «غەربىي يۇرت تاش كېمىر سەنئىتى» ، «قاتلاملىق ئېستېتىكا» ، «ئومۇمىي ئېستېتىكا» ، «قۇتادغۇ بىلىك» خەزىنىسى» ، «فارابى ۋە تۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى» ، «سەۋدالىق تەئەججۇپنامىسى» ،«چۇغلۇق» ، « تۇران تارىخى » ، «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە» ۋە «رۇبائىيات» قاتارلىق بىر يۈرۈش ئىلمىي ۋە ئەدەبىي كىتابلىرى بىزنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتى ، تارىخى ، جەمئىيەتشۇناسلىق ، تۇركولوگىيە ، ئارخېئولوگىيە ، ئېتنوگرافىيە ، دىن ، مائارىپ ، ئېتىكا ، فولكلور ۋە ناخشا ـ مۇزىكا قاتارلىق كۆپ قاتلاملىق ۋە پەندىن ھالقىغان ئىلمىي تەتقىقاتىمىزغا چەكسىز مۇكىنچىلىك ، چوڭقۇرلۇق ۋە يۇكسىلىش ئاتا قىلدى . پەقەت

خەلق ـــ دۇنيادىكى پۈتكۈل يارىتىلغان قىممەتلەرنى رېئال لاشتۇرغۇچى ۋە بۇلاردىن خۇلاسە چىقارغۇچى ، خەلقنىڭ قىممەت قارىشى ۋە خۇلاسىسى ئەلۋەتتە تارىخنىڭ ئەڭ شەپقەتسىز تاللاشلىرىدىن ئۆتىدۇ ۋە مەڭگۈلۈك بولۇپ قالىدۇ . ئالىمنىڭ 62 يىللىق شانلىق ھاياتىدىن رېئاللىقىمىزغا نەزەر سالغىنىمىزدا شۇنى سۆكۈت ئىچىدە بايقايمىزكى ، ئالىم قالدۇرۇپ كەتكەن ئىلىم جەھەتتىكى بوشلۇق بارغانسېرى بىلىنىۋاتىدۇ !

مەنمۇ مىليون خەلقنىڭ قاتارى بۇ پەخرلىك ئالىمىمىزغا ھۆرمەت بىلدۇرىمەن . بىرنەچچە قېتىملىق ئۇنتۇلغۇسىز ئىلمىي سۆھبەتلەر بىزنىڭ رىشتىمىزنى بىر يېپقا باغلاپ قويدى . شۇنىڭدىن بېرى ئۇ مېنىڭ سۆيۈملۈك ئۇستازىم بولۇپ قالدى . مەرھۇم ئالىم بىزدىن بىمەھەل ئايرىلغان بولسىمۇ ، ئۇ ھېلىھەم بىزنىڭ قاتارىمىزدا ياشىماقتا ، بىز بىلەن مەڭگۈ تەتقىق قىلىپ ئىلخىرلاشتۇرغىلى بولمايدىغان ھەم چېكىگە يەتكىلى بولمايدىغان ئىلىم ھەققىدە سۆھبەتلەشمەكتە . قولىڭىزدىكى ئالىمنىڭ ھاياتلىق رىسالىسى ۋە كىشىلىك تۇرمۇش پەلسەپىسى بولمىش «ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى» ئۇنىڭ ئارىمىزدا ، قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات ئىكەنلىكىنىڭ روشەن دەلىلى .

مەن 1997 ـ يىلدىن بېرى قولىڭىزدىكى بۇ كىتابنى تۈزۈشكە باشلاپ ، ئاخىر 2000 ـ يىلنىڭ بېشىدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا

تاپشۇردۇم . شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ، بۇ كىتابنى تۇزۇشىمگە ھەر جەھەتتىن قىزغىن ياردەمدە بولغان مەرھۇم ئالىمنىڭ ئايالى رەنا مەخسۇت ۋە پەرزەنتلىرىگە چوڭقۇر تەشەككۈرۈمنى بىلدۈرىمەن . كىتابنى قولىمىزغا ئېلىپ بەتمۇبەت ئوقۇۋاتقىنىمىزدا ھاياتنى ۋە پۈتكۈل بارلىقنى ئىلىم ئۈچۈن ئۇن ـ تىنسىز ، داغدۇغىسىز ۋە تەمەننادىن خالىي سەرپ ئەتكەن ئۇستازىمىز ، ئالىمىمىز ۋە ئىستېداتلىق شائىرىمىز مەرھۇم ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىنىڭ مۇ-بارەك نامىنى چوڭقۇر سېغىنىش ۋە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىمىز .

ئىبراھىم ئالپ تېكىن

2000 ـ يىل يانۋار ، ئۈرۈمچى

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى
ئىبراھىم ئالپ تېكىن تۈزگەن
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ۋە تارقاتتى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 7.875 قىستۇرما ۋاراقى : 2
2000 ـ يىل 7 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2000 ـ يىل 7 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 3,000 —1
ISBN7—228—05757—0/H • 164
باھاسى : 15.00 يۈەن

مەسئۇل مۇھەررىر : مەمتىمىن ئەلا

مەسئۇل كوررېكتور : ئادالەت مەخسۇت

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : ئابلىمىت رۇزى

ISBN 7-228-05757-0
H·164(民文) 定价:15.00元

ISBN 7-228-05757-0

9 787228 057573 >